

БАЙЦАР АНДРІЙ

ВИННИКИ ТУРИСТИЧНІ

Науково-краєзнавче видання

Винники
2016

УДК 908(477.83-25-2)

ББК ТЗ(4УКРЗ-2ЛБВ)

Б-18

Байцар А.Л.

Б 18 Винники туристичні: Науково-краєзнавче видання / А. Л. Байцар. – Винники: ТзОВ ВТФ «Друксервіс», 2016. - 312с.

Книга в доступній формі знайомить читача з туристичними ресурсами м. Винники. Видання розраховане на всіх пошановувачів історії та географії рідного краю.

Дизайн: Богдан Йона

Рецензенти: д-р геогр. наук, проф. М. С. Дністрянський
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

канд. геогр. наук, доц. Я. О. Мариняк
(ТНПУ імені Володимира Гнатюка)

ВСТУПНЕ СЛОВО

*Книга приурочена 350-літтю
надання Винникам
Магдебурзького права*

Винники — одне з найдавніших поселень біля Львова, ще у XXV тис. до н. е. людина вперше заселила околиці Винник. Місто розташоване на шляху, що споконвіку єднав два величні українські міста: Львів та Київ. Винники було засновано в другій половині XIII ст. галицько-волинським королем Левом Даниловичем. Спочатку місто носило назву Малий Винник. За часів Галицько-Волинської держави першим відомим власником Винник був Бертольд Штехер (перший німецький війт Львова за часів короля Лева Даниловича). За свою працю на благо міста він отримав у винагороду від короля Лева млин Сільський Кут, озера та два невеликі мастки в Малих Винниках та Підберізцях. Матеус (Матвій) Штехер — син Бертольда — також був війтом Львова і володарем Винник на поч. XIV ст.

Право на володіння Винниками, нащадкам Бертольда, згодом підтвердив польський король Казимир III своїм привілеєм від 22 серпня 1352 р. Ця грамота містить першу письмову згадку про Винники.

Винники — місто районного значення у Львівській області України. Підпорядковане Личаківському району м. Львова. Воно розкинулося на Головному Європейському вододілі, що ділить річкові системи Балтійського та Чорного морів. В околицях міста знаходиться каскад озер та джерел.

Винники знаходяться на схід за 6 км від Львова над річкою Марунькою і відокремлене від нього великим лісовим масивом. Населення близько 18 000 осіб.

На заході місто межує зі Львовом, на півночі — з селами Лисиничі і Підбірці, на сході — з селами Підберізці і Чишки, на півдні — з селами Волиця і Чишки. Координати Винник 49° 48' 56" Пн.ш і 24° 07' 47" Сх.д. Площа міста — 667 га. У Винниках 125 вулиць. Найдовша вулиця — Івана Франка (170 будинків), а найкоротша — Жупан (5 будинків). Найчисленніша за кількістю мешканців вулиця Кільцева — понад 3 000 осіб.

Місто Винники має вигідне географічне положення, яке сприяє розвитку туризму та сфери послуг, багате на історико-археологічні, культурні та природні туристично-краєзнавчі ресурси. Винники мають добре транспортне сполучення. Через місто та околиці проходять автомобільні дороги Львів–Тернопіль (Н-12) та Київ–Чоп (М-06). Це транспортні артерії, якими здійснюються основні туристичні перевезення: за маршрутами «Золота підкова», а також поїздки до Галича, Коломиї, Яремче, Ворохти, Косова тощо. Територіально Винники розміщені на межі Грядового Побужжя і Давидівського пасма.

Винниківщина, як історико-етнографічна частина Поділля, почала формуватися в XVII—XVIII ст., коли у Винниках замість давнього дерев'яного збудовано кам'яний замок. У цей період, 17 травня 1666 р., польський король Ян II Казимир надав Винникам Магдебурзьке право.

З Підтвердної грамоти короля: «...Вибори ж у цьому містечку у всі роки, скільки їх буде відпущено фундаторові цього містечка, а потім за його спадкоємців і власників, мають відбуватися на свято Івана Хрестителя, і на них мають вибирати одного бурмистра й чотирьох райців, яких має вибирати й затверджувати згаданий фундатор, а війта призначати й у всі роки в це свято так вільно має чинити фундатор». Влада міста могла самостійно провадити судові процеси і приймати рішення, окрім тих, які належали до юрисдикції короля. Двічі на рік (на Михайла та Зелені свята) у Винниках мали відбуватися великі ярмарки; утворилися купецьке братство і ремісничі цехи, проводились щотижневі торги. Крім цього, з метою розвитку міста мешканці отримали на 10 років звільнення від податків і мита.

Останнім власником Винник був єпископ Самуель Гловінський.

1785 р. австрійський уряд поселив у Винниках 32 німецькі родини з Баварії, що дало початок заснуванню німецької колонії Вайнберген і 10 німецьких родин між Підберіцями і Винниками, утворивши колонію Унтерберген. Австрійська влада провела земельні і адміністративну реформи, що дало можливість сприяти розвитку мануфактурного виробництва. Велику роль в подальшому розвитку Винник відіграло заснування тютюнової фабрики у 1779 р. (у приміщеннях колишнього Винниківського замку). Фабрика стала найбільшою мануфактурою на території Галичини.

1896 р. у Винниках створюється відділення «Просвіти», біля витоків якого стояли о. Григорій Гірняк та перший визначний педагог і освітній діяч з Винник Григорій Врецьона.

1908 р. через Винники прокладено залізничну вітку Львів – Підзамче – Личаків – Підгайці.

1913 р. читальнею «Просвіта» було організоване відкриття першого скульптурного пам'ятника в Україні Т. Шевченку за проектом О. Лушпинського. Святове відкриття постаменту відбулося 28 вересня 1913 р.

5 червня 1922 р. відкрито перший на українських землях пам'ятник воїнам УГА (архітектори — Левко Лепкий і Павло Ковжун, скульптор — винниківчанин Василь Сидурко).

З Винниками свою долю пов'язали видатні українці: Іван Липа, Юрій Липа, митрополит Іларіон (Іван Огієнко), Ірина Банах-Твердохліб, Микола Полек, Микола Федюк, Володимир Левицький, Олександра Любич-Парахоняк, Борис Возницький, Володимир Грабовецький, Мирон Кипріян та інші.

Горбиста місцевість та дубово-грабові ліси, що її покривають, надають неповторного природного колориту околицям Винник, що свого часу дало привід назвати їх «Малою Швейцарією».

Висловлюю щиру вдячність меценату, депутату Львівської міської ради Григорію Козловському за фінансові витрати на друк цієї книги.

Автор

РОЗДІЛ І. ВИННИКИ. ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ

XXVIII тис. до н. е. — V ст. н. е. — ДАВНЯ ДОБА.

XXVIII тис. до н. е. (верхній палеоліт) — людина вперше заселила околиці Винник (г. Чортова скеля).

XII—VI тис. до н. е. (мезоліт) — поселення.

5500—2750 рр. до Хр. — ТРИПІЛЬСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ.

V тис. до н. е. — поселення лінійно-стрічкової кераміки (урочище «Лазки»).

IV тис. до н. е. — поселення лендельської культури (урочища «Торговиця» і «Лазки»).

III тис. до н. е. — поселення лійчастого посуду і трипільської культури (урочища «Голянівка» і «Лазки», г. Жупан, г. Лисівка).

III—II тис. до н. е. — поселення культур шнурової кераміки та комарівської (урочище «Лазки», г. Чортова скеля).

1800 р. до н. е. — поселення, оточене земляним ровом (територія сучасної тютюнової фабрики).

VII—III ст. до н. е. — СКІФСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ.

III—V ст. — поселення черняхівської культури (урочище «Кут»).

Рис. 1. Вид на Винники поч. XX ст.

VII—VI ст. до н. е. — поселення ранньоскіфського часу (г. Шипшина, урочище «Голянівка»).

III—II ст. до н. е. — поселення пшеворської культури (урочище «Торговиця»).

V—VI ст. — **У СКЛАДІ СКЛАВІНСЬКОГО СОЮЗУ.**

I тис. (середина) — проживання східних слов'ян на околицях Винник.

VI —X ст. — **У СКЛАДІ ХОРВАТСЬКИХ КНЯЗІВСТВ ТА ВЕЛИКОЇ (БІЛОЇ) ХОРВАТІЇ.**

IX—XX ст. — урочище «Торговиця» (район верхньої частини сучасної вул. Шевченка; територія біля Винниківської школи мистецтв, між г. Лисівка та г. Жупан) — історичний центр Винник.

993 р. — 1086 р. — **У СКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.**

993 р. — підкорення Великим князем київським Володимиром Великим білих хорватів, остаточне приєднання Підкарпаття до складу Київської Русі.

1086 р. — 1144 р. — **У СКЛАДІ ЗВЕНИГОРОДСЬКОГО КНЯЗІВСТВА.**

1144 р. — 1199 р. — **У СКЛАДІ ГАЛИЦЬКОГО КНЯЗІВСТВА.**

1199 р. — 1253 р. — **У СКЛАДІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА (ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ).**

1253 р. — 1349 р. — **У СКЛАДІ РУСЬКОГО КОРОЛІВСТВА (ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ).**

XIII ст. (друга половина) — XIV ст. (кінець) — **Штехери** володарі Винник. Винники перебували у власності родини Штехерів близько 100 років.

1290/1300 рр. — король Лев Данилович подарував війтові **Бертольдіві Штехеру** млин «Сільський кут» зі ставом поблизу Львова, а також село Малі Винники з млином, ставом, корчмою, хутір Підберізці та місцевість «Підпреськ».

XIII ст. — дерев'яний замок у Винниках.

XIV ст. (початок) — **Матеус Штехер** (львівський війт німецького походження; син першого львівського війта Бертольда Штехера) володар Винник.

1349 р. — 1387 р. — **У СКЛАДІ РУСЬКОГО КОРОЛІВСТВА (протистояння з Польщею та Угорщиною).**

22 серпня 1352 р. — перша письмова згадка про Винники (за короля Казимира III).

1352 р. —XIV ст. (кінець)— **Юрій (Григорій) Штехер** (син Матеуса, львівський міщанин і дідич) володар Винник.

1365 р. — перша письмова згадка про с. Млинівці (територія навколо Винниківського озера).

1 листопада 1378 р. — Владислав Опольський (намісник угорського короля Людвіка в Галичині) підтвердив право на землі с. Малі Винники львівському міщанину і дідичеві **Юрію (Григорію) Штехеру** (внуку Бертольда Штехера).

1387 р. — 1772 р. — ПІД ВЛАДОЮ ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСТВА ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (РУСЬКЕ КОРОЛІВСТВО до 1434 р.).

XIV ст. (кінець) — син Юрія (Григорія) Штехера **Петро з Винничок** або **Малих Винник (Петро Винницький)** володар Винник.

1400-ві рр. (початок) — **Ян Бернечі (Іван Бернечий)** володар Винник

1410 р. — згадка про Винники в Актах городських і земських (том II, стор. 61).

2 січня 1418 р. — Іван (Ян) з Обихова (генеральний староста руський) вирішив суперечку за Винники між шляхтичами **Васьком Мосенчиком** і **Яном Бернечі** на користь останнього.

12 березня 1418 р. — Іван (Ян) з Обихова дозволив вільно мешканцям Винник стинати дерево в лісах аж до Львова, а міщанам Львова аж до села Винник, поки не буде розмежування між Львовом і Винниками.

1420 р. — 1436 р. — **Іван з Винник** (можливо Ян Бернечі (Іван Бернечий) фігурує в документах як свідок.

1434 р. — 1772 р. — у складі Руського воєводства (Львівська земля; Львівський повіт).

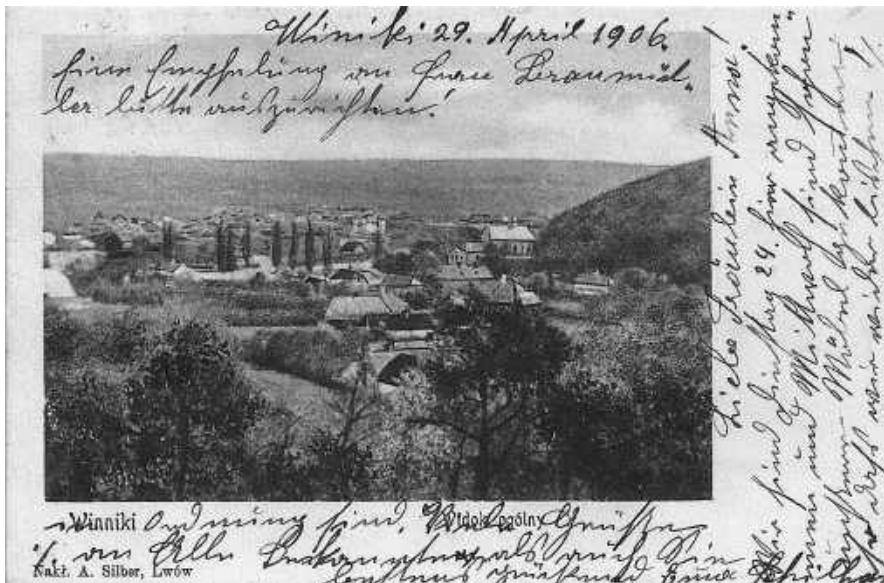

Рис. 2. Кращий Винник та околиць поч. XX ст.

1438 р. — перший напад татар на Руське воєводство.

1438 р. — 1498 р. — на землі Руського воєводства вчинено щонайменше 14 татарських і турецьких набігів.

1435 р. — введення польського права і польського суду (закріпачення селян).

20 листопада 1443 р. — за судовим позовом володарем Винник згадується **Грицько Кердейович**.

1443 р. — 1459 р. (з перервами) — **Грицько Кердейович** (староста холмський (1433—1439 рр.), подільський воєвода (1439—1462 рр.), теребовельський староста (1456 р.), староста красниставський, каштелян львівський) володар Винник.

1443 р. — шляхетний Пашко-намісник у Винниках змушений був принести тілесну присягу проти Івана Кузьми і Яреми.

1448 р. і 1459 р. — **Грицько Кердейович** фігурує у документах як володар Винник.

1448 р. — 1453 р. — судові процеси, які тривали за майно Винник і Млинівців між тивуном Миколою із Млинівців і Григорієм (Юрієм) Струмилою з Винник.

1450 р. — у Винниках під Львовом виноградник в милю довжини (з польської хроніки).

1452 р. — Клиmek (Климентій) Струмило пообіцяв 6 марок якомусь Хажевському за звільнення Петра з Винник.

1453 р. — шляхетний Миколай, намісник пана Климентія з Гаїв, вимагає терміну проти дільничого Георгія з Винник для підданого корчмаря Степана, але відвів позов.

1453 р. — 1454 р. — **Григорій (Юрій) Струмило** (український галицький шляхтич, урядник Королівства Польського, львівський хорунжий) володар Винник.

15 травня 1456 р. — у Львові суддя земський подільський Зигмунт з Новосідищ підписав документ, яким львівський хорунжий Юрій Струмило з Димошина записав монахам-францисканцям у Львові своє село Чишки зі солтиством та монастирем.

19 квітня 1460 р. — король Казимир IV відіслав справу львівського бургомистра, радних і громадян із львівським хорунжим Струмилою про межі Львова з селом Винники.

1471 р. (цілий рік) — через львівського возного Якуба, представник Івана Одновського (Гербурта) Ігнат з Руденців домагається штрафу від Струмила за відмову дати інтромісію (введення у володіння) на Винники.

1476 р. — Винникам, серед інших сіл призначено покарання за відміну платити надимне.

XVI ст. — площа Торговиця.

1515 р. — перша згадка про церкву у Винниках.

1515 р. (близько) — 1631 р. — **Лагодовські** (стародавній український шляхетський рід гербу Корчак) — володарі Винник.

1516 р. — татарські набіги на Винники та довкільні села.

XVI ст. (початок) — **Ванько Лагодовський** володар Винник.

1542 р. — в с. Млинівцях мешкав якийсь Коваль, якого хата і кузня лежала «на віддалі пострілу з лука» під високою горою (теперішньою г. Лисівкою). Вона розділяла Млинівці від Винник.

1542 р. — 1568 р. — спір між феодалами, власником села Винник і власником села Млинівці, про кордон між ними.

1543 р. — село Млинівці знаходилося «під тією дорогою, яка вела з Винник до Львова» і було приватною власністю католицького ксьондза Мнішковського, який успадкував його від своїх предків.

1560-ті — 1570-ті рр. (початок) — **Лагодовський Олександр Ванько** (1525— 1574 рр.) володар Винник.

15 червня 1569 р. — польський король Сигізмунд Август видає мандат про повернення **Олександру Ваньку. Лагодовському** незаконно відібраного маєтку — с. Винники з прилеглими пасікою і ставком.

XVI ст. (середина) — володарі Винник шляхтичі Лагодовські намагались захопити частину Млинівців і повели суперечку за ґрунти з власником села ксьондзом Мнішковським, який успадкував його від своїх предків (цей судовий спір розглядався двічі).

1575 р. — татарські набіги на Винники та довкільні села.

1578 р. — перше розмежування земель між Львовом і Винниками.

XVI ст. (кінець)— XVII ст. (початок) — **Ян (Іван) Лагодовський** (син Олександра Ванька) володар Винник.

XVII ст. — XVIII ст. — кам'яний замок з поділом на верхній і нижній двір.

1601 р. — документ про оскарження Яном (Іваном) Лагодовським Юрія Цибульського з Винник за присвоєння шляхетства.

1605 р. — 1633 р. — руйнівні спустошливі набіги татар на довкільні села.

1620 р. — татарські загони цілковито знищили с. Млинівці.

1620-ті рр. — брати (**Станіслав, Олександр, Марко**) **Лагодовські** володарі Винник.

1624 р. — Юрій Заславський з Острога (син волинського воєводи) очолив збройний похід на Винники (маєток Станіслава Лагодовського).

Рис. 3. Вид на центральну частину Винник поч. XX ст.

1626 р. — Станіслав Лагодовський робить збройний напад на Винники, де мешкали його молодші брати (Олександр та Марко).

1620-ті рр. (кінець) — 1631 р. — **Андрій Лагодовський** володар Винник.

1631 р. — **Андрій Лагодовський** (брат Станіслава, Олександра, Юрія та Марка) за борги продав Винники, Підберізці, Млинівці, Завадів і Бартошів львівському каштеляну **Вацлаву Яну Замойському**.

1631 р. — 1696 р. — **Замойські** (стародавній українсько-польський шляхетський рід гербу Єліта) володарі Винник.

1631 р. — 1650 р. — **Вацлав Ян Замойський** (каштелян львівський (1632 р.), холмський хорунжий) володар Винник.

1648 р. і 1655 р. — походи гетьмана Богдана Хмельницького у Галичину, під час яких двічі облягав Львів, а його шлях завжди проходив через Винники.

1648 р. — Винники, Млинівці та Підберізці були спустошені козаками і татарами.

1650 р. — 1682 р. — **Стефан Замойський** (син Вацлава Яна Замойського; київський каштелян (1662 р.), 1655р. брав участь в обороні Ченстаховського монастиря від шведів) володар Винник.

4 квітня 1653 р. — Стефан Замойський має в оренді село Миклашів, його піддані повинні працювати по три дні на тиждень для дідичного села Винники, де є фільварок.

25 вересня — 8 листопада 1655 р. — друга Львівська облога (табір Богдана Хмельницького знаходився у Винниках).

1660 р. — згадка про Стефана Замойського як володаря Винник у судовому позиві львівського старости Я. Мнішека.

1660 р. — згадка про Стефана Замойського як володаря с. Млинівці у скарзі возного Мартина Іздебського з Никловичів.

17 травня 1666 р. — польський **король Ян II Казимир** дозволив Стефанові Замойському перетворити Винники на місто, надавши йому **Магдебурзьке право**. **3 Підтвердної грамоти:** *«...Вибори ж у цьому містечку у всі роки, скільки їх буде відпущено фундаторові цього містечка, а потім за його спадкоємців і власників, мають відбуватися на свято Івана Хрестителя, і на них мають вибирати одного бурмистра й чотирьох райців, яких має вибирати й затверджувати згаданий фундатор, а війта призначати й у всі роки в це свято так вільно має чинити фундатор»*. Влада міста могла самостійно провадити судові процеси і приймати рішення, окрім тих, які належали до юрисдикції короля. Двічі на рік (на Михайла та Зелені свята) у Винниках мали відбуватися великі ярмарки; утворилися купецьке братство і ремісничі цехи, проводились щотижневі торги. Крім цього, з метою розвитку міста мешканці отримали на 10 років звільнення від податків і мита.

1672 р. (вересень-жовтень) — облога Львова турецько-тарською армією і військом гетьмана Петра Дорошенка (перебування в околицях Винник турецько-татарсько-українського війська).

Рис. 4. Головний корпус санаторію «Маріївка»

1675 р. (серпень) — розташування польського війська на позиціях від Високого замку до Винник (загроза татарського нападу на Львів).

1682 р. — 1696 р. — **Дорота Замойська (Лешчковська)** (вдова по Стефану Замойському) володарка Винник.

1695 р. (лютий) — спустошливий набіг татар на навколишні села.

1695 р. (лютий) — підготовчі роботи у Винниках та околицях, під керівництвом коронного гетьмана С. Яблоновського, до вирішальної битви з татарами (передовою позицією мали служити укріплення Винник).

1696 р. — король Ян III дозволяє Дороті Замойській зректися Миклашева, Дворищ і Садкова на користь Адама Тарло і його дружини Дороти (Дунін-

Борковської), що на той час, напевно вже володіли Винниками та Підберіцями.

1696 р. — 16 січня 1730 р. — Тарло (спольщений український шляхетський рід гербу Топор) володарі Винник і Підберіців.

1696 р. — 1719 р. — Адам Петро Тарло (воєвода люблінський (1706—1719 рр.), стольник коронний (1703—1706 рр.), староста стежицький (1695 р.), люблінський, солотвинський, янівський, блонський, новінський) володар Винник.

XVII ст. (кінець) — XVIII ст. (початок) — перебудова Винниківського замку у вигляді бастионних укріплень.

1700 р. — перехід в унію Винниківської парохії.

1703 р. — згадка про родину Тарло, як володарів Винник, у подимному податку Львівської землі.

1704 р. (вересень) — перебування шведського війська Карла XII в околицях Винник.

1719 р. — 1749 р. — Маріанна Потоцька (Яблоновська, Тарло) володарка Винник (з перервами), після смерті чоловіка Адама Петра Тарло. Двічі виходила заміж, перший раз у 1701 р. за Станіслава Кароля Яблоновського, який помер у 1702 р. і в цьому ж році за Адама Петра Тарло.

1720-ті рр. — Кароль Тарло (1697—1749 рр.; син Адама Петра Тарло і Дороти Дунін-Борковської; каштелян люблінський (1748 р.), староста стежицький, ленчинський) володар Винник.

Рис. 5. Вид на тютюнову фабрику поч. XX ст.

16 січня 1730 р. — 16 січня 1750 р. — Потоцькі (спольщений український шляхетський рід) володарі Винник.

16 січня 1730 р. — Станіслав Владислав Потоцький (белзький староста, рідний брат Маріанни Потоцької) викупив Винники за 370 тис. гульденів у Кароля Тарло.

16 січня 1730 р. — 3 квітня 1732 р. — Станіслав Владислав Потоцький володар Винник.

1733 р. — «Протестація Маріанни Тарлової проти просесора с. Сихова за шкоду в лісах с. Винників».

3 квітня 1732 р. — Станіслав Потоцький подарував Винники разом з селами Виннички і Підберізці своєму племінникові **Франциску Салезію Потоцькому**.

3 квітня 1732 р. — 16 січня 1750 р. — Франциск Салезій Потоцький володар Винник.

1736 р. — у хроніці львівських вірменських бенедиктинок записано: у Винниках, миля від Львова, образ Найсвятішої Панни Марії Ченстоховської кривавими слізьми плакав.

1738 р. — 1766 р. — будівництво костелу (архітектор Бернард Меретин).

1740-ві рр. — 30 грудня 1753 р. — о. Іван Струмилович парох.

1750-ті — 1780-ті рр. — о. Василь Роздольський парох.

16 січня 1750 р. — Франциск Салезій Потоцький продав Винники і Підберізці за 400 тис. гульденів львівському суфрагану **Самуелю Гловінському**.

16 січня 1750 р. — 1775 / 1776 рр. — Самуель Гловінський володар Винник.

1756 р. (липень) — С. Гловінський передав Винники у тимчасове користування ордену піарів, а сам став настоятелем монастиря.

1756 р. (липень) — 1784 р. — піари у Винниках.

3 лютого 1765 р. — за описом о. М. Шадурського винниківська церква була збудована із соснового гибльованого дерева на дубових підвалинах, вкрита гонтами, всередині з укладеною з тертиць підлогою.

1766 р. — завершено будівництво костелу і створення римо-католицької парафії (прилучено латинників з Лисинич, Підборець, Миклашева та Винничок).

1772 р. — 1918 р. — У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ (з 1867 р. — АВСТРО-УГОРСЬКОЇ) ІМПЕРІЇ.

1772 р. — перший поділ Польщі (Галичину включили до складу володінь Габсбургів, створено окрему провінцію — *«Королівство Галичини і Володимирії» (Königreich Galizien und Lodomerien).*

27 вересня 1772 р. — вдруге зібрано винниківську громаду (біля церкви Воскресіння Господнього) і прилюдно зачитано універсал імператриці Марії-Терезії, виданий 1 вересня.

28 грудня 1772 р. — винниківчани склали присягу вірності імператриці Марії-Терезії.

Рис. 6. Кінний базар поч. XX ст.

1773 р. — 1782 р. — Винники складова частина **Львівського циркулу (округу)**.

1775 р. / 1776 р. — С. Гловінський передає свої маєтності у Винниках в дар імператриці **Марії-Терезії**, з проханням утримувати засновано ним раніше школу — т. зв. Терезіанську шляхетську фундацію та заповів частину коштів на утримання кафедрального костелу у Львові. **Винники прилучено до камеральних (державних) земель.**

1779 р. — австрійський уряд перевів зі Львова до Винник тютюнову фабрику.

1780 р. (друга половина року) — запрацювала тютюнова фабрика.

1782 р. — 1867 р. — Винники складова частина **Львівського округу**.

1782 р. — поблизу Винниківського замку, під час копання канами, були знайдені та передані до Львівського міського арсеналу дві залізні гармати.

1783 р. — перший опис Винник часів австрійського панування (до Винник належало 7 млинів з ставками, які пізніше придбала фабрика; власники — Скремета, троє Лемів, Тетько, Ярема та Макк).

1783 р. — перша австрійська мапа, де зображені Винники (оригінальна назва: «Lemberg. Leopold. Lwow.», мірило: 1:28 800; розмір мапи: 42 x 63 см; видавець — Квартирмейстерство австрійського Генерального штабу).

1784 р. — фабрика тютюну стає королівською (державною).

1785 р. — на території фабрики для найманих працівників з навколишніх сіл збудували 14 малих будинків (на фабриці працювало 400 осіб).

1785 р. — австрійська влада реквізувала золоті та срібні прикраси чудотворного образу Винниківської Божої Матері, які невдовзі були замінені позолоченими та посрібненими дерев'яними.

1785 р. — у Винниках і Підберіцях мешкало 2 036 осіб (з них християн — 1 981 особа, євреїв — 55; християнських родин — 408, єврейських — 10).

1785 р. — німецька колонія **Вайнберген** (Винна гора) і німецька школа (приїхало 30 родин з Баварії). До 1793 р. не було вчителя.

1785 р. — німецька колонія **Унтерберген** (між Винниками і Підберіцями).

1785 р. — дві школи, одна з яких українська (за часів польського панування у Винниках не було навчальних закладів).

1780-ті рр. — **Іван Забавський** вїйт у Винниках.

18 вересня 1785 р. — згідно з урядовим розпорядженням у місцевих камеральних володіннях було скасовано панщину. Винники — перший населений пункт Галичини де її було скасовано.

19 листопада 1785 р. — ратифіковано договір про знесення панщини у Винниках цісарем Йосипом II у Відні.

1786 р. — книга Франца Крatera «Листи про теперішній стан Галичини» (подано опис Винниківської тютюнової фабрики).

1 лютого 1786 р. — початок дії договору про знесення панщини.

1787 р. — зі Львова через Винники прокладено Бродівську дорогу (цісарську) на Золочів і Броди (ця дорога і сьогодні з'єднує Винники зі Львовом).

1787 р. — збудовано новий бровар (пивоварня) і корчму (старий бровар згадується під 1782 р.).

1787 р. — на тютюновій фабриці порушувалося питання про посаду лікаря, через брак коштів не було вирішене.

1788 р. — Йосифінська метрика (опис Винник, визначено межі Винник).

Ґрунти поділено на домінікальні поля колоністів та рустикальні (селянські).

XVIII ст. (кінець) — пожежа на тютюновій фабиці (часткове пошкодження колишніх замкових споруд). Перебудова замку з пристосуванням до фабрики тютюну.

1792 р. — народився **Антон Лауб (Ляуб)** — живописець, графік, літограф, колекціонер.

1793 р. — перший вчитель у німецькій школі Георг Ролянд.

1795 р. — костел був покритий гонтом, а фасади помальовані на червоно.

1796 р. — плани реконструкції фабрики, виконані архітекторами віденської школи (зберігаються в УДІА у м. Львові).

1796 р. — у Винниках і Підберіцях мешкало 2 867 осіб (1387 чол. і 1480 жін.).

1 лютого 1796 р. — відновлено договір про скасування панщини на наступні 16 р.

10 січня 1797 р. — опис Винник (склали – управитель Антон Фрік та контролер Граф).

1797 р. — при тютюновій фабриці — броварня на 40 бочок і гуральня з 3 котлами.

1797 р. — побудовано 50 будинків для фабричних працівників.

1790-ті рр. — почали функціонувати цегельня, вапнярка, олійниця.

1802 р. — мапа Винник (вздож р. Маруньки – дев'ять млинів зі ставками).

1803 р. — заснування тривіальної школи (початковий навчальний заклад) для католицької молоді та дітей фабричного персоналу та робітників.

1800-ті рр. (початок) — у Винниках три тривіальні школи, заведене було й повторне навчання у недільні дні.

Поавстрійський залізобетонний склад

Рис. 7. Центр Винник поч. XX ст. (вид на тютюнову фабрику)

1805 р. — поява нового обладнання на тютюновій фабриці.

1807 р. — звіт вчителя Георга Ролянда (учнів 40, навчання тільки у зимку, мале приміщення школи, шкільний будинок в аварійному стані (рік пустує).

1809 р. (червень-грудень) — розквартирування у Винниках московських військ (грабунок тютюнової фабрики). Прибуття графа Голіцина для врегулювання ситуації.

1810 р. — виготовлено проект нового мурованого греко-католицького храму і розпочато будівництво.

10 березня 1810 р. — крайовий уряд мав дати камеральному управлінню у Винниках доручення доставити будівельний матеріал і зайнятися

будівництвом школи, але ніщо не свідчить, що саме будівництво розпочалося.

1811 р. — тривіальна школа при тютюновій фабриці та школа в колонії Вайнберген (у яких навчалися, відповідно, 49 і 50 учнів).

1811 р. — посада лікаря на тютюновій фабриці.

1811 р. — скасовано обов'язкове початкове шкільне навчання (запроваджене 1805 р.).

1813 р. — зупинено будівництво церкви у зв'язку з австрійсько-французькою війною.

21 вересня 1814 р. — декретом Скарбу двору дозволено, щоб шкільному вчителю платити 320 флоринів з прибутків від випуску тютюнових виробів.

23 і 25 грудня 1814 р. — пожежі у Винниках (згоріло кілька будинків).

1815 р. — розібрали стару дерев'яну дзвіницю у церкві Воскресіння.

1815 р. — народився **Аренд Карл** (живописець).

1816 р. — митрополит Михайло Левицький зобов'язав винниківську громаду продовжити будівництво церкви (автор проекту – Й. Вандрушка).

1817 р. (липень) — у Винниках побував австрійський імператор **Франц I** під час подорожі Галичиною і відвідав фабрику тютюну та оглянув виробництво.

1818 р. — низка реконструкцій і перебудов на тютюновій фабриці.

1818 р. — початок будівництва нового млина із шлюзами на р. Марунька (експлуатувався до 1935 р.).

1819 р. — фабрика відмовилася від школи (шкільний будинок передала громаді). Створено нову тривіальну школу.

1819 р. — у Винниках — 200 будинків.

1821 р. — Францисканська метрика (опис Винник).

1823 р. — **1826 р.** — у г. Жупан проклали штольні.

4 червня 1823 р. — рішення Скарбу двору (учитель школи Мартін Руньє, який навчав також дітей робітників тютюнової фабрики, одержував 250 флоринів річної платні, мав помешкання і шматок поля для обробітку, тому йому було відмовлено в додатковій грошовій допомозі).

1824 р. — гравюра Винник («Винники у Львівській окрузі») **Антон Ланге**.

1824 р. — трьохденний страйк робітників на тютюновій фабриці (результат – скорочення робочого дня з 14 год. до 12 год.).

1826 р. — «Цісарська криниця» (закритий резервуар для води біля г. Жупан).

1 червня 1833 р. — пожежа у Винниках знищила 5 будинків.

1835 р. — у Винники зі Львова пустили регулярний омнібус (багатомісний візок на кінській тязі) на 12 пасажирів (за день — 4 рейси туди й назад).

1836 р. — проживав після народження **Леопольд фон Захер-Мазох** (австрійський і німецький письменник).

1836 р. — **1849 р.** — **о. Іван Сімаковський** парох (збудував муровану церкву).

1837 р. — 1838 р. — альбом Карла Ауера «Галичина в картинах...» (з літографією Винник).

1838 р. — тривіальну школу відвідують 86 учнів.

14 березня 1838 р. — Скарб двору дозволив, щоб для тривіальної школи щорічно надавали 100 флоринів за навчання дітей фабричних робітників.

9 травня 1838 р. — звіт дирекції тютюнової фабрики: «Існуючі тепер відносини у Винниках є такі, що загальне число дітей виносить 86 чоловік. З цього 35 дітей фабричних робітників, 15 – робітниць відвідує недільну школу, 3 дітей урядників і 15 службовців фабрики також користуються шкільною наукою. Решта, тобто 33 дітей, належать мешканцям Винник. Шкільний учитель одержує від громади Винники річно 10 флоринів 48 крейцарів і від тютюнової дирекції 100 флоринів. Зрештою він не одержує жодного додатку з якого-небудь фонду. Ані грошей від батьків дітей за навчання».

8 жовтня 1839 р. — народився **Врецьона Григорій Захарович** (педагог і освітній діяч, редактор та автор підручників і популярних видань).

1842 р. — Церква Воскресіння ГНІХ (перша згадка датується 1515 р.). Архітектор — **Йосиф Вандрушка** (українець чеського походження).

28 березня 1843 р. — видано дозвіл на перебудову головного корпусу тютюнової фабрики.

1848 р. — марш через Винники московських військ, що йшли на допомогу Австрії придушувати угорське повстання.

1848 р. — Лейзор Бавер (єврей) завершив перебудову головного корпусу тютюнової фабрики. Придбання сусідніх земельних ділянок для спорудження нових корпусів фабрики.

16 квітня 1848 р. — скасування панщини на галицьких землях (на п'ять місяців раніше ніж в інших частинах імперії).

5 червня 1848 р. — богослужіння в церкві, під гомін дзвонів священник оголосив про скасування панщини і про створення у Львові «Головної Руської Ради».

1849 р. — 1890 р. — **о. Стефан Хомінський** парох.

1850 р. — Крайова шкільна рада ввела у винниківській школі години української мови.

1850 р. — 1868 р. — українська школа. Дяк Саламонович навчав дітей писати та читати. Останній учитель — А. Блонарович.

1854 р. — 1867 р. — **Винниківський податково-судовий повіт.**

1855 р. — мапа «**Львів, Винники, Куликів, Буськ, Глиняни**» («Umgebungen von Lemberg, Winniki, Kulików, Busk und Gliniany») (1855—1863 рр. капітаном Карлом Куммерер Ріттер фон Куммерсбергом видано «Адміністративну карту Королівства Галичини та Людомерії...» на 60 аркушах; мірило 1:115 200).

19 травня 1857 р. — лист Греко-католицької митрополічої консисторії у Львові Галицькому намісництву про підпорядкування і нагляд за тривіальною школою у Винниках.

1860-ті рр. — австрійський уряд віддав владу в Галичині полякам.

11 листопада 1864 р. — народився **Дунін-Борковський Станіслав (Dunin Borkowski)** — філософ, дослідник Спінози.

1867 р. — 1918 р. — Винники — складова частина **Львівського повіту** (скасовані округи, а повіти реорганізовані: частина зникла, а частина збільшилася за рахунок інших).

1867 р. — 1918 р. — **Винниківський судовий повіт.**

13 лютого 1868 р. — звернення польської громади до Крайової шкільної ради у Львові з проханням не допустити відкриття української школи.

6 березня 1868 р. — звернення винниківської громади до Львівського повітового уряду, що нібито українці і поляки погоджуються на існування єдиної школи.

29 липня 1868 р. — єдина для дітей українців і поляків тривіальна двокласна школа, що існувала при латинській парафії (з 1882 р. — чотирикласна). Викладання польською мовою (до 1913 р.). Ополяченню українців сприяла Крайова шкільна рада (утв. 1867 р.).

6 квітня 1869 р. — народився **Банах Павло Іллєч** (український педагог, літератор, делегат 1918 р. до Української Національної Ради Західної Української Народної Республіки).

Рис. 8. Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові (28 вересня 1913 р.)

1872 р. — у школі — 2 педагоги (керуючий учитель Войцех Левицький і заступник учителя Антін Дигдалевич). Навчання дітей в двох окремих класах, без різниці обряду.

1873 р. — страйк робітників на тютюновій фабриці (результат — скорочення робочого дня з 12 год. до 9 год.).

18 травня 1874 р. — відбулась нарада, у котрій брали участь делегати Окружної шкільної ради: Йозеф Леканович, о. Стефан Хомінський, господар Семеон Соломонович з Винник, представник тютюнової фабрики Едмунд Кушак і голова громади Вайнбергена Стейметч (обговорювалися питання шкільництва у Винниках; з 450 дітей відповідного віку школу відвідувало 140 осіб).

1875 р. — народився **Дмитерко Дмитро** (український педагог, лікар).

19 листопада 1875 р. — народилася **Гриневичева Катря** (українська письменниця).

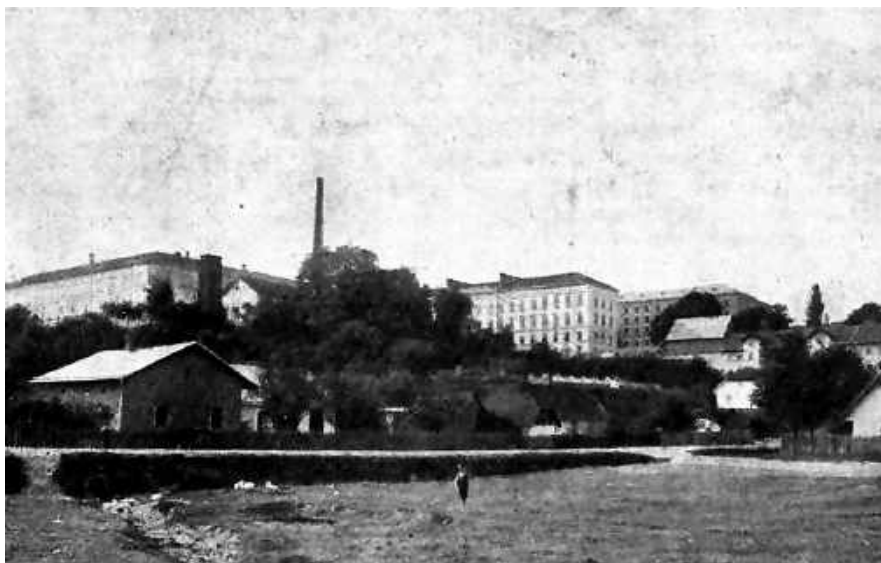

Рис. 9. Вид на тютюнову фабрику з Розлавки (1914 р.)

1876 р. — австрійська мапа, де зображені Винники (оригінальна назва «Lemberg», мірло: 1:75 000). Мапа неодноразово перевидавалась.

1876 р. — Ухвала Ради громадської Винників (орган влади у Винниках, який складався з 30 членів — 19 українців, 8 поляків та 3 євреїв) в якій зазначалося, що більшість населення Винник — українці, але мова викладання в школі має бути польською.

1880-ті рр. — до Винниківської греко-католицької парафії належали Лисиничі, Миклашів, Підберізці, Вайнберген і Унтерберген.

1880 р. — перепис населення. У Винниках проживало 2 857 осіб (з них — 1 469 українців; 239 — євреїв); будинків — 374.

1880 р. — тютюнова фабрика отримала кілька ручних пристроїв для виготовлення паперових гільз і партію ручних машинок для виготовлення цигарок.

1882 р. — масовий випуск цигарок (близько 40 млн. штук).

1882 р. — Винниківська шкільна рада (8 учителів – 5 українців (Дмитро Вовків, Григорій Грицай, Іван Крайник, Михайло Вислобоцький, Осип Сіцінський) і 3 поляки).

10 березня 1882 р. — засідання місцевої шкільної ради (вирішено, що у зв'язку із зростанням кількості дітей шкільного віку робітників і службовців тютюнової фабрики, вимагати відкриття чотирьохкласної школи із залученням фінансової допомоги фабрики).

23 листопада 1882 р. — народився **Мисько Пилип** (український педагог і громадсько-політичний діяч, директор «Торгової Спілки» у Винниках, повітовий комісар Винниківського судового повіту у листопаді 1918 р.).

21 грудня 1882 р. — Крайова шкільна рада реорганізувала двокласну школу в чотирикласну.

1885 р. — святкування громадою Вайнберген 100-ї річниці заснування колонії.

1885 р. — львівський підприємець Еміль Браєр збудував, за взірцями проф. Вінтернітца, у долині р. Маруньки (недалеко від сучасного Винниківського озера) кліматичний лікувальний заклад «Маріївка».

17 травня 1885 р. — народився **Магальяс Семен** (культурно-освітній та військовий діяч, співорганізатор Державного Секретаріату Військових Справ ЗУНР, сотник Армії УНР, начальник закордонного відділу Головного управління Генерального штабу Дієвої армії УНР, начальник мобілізаційного відділу Головного управління Генерального штабу УНР).

9 жовтня 1887 р. — народився у Вайнбергені **Рудольф Болек** (учитель і політик, голова Німецького Народної Ради Галичини). Помер 18 січня 1940 в Познані.

1888 р. — народився **Козак Михайло** (сотник УГА, доктор).

1889 р. — австрійська мапа, де зображені Винники (без назви, мірило 1:200 000).

1889 р. — перший паровий двигун на тютюновій фабриці для динамо-машин.

1889 р. — при тютюновій фабриці відкрито «Інститут хворих» (кошти на утримання надавалися державою, а частково надходили з внесків самих робітників).

1889 р. — реконструкція притвору у костелі, будова стінової дзвіниці.

1890-ті рр. — на винниківському цвинтарі встановлено каплицю, де поховані визначні постаті національно-духовного відродження — о. Григорій Гірняк (1865—1945 рр.) і о. Стефан Хомінський (1815—1890 рр.) з родиною.

1889 р. — о. **Гірняк Григорій** сотрудник винниківської парохії.

1890 р. — перепис населення. У Винниках проживало 3 390 осіб (з них — 302 євреїв).

1890 р. — 1894 р. — **о. Гірняк Григорій** доглядач винниківської парохії.

1891 р. — 1893 р. — **о. Микола Січинський** парох.

1894 р. — 1945 р. — **о. Гірняк Григорій** парох.

27 листопада 1895 р. — клопотання до Високого Намісництва у Львові про створення читальні «**Просвіта**».

30 листопада 1895 р. — прохання про створення «**Просвіти**» було задоволене Високим Намісництвом у Львові. Засновниками «**Просвіти**» були: о. Григорій Гірняк, Павло Домазар, Петро Обаранець, Теодор Кіяк, Іван Лема, Михайло Пивовар, Володимир Титло, Федір Дмитерко, Анна Врецьона, Ольга Гірняк.

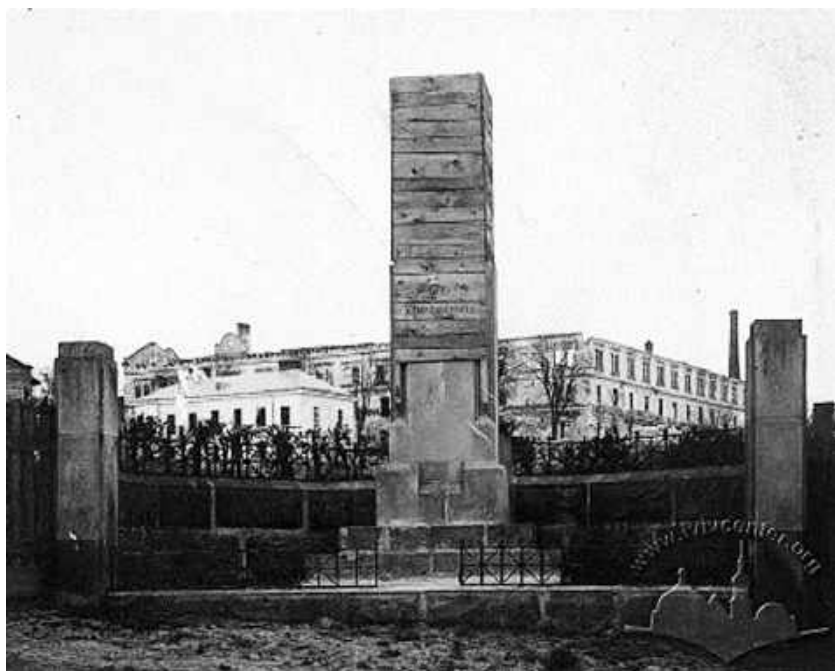

Рис. 10. Реставрація пам'ятника Т. Шевченкові

1896 р. — освячення костелу під титулом **Успіння Пресвятої Діви Марії**.

14 січня 1896 р. — установчі збори товариства «**Просвіта**». Перший голова — о. Григорій Гірняк (до 1907 р.).

19 січня 1896 р. — початок роботи читальні «**Просвіта**».

15 вересня 1896 р. — народився **Влох Михайло** (поручик австрійської армії, січковий стрілець, автор регіонального збірника про Винники «Виники. Звенигород. Унів та довкільні села» (1970 р. Чикаго, США).

14 квітня 1897 р. — народився **Левицький Ярослав Володимирович** (син Володимира Левицького; громадсько-політичний діяч у Винниках, правник, старшина Української армії).

29 серпня 1897 р. — народилася **Мирослава Сопілка** (українська поетеса та прозаїк).

1897 р. (жовтень) — 1914 р. — **Володимир Левицький** (український правник, громадський діяч, видавець, літературознавець) нотаріус у Винниках.

1898 р. — дендрологічний парк «Винниківський» (засновник професор Станіслав Соколовський). Площа – 2 га, налічував 62 екзотичні породи дерев.

1898 р. — народився **Циньовський Степан** (січковий стрілець; 1 листопада 1918 р. роззброював австрійські загони у Львові). Помер 1992 р.

2 липня 1898 р. — народився **Підлісецький Володимир** (вістун I сотні I полку Українських Січових Стрільців, учасник і організатор Листопадового чину 1918 р. у Винниках).

Рис. 11. Фабрика та центральна частина міста (1923 р.)

17 вересня 1899 р. — народився **Голіян Роман Теодорович** (старшина УГА і Армії УНР, український журналіст, активний діяч Українського Національно-Демократичного Об'єднання).

1900-ті рр. (початок) — руханково-пожежне товариство «Сокіл» (організатор — о. Григорій Гірняк, голова — Омелян Влох).

1900-ті рр. (початок) — у Винниках була своя аптека (Dz. Wr. J. Schetz).

1900-ті рр. (початок) — **Петро Обаранець** вїт у Винниках, Василь Лема — писар.

1900 р. — відомий інженер Карл Рїхтманн купив санаторїї «Марїївку».

1900 р. — перепис населення. У Винниках проживало 3 881 особа (з них — 266 євреїв).

1900 р. — цегельний завод біля г. Жупан (посезонно працювало 40-45 робїтників; на цеглі клеймо «ZUPAN», випуск 1200 тис.штук цегли на рік).

29 січня 1900 р. — народився **Йона Ярослав Григорович** (стрілець УГА з 01.1919 р.; козак 3-ї Залїзної дивїзїї Армії УНР).

1901 р. — дано концесїю на проект будівництва залїзниці **Персенківка — Винники — Перемишляни — Бережани — Підгайці** (чотири роки велися перемовини з державою та потенційними інвесторами, в тому числі з Львівським маїстратом, який за умову своєї участї в проєкті поставив вимогу будівництва нового вокзалу неодмінно на території міста).

1902 р. — народився **Копач Степан** (учасник Листопадового чину 1918 р. у Винниках, Почесний громадянин Винник). Помер 1991 р.

1903 р. — розмальовано церкву Воскресїння ГНІХ і встановлено рїзблений і позолочений чотириярусний іконостас рядової побудови (роботи Юліяна Макаревича, Модеста Сосенка та Антіна Манастирського).

13 грудня 1903 р. — народився **Голїян Володимир** (чотар УГА, діяч ОУН).

18 серпня 1904 р. — постанова Ради громади Винник про утворення у народній школі паралельних класів з українською мовою викладання.

31 жовтня 1904 р. — засідання Окружної шкільної ради у Львові про введення паралельних українських класів у винниківській школі.

1905 р. — 1908 р. — будівництво залїзниці **«Підзамче — Винники — Перемишляни — Бережани — Підгайці»** (через реконструкцію станції Підзамче, яка тоді тривала, відкриття гілки відклали на рік).

1905 р. (січень) — лист винниківчан до Міністерства віросповідань і освїти з проханням відкрити українську школу.

16 лютого 1905 р. і 2 травня 1905 р. — листи винниківчан до імператора **Франца Йосифа I** з проханням відкрити українську школу.

1 жовтня 1905 р. — народився **Врецьона Євген** (провідний діяч УВО і ОУН, член УГВР).

1907 р. — профспїлкова організація на тютюновій фабриці (голова — Григорій Домазар). На фабриці — 1470 осіб.

11 червня 1907 р. — народився **Врецьона Володимир** (лікар, провідний діяч ОУН, член-засновник Українського Лікарського Товариства в США та Українського Інституту Америки).

1907 р. — активна участь винниківчан у виборах до австрїйського парламенту (на основі загального виборчого права, українці Галичини здобули 27 мандатів; це було найбільше українське представництво Галичини у австрїйському парламенті після 1861 р.).

Рис. 12. Відкриття відреставрованого пам'ятника Т. Шевченкові
(29 березня 1925 р.)

1907 р. — 1912 р. — у Винниках та Чишках неодноразово перебував Святий **Максиміліан Марія Кольбе** (польський священник-францисканець, святий мученик, що загинув в Освенцімі, добровільно пішовши на смерть заради незнайомої йому людини).

1907 р. — 1914 р. — **Левицький Володимир** голова «Просвіти».

1908 р. (березень) — 1912 р. — **Рак Антін** (український правник, громадський і політичний діяч) суддя у Винниках.

1908 р. (січень) — вибори у Галицький крайовий сейм (антиукраїнська кампанія, розгорнута поляками, призвела до того, що українці програли місцеві вибори й опинилися у дуже скрутному становищі; у сейм потрапили 12 народовців і 8 москвофілів). У квітні 1908 р, студент М. Січинський вбив намісника Галичини Потоцького. Цей акт відчаю був сприйнятий як загроза всій Австро-Угорщині, примусив віденський уряд піти на поступки.

Активізація українського життя у Винниках.

29 липня 1908 р. — народився **Рак Ярослав Антонович** (псевдо «Мортик»; український пластовий і політичний діяч, правник).

1909 р. — «Товариство господарсько-кредитове» для Винниківського судового повіту (засновники — Антін Рак і о. Григорій Гірняк).

1909 р. — 1910 р. — Володимир Левицький і Антін Рак займаються збором коштів на будівництво дому читальні (видають переписані листки з українськими гербами, з продажу яких дохід йшов на фонд будови; проводять дві лотереї).

29 жовтня 1909 р. — відкриття залізниці *«Підзамче — Винники — Перемишляни — Бережани — Підгайці»* (потяги із 3—4 вагончиків; між Львовом і Винниками потяг курсував 2—3 рази на день, до Підгаєць і Бережан — раз на добу).

1910-ті рр. (початок) — польські товариства у Винниках: «Kolo Towarzystwa Szkoły Ludowej w Winnikach», «Polskie Towarzystwo gimnastyczne «Sokol» w Winnikach obok Lwowa», «Towarzystwo zaliczkowe w Winnikach», «Towarzystwo «Rodzina» w Winnikach», «Grupa w Winnikach Polskiego Związku Chrześcijańskich Robotników z Siedziba w Krakowie» (наведено дані на 1912 р.) та ін.

1910 р. — читальня «Просвіта» налічувала 142 члени.

1910 р. — парова фабрика столярних виробів «Типія». За радянської влади — цвяховий завод (з 1959 р. — ливарний цех).

1910 р. — створено комітет по будівництву пам'ятника Т. Шевченку (збір коштів серед місцевого населення). Голова оргкомітету — Левицький Володимир Лукич; члени: о. Гірняк Григорій, громадський діяч і суддя у Винниках Рак Антін, Г. Грицай, Ю. Левицький, М. Ліщинський.

3 січня 1910 р. — народився **Княк Григорій** (український вчений і педагог, член-кореспондент Академії наук УРСР).

31 липня 1910 р. — фестини, дохід яких призначено на будівництво дому читальні «Просвіта» (в цей період українці Винник придбали 2 га землі в центрі міста для будівництва читальні).

17 серпня 1910 р. — Ухвала Ради громадської Винник, про переведення навчання в публічній школі з польської на українську мову.

26 листопада 1910 р. — віче поляків Винник (висловили протест проти запровадження в народній школі української мови замість польської).

1911 р. — страйк робітників на тютюновій фабриці; подання петиції про усунення фабричної адміністрації (вимоги були задоволені).

1911 р. — встановлення на тютюновій фабриці нових машин.

1911 р. — присвоєння Винниківською міською радою назв вулицям (Маркіяна Шашкевича (теперішня вул. Л. Українки) й Тараса Шевченка).

19 червня 1911 р. — активна участь винниківчан у виборах до австрійського парламенту; політична боротьба українців Винник з москвофілами та поляками (виборчий округ № 64 «Львів-околиця — Винники — Городок»).

3 грудня 1911 р. — посвячення меморіальної дошки М. Шашкевичу в церкві Воскресіння ГНІХ. У посвяченні взяли участь священики: Григорій Гірняк, Йосип Фолис (парох Склилова, посол до австрійського парламенту), Радкевич, П'ясецький, Хомин і Новосад. Після відкриття пам'ятної дошки в місті відбувся урочистий похід. *На будинках українців-винниківчан майоріли національні жовто-сині прапори.*

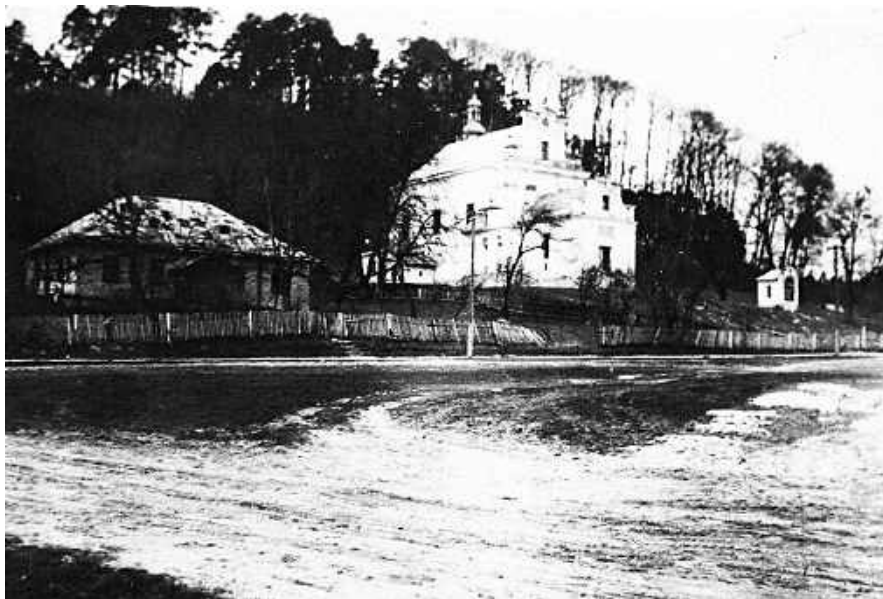

Рис. 13. Площа і костел Успіння Пресвятої Діви Марії (поч. XX ст.)

1912 р. — 1914 р. — форт «Винники» (знаходився біля підніжжя Чортової скелі, між Винниками і Лисиничами).

1912 р. — 1922 р. — о. Григорій Гіряк заступник Винниківського декана.

1912 р. — 1914 р. — парцелярний комітет по будівництву дому читальні «Просвіта».

1912 р. — скаутська організація «**Пласт**».

1912 р. — проведений ґрунтовний ремонт костелу (до цього часу належить існуючий розпис храму, що був накладений на стінові розписи другої половини XVIII ст.).

22 грудня 1912 р. — віче і вимога польського товариства «Родина» («Rodzina») про неможливість відкриття паралельних українських класів у Винниківській школі.

13 липня 1913 р. — народився **Домазар Зенон** (псевдо «Діброва», «Аркадій»; крайовий провідник ОУН).

1913 р. (вересень) — запрацювали у школі українські паралельні класи (директор школи — українець Дмитро Вовків). Вчителі: Григорій Грицай, Михайло Вислобоцький, Іван Крайник, Йосип Сіцинський та п. Підлужний. Пізніше до них долучились: Марія Панейківна, Грицківна, Анна Бреславська, Павлина Левицька, Діоніса Біленкевич-Куп'як.

28 вересня 1913 р. — відкриття першого на **Україні скульптурного пам'ятника Т. Г. Шевченкові** (архітектор Олександр Лушпинський, скульптор Андрій Яворський).

1914 р. — «Польський Союз християнських робітників» на тютюновій фабриці.

1914 р. — закінчено будівництво нового головного корпусу тютюнової фабрики.

1914 р. — о. Г. Гіряка призначено шкільним комісаром на Львівський повіт.

1914 р. — припинив існування підміський курорт «Маріївка».

1914 р. — встановлено Хрест на обійсті при в'їзді у Винники зі Львова (вул. Галицька). У 1980-их рр. господар подвір'я п. Петро Олексів поновив Хрест.

1914 р. (червень) — епідемія плямистого тифу і дифтерії.

28 серпня 1914 р. — організований похід винниківчан (з кіннотою, духовим оркестром, прапором товариств) на краєвий сокільсько-січовий здви́г у Львові.

28 серпня 1914 р. — арешт жандармерією Винник відомого адвоката москофіла Черлунчакевича Романа Сельвестровича (брата доктора Кирила Черлунчакевича з Перемишля).

1914 р. (вересень) — 1915 р. (червень) — окупація російськими царськими військами.

1914 р. (вересень) — згоріло головне приміщення тютюнової фабрики.

8 травня 1915 р. — народився **Юзеф Фльорко** (польський римо-католицький священник, Слуга Божий Католицької Церкви).

1915 р. (червень) — визволення Винник австро-угорськими військами.

1918 р. — у школі вже діяло 4 паралельні класи з українською мовою навчання.

27 березня 1918 р. — народилася **Твердохліб-Банах Ірина** (українська художниця, графік, ілюстраторка книжок, майстриня народної вибійки).

1 листопада 1918 р. — 16 квітня 1919 р. — ЗУНР.

1 листопада 1918 р. — 1919 р. (друга пол. травня)— судовий округ (повіт) Винники.

1 листопада 1918 р. (вночі) — 24 винниківських повстанці під керівництвом підхорунжого Володимира Підлісецького роззброїли австрійську жандармерію (будинок по вулиці Галицькій, 50), далі — наказного війта Винник Качковського, а пізніше — австрійський батальйон 41 піхотного полку, казарми якого знаходились у приміщенні тютюнової фабрики.

1 листопада 1918 р. — збори українців у Винниках (комісаром судового округу Винники обрано професора Пилипа Миська).

1—22 листопада 1918 р. — осідок комісаріату судового округу Винники у Винниках (згодом до 15 березня 1919 р. — у с. Миклашів).

2 листопада 1918 р. — Винники відправили до Львова перші три сотні січовиків, які приймали участь в боях на станції Сихів — Персенківка.

23 листопада 1918 р. — польське військо зайняло Винники, але ненадовго (вже між 6 і 8 грудня УГА вибиває поляків з міста).

1918 р. (листопад) — понівечення польськими підлітками пам'ятника Т. Шевченкові (молотками та зубилами були відбиті ніс та вуха).

16 грудня 1918 р. — польський екіпаж у складі пілота С. Стецай та спостерігача Казімежа Шмідта здійснив розвідку за маршрутом: Львів—Пустомити—Винники—Дубляни—Брюховичі—Львів.

1919 р. (січень) — поляками вчинено варварський акт вандалізму над пам'ятником Т. Шевченку (польські солдати під командуванням полковника Токаржевського інсценізували розстріл пам'ятника).

15 березня 1919 р. — 15 квітня 1919 р. — осідок комісаріату судового округу Винники у Винниках (згодом до 6 травня — в Яричеві Новім, до другої половини травня — в с. Журавники).

1919 р. — 1939 р. — У СКЛАДІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.

16 квітня 1919 р. — поляки вдруге здобули Винники і Чортову скелю, на якій були позиції артилерії УГА.

2 лютого 1920 р — народилася **Винників Наталя Сидорівна** (діяч ОУН).

17 травня 1920 р. — народився **Кияк Роман Андрій** (псевда: Кривоніс, Фігурка; діяч ОУН та Української Греко-Католицької Церкви).

19—20 серпня 1920 р. — бойові дії в околицях Винник між Червоною армією і поляками (штаб Будьонного розмістився на станції Борщовичі).

23 жовтня 1920 р. — засідання у місцевого урядового комісара Мечеслава Вейса (ухвалено вимогу просити намісництво виділити Винникам безпроцентну державну позику в сумі 500 тис. польських марок для побудови нового приміщення школи).

Рис. 14. Пам'ятник воїнам УГА (1920-1930-ті рр.)

23 грудня 1920 р. — 4 грудня 1939 р. — у складі Львівського воєводства (Львівський повіт).

23 грудня 1920 р. — Польща поділила Східну Галичину на три воєводства — Львівське, Тернопільське і Станіславське, які влада почала офіційно називати «*Malopolska Wschodna*» (Східна Малопольща) та заборонила вживати назви «Західна Україна» і «Східна Галичина».

1920-ті рр. — ксьондз Антоні Сочинський (активний провідник польської шовіністичної політики у Винниках та навколишніх селах).

1920-ті рр. — проживав **Калинович Володимир Сидорович** (мовознавець, публіцист, професор Львівського університету (німецька філологія), громадський діяч) в урочищі «Кут» (вул. Руська, 37). Тут мешкала його матір — Фердинанда, яка після смерті чоловіка, Сидора Калиновича, вийшла заміж за товариша Володимира — Миколу Полека (професора Львівського університету).

1920-ті рр. — **Щуровський Євген** (поручник УГА, громадський та політичний діяч, член правління «Союзу Українських адвокатів у Львові») адвокат у Винниках.

1920-ті рр. — **Щуровський Володимир Іванович** (член Українського лікарського товариства, дійсний член НТШ, громадський діяч) директор стрілецького шпиталю у Винниках (в урочищі «Кут»).

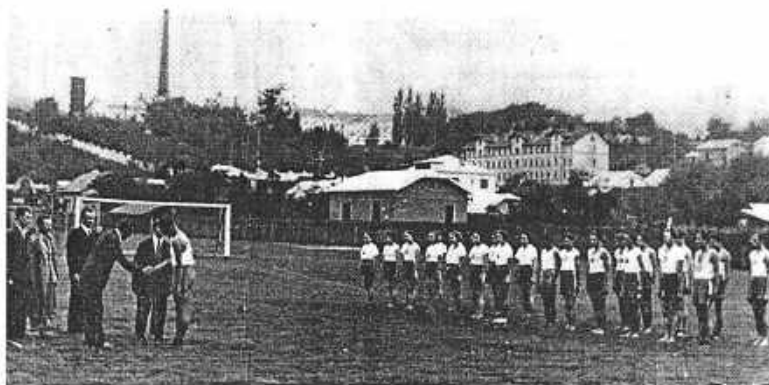
1920-ті рр. — 1926 р. — курінь пластунок ім. Марти Борецької (керівник — Ольга Гулівна).

1920—1930-ті рр. — активними діячами культурного і громадського життя Винник були: о. Григорій Гірняк, проф. Микола Полек, проф. Володимир Калинович, адвокат Євген Щуровський, нотар Володимир Левицький, д-р Ярослав Левицький, д-р Теодор Мацьків, управитель Кооперативу Олекса Корчовський, господарі Стефан Кіак та Михайло Пивовар.

1920—1930-ті рр. — на залізничній лінії курсували спеціальні відпочинкові приміські потяги.

1921 р. — поселилися два (Єгоров та Письменников) православні мешканці — донські козаки.

1921 р. — засновано «Лисинецьку фабрику пресованих дріжджів і спирту, спілку акціонерну».

Спортивний клуб Українське Спортивне Товариство (УСТ) «Дніпро»
на своїй спортивній площі в Винниках

Рис. 15. Спортивна площа на Розлавці УСТ «Дніпро» (1930-ті рр.)

1921 р. — перепис населення. У **Винниках** — **3 603 особи** (з них — *поляків 1 835 осіб (50,9%), українців — 1 456 осіб (40,4%), євреїв — 250 осіб (6,9%), інші — 62 особи (1,7%).*

1921 р. (зима) — Похоронний комітет по перезахороненню тлінних останків січовиків (голова — Андрій Курчак, члени комітету: о. Григорій Гірняк, доктор Ярослав Левицький, Павло Кіак, Степан Ханас, Василь Обаранець, Василь Дмитерко, Осип Гадус та дві місцеві вчительки Панейківна і Грицківна).

24 квітня 1921 р. — великий стрілецький похорон, тіла українських воїнів перевезено на місцевий цвинтар і поховано у стрілецькій могилі. Похорон очолив о. прелат Леонтій Куницький з кільканадцятьма священниками з Винник та околиць.

1921 р. (червень) — концерт до 5 річниці смерті І. Франка у німецькому народному домі (збір коштів на побудову пам'ятника воїнам УГА).

1921 р. (літо) — відновлення діяльності «Сокола»; створення аматорського гуртка під керівництвом Василя Дмитерка.

1921 р. (літо) — лист Винниківської управи Українського Педагогічного Товариства (з 1926 р. — «Рідна школа») до Міністерства освіти та вивизнань з проханням дозволити відкрити у Винниках українську вчительську семінарію.

1921 р. (вересень) — засідання шкільної ради у Винниках, на якій було піднято питання щодо розміщення класів у одному приміщенні (учасники: ксьондз Антоній Сочинський, о. Григорій Гірняк, начальник пошти і урядовий комісар Мечислав Вейс, Федір Грицко, нотаріус Володимир Левицький, директор чоловічої школи Ян Кохан та шкільний інспектор п. Вавщак).

21 вересня 1921 р. — Похоронний комітет провів збірку збіжжя на потреби будівництва пам'ятника воїнам УГА.

10 грудня 1921 р. — конференція у Винниківській школі під керівництвом шкільного інспектора п. Вавщака, який довів до відома вчителів розпорядження Повітової шкільної ради, котрим передбачався відповідний розподіл класів.

1922 р. — Українське товариство допомоги інвалідам придбало будинок (на тодішній вулиці Собеського) для хворих на туберкульоз, бездомних інвалідів — учасників визвольних змагань.

1922 р. — народилася **Дмитерко (Чайка) Ірина Романівна** — педагог, громадська діячка (директор школи українознавства при церкві св. Йосафата в Чикаго).

1922 р. — відновила діяльність тютюнова фабрика (директор п. Маєвський).

1922 р. — 1935 р. — **о. Григорій Гірняк** Винниківський декан.

1922 р. — відновлення діяльності «Просвіти» і споживчого кооперативу «Торгова спілка».

1922 р. — 1923 р. — працювали польські жіноча і чоловіча шестикласні школи та чотирикласна українська паралельна з шестикласним навчальним планом на п'ять класів. Директори: чоловічої польської школи Я. Кохан. жіночої польської школи Яксманіцька (польська чоловіча школа — 205 учнів, польська жіноча школа — 220 учнів, українська паралельна школа — 270 учнів).

1 березня 1922 р. — прибув на постійне проживання Іван Липа.

5 червня 1922 р. — встановлення і освячення першого на Україні пам'ятника воїнам УГА (архітектори — Левко Лепкий та Павло Ковжун; скульптор — винниківчанин Василь Сидурко). Пам'ятник освятив прелат о. Леонтій Куницький. Присутні — близько 10 000 осіб.

1922 р. (липень) — повітова шкільна рада у Львові надала винниківському комісарові Мечиславу Вейсу для пришвидшення будівництва школи у Винниках квоту у розмірі 300 тис. польських марок під 5%.

22 вересня 1922 р. — 22 квітня 1924 р. — проживав Іван Огієнко.

1923 р. — збудовано «Лисинецьку фабрику пресованих дріжджів і спирту» (фабрика почала функціонувати). З 1945 р. — Львівський дріжджовий завод, з 1994 р. — АТ «Ензим».

1923 р. — збудовано будинок по теперішній вул. Галицькій, де знаходиться Винниківська міська рада.

14 червня 1923 р. — народився **Ференчук Юрій Дмитрович** (псевдо Хрущ) — член ОУН, воїн УПА, політв'язень, учасник Кенгірського повстання, краєзнавець.

Рис. 16. Отець Григорій Гіряк з винниківськими дітьми

19 липня 1923 р. — нарада (в читальні «Просвіти») щодо заснування Української вчительської семінарії і будівництва Народного дому (122 делегати від Винниківського судового повіту; ініціатор д-р Євген Щуровський).

1923 р. (вересень) — 1923 р. (28 жовтня) — Українська вчительська семінарія.

1923 р. (листопад) — в українській винниківській школі скасовано посади греко-католицьких катехитів та позбавлено українців права вивчати релігію рідною мовою; перехід шкільної документації на польську мову.

13 листопада 1923 р. — помер Іван Липа.

15 листопада 1923 р. — похорони Івана Липи.

7 грудня 1923 р. — закриття польською владою української приватної школи.

1924 р. — 1939 р. — міська гміна Винники.

1924 р. — освячення дзвонів у костелі.

21 вересня 1924 р. — відкрито дім читальні «Просвіта».

29 листопада 1924 р. — гурток «Рідної школи» ім. А. Гладишовського.

1925 р. — зведена мурована стінна дзвіниця у церкві Воскресіння ГНІХ.

1925 р. — лікарська консультація (відкрита **Яковим Нагляком**). Попервах д-р Нагляк проживав на квартирі в будинку Михайла Маркевича, а згодом збудував собі будинок (тепер Історико-краєзнавчий музей) по теперішній вул. Галицькій, 26. Тут було встановлено перший у Винниках рентген-апарат.

17 лютого 1925 р. — народився **Богдан Маркевич** (український футбольний тренер).

22 лютого 1925 р. — перші загальні збори гуртка «Рідної школи» ім. А. Гладишовського (1925 р. — 178 членів, 1926 — 245 членів; активні діячі: Михайло Климкевич, Петро Кіак, Юліан Домазар. Степан Копач, Володимир Бедрило, Анна Банах, Лука Костів, Євген Щуровський, Андрій Бялий, Володимир Дуткевич, Павлина Чапранів, Володимир Лельо, Василь Дмитерко та ін.).

29 березня 1925 р. — відкриття відновленого першого скульптурного пам'ятника Т. Шевченкові на Україні.

18 жовтня 1925 р. — народне віче (понад 400 осіб з Винник та навколишніх сіл) проти ухвалення польським сеймом закону про колонізацію західноукраїнських земель. Віче відкрив адвокат Євген Щуровський. Голова зборів — о. Петро Пилипець з Підборець.

1925 р. (грудень) — 1926 р. (серпень) — діяли два курси крою та шиття для дівчаток (організатор — т-во «Рідна школа»). Навчалося — 100 і 20 учениць.

1926 р. — Головна управа «Просвіти» у Львові іменувала Володимира Левицького (Василя Лукича) своїм почесним членом, винниківські українці відсвяткували 70-річчя з дня його народження, увіковічивши цей день

спільною фотографією на площі перед Народним домом, що її колись було придбано стараннями ювіляра.

1926 р. — Володимир Левицький дійсний член НТШ.

21 листопада 1926 р. — збори винниківської філії товариства «Рідна школа» (присутні 64 учасники). Винниківська філія охоплювала не лише Винники, але й довкільні села. Збори батьків, котрі вислали делегацію до шкільного куратора та до повітового інспектора.

1926 р. (листопад) — петиція до Міністерства освіти та віровизнань з домаганням заведення двох шкіл з українською мовою викладання та збір підписів батьків дітей шкільного віку.

1926 р. (кінець) — за результатом плебіситу у Винниках, в обох місцевих школах було введено утраквізм.

1927 р. — 1932 р. — навчаючись на юридичному факультеті Львівського університету, мешкав у Винниках **Юліан-Юрій Омелянович Дорош** (український фотограф-художник).

1927 р. — 1928 р. — на тютюновій фабриці працювало 659 осіб (508 — жінки).

1927 р. — 1928 р. — футбольна команда «Хмара» (засновник В. Дмитерко).

1927 р. — польська влада ліквідувала українську школу та ввела семикласну з польською мовою викладання, поділивши її на школу для хлопців і дівчат.

1 жовтня 1927 р. — дитячий садок товариства «Українська захоронка» (вихователі — Філомена Йона та Катерина Матвійів). Опікунка — пані Влох.

1928 р. — польське спортивне товариство «Зоря».

1928 р. — українська спортивна команда «Сокіл».

1928 р. — лист винниківчан до Леона Готфрейда (власника пошкодженої будівлі) з вимогою припинити руйнування тютюнової фабрики (замку).

1928 р. — 1930 р. — курінь пластунок ім. Софії Галечко.

1929 р. — Український робітничий спортивний клуб (керівник Юліан Кметь).

1929 р. — створена спеціальна комісія архітектурної ради з обговорення реконструкції замку (В. Лело, Р. Леваковський, Т. Вребель, Б. Віктор).

1930-ті рр. — орнаментальні розписи стін у церкві Воскресіння (неодноразово поновлені і доповнені постатями святих). На початку ХХІ ст. розписи замальовали під час ремонту.

1930-ті рр. — активними діячами товариства «Рідна школа» у Винниках були: о. Григорій Гірняк, професор Микола Полек, Михайло Голіян, Григорій Маланчук, Василь Коростиль, Стефанія Бедрилова, Стефан Чепіль, Стефан Копач, Василь Обаранець, Петро Кабзан та ін.

1930 р. — УСТ (українське спортивне товариство) «Дніпро» (поле між теперішніми вул. Стрілецькою і вул. Кривою). *Інженер Ілля Ілляшевський — президент УСТ «Дніпро», Григорій Вільчикський — господар футбольного клубу.* Члени УСТ «Дніпро», окрім футболу

(копаний м'яч), займалися волейболом (відбиванка), баскетболом (кошиківка), плаванням, легкою атлетикою, лещатарством (лижним спортом), катанням на санках (совгах). За футбольний клуб «Дніпро» виступали: Ігор Дмитерко (капітан команди), Степан Обаранець, Ростислав Маркевич, Микола Маркевич, Лесьо Маркевич, Роман Дзюбик, Роман Кияк, Михайло Верходай, Володимир Верходай, Костів, Олексів, Євген Федак, Омелян Банах, Петро Банах, Роман Михайлів, Роман Гушак, Мирослав Сенишин, Дмитро Цюнис, Михайло Майхер, Степан Нич, Володимир Наконечний, Антін Гураль, Микола Литвин, Володимир Литвин, Мирослав Литвин, Володимир Весна, Григорій Пивовар, Богдан Опалевич, Петро Опалевич, Ростислав Магальяс, Володимир Костюк, Мирослав Костюк, Ксаверій Костюк, брати Масловські, Лесько Михайлів, Іван Опалінський, Антін Скремета та ін.

1 травня 1930 р. — першотравнева демонстрація робітників (120 осіб).

27 липня 1930 р. — народився **Мирон Кипріян** (головний художник театру ім. М. Заньковецької, народний художник України).

13 жовтня 1930 р. — під час проведення польським урядом так званої пацифікації, будинок «Просвіти» було пограбовано і частково зруйновано.

1931 р. — крилошанство о. Григорія Гірняка.

1932 р. — 1940 р. — **Богдан Левицький** адвокат у Винниках.

1932 р. — у Винниках поселилася **О. Любич-Парахоняк**.

1932 р. — 1934 р. — о. Іван Шулим сотрудник у о. Григорія Гірняка.

1 липня — 20 серпня 1932 р. — вакаційний відпочинок для 201 дитини (організатори – «Рідна школа» і «Союз Українок»).

1932 р. (осінь) — відкрито перший в Західній Україні Народний університет (120 слухачів щодня відвідували вечірні лекції).

1933 р. — німецька школа у Вайнбергені пройшла перевірку (візитацію) та отримала дозвіл на продовження навчальної діяльності (директор Філіп Генріх Стальман). Бюджет школи 3 800 злотих.

1933 р. — **Винники отримали статус міста.**

1933 р. — німецька громада у Вайнбергені розпочала будівництво своєї церкви.

1933 р. — 1936 р. — будівництво кірхи німецькими колоністами.

10 вересня 1933 р. — збори у приміщенні Винниківського Повітового Кооперативу Дрібного Кредиту «Ощадність» (протести з приводу голодомору та інших жакливих подій на українських землях у СРСР).

29 жовтня (неділя) 1933 р. — святокове Богослужіння у церкві Воскресіння Господнього разом з панахидою за померлих українців, внаслідок голодомору в Радянській Україні (церква була переповнена людьми).

1934 р. — будинок по вул. Галицькій (тепер школа «Берегиня»). До 1939 р. там проживав зі сім'єю інженер Міллер (німець).

1934 р. — товариство «Українська захоронка» отримало власну будівлю — дерев'яний будинок Михайла Лазорка на вул. Шевченка (за рад. влади —

цех меблевої фабрики «Карпати»), а пізніше — в будинку на теперішній вул. Стуса (за рад. влади — відділення міліції).

1934 р. — 1962 р. — проживав **Микола Федюк** (український маляр-реаліст).

2 липня 1934 р. — народився **Орест-Степан Григорович Влох** (український фізик і громадсько-політичний діяч, Народний депутат України I-го скликання).

1 жовтня 1934 р. — 1935 р. — самописний ілюстрований журнал для дітей «Дитячий шлях» (редактор Богдан Кипріян (1922—1943 рр.).

1935 р. — було вирішено будувати новий дім читальні «Просвіта» (проекту перешкодила II Світова війна).

1935 р. — 1946 р. — **о. Йосип Осташевський** Винниківський декан.

1935 р. — ліквідовано тютюновий млин, припинено виробництво табаки.

1935 р. — археологічні дослідження, під керівництвом Я. Пастернака, на території Винниківського замку.

1935 р. — 1939 р. — фабрика цвяхів «Сталь», яку фінансував кредитовий кооператив «Промбанк» (керівники — інженер Володимир Богачевський та інженер Роман Кос).

1936 р. — німецька кірха по теперішній вул. Галицькій.

1936 р. — німецька школа у Вайнбергені пройшла чергову перевірку (візитацію). Вчителю Філіпу Стальману закидали погане знання польської мови.

1936 р. — спорудження сходів по вул. Шевченка (служували до 1988 р.).

1936 р. (лютий) — Громадська рада Винник відмовилась від ідеї будівництва нової школи.

1930-ті рр. (кінець) — добудова другого поверху у старій Винниківській школі (вул. Ринок, 4).

1937 р. — 1938 р. — Літературно-науковий гурток при виділі філії товариства «Просвіта» ім. Шашкевича у Львові (гурток випустив 4 номери журналу «Смолоскип»).

1937 р. (травень) — встановлено та освячено пам'ятник Іванові Липі на Винниківському цвинтарі, неподалік Стрілецької могили.

1938 р. (весна) — до 950-ліття Хрещення Русі-України встановлено та освячено Хрест місійний у церкві Воскресіння перед Пасхою (на урочистостях був **Митрополит Андрей Шептицький** та єпископ-помічник Митрополита Іван Бучко, це була остання візитація Митрополита до Винник). 1992 р. (у Великий Четвер) Хрест перенесли на цвинтар, а пізніше — біля будови церкви свв. Володимира і Ольги.

8 серпня 1938 р. — 1939 р. (осінь) — товариство українських робітників «Сила» (налічувало 100 членів; діяли секції: неписьменних, самоосвіти, театральна).

1939 р. — за даними В. Кубійовича (станом на 1.01.1939 р.) у Винниках проживало 6 000 осіб. З них — українців 2 600 осіб (43,3%) ; поляків —

2 800 осіб (46,7%) ; євреїв – 300 осіб (5%). З цього випливає, що німців було близько 300 осіб (5%).

1939 р. — німецька школа у Вайнбергені пройшла чергову перевірку (візитацію) та отримала дозвіл на продовження навчальної діяльності (директор Філіп Генріх Стальман). У школі — 22 учні.

12 березня 1939 р. — останні звітні збори «Просвіти».

1939 р. (квітень) — українська фабрика содової води і лимонаду «Нектар» (підприємець Романа Михайлів).

17 вересня 1939 р. — бомбардування німцями Винник.

19 вересня 1939 р. — у Винники одночасно зайшли радянські та німецькі війська.

19 вересня 1939 р. — 30 червня 1941 р. — ПЕРША БІЛЬШОВИЦЬКО-РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ.

19 вересня 1939 р. — перше в історії Другої світової війни німецько-радянське братання і одночасно перша німецько-радянська збройна сутичка союзників.

19 вересня 1939 р. — до Винник тимчасово переїжджає німецький штаб і квартирується у тютюновій фабриці.

22 вересня 1939 р. — представники СРСР і Польщі підписали у Винниках «Протокол умови про передачу міста Львова військам Радянського Союзу».

1939 р. (вересень — грудень) — Тимчасове радянське урядування із 7 осіб (голова — Олександр Корчовський).

29 вересня 1939 р. — робітнича радянська гвардія (начальник — Т. О. Демцюх).

1939 р. (вересень) — поділ школи на українську, польську та німецьку.

1939 р. — відновила роботу тютюнова фабрика (900 робітників).

1939 р. — дитячий садок (пізніше – дитячий садок №76 «Дзвіночок») на території тютюнової фабрики (завідувачі: Поліна Арискіна, Олександр Скиба, Зеновія Кітура, Оксана Сало та інші).

1939 р. — 1952 р. бібліотека для дорослих при клубі по вул. Шевченка, 5 (колишня читальня «Просвіта»).

1939 р. — кам'яний Хрест (вул. Сахарова).

27 листопада 1939 р. — у складі Львівського воєводства (Львівський повіт).

4 грудня 1939 р. — у складі Львівської області (Львівський повіт).

1939 р. (грудень) — початок репатріації винниківських німців до Райху.

1940 р. — 1941 р. — Винниківський райпотребсоюз (голова — М. Я. Козакишин).

1940 р. — ФК «Харчовик» (Винники). Інші назви клубу: «Більшовик», «Прапор», «Авангард», «Спартак», «Жупан», «Рух».

1940 р. — 22 червня 1941 р. — базування у Винниках 58-го розвідувального батальйону, з перервою на Бессарабську компанію. Батальйон базувався на території майбутньої (нині вже колишньої) швейної фабрики.

1940 р. — 1946 р. — о. Антін Поточняк (видатний діяч УГКЦ) парох.

1940 р. — на тютюновій фабриці 1100 робітників.

10 січня 1940 р. — **Винники** повторно одержують статус міста.

10 січня 1940 р — 26 вересня 1959 р. (з перервою під час війни) — **Винники** центр **Винниківського р-ну**. До Винниківського району, у різний період, належали села: *Винники, Гончари, Давидів, Черепин, Товців, Селиська, Великі Кривчиці, Лисиничі, Підбірці, Ямпіль, Кам'янопіль, Верхня Білка, Нижня Білка, Гаї, Чижиків, Підберізіці, Чишки, Дмитровичі, Глуховичі, Козельники, Пасіки Зубрицькі, Кротошин, Сихів, Зубра, Гори*.

1940 р. (січень) — 1941 р. (червень) — Винниківський РК КП(б).

1940 р. (зима) — 1941 р. (червень) — Винниківський РК ВЛКСМ.

1940 р. (травень) — артисти Київського театру ім. Івана Франка побували в гостях у робітників Винниківської тютюнової фабрики ім. 17 вересня.

1940 р. — 1950 р. (літо) — діяльність ОУН у Винниківському районі.

Винниківчани, члени ОУН-УПА: Ольга Банах, Стефа Банах, Дарія Бедрило, Роман Белінський, Г. Вільчинський, Володимир Верходай, Євген Верходай, Л. Вовк, Ірина Готь, Андрій Гуль, Василь Гуль, І. Дмитерко, О. Дмитерко, В. Дмитерко, Григорій Дмитерко, Йосип Йона, М. Климко, Р. Курчак, Ярослав Кульчицький, Б. Леочко, Богдан Магальяс, З. Магальяс, Т. Маркевич, Б. Микитів, Я. Микитів, В. Мисько, С. Обаранець, Д. Опалевич, Я. Опалевич, Євген Пивовар, С. Пивовар та ін.

1940 р. (літо) — Винниківський повіт ОУН (очолював Роман Княк).

15 грудня 1940 р. — перші радянські вибори до Винниківської районної ради.

22 червня 1941 р. — бомбардування німецькою авіацією Винник (значних руйнувань зазнала тютюнова фабрика, зруйновано залізничну колію).

22 червня 1941 р. — висадка німецького десанту в околицях Винник (на ранок всі були схоплені і розміщені в приміщенні тютюнової фабрики).

23 — 30 червня 1941 р. — діяльність у Винниківському лісі загону ОУН(б) (напади на колони відступаючих радянських військ).

28 червня 1941 р. — розстріл відступаючими солдатами НКВС сімох невинних винниківчан (поховані у Братській могилі на німецькому цвинтарі).

30 червня 1941 р. — радянські війська залишили з боями Винники.

30 червня 1941 р. — загін ОУН(б) зайняв Винники.

30 червня 1941 р. — 27 липня 1944 р. — НІМЕЦЬКА ОКУПАЦІЯ

30 червня 1941 р. — німці ввійшли у Винники.

1941 р. — 1944 р. — Львівський повіт ОУН(м) (включав райони Винники, Щирець і Брюховичі). Провідник Винниківського району — **Богдан Кипріян** (1922 р. н., ймовірно 1943 р. вбитий бандерівцями). Після нього — «Бистриця» (1924 р. н., родом з м. Винники, студент медичного і-ту, виїхав на еміграцію в 1944 р.).

1941 р. — 1942 р. — друк підпільної газети ОУН «Сурма» (редактор — Роман Голіян, помічники — Галина Обаранець-Кияк, Євгенія Голіян).

1941 р. — 1944 р. — сільська гміна Винники (пол. gmina wiejska), територія якої не включала до свого складу м. Винники (але правління гміни знаходилось у Винниках). До гміни належали села: Чишки, Чижиків, Дмитровичі, Гаї, Глуховичі, Підберізіці і Виннички.

1941 р. (липень) — 1944 р. — Українська міліція (з 15 серпня 1941 р. переорганізована в Українську допоміжну поліцію). **Комендант** — **Юрій Венгльовський**. Приміщення поліції — будинок на теперішній вул. Галицькій, 17.

1941 р. (липень – серпень) — 23 липня 1943 р. — єврейський трудовий табір у приміщенні колишнього німецького казино (теперішній Будинок школяра; у ньому перебували близько 800 євреїв, яких привезли зі Львова, Сколе, Яричева та інших містечок).

1 серпня 1941 р. — у складі дистрикту Галичина.

1 серпня 1941 р. — на тютюновій фабриці Українська міліція викрила польську терористичну організацію та вилучила антиукраїнські листівки.

1941 р. (серпень) — винищення чоловічого єврейського населення (розстріляні у Лисиницькому лісі).

1941 р. (вересень) — відкриті вселюдська (виділова) 7-класна школа з українською мовою навчання і 7-класна школа з польською мовою навчання. Школи знаходилася в сучасному приміщенні Школи мисецтв (вул. Ринок, 4). На першому поверсі вчилися поляки, а на другому — українці. Така ситуація була лише один рік. Пізніше, зі школи німці зробили військовий шпиталь, а учні вчилися по приватних приміщеннях (переважно в будинках, де колись проживали євреї).

1941 р. (вересень) — знаходилася «Школа молодших командирів СБ ОУН Винники»

1941 р. (вересень) — 1944 р. — **Ярослав Левицький** (український правник, старшина УГА, син Володимира Левицького (Лукича) директор Винниківської української школи.

1942 р. — пробільшовицька «Народна гвардія».

1942 р. — 1956 р. — проживав **Володимир Грабовецький** (український вчений, історик).

1942 р. (січень) — почали викладати релігію в українській школі (отець Г. Гіряк і отець А. Поточняк).

1942 р. (весна) — цілковите винищення єврейського населення (ростріляні у Лисиницькому лісі).

1 квітня 1942 р. — Винники прислали до Львова і ввели до складу VIII-ї дільниці Вайнберген м. Львова (керівник VIII-ї дільниці — колишній січовий стрілець п. Харкевич).

1943 р. (травень-червень) — перший відбір у лави Першої Української дивізії «Галичина».

7 червня 1943 р. — заупокійна панахида в церкві Воскресіння (о. Антін Поточняк) з нагоди 100-річчя смерті Маркіяна Шашкевича.

1943 р. (літо) — перебував Провід ОУН (Б).

1943 р. (грудень) — **нарада Крайового Проводу ОУН (б)** у Винниках (нараду проводив Охримович, за Р. Шухевича доповідала К. Зарицька, присутній провідник Крайового проводу юнацтва Скаськів).

1944 р. (весна) — демонтаж і вивезення з тютюнової фабрики сигаретних машин.

1944 р. (весна) — німецький армійський склад постачання.

1944 р. (квітень) — початок будівництва німцями лінії оборони у Винниках (бетонні окопи, бліндажі).

1944 р. (квітень) — у районі Кривчиці-Чортова скеля-Винники розгорнуто перші три польських підрозділи лісового 14 Язловецького уланського полку (для боротьби з німецькими військами). Командир — колишній капітан югославської армії Драган Сотірович (псевдонім «Дража»).

13 червня 1944 р. — другий відбір у лави Першої Української дивізії «Галичина». ***Винниківчани, що боролися у різний час з окупантами у лавах дивізії «Галичина»:*** В. Банах, Ю. Богонюк, П. Брода, В. Брама, С. Голян, Р. Голян, В. Гнида, В. Грип, М. Гураль, В. Губка, Ю. Думка, Б. Дмитерко, В. Дмитерко, Є. Дмитерко, В. Котловський, К. Костюк, І. Крохмальний, М. Лучанський, Магальяс, О. Макар, Р. Михайлів, Л. Михайлів, Я. Маркевич, Р. Майхер, С. Олесів, Р. Обаранець, І. Опалінський, Я. Речевський, С. Рутар, М. Стефанишин, Р. Стефанишин, І. Патерейко, М. Паньків, В. Федів, С. Чепіль, З. Чепіль, М. Якубишин та ін.

1944 р. (літо) — гітлерівці на тютюновій фабриці повністю розібрали і вивезли рейки трамвайної і залізничної колій, знищили лінію електропередач та вивели з ладу дизельний двигун і динамомашину, пограбували всі запаси тютюнових виробів.

1944 р. (липень) — відступаючі німецькі війська знищили залізничну лінію на відрізу від Винник до Підгайців.

23-26 липня 1944 р. — бомбардування Винник та околиць радянськими літаками.

27 липня 1944 р. — 24 серпня 1991 р. — У СКЛАДІ СРСР.

1944 р. (літо) — голова виконкому Винниківської райради депутатів — Шпета; голова Винниківської ради — Кубай.

27 липня 1944 р. — радянські війська захопили Винниками.

1944 р. — 1959 р. — Винниківський райвиконком по вул. Леніна (тепер — вул. Галицька, 15).

1944 р. — 1959 р. — Винниківський РК КП(б) (секретар Пащенко) по вул. Леніна (тепер — вул. Галицька, 38). У жовтні 1952 р. перейменовано на Винниківський РК КПУ.

1944 р. — 1959 р. — Винниківський райком комсомолу по вул. Леніна (тепер — вул. Галицька, 49).

1944 р. — 1959 р. — Винниківський райвідділ НКДБ (з 15 березня 1946 р. — МДБ, з 1954 р. — КДБ) по вул. Леніна (тепер — вул. Галицька, 14а).

1944 р. — 1959 р. — Винниківський райвідділ НКВС (з 19 березня 1946 р. — МВС) по вул. 1-го Травня (тепер — вул. Стуса, 10).

1944 р. — 1959 р. — Винниківський райвійськомат по вул. Леніна (тепер — вул. Галицька, 17).

1944 р. — 1959 р. — Винниківська районна лікарня (керівник до 1953 р. — Григорій Сардак).

1944 р. — базування полку НКВС.

1944 р. — 1950 р. — розміщення складу у приміщенні німецької кірхи.

1944 р. — 1945 р. — **Рой Михайло Васильович** директор Винниківської школи №1.

1944 р. — 1947 р. — прибуття до Винник переселенців з Холмщини, Надсяння, Лемківщини та Підляшшя.

1940-ві рр. (середина) — **підприємства та установи:** тютюнова фабрика (вул. Замкова, 2), меблевий завод (вул. Шевченка 28 і 30), друкарня (вул. Леніна, 36), райконтора зв'язку (вул. Леніна, 9), «Заготскот» (вул. Леніна, 95), райошадкаса (вул. Леніна, 30), польська неповна середня школа № 2 (вул. Леніна, 39), поліклініка (вул. Будьонного, 2), райлікарня (вул. Леніна, 12), колгосп «Ленінським шляхом» та ін.

1940-ві рр. (середина) — Винниківська школа №2 (з російською мовою викладання).

1944 р. — 1945 р. — Винниківська райзаготконтора Львівського молококомбінату (у приватному будинку по вул. Танкістів, 10).

1944 р. (серпень) — відновлення тютюнової фабрики.

18 серпня 1944 р. — 1959 р. — газета «**Сталінським шляхом**» («**Радянське життя**») Винниківського райвиконкому і райкому Компартії України та друкарня (вул. Леніна, 36 (тепер вул. Галицька)). Директор друкарні — М. А. Гуманецький. Редакція газети — вул. Танкістів (тепер вул. Івасюка). Редактори газети: М. Александренко, Л. Єрмакова, А. Гіль, П. Рахубовський, С. Донченко, В. Балаханова, Ю. Марченко.

1944 р. (вересень) — Винниківська швейно-взуттєва фабрика по вул. Комінтерна (тепер С. Крушельницької, 3) у будинку, що належав до 1939 р. польському судді.

1944 р. (вересень) — Винниківська школа №1 по вул. Ринок, 4 (тепер ЗСШ № 29). 1945 р. — навчалася близько 400 дітей. 1946 р. — 10 учнів одержало перші атестати.

1944 р. (листопад) — 1948 р. (кінець) — бойові дії ОУН-УПА у Винниківському районі.

1945 р. — 1950 р. — **Винниківський район ОУН.**

1945 р. — документальна кінохроніка «Львівська тютюнова» (виготовлення різних сортів цигарок, перевірка якості продукції).

1945 р. — Винниківська райзаготконтора Львівського молококомбінату і молочний цех (у будинку Михайла Маркевича по вул. Кривій, 2).

Рис. 17. Свято крилошанства о. Григорія Гірняка (1931 р.)

1945 р. — Добровільне протипожежне товариство (2 ручних насоси і виїзна бричка).

1945 р. (весна) — 13 листопада 1945 р. — адміністратор винниківської римокатолицької парафії ксьондз Альбін Мидлярж.

13 листопада 1945 р. — 8 травня 1946 р. — адміністратор винниківської римокатолицької парафії ксьондз Владислав Пельц.

1940-ві рр. — дитячий садок №1 (у приміщенні біля старої торговиці; пізніше у будівлі по вул. Галицькій, де сьогодні ВТФ «Друксервіс», згодом передали ще одну будівлю, що знаходилася через дорогу).

31 жовтня 1945 р. — приїзд о. Григорія Костельника, щодо переходу винниківської парафії до РПЦ.

1945 р. — 1953 р. — **Григорій Сардак** (піонер судинної хірургії) хірург у Винниках.

1945 р. — 1972 р. — **Михайло Степанович Чеславський** директор Винниківської школи №1 (з 1959 р. — Львівської СШ №29).

1946 р. — розібрано залишки колії на відрізу Винники-Бережани.

1946 р. — випуск на тютюновій фабриці сигарет «Катюша», «Парашутист» (колектив — 586 осіб; працювало 32 машини; тютюнових виробів — 800 млн. штук).

1946 р. — виселення польського населення і закриття костелу.

1946 р. — відкриття дитячої бібліотеки по вул. Шевченка, 2 (1946—1959 рр. директор — Маліневська Олена Василівна). Тут працювали Ніна Яремівна Хімчак (1950—1953 рр. та 1974—1988 рр.), Ніна Миколаївна Власенко (1956—1982 рр.), Ніна Олексіївна Сулік (1982—1989 рр.), Ганна Теодорівна

- Антоняк (1987—1994 рр.), Антоніна Федорівна Закальницька (1990—1994 рр.), Леся Стахівна Дудка (1995—1996 рр.), Людмила Антонівна Харчишин (1989—2003 рр.), Ірина Зеновіївна Копиляк (1994—2005 рр.), Ольга Романівна Дудок (2005—2008 рр.). Зараз бібліотеку очолює Валентина Миколаївна Марциновська, читачів обслуговує Галина Остапівна Остапчук.
- 1946 р.** — відкриття вечірнього класу при семирічній школі №1.
- 8 травня 1946 р.** — останній польський ксьондз Владислав Пельц залишив парафію і виїхав на Опольщину (Польща).
- 12 травня 1946 р.** — 311 окремих полк урядового зв'язку передислоковано у м. Винники.
- 1946 р. (вересень)** — кіножурнал «Передова фабрика» (про виготовлення тютюнових виробів).
- 1946 р.** — Поляков і Горбачов — уповноважені Винниківського райвідділу НКДБ (здійснювали масові вбивства українців).
- 1947 р.** — Гончаренко — начальник Винниківського райвідділу НКВС; помічники — майор Пшенічкін, капітан Шевцов (здійснювали масові вбивства українців).
- 1947 р.** — Михайло Швед («Орлик») провідник ОУН у Винниківському районі; Іван Петрович Цар («Ірод») провідник Служби безпеки; Михайло Лемішко референт (всі троє — мешканці с. Підберізі).
- 1947 р.** — створення НКВС провокаційної ОБЗУ (Організація борців за волю України); очолив — Роман Плюта.
- 1947 р.** — пам'яник В. Леніну в центрі міста (демонтовано 1990 р.).
- 1947 р.** — центральна вулиця міста — імені Леніна (сучасна вул. Галицька).
- 1947 р.** — відродження ФК «Харчовик» (Винники) (Юліан Кметь та Богдан Маркевич). Засновано клуб 1940 р.
- 21 жовтня 1947 р.** — операція «Захід» (органи МДБ провели масову депортацію населення Західної України). Протягом доби виселили 26 644 родини із 76 192 осіб: 18 866 чоловіків, 35 152 жінки та 22 174 дитини.
- Десятки винниківських сімей було виселено.***
- 25 жовтня 1947 р.** — МВС заарештувало провідника Служби безпеки ОУН у Винниківському районі Івана Петровича Царя («Ірода»).
- 1947 р. (кінець) — 1949 р. (березень)** — проживав відомий поет і дисидент **Красівський Зеновій**.
- 1948 р.** — початок будівництва греблі на р. Марунька (територія теперішнього Винниківського озера).
- 26 січня 1948 р.** — народився Поточняк Ростислав Мирославович (український футболіст і тренер, виступав у клубах «Карпати» (Львів) та «Металіст» (Харків), володар Кубка СРСР 1969 р., майстер спорту СРСР).
- 6 квітня 1948 р.** — МВС знищує райпровідника ОУН Винниківського району Михайла Шведу («Орлика») у с. Гончари.
- 1949 р.** — постанова Винниківського райвиконкому щодо посилення боротьби з дитячою безпритульністю і бездоглядністю.

1949 р. — Винниківська швейна фабрика Львівського обллегпрому (взуттєвий цех передано до Львова). **1949 р. (весна)** — у с. Зубра Винниківського району, в будинку Довбуша Івана Івановича (1896 р. н.), переховувався головнокомандувач УПА **Роман Шухевич**.

Рис. 18. Фігура Матері Божої на куті вул. Шевченка і вул. Галицької (знищена комуністами у квітні 1950 р.)

1 вересня 1949 р. — по вул. Леніна, 54 (тепер вул. Галицька) в старому будинку відкрита семирічна школа №3 (з 1954 р. — восьмирічна школа, з 15 серпня 1967 р. — СШ №47 (у кінці 1960-их рр. збудовано нове приміщення). Перший директор — **Гайворонюк Дмитро Тимофійович** (1949 р.).

1949 р. — 1992 р. — **Бекар Марія Павлівна** завуч школи №3 (пізніше — СШ №47).

1949 р. — ФК «**Більшовик**» (**Винники**) чемпіон Львівської області.

1949 р., 1951 р., 1952 р. — ФК «**Харчовик**» (**Винники**) бере участь у любительському чемпіонаті УРСР серед колективів фізкультури.

1950-ті рр. — *багатотиражна газета «Голос робітника» на тютюновій фабриці.*

1950-ті рр. — підприємства та установи: тютюнова фабрика, дріжджовий завод, швейна фабрика, молокозавод, Львівський лісгосп, цегельний завод (1959—1961 рр. переобладнано та механізовано; працювало 58 робітників, випускали 9 млн. штук цегли на рік), млин, завод цвяхо-ливарний, райпромкомбінат, райпродкомбінат, друкарня, артіль 1-го Травня (колишня

приватна майстерня з виготовленням меблів Бінювського; з 1959 р. — Винниківський цех №3 Львівської меблевої фабрики де працювало 116 робітників на в-ві кімнатних буфетів та столиків під радіо).

1950-ті рр. — станція юних натуралістів на теперішній вул. О. Любич-Парахоняк (у будинку Василя Обаранця, сім'я якого була виселена в Сибір).

1950 р. — 1996 р. (жовтень) — розміщення торгового закладу у приміщенні німецької кірхи.

1950 р. — колектив тютюнової фабрики — 1 016 осіб; працювало 126 машин; тютюнових виробів — 4,7 млрд. штук.

20 квітня 1950 р. — рішення виконкому Винниківської районної ради «Про впорядкування рогу вулиць Леніна та Шевченка» (підірвано фігуру Божої Матері).

4 липня 1950 р. — загинув останній керівник ОУН на Винниківщині районний провідник «Сталевий» (в Давидові).

9 липня 1950 р. — загинув районний референт СБ «Богдан»-«Марко», родом із Закерзоння (в лісі між Давидовом і Черепином).

1950 р. (літо) — ОУН у Винниківському районі припинила своє існування (Винниківщину приєднано до Бібрецького району ОУН).

16 листопада 1950 р. — народився Ярослав Грисьо (український футбольний суддя та функціонер).

1951 р. — перший випуск у семирічній школі №3 (тепер — СЗШ №47); директори: Михайло Васильвич Рой (1949—1951 рр.), Зоя Никифорівна Гавришева (Берендєєва) (1951—1952 рр.), Катерина Федорівна Крейденкова (1952—1958 рр.), Аркадій Григорович Дорман (1958—1971 рр.).

1951 р. — 1973 р. — Винниківська середня школа робітничої молоді №21 (з 1946 р. — вечірній клас при семирічній школі №1). Директорами були: Чеславський Михайло Степанович, Манілов Володимир Андрійович, Кухто Леонід Васильович, Кашук Любов Самсонівна, Гайворонюк Дмитро Тихонович, Романюк Володимир Федорович. Заступником директора працювали: Гайдар Лідія Дмитрівна, Лазаренко Людмила Олександрівна.

4 лютого 1951 р. — у с. Сихів Винниківського району ліквідована на горищі місцевої мешканки Пелих Марії Василівни (1901 р. н.), як твердить МДБ, кур'єрська група крайового проводу в складі: «Зенко» (керівник групи), «Ромко» (Володимир Гіряк, 1925 р. н., с. Виски Сяноцького пов., Польща; бойовик) і «Влодко» (бойовик).

1952 р. — 1959 р. — бібліотека для дорослих по вул. Леніна, 23 (тепер — вул. Галицька).

1952 р. — 1953 р. — газета «Сталінець» Винниківської МТС.

1952 р. — 1954 р. — проживав і працював на швейній фабриці у Винниках Григорій Нудьга (український письменник, фольклорист).

1953 р. — з сім'єю поселився Покора Роман Михайлович (український футболіст та тренер; виступав у клубах «Карпати» (Львів), «Металіст» (Харків), «Спартак» (Івано-Франківськ); володар Кубка СРСР 1969 р.; майстер спорту СРСР).

1953 р. — відкриття Комсомольського (Винниківського) озера.

1953 р. — будинок піонерів по вул. Леніна, 26 (тепер — вул. Галицька) (директор Ганна Прокопівна Герман).

1953 р. — ФК «Прапор» (Винники) брав участь у Кубку УРСР.

27 лютого 1953 р. — загинув останній повстанець з **Винниківського району** (*Михалина Іван Семенович («Гриць»*) 1921 р. н. з с. Девятир Рава-Руського району; переселений до с.Зубра Винниківського району. Пішов у підпілля весною 1950 р.; був бойовиком при районному провідникові Бібреччини «Павлові» (Федір Кононович), потім при надрайонному провідникові «Михайлові» (Дмитро Цура). За даними МДБ загинув разом з «Михайлом» в с. Волощина Бібрецького району.

31 липня 1953 р. — 30 серпня 1954 р. — Володимир Грабовецький директор Винниківської СШРМ.

1954 р. — завершено будівництво нового стадіону по вул. Спортивній (за польської окупації там знаходилося польське спортивне товариство «Зоря»).

1955 р. — школа №3 приймала участь у Всесоюзній сільськогосподарській виставці навчально-дослідних ділянок і була нагороджена медаллю.

1955 р. (січень) — кіножурнал «Передова МТС» (про вручення колективу перехідного Червоного прапора Ради Міністрів СРСР).

17 серпня 1955 р. — Борис Возницький був зарахований у Винниках вчителем креслення та малювання (проживав тут 1955—1956 рр.).

1956 р. — кімната-музей у Будинку піонерів (створена Борисом Возницьким).

1956 р. — ФК «Харчовик» (Винники) володар кубка сімсотріччя Львова.

1956 р. (серпень) — пам'ятник І. Франкові (вул. Шевченка).

1957 р. — завершення газифікація міста.

1957 р. — 1962 р. — проживав **Роман Прокопович-Орленко** (співак Віденської та Празької опери, диригент, композитор, громадський діяч).

1958 р. — тютюнова фабрика одержала пожежну машину.

1958 р. — дитяча футбольна школа при ЛТФ (Богдан Маркевич).

1958 р. /1959 р. — першість Львівської області з мотокросу. Траса — Винниківське озеро — кар'єр «Пісковня» — Чортові скелі — Винниківське озеро. Видатні мотогогонщики-винниківчани: Віктор Вінцкевич (1939 р. н.), Андрій Шемечко (1946 р. н.), Зенон Оприск (1949 р. н.), Володимир Гундяк, Любомир Романишин (1951 р. н.), Володимир Ціж (1951 р. н.) та ін.

1959 р. — бібліотека для дорослих у приміщенні по вул. Леніна, 49 (раніше — по вул. Леніна, 23). 1958 р.—1962 р. завідувачами бібліотеки були Маєвська, Шевчук, Сидорова В., Онищенко Г. Протягом 1962—1998 рр. завідувач — Ільчишин О. І., 1998—2011 рр. — Ловчий Л. В., з 2011 р. — Андрухів І. О.

1959 р. — перепис населення: українців – 5 922 особи (82,3%), росіян – 722 (10%), євреїв – 30 (0,4%), поляків – 302 (4,2%), білорусів – 32 (0,4%), інші – 186 (2,6%). Разом – 7 194 особи.

1959 р. — 5 листопада 1975 р. — 10-та міська Винниківська лікарня.

1959 р. — 1986 р. — о. **Петро Баран** парох Святовоскресенської церкви.

16 червня 1959 р. — помер **Василь Сидурко** (скульптор першого на Україні пам'ятника січовим стрільцям у Винниках).

11 вересня 1959 р. — помер **Яків Нагляк** (доктор, старшина австрійської армії під час Першої світової війни, підхорунжий УСС).

26 вересня 1959 р. — **Винниківську міську раду** підпорядковано **Ленінській районній раді Львова**.

26 вересня 1959 р. — 6 травня 1972 р. — **Винники в складі Ленінського району м. Львова**.

1959 р. — перейменування Винниківської школи №1 у СШ №29 м. Львова.

1959 р. — перейменування Винниківської школи №2 у СШ №39 м. Львова.

1959 р. — перейменування Винниківської школи №3 у СШ №47 м. Львова.

1960-ті рр. — **Дмитро Наконечний** директор тютюнової фабрики.

1960 р. — помер **Микола Полєк** (професор-філолог).

1960 р. — ФК «**Авангард**» (**Винники**) чемпіон Львівської області (Богдан Маркевич).

1960 р. — матчі «Авангард» (Винники) — «Нафтовик» (Дрогобич) за «путівку» до класу Б «Україна» (винниківчани програли з рахунками 2:0 і 3:0).

1960 р. (квітень) — дитячий садок на 100 місць.

1962 р. — санаторна школа-інтернат (тепер вул.Галицька, 88а; директори: Д. Т. Гайворонюк, В. І. Закальницький, С. М. Совяк, Ю. М. Чайківський, В. Й. Корч, Л. Є. Свистович). 2015 р. — 44 вчителі, 264 учні.

1962 р. — Винниківське відділення Львівської швейної фірми «Маяк».

1962 р. — цех №1 пластмасових виробів (127 робітників); виготовляли – гудзики, посуд, фари для Львівського заводу автонавантажувачів, світлофільтри для радіоапаратури, поліметилмед акрилового порошку.

17 травня 1962 р. — помер **Микола Федюк** (український маляр-реаліст).

1963 р. — реставрація пам'ятника Т. Шевченкові.

1964 р. — мототраса «Майорівка» у Винниківському лісі (тут проходили етапи чемпіонату СРСР, України, ранги кубка Європи).

8 березня 1964 р. — урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження Т. Шевченка (багаторічне віче біля пам'ятника Т. Шевченку; виступи Володимира Грабовецького, Григорія Нудьги, Михайла Керницького).

19 вересня 1964 р. — помер **Володимир Лиско** (священик УГКЦ, релігійний і громадський діяч).

21 вересня 1964 р. — багатолюдний похорон о. Володимира Лиско. Похорон відправляли: о. Василь Богонюк, о. Василь Галій, о. Ігнатій Цегельський і о. Артемій Цегельський.

1964 р. — юнацька ФК «Харчовик» чемпіон Львівської області серед юніорів.

1960-ті рр. (середина) — **Анна Михайлівна Сенчишин** директор Народного дому м. Винники.

1960-ті рр. (середина) — закладено новий сад на лівому березі Комсомольського (Винниківського) озера. Шефство над садом взяв сільськогосподарський інститут в Дублянах (ректор академік Михайло Тимофійович Гончар).

Рис. 19. Вид на стадіон і урочище «Забава» (1960-ті рр.)

1964 р. — юнацька ФК «Авангард» (Винники) чемпіон Львівської області серед юніорів.

1965 р. — помер **Василь Богонюк** (священик, доктор).

1967 р. — база відпочинку «Електрон» (площа 8 га, висаджено 116 видів дерев і чагарників).

1968 р. — передача Винниківської філії фірми «Маяк» фабрики текстильно-художніх виробів (1970 р. її перейменовано на Львівське текстильно-галантерейне об'єднання «Юність»), а Винниківська філія відтепер отримала назву — «Швейний цех №3».

1968 р. — **Галич Г., Наконечний Д.** «Львівська тютюнова фабрика» (історичний нарис).

1969 р. — перший випуск десятикласників у СШ №47 (директор школи Аркадій Дорман).

1969 р. — розбудова молокоцеху (збільшення довжини у 3 рази, ширини вдвічі, пробурення 70-ти метрової свердловини) по вул. Крива, 2.

1969 р. — на Розлавці, по вул. Соборності (колишня вул. Ульянова) розпочато житлове будівництво (1971 р. — перші будинки).

1970-ті рр. — 1984 р. — Лариса Вербицька директор тютюнової фабрики.

1970 р. — помер **Йона Ярослав Григорович** (стрілець УГА (з 1 січня 1919 р.), козак 3-ї Залізної дивізії Армії УНР).

1970 р. — у **Чикаго (США)** виходить друком фундаментальна праця з історії **Винник М. Влоха «Винники, Звенигород, Унів та довкільні села: історико-краєзнавчий збірник».**

1970 р. — ФК **«Харчовик» (Винники)** чемпіон м. Львова.

1971 р. — поселився **Гнат Зубрицький** (учасник бою під Крутами у січні 1918 р.).

1971 р. — 1975 р. — **Зеновій Слота** директор СШ №47.

1972 р. — 1982 р. — **Петро Лісний** директор СШ №29.

1972 р. — ФК **«Харчовик» (Винники)** володар кубка м. Львова (тренер Богдан Колодій).

1972 р. — кінотеатр **«Карпати»** на 400 місць (тепер – готельно-розважальний комплекс **«Галактика»**). Демонстрація першого фільму — **«Корона Російської імперії, або знову невловимі».**

5 травня 1972 р. — Рішенням Львівської обласної ради (№183) пам'ятнику **Т. Шевченкові** присвоєно статус пам'ятки мистецтв місцевого значення.

6 травня 1972 р. — **Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про зміну підпорядкованості міста Винники Львівської області» (передати місто Винники Ленінської районної Ради в підпорядкування Червоноармійській районній Раді депутатів трудящих міста Львова).**

1973 р. — демонтаж пам'ятника **І. Франку** (пам'ятник було пошкоджено).

1973 р. — на Розлавці, по вул. Стрілецькій (колишня вул. Крива, а пізніше вул. Кухто) розпочато житлове будівництво.

1974 р. — **Василь Брода** відвіз лист-заяву до Києва (зібрано 100 підписів винниківчан) з вимогою відновити пам'ятник **І. Франкові**.

1974 р. — помер **Євстахій Шпаківський** (багатолітній дяк, керівник хору Святовоскресенської церкви та «Просвіти», дяч «Просвіти»).

1974 р. — перебрався жити до Винник **Юрко Винничук**.

5 листопада 1975 р. — 6-та міська лікарня.

1970-ті рр. (середина) — ДЮСШ **«Тризуб»** (тренери: Богдан Білоус, Василь Родич, Роман Проців, Андрій Корсун). Директор — Едуард Левицький.

1976 р. (березень) – 2006 р. — **Йосип Годунько** директор СШ №47.

1976 р. — обладнання свердловини біля с. Волиця та будівництво нового водопроводу (D 300 мм) на тютюнову фабрику через південну частину міста.

1976 р. — ФК **«Харчовик» (Винники)** чемпіон УРСР серед команд харчової промисловості.

23 лютого 1977 р. — померла **Любич-Парахоняк Олександра Іванівна** (українська оперна співачка, акторка).

1 червня 1977 р. — ясла-садок №156 «Росинка» по вул. Горького (тепер вул. Олени Теліги, 2а). З 2000 р. директор Галина Пуцило.

1978 р. — пам'ятник І. Франкові встановлено перед приміщенням СШ № 47.

1978 р. — клуб тютюнової фабрики на 400 місць (тепер культурний центр «Дозвілля» по вул. Шевченка, 3).

1978 р. — ресторан «Винники» (тепер супермаркет «Барвінок»).

22 вересня 1979 р. — помер **Михайло Керницький** (красзнавець).

1979 р. (грудень) — здано в експлуатацію газопровід ГРС «Винники» — ВО «Іскра» (довжина 9 км).

1979 р. / 1980 р. — ФК «**Жупан**» (**Винники**) та дитяча футбольна команда «**Жупан**» при ЛТФ (припинили існування в кінці 1990-их рр.).

1980 р. — Державний випробувальний центр побутової радіоелектричної апаратури.

1982 р. — 1990 р. — міський голова **Петро Лісний**.

1982 р. — директор СШ № 29 **Оксана Демцюх**. 1996 р. — школі присвоєно статус школи естетичного профілю.

20 грудня 1982 р. — у СШ №47 (у кількох класах та у коридорі) невідомі зробили написи «Слава соборній Україні!», «Смерть москалям!», «Слава СС Галичина!», «Москалі гірше фашистів», намалювали тризуб (в ці дні у кінотеатрі «Карпати» транслиювався фільм про УПА «Високий перевал»).

1984 р. — 1996 р. — директор тютюнової фабрики **Євген Хомик**.

1984 р. — ансамбль народного танцю «Прикарпаття»; 1989 р. присвоєно звання «Народний художний колектив» (засновник Марк Гарц).

1984 р. — 2002 р. (лютий) — дитячий садочок №162 по вул. Горького (тепер вул.Олени Теліги, 4).

1984 р. — лісовий заказник місцевого значення «Чортова Скеля» (площа природоохоронної території 353 га).

9 жовтня 1984 р. — лісовий заказник «Винниківський». Площа — 848 га (збереження цінних дубових насаджень).

9 жовтня 1984 р. — Львівський заказник. Площа — 523 га. (збереження цінних букових лісів з мальовничими ландшафтами).

9 жовтня 1984 р. — лісовий заказник «Чортова Скеля». Площа — 353 га (збереження цінних букових і буково-соснових лісів з мальовничими ландшафтами).

9 жовтня 1984 р. — ботанічна пам'ятка природи «Винники». Площа — 2,7га (збереження дендропарку закладеного професором Соколовським у 1898 р.).

1985 р. — **Ольга Соколик** очолила Будинок дитячої та юнацької творчості.

1985 р. (весна) — **о. Михайло Романишин** парох церкви Воскресіння ГНІХ.

24 червня 1986 р. — помер **о. Петро Баран** (парох церкви Воскресіння ГНІХ з 1959 р.).

30 грудня 1987 р. — помер **Кияк Григорій Степанович** (український вчений і педагог, член-кореспондент Академії наук УРСР).

1988 р. — початок будівництва підприємства з виробництва лікарських препаратів «Львівлікпрепарати» по вул. Танкістів (тепер вул. Івасюка).

1988 р. — встановлення і освячення Хреста у церкві Воскресіння ГНІХ на честь 1000-ліття хрещення України-Руси (весною 1992 р. Хрест перенесли на цвинтар).

21 січня 1988 р. — проведена реорганізація госпіталю і перебазування його зі Львова у м. Винники в новозбудовані приміщення по вул. Івасюка.

4 грудня 1988 р. — культурно-просвітне молодіжне товариство «Спадщина» (Г. Скремета, М. Пивовар, О. Голіян та ін.).

1989 р. — **перепис населення:** українців – 10 957 осіб (91,2%), росіян – 823 (6,8%), євреїв – 12 (0,1%), поляків – 127 (1,1%), білорусів – 67 (0,5%), інші – 31 (0,3%). Разом – 12 017 осіб.

1989 р (березень) — відновлення «Просвіти», спочатку як Товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка, а з 2005 р. як громадську організацію Винниківське міське т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Голови «Просвіти»: Стасюк М. (1989 р.), Сапеляк Я. (1990—1992 рр.), (2000—2002 рр.), Козак Я. (1993—1997 рр.), Йосифів П. (1997—1998 рр.), Пивовар Ю. (1999 р.), Бульба Є. (2002—2005 рр.), Швед Л. (2005—2010 рр.), Оленчин М. (2010—2012 рр.), Білоус Л. (з 2012 р.).

1989 р. — реставрація пам'ятника Т. Шевченкові.

1989 р. (літо) — вокальний ансамбль «Винниківчани» (Володимир Верходай, Степан Ступень, Стефанія Богуш, Олексій Доліник, Степан Гинда, Анастасія Гинда, Галина Міштал, Богдан Догляд, Ганна Куришко, Стефанія Гілета, Євгенія Бульба, Ганна Демкович, Борис Захара, Ігор Дерій, Ярослав Ониськів, Катерина Гій, Марія Довган, Марія Богоніс, Романна Березовська, Марія Сидурко). Керівники — **Сенчишин Анна Михайлівна, Завербний Володимир Семенович.**

24 вересня 1989 р. — перше екологічне віче.

1989 р. (жовтень) — перенесення Хреста з обійстя Опалевичів на узбіччя дороги (роздоріжжя вул. Ломоносова — Шевченка).

1 листопада 1989 р. — перший мітинг-реквієм на могилі січових стрільців.

1989 р. — створення УАПЦ (митрофорний протоірей **о. Михайло Романишин**).

1989 р. — відновлення УГКЦ (**о. Петро Паньків**).

1989 р. — 1996 р. — Стефан Сус дяк-регент парафії Воскресіння ГНІХ.

18 грудня 1989 р. — помер **Зубрицький Гнат Антонович** (учасник національно-визвольних змагань 1918—1921 рр.).

1990 р. — символічна могила «Борцям за волю України» (на Розлавці). Автор проекту – Тарас Левків.

1990 р. — започатковано проведення міжнародного юнацького турніру з футболу на приз Карла Мікльоша.

7 січня 1990 р. — перша святкова літургія в храмі Воскресіння Господа нашого Ісуса Христа (о. Петро Паньків).

22 січня 1990 р. — День Злуки (тисячі винниківчан вийшли на центральну вулицю міста).

4 березня 1990 р. — вибори до Верховної ради УРСР, одночасно – перші демократичні вибори до місцевих рад (депути Львівської міської ради – винниківчани МIRON Калатин, В'ячеслава Кирилук, Ірина Мисько).

4 березня 1990 р. — підняття національного (синьо-жовтого) українського прапора на виборчій дільниці у Будинку школяра (Роман Данилець).

1990 р. — 1994 р. — міський голова **Василь Дутка**.

1990 р. (літо) — два референдуми (перший провели греко-католики в церкві Воскресіння ГНІХ; другий — православні в клубі швейної фабрики), щодо конфесійної приналежності жителів Винник (участь взяло понад 5000 віруючих). Перевагу отримали греко-католики, які і стали господарями Святовоскресенської церкви.

14 вересня 1990 р. — демонтаж пам'ятника Володимиру Леніну (біля тютюнової фабрики). У місті було 6 пам'ятників В. Леніну (на території дитсадка, школи-інтернату, цегельного заводу, біля тютюнової фабрики і у військових частинах).

1991 р. (січень) — газета «Винниківський вісник». Видання очолювали: Р. Ратушний, К. Нестеренко, Н. Савіцька, В. Гавирилів, Гр. Мриглюд, М. Паранчак, О. Кравчик, Г. Некрасова, Б. Бачинський, О. Дасій, Ю. Кухар, М. Вайда, Х. Мамчур.

7 лютого 1991 р. — перейменування вулиць (III сесія ВМР): Леніна – Галицька, Ульянова – Соборності, К. Маркса – Винниченка, Калініна – Жупан, Жовтневої революції – Керницького, Будьонного – Любич-Парахоняк, Чкалова – Бандери, Тітова – Грушевського, Терешкової – Вишнева, Гайдара – Гайдамацька. Перейменування старих та утворення нових вулиць міста (рішення сесій ВМР від 17 лютого 1992 р., 16 квітня 1993 р., 28 вересня 1993 р., 29 вересня 2005 р., 14 серпня 2006 р.).

21 липня 1991 р. — громадою УАПЦ (о. Михайло Романишин; голова церковного комітету (1990—1995 рр.) Ігор Маркевич) встановлено хрест та посвячено місце під будівництво церкви свв. Володимира і Ольги.

19 серпня 1991 р. — о. **Роман Княк** відвідав Винники і вперше в рідному храмі відправив Святу Літургію.

1991 р. — 1996 р. — о. **Володимир Мороз** (багаторічний в'язень радянських концтаборів) сотруди́ник парафії Воскресіння ГНІХ.

1991 р. — нове приміщення СШ №29 по вул. Сухомлинського, 6 (директор — Оксана Демцюх). Приміщення: 3 корпуси, 58 класних приміщень та навчальних кабінетів на 1 600 місць, басейн.

3 24 серпня 1991 р. — У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.

1991 р. — Історико-краєзнавчий музей м. Винники (директор Ігор Тимець).

1991 р. (осінь) — демонтаж пам'ятника Володимиру Леніну на території дитсадка (Богдан Йона).

1 вересня 1991 р. — Львівська державна школа мистецтв №9 (колишнє приміщення СШ №29) по вул. Ринок, 4 (директор **Ярослав Харун**).

17 вересня 1991 р. — релігійна громада Української Греко-Католицької Церкви Свято-Воскресенського храму.

13 грудня 1991 р. — релігійна громада Святовоскресенської Української Автокефальної Православної Церкви.

1992 р. — «Археологічні дослідження Винниківського Історико-краєзнавчого музею за 1991 рік» (збірник праць).

1992 р. — відкрито меморіальну дошку на будинку де жив Іван Огієнко з сім'єю (вул. Галицька, 45).

1992 р. (січень) — присяга на вірність українському народу у полку урядового зв'язку (в/ч 2627).

28 січня 1992 р. — релігійна громада римо-католицької церкви Успіння Богородиці (наново освятив храм єпископ Рафаїл Керницький).

17 лютого 1992 р. — **VI сесія ВМР затвердила герб Винник** (розроблений Андрієм Гречилом та Іваном Сварником за мотивами старої печатки) та **хоругву Винниківської міської ради.**

2 липня 1992 р. — ТозВ «Колібри – аварійна служба м. Винники» (вул. Галицька, 14 А).

23 серпня 1992 р. — **перше святкування дня міста Винники.**

1993 р. — футбольний клуб «**Жупан**» (**Винники**).

4 березня 1993 р. — перша Служба Божа у відновленому костелі.

1993 р. (жовтень) — 4 листопада 1998 р. — СП «РДжР Тобакко Львів».

25 жовтня 1993 р. — освячено хрест на місці майбутнього храму Премудрості Божої – Софії. (УГКЦ) (вул. Галицька).

1994 р. — 2002 р. — міський голова **Ярослав Хамуляк.**

1994 р. — малі державні комунальні підприємства «Благоустрій» і «Саночистка».

13 квітня 1994 р. — взуттєва фабрика «Стептер» (Стецко Петро).

1994 р. (липень) — відкрито меморіальну дошку на будинку де жив Іван Липа (вул. Лесі Українки).

1994 р. (вересень) — ТзОВ «Аура» (виробництво пластмасових виробів). Засновник та директор — Галушак Володимир.

4 вересня 1994 р. — відкрито постійно діючу експозицію в історико-краєзнавчому музеї.

1995 р. — дитячий вокально-хореографічний ансамбль «Сунічки» (Наталія Вінярська).

1995 р. — ФК «**Жупан**» (**Винники**) — чемпіон м. Львова.

1995 р. / 1996 р. — відновлення Хреста по вул. Стуса (найдавніший Хрест у Винниках з давнім відреставрованим розп'яттям).

1996 р. — 2004 р. (червень) — о. Михайло Дроздовський сотруди́ник парафії Воскресіння ГНІХ.

1996 р. — Зеновій Грисьо дяк-регент парафії Воскресіння ГНІХ (1993—1996 рр. — помічник Стефана Суса).

1996 р. — 1997 р. — відновлення церкви Різдва святого Івана Хрестителя (під керівництвом о. Петра Паньківа).

1996 р. — «Книга Пошани м. Винники».

1996 р. — Почесні громадяни м. Винники:

**Левків Тарас Богданович* (художник-кераміст, графік, заслужений діяч мистецтв);

**Петро та Софія Йосифів* (активні учасники громадського і політичного життя міста);

**Довган Марія Миколаївна* (посмертно) — член ОУН, засновник т-ва української мови ім. Т. Шевченка у Винниках;

**Бродило Ілля Андрійович* (посмертно) — активний учасник руху за національне відродження України.

25 лютого 1996 р. — помер **о. Володимир Мороз**.

19 травня 1996 р. — хор «Воскресіння» греко-католицької парохії (диригент Ярослав Харун).

1996 р. (осінь) — ФК «Жупан» (Винники) бронзовий призер м. Львова.

16 жовтня 1996 р. — початок робіт по відновленню сучасної церкви Різдва святого Івана Хрестителя.

4 грудня 1996 р. — посвячення фігури Божої Матері (біля г. Жупан). Посвятили фігуру — о. Петро Паньків та о. Михайло Дроздовський (УГКЦ), о. Михайло Романишин (УАПЦ).

1997 р. — *Кондришин Петро Ількович* (активний учасник громадського і церковного життя міста) — Почесний громадянин м. Винники.

1997 р. — *Слота Зеновій Павлович* (активний учасник громадського і політичного життя міста) — Почесний громадянин м. Винники.

22 січня 1997 р. — посвячено пам'ятну таблицю «Борцям за незалежність України» у церкві Воскресіння ГНІХ.

16 травня 1997 р. — Рішення (№285) Львівської міської ради «Про ліквідацію неповної середньої школи №39 у м. Винниках». Школа діяла з середини 1940-их рр., спочатку як Винниківська школа №2, а з 1959 р. як СШ №39 м. Львова).

22 червня 1997 р. — перезахоронення останків радянських солдат з могили на вул. Галицькій у Братську могилу на вул. Шевченка.

28 червня 1997 р. — пам'ятний знак по вул. Галицькій, на якому викарбувано: «Тут стояла хата, у якій у 1922–1924 рр. жив з родиною Іван Огієнко – великий син українського народу».

1997 р. (літо) — Українознавча загальноосвітня школа «Берегиня» по вул. Галицькій. 38 (директор **Галина Юрївна Яковенко**). На момент відкриття тут навчалось 62 учні 1-3 класів, працювало 5 вчителів. 2005 р. — перші випускники.

1997 р. (осінь) — ФК «Жупан» (Винники) бронзовий призер м. Львова.

12 листопада 1997 р. — фотосалон по вул. Галицькій.

4 січня 1998 р. — посвячення церкви Різдва святого Івана Хрестителя (УГКЦ) (о. Петро Паньків, о. Михайло Дроздовський).

4 січня 1998 р. — візит, з нагоди посвячення храму, Високопреосвященного Владики **Юліяна (Гбура)** — єпископа-помічника Львівської архієпархії.

15 лютого 1998 р. — приїзд політичного діяча **Левка Лук'яненка**.

1998 р. — 2007 р. — Всеукраїнський фестиваль естрадної пісні «На крилах дитинства» (засновники Ольга Соколик, Богдан і Олег Голіани).

8 квітня 1998 р. — відкриття новозбудованої АТС (вул. Сухомлинського).

7 липня 1998 р. — освячення іконостасу в храмі Івана Хрестителя.

14 серпня 1998 р. — посвята хрестів на церкві свв. Володимира та Ольги. Посвяту здійснив **Патріарх Дмитрій** разом з владикою Макарієм, о. Михайлом Романишином, о. Василієм Петриком (с. Голоско), о. Миколою Кавчаком (Церква свв. Петра і Павла, м. Львів).

1998 р. — **Мороз Володимир Іванович** (священик УГКЦ, в'язень сталінських концтаборів) — Почесний громадянин м. Винники (помертно).

1998 р. — **Козак Ярослав Дмитрович** (член т-ва «Просвіта») — Почесний громадянин м. Винники (помертно).

31 жовтня – 1 листопада 1998 р. — святкування **80-річчя ЗУНР** (приїзд до Львова президента Л. Кучми; у Винниках — святковий концерт у Будинку культури та панахида на могилі січових стрільців).

4 листопада 1998 р. — СП «РДЖР Тобакко Львів» припинило свою діяльність у Винниках (устаткування було вивезено до Кременчука, працівників фабрики звільнено за власним бажанням з виплатою компенсацій).

20 грудня 1998 р. — відкрито та посвячено пам'ятну таблицю на будинку «Просвіти» по вул. Шевченка, 5 (автори Тарас Левків та Валерій Божко) з нагоди 100-річчя від заснування товариства «Просвіта» у м. Винники та 130-річчя цього товариства.

3 січня 1999 р. — освячено каплицю Серця Христового (на межі Винник і Чишок; колишній францисканський монастир).

18 січня 1999 р. — о. **Василій Петрик (УАПЦ)** парох у Винниках.

1999 р. (травень) — передача ліквідаційною комісією будівль, споруд тютюнової фабрики Львівській обласній адміністрації.

29 серпня 1999 р. — освячення Хресної дороги на г. Жупан.

1999 р. — **Копач Степан Титович** (1902—1991 рр.; член т-ва «Просвіта», активний учасник Листопадового чину 1918 р. у Винниках) — Почесний громадянин м. Винники (помертно).

1999 р. (вересень) — Львівська міська громадська організація Культурний центр «Дозвілля» (Патер Ігор та Патер Тетяна).

21 вересня 1999 р. — ТЗОВ «Львівська тютюнова фабрика».

1 січня 2000 р. — готельно-розважальний комплекс «Галактика» (Олег Матвійшин).

2000 р. — ансамбль естрадно-спортивного танцю «Модерн» (Наталія Вінярська).

2000 р. (березень) — винниківський осередок «Об'єднання товариств депортованих українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя» (голови – Зеновія Кітура, Галина Стеців).

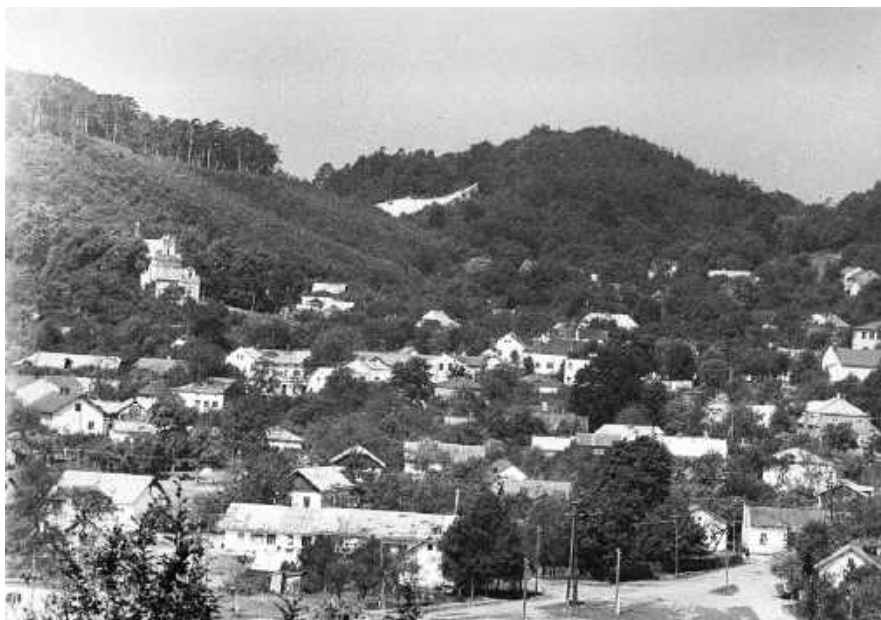

Рис. 20. Вид на Винники (1960-ті рр.)

2001 р. — перепис населення: українців – 12 318 осіб (95,4%), росіян – 459 осіб (3,5%), поляків – 74 (0,6%), білорусів – 38 (0,3%), інші – 28 (0,2%). Разом — 13 654 особи.

2000-і рр. — Почесні громадяни м. Винники:

***Кипріян Мирон Володимирович** — народний художник України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка;

***Маркевич Богдан Дмитрович** — український футбольний тренер;

***Кітура Марія-Зеновія Едуардівна** — активний учасник громадського життя міста;

***Пивовар Любомира Кирилівна** — активний учасник громадського життя міста;

***Покусінський Йосиф Васильович** — воїн УПА, в'язень більшовицько-московських концтаборів;

***Косар Дмитро Михайлович** — активний діяч «Просвіти»;

***Бозуш Стефанія Миколаївна** — активний діяч «Просвіти»;

***Сапеляк Ярослав Михайлович** — активний діяч «Просвіти».

2001 р. — започатковано фестиваль вертепів «Різдвяні візерунки» (Ольга Соколик).

2001 р. — Винники член Асоціації міст України.

2001 р. — пам'ятник «10-річчя Незалежності України».

2001 р. — освячення фігури Божої Матері на вул. Кільцевій.

29 липня 2001 р. — освячення Церкви свв. Володимира і Ольги (УАПЦ).

2002 р. — 2006 р. — міський голова **Сергій Уваров**.

2002 р. — пам'ятний знак до 650-ліття Винник (поблизу Школи мистецтв).

6 квітня 2002 р. — померла **Софія Йосифів** (педагог, Почесний громадянин Винник).

23 серпня 2002 р. — помер **Богдан Маркевич** (український футбольний тренер, Почесний громадянин Винник).

2003 р. — 2006 р. — **Володимир Квурт** генеральний директор Львівської тютюнової фабрики.

2003 р. (червень) — дитяча футбольна школа **Мирона Маркевича «Рух»** (директор **Юрій Гданський**). Тренери: Роман Гданський, Ігор Дідик, Маркіян Шкраба, Олег Леган.

2003 р. (червень) — ЛМГО «Спільнота взаємодопомоги «Оселя» (Олеся Саноцька).

21 вересня 2003 р. — 2013 р. (травень) — **о. Орест Чекан** сотрудник парафії Воскресіння ГНІХ.

14 жовтня 2003 р. — Львівська міська молодіжна громадська організація «Золота молодь Винник» (Богдан Шустер).

30 грудня 2003 р. — помер **Михайло Чеславський** (видатний педагог, багатолітній директор СШ № 29).

1 січня 2004 р. — **Наталія Вінярська** директор Народного дому м. Винники.

2004 р. — 2006 р. — **Григорій Козловський** комерційний директор «Львівської тютюнової фабрики».

2004 р. — **Галина Скремета «Околицями Винниківського озера»** (науково-популярне краєзнавче видання).

2004 р. — 2009 р. — Галицький інститут (вул. Олени Теліги, 4).

2004 р. — започатковано фестиваль вертепів «Різдвяна феєрія» (Богдан Шустер).

2004 р. — оренда, а потім викуп у Міністерства оборони будівлі колишнього військового містечка у Винниках (Церква християн віри євангельської).

28 березня 2004 р. — референдум з приводу надання Винникам статусу міста обласного підпорядкування (з 9 113 винниківчан участь в плебісциті взяли лише 4 400, тобто — 48 % населення при «прохідних» — 51 %).

2004 р. (травень) — аматорський театр «Сміх та сльоза» (Т. Патер, Б. Голіян). Керіаник — Ігор Дзядига.

24 листопада 2004 р. — Винниківський комітет захисту Конституції («Помаранчева революція»).

17 грудня 2004 р. — встановлення меморіальної дошки **Чеславському Михайлу Степановичу** на будинку Школи мистецтв (колишнє приміщення СШ № 29) по вул. Ринок, 4.

3 квітня 2005 р. — помер митрофорний протоієрей **о. Михайло Романишин** (УАПЦ) — багатолітній парох у Винниках (з 1985 р.).

29 вересня 2005 р. — сесія ВМР присвоїла назви вулиць: Лисиницька, Засянська, Принада, В. Обаранця, Мирослави Сопілки, Григорія Гірняка.

1 листопада 2005 р. — посвячено новий цвинтар (поміж Винниками і Підбірцями). Цього ж дня було здійснене перше захоронення.

4 грудня 2005 р. — у скверіку, біля церкви Воскресіння ГНІХ, посвячено фігуру Божої Матері.

2005 р. — Ігор Тимець «Темниці тютюнової фабрики» (науково-популярне видання).

2006 р. — Петро Стефанишин директор СШ № 47. 2015 р. — 39 вчителів.

2006 р. — встановлення і освячення фігури Божої Матері у Винниківській санаторній школі-інтернат.

2006 р. — отці-сезезіяни відкрили кандидатський дім для виховання хлопців, які бажають вступити до Згромадження (вул. Галицька, 13 б).

2006 р. (січень) — започатковано фестиваль дитячого хорового мистецтва «Різдвяна зірка» (ініціатор — Ольга Соколик).

17 травня 2006 р. — посвячення каплички Божої Матері (на куті вул. Шевченка і Галицької). Скульптор — народний художник України Іван Самотос. Автор портретних мозаїк митрополитів Андрея Шептицького та Івана Огієнка — Анатолій Слободян.

2007 р. (літо) — договір про співпрацю з польським містечком-гміною Горйнец-Здруй.

2008 р. — переведення Львівського міського медичного центру «Мікрохірургія ока» (створений 1 вересня 2004 р. на базі лікарні) з м. Винники до комунальної 8-ої міської клінічної лікарні м.Львова.

2008 р. — перший випуск збірника наукових праць «Наукові студії. Історико-краєзнавчий музей м. Винники».

2006 р. (травень) — 2010 р. (жовтень) — міський голова **Теодор Гудзяк**.

2008 р. — підписано договір про партнерство між м. Порембою (Польща) і Винниками.

26 червня 2008 р. — ухвала IX-ої сесії V-го скликання Львівської міської ради №1915 «Про зміну назви комунальної 6-ої міської лікарні м.Львова на комунальну 6-ту міську поліклініку м.Львова».

2009 р. (березень) — за рішенням суду виселили Галицький інститут з приміщення колишнього дитячого садка № 162 (вул. Олени Теліги).

2009 р. (червень) — 2014 р. (червень) — о. Роман Яцик сотруди́ник парафії Воскресіння ГНІХ.

2009 р. — доросла футбольна команда «Рух» (**Винники**) (президент **Григорій Козловський**). Тренер — **Роман Гданський**. Чемпіон Львівської області — 2012 р., 2013 р., 2014 р., 2015 р. Володар кубка Львівської області — 2012 р., 2014 р., 2015 р. Володар суперкубка Львівської області — 2013 р. Переможець турніру пам'яті Ернеста Юста — 2012 р., 2013 р., 2014 р. Чемпіон України серед аматорів — 2014 р. Віце-чемпіон України з футболу серед аматорів — 2013 р., 2015 р.

2009 р. — ГРК «Святослав» (**Григорій Козловський**). Генеральний директор Галина Калінічук.

2010 р. — ансамбль народно-сценічного танцю «Святослав» (засновник та президент **Григорій Козловський**). Художній керівник та головний балетмейстер — **Тетяна Патер**, концертмейстер — **Ігор Патер**.

2010 р. — мотоклуб «Драйв».Засновники: **Петро Соколик**, **Володимир Бобко**, **Роман Обаранець**, **Олександр Панасюк**.

2010 р. — ресторан «Винна гора».

2010 р. (лютий) — Григорій Козловський директор ТзОВ «Львівська тютюнова фабрика».

7 лютого 2010 р. — інформаційно-розважальний сайт **Винники Plus** (засновник і директор **Богдан Йона**).

18 червня 2010 р. — відкриття (після реконструкції) II-го поліклінічного відділення комунальної 6-ї міської поліклініки м. Львова (вул. Галицька, 15). Завідувач — **Жигало Надія Степанівна**.

Рис. 21. Центр Винник (1970-ті рр.)

7 липня 2010 р. — ресторан «Острів скарбів» по вул. Галицька, 14б (Роман Нога та Марія Нога).

29 серпня 2010 р. — посвячення фігури Божої Матері на розі вул. Козацької — Полуботка (о. Петро Паньків, о. Степан Сус, о. Орест Мельник).

2010 р. (жовтень) — **пам'ятник Івану Огієнку** (на місці будинку родини Маркевичів, в якому проживав І. Огієнко). Скульптор Петро Бузина (меценати Григорій Козловський і Сергій Уваров).

2010 р. (листопад) — 27 жовтня 2015 р. — міський голова **Сергій Уваров**.

17 березня 2011 р. — помер **Зеновій Слота** (педагог, громадський діяч, член ОУН, Почесний громадянин Винник).

2011 р. — договір про партнерство між містами Тшебниця (Польща) та Винники.

7 липня 2011 р. — «Почесні громадяни Винник»: Герой України **Борис Возницький** та академік **Володимир Грабовецький**.

10 липня 2011 р. — відкриття відреставрованого пам'ятника Т. Шевченкові.

28 липня 2011 р. — святкування 10-го ювілею храму рівноапостольних святих Володимира і Ольги (УАПЦ).

2011 р. (листопад) — сесія ВМР присвоїла назву вулиці імені **Євгена Врецьони** (уродженець Винник, провідний діяч УВО і ОУН, член УГВР).

2011 р. — **Володимир Грабовецький «Мої незабутні Винники в літописі та ілюстраціях: за спогадами минулих літ» (історичний нарис).**

1 січня 2012 р. — відкрито міські маршрути 5А (Винники — пл. Різні), 36 (Винники — пл. Кропивницького), 40 (Винники — вул. Стрийська (ТРЦ «King Cross Leopold»)).

2012 р. — **Володимир Гаврилів «Легенди футбольних «Карпат».**

2012 р. (травень) — **Андрій Байцар «Видатні винниківчани»** (науково-краєзнавче видання).

2012 р. — **Володимир Грабовецький «Історія встановлення першого скульптурного пам'ятника Тарасові Шевченкові у Винниках в Україні і у світі 1913 р. та вшанування Кобзаря. До 100-річчя воздвиження першого скульптурного монумента Кобзаря» (історичний нарис).**

31 травня 2012 р — сесія ВМР присвоїла назву вулиці імені Героя України **Бориса Возницького**.

10 червня 2012 р. — приїзд Високопреосвященного Владики Ігора — Архієпископа і Митрополита Львівського (з нагоди святкування 170-ї річниці посвячення храму Воскресіння ГНІХ).

23 серпня 2012 р. — «Почесні громадяни Винник» — **Мирон Маркевич** (уродженець Винник, український футболіст і тренер) і **Тарас Кияк** (уродженець Винник, український вчений-мовознавець, громадський і політичний діяч, доктор філологічних наук).

23 серпня 2012 р — сесія ВМР присвоїла назви вулиць імені **Пилипа Миська** (уродженець Винник, філософ, культурно-політичний діяч, повітовий комісар Винниківського судового повіту у листопаді 1918 р.)

і **Семена Магальяса** (уродженець Винник, культурно-освітній і військовий діяч, сотник УГА, співорганізатор Державного Секретаріату Військових Справ ЗУНР).

6 вересня 2012 р. — помер **Йосифів Петро Миколайович** (член ОУН, громадський діяч, Почесний громадянин Винник).

2012 р.(вересень) — ФК «**Рух**» (**Винники**) володар кубка Львівської області (президент Григорій Козловський).

14 жовтня 2012 р. — відзначення свята Покрови і 70-ї річниці створення УПА. У храмах відбулися поминальні Богослужіння на вшанування пам'яті борців за волю України і концерт-вшанування воїнів УПА.

4 листопада 2012 р. — ФК «**Рух**» (**Винники**) чемпіон Львівської області (президент Григорій Козловський).

5 січня 2013 р. — сесія ВМР присвоїла назву вулиці імені **Василя Кука** (генерал-хорунжий, головнокомандувач УПА з 1950 р.).

25 квітня 2013 р. — сесія ВМР присвоїла назву вулиці імені **Миколи Міхновського** (видатний політичний діяч України).

22 травня 2013 р. — зареєстровано релігійну громаду Української Греко-Католицької Церкви Різдва Івана Хрестителя (**о. Орест Чекан** настоятель храму Різдва Святого Івана Хрестителя).

24 серпня 2013 р. — мер м. Винники **Сергій Уваров** та староста міста Міловице **Лукаш Пілц** (Чехія) підписали декрет про співпрацю між містами.

25 серпня 2013 р. — **погашення першої поштової марки Винник** (з гравюри **Карла Ауера 1837 р.**). Автори ідеї – депутати ВМР **Назар Крисюк** та **Андрій Байцар**.

25 серпня 2013 р. — приїзд Предстоятеля УАПЦ, Блаженнішого **Мефодія**, митрополита Київського і всієї України (у рамках святкування 1025-ліття хрещення Руси-України).

1 вересня 2013 р. — **о. Володимир Клим'юк** настоятель храму Різдва Святого Івана Хрестителя; **о. Орест Чекан** — сотрудинок.

12 вересня 2013 р. — сесія ВМР присвоїла назву вулиці імені **Лагодовських** (український шляхетський рід, який володів Винниками).

22 вересня 2013 р. — на винниківському цвинтарі, у відреставрованій капличці, посвятили ки́от і відбулася панахида за жертводавцями і творцями пам'ятника **Т. Шевченкові** (панахиду провели священники УГКЦ (**о. В. Клим'юк**, **о. О. Чекан**, **о. Р. Яцик**) і УАПЦ (**о. В. Петрик**)).

28-29 вересня 2013 р. — **великі урочистості до 100-річчя відкриття пам'ятника Т. Шевченкові (реконструкція прилеглої території).**

***28 вересня** — науковий семінар в Історико-краєзнавчому музеї, приурочений до 100-річчя відкриття пам'ятника **Т. Шевченкові** у Винниках. Виступали науковці: зі Львова (**Роман Наконечний** і **Любомир Сеник**), з Івано-Франківська (**Ігор Райківський**, **Іван Макаровський**, **Юрій Срайчук**, **Олег Божак**), з Умані (**Олена Богачик**, **Тетяна Маснюк**), та з Винник (**Андрій Байцар** та **Любомир Білоус**).

***28 вересня** — святковий концерт у КЦ «Дозвілля».

***29 вересня** — відкриття в Історико-краєзнавчому музеї виставок «Львівські художники шляхами Кобзаря» і «Шевченкіана Софії Караффи-Корбут» та *погашення марки «Пам'ятнику Т. Шевченку у м. Винники 100 років»*. Взяли участь: заступник голови обласної державної адміністрації І. Романів; міський голова м. Винники С. Уваров; директор Історико-краєзнавчого музею м. Винник І. Тимець; поет, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка Р. Лубківський; начальник «Львівпоштамту» М. Лишак; депутати ВМР Н. Кришок та А. Байцар.

***29 вересня** — урочиста академія біля пам'ятника Т. Шевченку, поминальний молебень за участі представників усіх конфесій м. Винники та покладання квітів. Виступили: хор «Воскресіння», духовий оркестр Львівської державної музичної академії ім. Лисенка, лауреат державної премії ім. Т. Шевченка, чоловіча хорова капела «Дударик».

2013 р. (осінь) — ФК «Рух» (Винники) чемпіон Львівської області (президент Григорій Козловський).

2013 р. (жовтень) — ФК «Рух» (Винники) срібний призер першості України з футболу серед аматорів (президент Григорій Козловський).

27 жовтня 2013 р. — святкування 95-річчя ЗУНР і 71-ї річниці створення УПА (святковий концерт у КЦ «Дозвілля»).

Рис. 22. Пам'ятник воїнам УГА (радянський період)

31 жовтня 2013 р. — сесія ВМР присвоїла назву площі імені **Степана Бандери** (подія приурочена до 71-ї річниці УПА і 95-ї річниці ЗУНР).

2013 р. (листопад) — Міжнародний науковий семінар археологів (організований Історико-краєзнавчим музеєм м. Винники та Всеукраїнською громадською організацією «Спілка археологів України»).

3 листопада 2013 р. — Владика Венедикт, Єпископ-помічник Львівський, відвідав Винники з нагоди святкувань 15-річчя храму Р С І Х.

17 листопада 2013 р. — відкриття на стадіоні ім. Богдана Маркевича футбольних полів зі штучним покриттям (меценат Мирон Маркевич).

17 листопада 2013 р. — у приміщенні КЦ «Дозвілля» відбулося нагородження чемпіонів і володарів Суперкубка Львівської області гравців ФК «Рух» (Винники) (президент Григорій Козловський).

21 листопада 2013 р. — 22 лютого 2014 р. — активна участь винниківчан-патріотів у свромайданах **Кисва і Львова**.

23 листопада 2013 р. — віче пам'яті 80-ої річниці Голодомору в Україні (біля пам'ятника Незалежності).

23 січня 2014 р. — панахида (біля пам'ятника Незалежності) за невинно убієнними учасниками акцій протесту у Києві (панахиду провели священники УГКЦ, УАПЦ, РКЦ).

16 березня 2014 р. — канонічна візитація римо-католицького єпископа Леона Малого.

24-26 березня 2014 р. — футбольний турнір присвячений пам'яті Героїв Небесної сотні (організатор — Мирон Маркевич).

3 квітня 2014 р. — сесія ВМР присвоїла назву площі імені Героїв Небесної сотні.

3 квітня 2014 р. — участь винниківчан у московсько-українській війні на сході України (біля 100 учасників).

15 квітня 2014 р. — відкриття двох виставок під спільною назвою «Врятовані скарби. Пам'яті Б. Г. Возницького присвячується» у історико-краєзнавчому музеї м. Винники. Погашення марки присвяченої Б. Возницькому.

2 липня 2014 р. — освячено наріжний камінь під будівництво храму святого Миколая (УАПЦ) на вул.Сахарова.

24 серпня 2014 р. — на урочистій сесії ВМР звання «Почесний громадянин Винник» одержали — ***Гнида Володимир Михайлович*** (1919 р. н., м. Винники) — воїн дивізії «Галичина», в'язень сталінських концтаборів, багатолітній паламар у Святовоскресенському храмі Винник; ***Янда Олег Йосифович, Богонос Юрій Богданович, Волошук Ростислав Романович*** — учасники АТО; ***Керницький Михайло Васильович*** (помертньо) — краєзнавець, вчитель, громадський діяч, перший дослідник що почав на науковому рівні вивчати історію м. Винник; ***Баран Петро Семенович*** (помертньо) — український священник, діяч «Просвіти», багатолітній парох у Винниках (1956—1986 рр.).

31 серпня 2014 р. — освячено фігурку Матері Божої на перехресті вул. Грушевського та Лугової.

2014 р. (вересень) — **о. Любомир Мостовий** сотрудник парафії Воскресіння ГНІХ.

2014 р. (осінь) — **ФК «Рух» (Винники)** володар кубка Львівської області (президент Григорій Козловський).

2014 р. (жовтень) — **ФК «Рух» (Винники)** чемпіон Львівської області (президент Григорій Козловський).

17 жовтня 2014 р. — **ФК «Рух» (Винники)** вперше у своїй історії став чемпіоном України з футболу серед аматорських команд (президент Григорій Козловський).

9 листопада 2014 р. — освячено камінь під престолом нового храму Святої Софії і заложено капсулу з декретом будівництва храму майбутнім поколінням митрополитом Львівським Ігорем Возняком.

7 грудня 2014 р. — Преосвященний владика Венедикт, єпископ-помічник Львівської архієпархії, відвідав парафію Воскресіння ГНІХ.

26 лютого 2015 р. — передача Народного дому м. Винники на фінансування з міського бюджету м. Львова.

26 лютого 2015 р. — урочистості присвячені 150-ти літньому ювілею від дня народження Івана Липи (поминальна панахида на цвинтарі, у школах міста за участі науковців Львова, Одеси та родичів Івана Липи відбулися відкриті уроки присвячені роковинам, в історично-краєзнавчому музеї — семінар).

25-26 квітня 2015 р. — урочистості присвячені 150-ти літньому ювілею від дня народження о. Григорія Гірного:

***25 квітня** (субота) — поминальна панахида на цвинтарі;

***26 квітня** (неділя) — урочиста академія в КЦ «Дозвілля».

8 травня 2015 р. — **Жепко Валерій Олексійович** (доброволець батальйону «Айдар») нагороджений медаллю «ЗАХИСНИК ВІТЧИЗНИ».

23 серпня 2015 р. — **Банах Ігор Юрійович** (командир танкового екіпажу), нагороджений орденом «ЗА МУЖНІСТЬ» третього ступеня.

24 серпня 2015 р. — урочисте відкриття пам'ятника Богдану Дмитровичу Маркевичу на винниківському стадіоні.

24 серпня 2015 р. — на урочистій сесії ВМР звання «Почесний громадянин Винник» одержали о. Петро Паньків (УГКЦ) та о. Висиль Петрик (УАПЦ).

2015 р. (вересень) — **Андрій Байцар «Винники»** (науково-популярне краєзнавче видання).

2015 р. (вересень) — «Винниківський альбом». Автор ідеї та меценат **Григорій Козловський**.

2015 р. (осінь) — **ФК «Рух» (Винники)** володар кубка Львівської області (президент Григорій Козловський).

2015 р. (вересень) — **ФК «Рух» (Винники)** срібний призер першості України з футболу серед аматорів (президент Григорій Козловський).

18 жовтня 2015 р. — фестиваль духовної музики «Достойно є» у храмі свв. Володимира і Ольги.

23 жовтня 2015 р. — святковий гала-концерт першого Конкурсу юних талантів «Я люблю Винники» у КЦ «Дозвілля» (меценат Григорій Козловський).

25 жовтня 2015 р. — ФК «Рух» (Винники) чотириразовий чемпіон Львівської області (президент Григорій Козловський).

27 жовтня 2015 р. — міський голова **Володимир Квурт**.

2015 р. (листопад) — ГО «Всеукраїнське об'єднання учасників АТО» (Винники). Голова — Максим Каменецький.

24 грудня 2015 р. — сесія ВМР звернулася до Львівської обласної ради та до народних депутатів України Юринець Оксани Василівни та Добродомова Дмитра Євгеновича про підтримання у Верховній Раді України пропозиції щодо віднесення міста Винники Львівської області до категорії міст обласного значення.

25 грудня 2015 р. — 500-ий номер «Винниківського вісника».

1 лютого 2016 р. — нагородження ФК «Рух» золотими медалями чемпіонату Львівської області з футболу 2015 р. на святкуванні ювілейних уродин президента клубу Григорія Козловського (ГРК «Святослав»). Виступ **Томаса Андерса** (німецький поп-співак, актор і композитор, колишній соліст групи «Modern Talking»).

Рис. 23. Кінотеатр «Карпати» (1970-ті рр.)

11 лютого 2016 р. — Молодіжна рада при Винниківській міській раді (консультативно-дорадчий, представницький орган з питань молодіжної політики). Голова — Назар Грицків.

11 лютого 2016 р. — засновано «Парк Вайнберг» на вул. Сахарова. Площа парку — 2,5 га.

РОЗДІЛ II. ПРИРОДА ВИННИК ТА ОКОЛИЦЬ

II. 1. ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ

Винники — місто районного значення у Львівській області України. Підпорядковане Личаківському району міста Львова, має власний орган

самоврядування — міську раду та свій бюджет. Герб

Винник — офіційний геральдичний символ, затверджений 17 лютого 1992 р. Розроблений Андрієм Гречилом та Іваном Сварником за мотивами старої печатки.

Опис — у золотому полі синє гроно винограду з зеленим

листом. Щит обрамований декоративним картушем і увінчаний срібною міською короною. Винники знаходяться на схід за 6 км від Львова.

Населення близько 18 000 осіб.

На заході місто межує зі Львовом, на півночі — з селами Лисиничі і Підбірці, на сході — з селами Підберізіці і Чишки, на півдні — з селами Волиця і Чишки. Координати Винник $49^{\circ} 48' 56''$ Пн.ш і $24^{\circ} 07' 47''$ Сх.д. Площа міста — 667 га.

У Винниках 120 вулиць. Найдовша вулиця — Івана Франка (170 будинків), а найкоротша — Жупан (5 будинків). Найчисленніша за кількістю мешканців вулиця Кільцева — понад 3000 осіб.

Місто Винники має вигідне географічне положення, яке сприяє розвитку туризму та сфери послуг, багате на історико-археологічні, культурні та природні туристично-красознавчі ресурси. Винники мають добре транспортне сполучення. Через місто та околиці проходять автомобільні дороги Львів–Тернопіль (Н-12) та Київ–Чоп (М-06). Це транспортні артерії, якими здійснюються основні туристичні перевезення: за маршрутами «Золота підкова», а також поїздки до Галича, Коломиї, Яремче, Ворохти, Косова тощо. Територіально Винники розміщені на межі Грядового Побужжя і Давидівського пасма.

II. 2. ГЕОЛОГО-ТЕКТОНІЧНА БУДОВА

Винники з околицями у тектонічному відношенні розташовані у межах південно-західної частини Східноєвропейської платформи. Цю частину платформи також називають Подільською плитою. Осадочний чохол платформи представлений тут палеозойськими відкладами (кембрій-нижній силур, верхній силур, девон, нижній і середній карбон), які дуже полого занурюються на південний захід під Карпатську складчасто-покровну споруду. Через це трансгресивні верхньокрейдові утворення залягають на різних стратиграфічних горизонтах.

В околицях Винник відслонюються тільки відклади маастрихтського віку. Потужність цих відкладів тут невідома, оскільки свердловина, пробурена 1894 р. в Стрийському парку у Львові до глибини 501м, не вийшла з верхньокрейдових мергелів. За співставленнями з глибокими свердловинами сусідніх районів можна припустити, що в околицях Винник породи, які підстелюють крейду, залягають на глибині 800—900 м.

На маастрихтських мергелях залягають верхньоміоценові відклади баденського ярусу, які дуже широко розповсюджені не тільки в околицях Винник, але і по всій Східноєвропейській платформі. Їх стратиграфічна кореляція дуже складна і до сьогодні остаточно не встановлена. В умовах мілководного басейну накопичувались різні породи, які часто заміщують одні одних по латералі — піски, глини, вапняки і гіпси. Характер фауністичних рештків в різних місцях також змінюється, навіть в однакових за літологічним складом породах.

Річкові долини Маруньки виповнена алювіальними утвореннями — пісками і галечниками, причому перші часто флювіо-гляціального генезису. На плескатих водороздільних ділянках і плато розвинутий достатньо потужний четвертинний покрив, через що корінні крейдові і верхньоміоценові породи відслонюються, за декількома винятками, виключно на схилах річкових долин і у глибоких ярах. На підвищених ділянках Грядового Побужжя залягають нерівномірно шаруваті сірі (іноді до жовтих) піскуваті глини і супіски. Складені вони переважно тонкою псаміто-пелітовою фракцією з домішкою лусочок слюди. Вверх за розрізом сірі піскуваті глини поступово переходять у жовтуваті, а у покривельній частині вони втрачають шаруватість і набувають обрисів типового лесу.

II. 3. КЛІМАТ

Клімат Винник та околиць — помірно континентальний, з м'якою зимою і теплим літом. Він формується під впливом багатьох факторів, головними з яких є сонячна радіація, атмосферна циркуляція, що зумовлює перерозподіл тепла та вологи, та характер місцевості (висота, експозиція схилів, ґрунтово-рослинний покрив). Сонячне проміння надходить на Землю у двох формах: у вигляді прямої та розсіяної радіації. Разом вони утворюють сумарну радіацію. Географічна широта ($49^{\circ}49'$), на якій розташовані Винники, одержує до $163,3 \text{ ккал/см}^2$ *сумарної радіації* за рік.

Проте справжні величини сумарної радіації на території Винник значно менші і за рік становлять 92,4 ккал/см².

Дійсна сумарна радіація становить лише 60% від можливої. Така різниця між можливою і дійсною сумарною радіацією зумовлена значною хмарністю над територією Винник протягом року.

У Винниках налічується лише 50 ясних днів протягом року і майже 150 похмурих, коли небо повністю вкрите хмарами; решта 160 днів року відзначається перемінною хмарністю.

Радіаційний баланс у Винниках в цілому за рік додатний і становить понад 40 ккал/см². Тільки чотири місяці (листопад, грудень, січень і лютий) мають від'ємні значення радіаційного балансу.

Повітряні маси, що надходять на територію Винник та околиць мають різне походження: морське (північне, західне, південно-західне) та континентальне (східне та південно-східне). Основними центрами атмосфері, що впливають на рух повітряних мас є: Азорський та Сибірський максимуми та Ісландський мінімум. Активність центрів збільшується в зимовий період. Панівним є повітря помірних широт, або полярне.

В усі пори року спостерігається морське полярне повітря, яке взимку приносить похмуру з туманами погоду, викликає відлиги, а влітку — нестійку холодну погоду зі зливами, грозами. Континентальне полярне повітря надходить найчастіше влітку та навесні й пов'язане з трансформацією морського полярного повітря. Особливістю атмосферної циркуляції є приплив у зимовий і весняний періоди континентального арктичного повітря, яке приносить холодну, безхмарну погоду, низькі мінімальні температури (іноді до 30°C морозу і більше).

У літньо-осінній період може проникати морське арктичне повітря, яке спричиняє холодну вологу погоду. Крім того, навесні та влітку проникає тропічне повітря. Континентальні тропічні повітряні маси зумовлюють влітку найвищі температури. Морське тропічне повітря викликає теплу, хмарну погоду з туманами. Погода в місті значно залежить від циклонів, які на території Львівщини переміщуються протягом цілого року. Проте найчастіше циклони повторюються взимку і навесні.

З атмосферою циркуляцією тісно пов'язаний **вітровий режим**.

На даній території панують вітри західних румбів: у зимовий період — західні та південно-західні, влітку — західні та північно-західні. У Винниках найчастіше повторюються слабкі та помірні вітри, швидкість яких становить 0—5 м/сек (70—90% за рік). Вітер зі швидкістю 0—1 м/с найчастіше повторюється влітку, зі швидкістю 2—3 м/с однаково протягом року, а зі швидкістю 4—5 м/с — взимку. У холодну пору бувають вітри зі швидкістю 6—10 м/с. Швидкості більші, ніж 10 м/с, спостерігаються рідко.

Завдяки руху повітряних потоків, відбувається розподіл у просторі і часі **хмарності, опадів, вологості і температури повітря**.

Температурний режим. Середньомісячна температура повітря — -4°C у січні і $+18^{\circ}\text{C}$ у червні. Абсолютний максимум температури повітря — $+37,0^{\circ}\text{C}$ зафіксований у серпні 1921 р. (Львів), абсолютний мінімум — $-33,6^{\circ}\text{C}$ 10 лютого 1929 р. (Львів). Загалом, за останні 100 років температура повітря у Винниках має тенденцію до підвищення. Так, протягом цього періоду середньорічна температура підвищилася, принаймні, на 1°C .

Режим зволоження. Вологість повітря в середньому за рік становить 79%. У середньому за рік випадає 740 мм атмосферних опадів: найменше — в січні, найбільше — в липні. За рік у місті близько 174 дні з опадами. Такі суми опадів обумовлені, очевидно, великою лісистістю та заболоченістю території, порівняно з навколишніми височинами. Найменша кількість опадів припадає на січень-лютий (29 мм за місяць), а найбільша — на червень-липень і становить 93 мм за місяць. Кількість опадів за літній період перевищує їх кількість за зимовий період у 2,5 р. Річні і місячні суми опадів характеризуються великою мінливістю. В окремі роки вони бувають досить значними. Так у 1893 р. випало 1 422 мм за рік, з них тільки у липні — 301 мм. 1904 р. випало 369 мм. Були роки, коли місячна сума опадів становить 1—5 мм — це березень 1901 р.

Влітку в околицях Винник бувають часті зливи, особливо рясні дощі, інтенсивність яких дорівнює 0,1–0,3 мм/хв. Це відбувається тоді, коли хмари надходять зі сходу. Їм на перешкоді стають Чортова скеля, г. Жупан та г. Лисівка, таким чином хмари діляться на дві гілки: одна гілка іде на захід північною стороною оминає Чортові скелі, а друга — південною обходить г. Лисівку. Перед підвищенням Давидівського пасма вони ніби роблять «зупинку», саме тут випадають зливові дощі. У зимовий період в околицях Винник утворюється більш-менш стійкий сніговий покрив, який добре оберігає ґрунт від переохолодження і відіграє важливу роль у режимі зволоження. Максимум снігу випадає в січні на початку лютого (його висота 10—15 см, в лісі 20—25 см).

Сніг випадає до кінця березня, або першої половини квітня. Стійкий сніговий покрив дуже рідко встановлюється відразу. Таких виключень небагато. Як приклад — зима 1995—1996 рр. (коли сніг випав 4 листопада 1995 р. і протримався аж до кінця березня 1996 р.). Звичайно йому передусє утворення декількох тимчасових покривів. Внаслідок зростання температури, зникає сніг також поступово.

Пори року. Для всіх пір року характерні різкі перепади атмосферного тиску, температур і вологості повітря. Зими м'які — морози нижче -20°C спостерігаються вкрай рідко. Стійкий сніговий покрив встановлюється не кожної зими. Весна прохолодна та дощова, заморозки і снігопади можливі до початку травня. Літо прохолодне. Звичайні літні полуденні температури в межах $+20^{\circ}\text{C}$ — $+25^{\circ}\text{C}$, спека вище $+30^{\circ}\text{C}$ спостерігається рідко. Влітку частими є грозові зливи і різкі перепади температур при проходженні атмосферних фронтів. При цьому майже щороку спостерігаються ураганні

вітри, які призводять до повалення дерев, обриву ліній електропередач, невеликих руйнувань. Осінь помірно тепла і суха.

Положення території в поєднанні з лісистістю та заболоченістю впливає на агрокліматичні умови. Тривалість безморозного періоду 180 днів. Тут раніше починаються осінні (в другій половині жовтня) та пізніше закінчуються весняні (на початку травня) приморозки (приморозки — короточасні зниження температури ґрунту і приземного шару повітря до 0°C й нижче вночі при позитивній температурі вдень; причина — вторгнення холодних повітряних мас та охолодження поверхні землі вночі). Найнебезпечніші весняні приморозки, від яких зазнають шкоди сади під час цвітіння, а також численні сільськогосподарські культури. Тому необхідно дуже уважно вибирати поля під ярі культури.

Необхідно також враховувати суми активних температур, які становлять 2450—2500°C, вони більші, ніж на сусідніх територіях. Вегетаційний період триває 213—215 днів, а період активної вегетації 156—160 днів.

23 червня 2008 р. над Винниками пройшов сильний буревій. Стихія розгулялася внаслідок проходження холодного фронту з північного заходу з температурою повітря 18—20°C і зіткненням його з теплим атмосферним фронтом, який знаходився над областю, з температурою повітря понад 30°C, у час з 14.00 до 16.00 год. Ураганний вітер до 34 м/с, який супроводжувався сильними зливами, завдав шкоди господарству м. Винники.

У мікрокліматі окремих частин Винник є як відмінності, так і багато спільного, а саме: м'якість, що виявляється у невеликих різницях температур літа і зими, та висока зволоженість, про яку свідчать річні суми опадів. Показники теплового балансу свідчать про те, що в межах Винник формується помірно-вологий клімат. Кількість опадів перевищує величину випаровування.

М'який клімат, горбиста заліснена місцевість надають неповторного ландшафтного колориту Винникам, що свого часу дало привід назвати його «Малою Швейцарією».

ІІ. 4. ВНУТРІШНІ ВОДИ

Марунька — річка в межах м. Львова (витоки), м. Винники і Пустомитівського району Львівської області. Ліва притока Білки (басейн Західного Бугу).

Бере початок з двох джерел. Витоки розташовані на східній околиці м. Львова (в районі Майорівки), в межах Давидівського кряжу. Витік річки утворюють два потічки, що мають форму «вил». Вони на всьому проміжку проходять лісом, аж до злиття перед озером. За Винниківським озером долина Маруньки розширюється до 1 км. Течія повільна, дно долини плоске і широке. Долина майже по всій довжині річки заболочена. Правий її схил розчленований долинами приток р. Волиця, р. Бережанка і потоком

Марущак. Спочатку тече між пагорбами Винниківського лісопарку на південний схід, потім – через місто Винники, а далі – на схід у межах Грядового Побужжя (між Винниківською та Дмитровецькою грядами).

Впадає до р. Білки на північ від села Чижикова. Довжина Маруньки 14 км, площа басейну 65 км². Річище слабо звивисте, у нижній течії випрямлене і каналізоване. Споруджено кілька ставів, зокрема **Винниківське озеро**.

Особливість Винниківського озера (6,2 га, середня глибина – 5 м) у тому, що воно протічне, а це сприяє самоочищенню води.

II. 5. ГРУНТОВО-РОСЛИННИЙ ПОКРИВ

Грунти. Сірі лісові ґрунти сформувалися під широколистяними лісами. Вони представляють самостійний генетичний тип ґрунтів. Процес підзолювання в них протікає слабкіше, ніж у підзолистих ґрунтах, унаслідок малої водопроникності материнських порід, насиченості їх кальцієм і т. п. В їхньому профілі виявляються ознаки підзолистого, так і дернового процесів. У ряді випадків розвиток сірих лісових ґрунтів зумовлений сезонним надлишковим зволоженням (поверхневим і ґрунтовим). Різні сполучення підзолистого і дернового процесів приводили до утворення неоднакових по властивостях сірих лісових ґрунтів. Якщо природні умови сприяли росту лісової рослинності і більш інтенсивному прояву підзолювання, формувалися ґрунти, у профілі яких добре виражені ознаки підзолення і менш чітко — нагромадження гумусу, оструктурування й ін. Якщо ж трав'яниста рослинність раніш змінила лісову, чи якщо під лісом створювалися менш сприятливі умови для прояву підзолистого процесу, формувалися ґрунти з глибоким гумусовим шаром і слабкими ознаками залишкового опідзолення. Вміст гумусу в орному шарі коливається від 1,5 до 3%, а в цілинних — 4–6%. Сірі лісові ґрунти мають кислотність і ступінь насичення ґрунту основами від 75 до 90%.

Темно-сірі опідзолені ґрунти мають достатній гумусовий горизонт, під яким простежується білуватий прошарок. Вміст гумусу в них становить 3,5—4,5%, вони багатші на поживні речовини, такі, як азот, калій, фосфор, ніж сірі лісові ґрунти. Темно-сірі опідзолені ґрунти формуються переважно у дібровах, де під пологом лісової рослинності є багата трав'яна рослинність і за рахунок цього значний вплив на формування ґрунту має дерновий процес ґрунтоутворення. Темно-сірі опідзолені ґрунти за своїми ознаками та властивостями наближаються до чорноземів опідзолених. Ознаки опідзолення порівняно слабо помітні, а процеси акумуляції гумусу — інтенсивні. Вони мають добре прогумушений верхній гумусово-елювіальний горизонт потужністю 25—35 см, переміщення колоїдів менш помітні, ніж у сірих опідзолених ґрунтах і механічний склад їх середньо- і важко-суглинковий, тому в них краща структура, але слабка водостійкість.

Темно-сірі опідзолені ґрунти належать до категорії особливо цінних, оскільки їх інтенсивно використовують у сільськогосподарському

виробництві, переважно під ріллею. Посилений антропогенний пресинг, особливо впродовж останніх 30—40 років, призвів до суттєвої трансформації властивостей ґрунтів, часто деградаційного характеру. Найвідчутніших змін зазнають загальні фізичні властивості, що зумовлено переуцілюванням ґрунтів важкою технікою та інтенсивним господарським використанням.

Чорноземи опідзолені. Чорноземи опідзолені порівняно з темно-сірими опідзоленими ґрунтами характеризуються інтенсивнішою і глибшою гумусованістю і менш виявленими ознаками опідзолення. Їхній однорідний гумусовий горизонт (He) здебільшого сягає глибини 40 см, а перехідний (Hpi) — 60—70 см. Ці ґрунти глибокі, добре гумусовані, зустрічаються переважно на вододілах. Тут вони часто поверхнево слабооглеєні. За механічним складом ґрунти цієї групи є грубопилувато-легкосуглинковими, але дещо важчими, ніж сірі опідзолені. Серед чорноземів опідзолених трапляються зрідка пилувато-середньосуглинкові різновиди; їхні фізичні властивості, зокрема структурність, кращі, ніж у сірих опідзолених. Порівняно з останніми вони багатші на гумус. У них більша ємність вбирання, здебільшого вищий ступінь насиченості основами. Ці ґрунти слабокислі у відносно знижених районах і досить кислі в підвищених.

Чорноземно-лучні ґрунти являють собою перехідну ланку ґрунтового покриву між чорноземами і глибокими дерновими (лучними) ґрунтами. Їхніми особливостями, якими вони відрізняються від чорноземів, є періодичне зволоження підґрунтовими водами, що зумовлює низку ознак, не властивих чорноземам (той чи інший ступінь оглеєння нижньої частини профілю, дещо більшу гумусність тощо). Ці ґрунти трапляються на низьких давніх терасах річок, делювіальних шлейфах та зрідка на знижених вододільних рівнинах. Їхніми материнськими породами є звичайно делувій лесовидних суглинків і крейдових мергелів. За глибиною профілю вони є неоднорідними. Переважають глибокі, часто намиті, слабовилужені. Механічний склад чорноземно-лучних ґрунтів досить різноманітний, але переважають пилувато-легкосуглинкові відміни. За фізичними і фізикохімічними властивостями чорноземно-лучні ґрунти аналогічні чорноземам, а за вмістом гумусу часто перевершують їх, що й зумовлює високу родючість. Це кращі ґрунти для городини та інших сільськогосподарських культур. Деякі масиви цих ґрунтів треба дренажувати.

Загалом природні умови Давидівського пасма, як західної частини Подільської височини, є сприятливими для росту і розвитку лісової рослинності та вирощування змішаних високопродуктивних деревостанів.

Рослинний покрив. Характеристика рослинного покриву Давидівського пасма частково висвітлена у праці: О. Ю. Громяк, Г. Г. Гриник, Ю. О. Громяк: «СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОСНОВИХ ЛІСІВ ДАВИДІВСЬКОГО ПАСМА» (2012 р.).

Лісові насадження Давидівського пасма зростають на території двох лісництв двох підприємств лісового господарства Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства, зокрема: Винниківське лісництво (кв.6-24, 28-72, 84-86) ДП «Львівське лісове господарство» та Старосільське лісництво (кв.42) ДП «Бібрське лісове господарство». Однак соснові ліси розміщені лише на території Винниківського лісництва.

На території Давидівського пасма нараховується 2130,8 га лісових насаджень. Давидівське пасмо характеризується багатими лісорослинними умовами – груди, які займають 1916,4 га (90%) вкритих лісовою рослинністю земель. Тут успішно зростають мезотрофні та мегатрофні типотвірні деревні породи: бук європейський, дуб звичайний, вільха чорна, ясен звичайний. На Давидівському пасмі в околицях Винник зустрічається різні типи лісів. Загалом на цій території переважають **букові лісостани (62,5%)**.

Бук є тут найціннішою породою. Букові ліси займають найбільш підвищені ПТК. Внаслідок густої крони в букових лісах відсутній чагарниковий ярус, а коли і зустрічається то слаборозвинений. Трав'янистий покрив не рясний, включає в себе невелику кількість тінелюбних рослин. Світлолюбні рослини зустрічаються на окраїнах лісу і галявинах.

Значну площу займають насадження **дуба звичайного (9,0%) та граба звичайного (7,1%)**. Грабові ліси з домішкою бука займають тут нижній пояс, нижче зустрічаються дуб, береза. Верхній ярус у цих лісах займає бук, граб, чагарники відсутні, лише рідко зустрічаються поодинокі кущі ліщини, горобини, калини.

У трав'янистому покриві переважає осока.

Грабово-букові ліси ростуть на сірих лісових ґрунтах. Підлісок представлений ліщиною, червоною калиною. У цих лісах добре розвинений трав'янистий покрив, у ньому переважає червоно-синя медуниця, зозулин льон, жовтий медяник, дзвіночки, лісові ромашки, конвалія. В низовинах – папоротники, плавуни, лісова м'ята, мох.

Частка насаджень **сосни звичайної становить 6,2%**. Соснові насадження в регіоні не є домінуючі та не формують загальної структури, однак їхнє екологічне, економічне та соціальне значення є важливим. Загальний запас соснових насаджень Давидівського пасма становить 48,30 тис. м³. Визначне місце тут займають буково-соснові ліси. Поширені вони на слабопідзолистих піщаних ґрунтах. Ліси ці трьохярусні, у верхньому ярусі – сосна, у другому – бук, у третьому – дуб. Чагарники майже відсутні. Трав'янистий покрив рідкий, у якому переважає квасениця, з чагарничків – чорниця.

II. 6. ЛАНДШАФТИ

Територія Винник та околиць знаходиться на межі Грядового Побужжя і Давидівського пасма.

Грядове Побужжя. Грядове Побужжя (інша назва — Пасмове Побужжя) — південно-західна частина Надбужанської котловини (частина Малого Полісся). Розташоване на північ та схід від Львова. Характеризується наявністю ряду підвищень у вигляді пологих гряд. Грядове Побужжя є відносно низинною областю, обмеженою досить урвистим уступом від Розточчя, Львівського плато і (частково) Львівського Опілля. Абсолютні висоти не перевищують 284 м. Грядове Побужжя є цілком оригінальним природним ландшафтом лесового лісостепового типу із значною участю природних комплексів поліського типу (боліт і лук), які займають тут понад 30% загальної площі ландшафту.

Лесові природні комплекси пов'язані з грядами, що простягаються із заходу на схід паралельними смугами. Їх ширина від 1 до 4 км, а довжина

понад 10 км. Вони піднімаються над долинами на 25—30 м, вершини гряд плоскі, злегка хвилясті, іноді круто обриваються до річкових долин. У цілому Грядове Побужжя складається з шести гряд, які простягаються від Розточчя в

східному та південно-східному напрямках до долини Західного Бугу.

З півночі на південь йдуть *Смереківська, Куликівська (або Дорошівська) з Яричевським валом, Грядецька, Малехівська (або Дублянська), Винниківська і Дмитровецька (або Чижиківська) гряди*, абсолютні висоти яких досягають 250—260 м, а відносні 20—30 м. Гряди поділені широкими (1—4 км) плоскими, частково заболоченими долинами з невеликими річками і потічками.

Багато дослідників роблять висновок про постгляціальну природу цих долин, коли талі льодовикові води переливалися через низькі місця у вододілі Розточчя до басейну Західного Бугу. Польський геолог Ян Новак пояснював прямолінійні обриси гряд причинами тектонічного характеру. У підшві гряд залягають верхньокрейдяні породи. Іноді вони відслонюються на поверхні гряд (Куликівська гряда, на північний схід від

Куликова). Але, як правило, на розмитій поверхні маастрихтських мергелів залягають четвертинні суглинки і супіски, які подекуди мають потужність більше 10 м.

У широкій долині Полтви (в околицях с. Кам'янополя) виділяється ерозійних останець — невисокий горб, на схилах якого трапляються глиби верхньоміоценового літотамнієвого вапняку і пісковика. Височина Кам'янополя була свого часу з'єднана з г. Чортова скеля і через неї з Львівським плато. Пізніше, під дією невинної ерозії, вона була відділена й у значній мірі зруйнована. Подібні процеси відбуваються і сьогодні з Чортовою скелею.

На грядях Побужжя залягають нерівномірно шаруваті сірі (іноді до жовтих) піскуваті глини і супіски. Складені вони переважно тонкою псаміто-пелітовою фракцією з домішкою лусочок слюди. У цьому горизонті знайдені зуби і окремі кістки мамонта, а також рештки дрібних ссавців льодовикового періоду (Погулянка, Пасіки, Голоско, Знесіння, Вулька). Вверх за розрізом сірі піскуваті глини поступово переходять у жовтуваті, а у покрівельній частині вони втрачають шаруватість і набувають обрисів типового лесу.

Більшу частину Винник та околиць займають Винниківська і Дмитровецька (Чижиківська) гряди. Дані гряди розділені долиною р. Маруньки (притоки Полтви). Північна частина Винниківської гряди розміщена між Кривчицями (тепер в межах Львова) та Винниками. Її схили асиметричні: південний, місцями крутий, порізаний ярами і балками, спадає до р. Полтви. Чижиківська гряда, що знаходиться між долинами річок Маруньки і Гончарської, розмежована долинами Чижиківського і Коп'ятинського потічків. Північний схил Чижиківської пологий, а південний крутий. В основі цих гряд залягають верхньокрейдові породи, підняття поверхні яких переважно збігається з підняттям гряд. На крейдових мергелях лежать піщано-мулисті відклади і суглинки, потужністю в деяких місцях більше 10 м.

Поверхні гряд зайняті темно-сірими опідзоленими та чорноземами опідзоленими, дещо змитими ґрунтами, видолінки з чорноземно-лучними ґрунтами. Діброви, які були поширені на даних грядах в доагрокультурний період, майже цілком знищені, а на їх місці, як і на місці колишніх лучних степів, простягаються досить родючі орні землі. Гряди переважно покриті мішаними лісами, що складаються з таких деревних порід: бука, дуба, граба з домішкою клена, явора, ясеня, липи, берези. На більш при піднятих ділянках переважають бук та граб.

На Грядовому Побужжі поширені два типи місцевостей:

1. Місцевість слабборозчленованих лінійно-втягнутих гряд з сірими і темно-сірими опідзоленими легкосуглинковими слабозмитими ґрунтами, сформованими на лесях.

2. Місцевість міжгрядових понижень з близьким заляганням ґрунтових вод з лучно-болотними, лучними і дерновими ґрунтами на алювіально-делювіальних відкладах під осоково-різнотравними луками.

Давидівське пасмо. Давидівське пасмо являє собою ніби південно-східне продовження Розточчя і має такі характерні ознаки:

а) різка асиметричність схилів; північно-східний схил утворює уступ, що круто спускається до Грядового Побужжя, тоді як південно-західний схил непомітно переходить у Львівське Опілля;

б) значні висоти, які перевищують місцями 400 м над рівнем моря;

в) значна лісистість, особливо північно-східного крутого схилу, з поширенням сосново-дубово-букових лісів на сіро-лісових ґрунтах.

Дискусійним є питання щодо виділення меж Давидівського пасма. Професор І. Бурачинський (Польща) і ряд львівських вчених (О. Федірко, В. Брусак та ін.) пропонують відносити розширену північну частину Давидівського пасма до Розточчя. Сюди входять останцевий горб Високий Замок у Львові, височина Знесіння, Винниківський ліс з Чортовими скелями і Медовою печерою. Професор К. І. Геренчук (1972 р.) виділяє Давидівське пасмо в окремий однойменний природний район у групі горбогірно-лісових ландшафтів, для яких характерно глибоке розчленування поверхні, значні абсолютні висоти (350–400 м), малопотужний покрив лесових суглинків і значне поширення широколистяних лісів.

Давидівське пасмо місцями сильно розчленоване сучасними і давніми долинами, завдяки чому в межах Львова утворилися відокремлені масиви,

такі як Кортумова, Княжа та Піскова гори, Знесіння. Західна окраїна Винник займає східну частину Давидівського пасма. За морфологією це еро-зійно-тектонічний уступ, який являє собою невисоке узгір'я, що

починається з Високого Замку (Княжої гори) у Львові і простягається до Чортової скелі й далі до сіл Гончарі та Під'ярків. Відроги Давидівського пасма включають декілька ерозійних останців.

Гора Високий Замок (413 м н. р. м.) — увінчана штучно насипаним конусоподібним горбом (36 м). Високий Замок має дві яскраво виражені структурні тераси, поверхня яких бронюється пластами твердих тортонських вапняків. Східніше розташована Піскова гора (або Гора Лева).

Гора Лева (388 м н. р. м.) — один із пагорбів Давидівського пасма, пам'ятка природи місцевого значення. Пагорб розташований неподалік від центру Львова, між вулицями Опришківською, М. Кривоноса і О. Довбуша. Являє собою денудаційний останець, що стрімко підноситься над навколишньою територією на кілька десятків метрів. Це унікальна геологічна пам'ятка збереглася завдяки тому, що кварцеві та вапнисті піски вкриті шаром щільного пісковика. Складається з пісковиків та піску (звідси й друга назва — Піскова гора). На західному і (частково) північному боці пагорба є невисокі скелі. Його схили стрімкі, особливо північний та західний, місцями з урвищами. Пагорб переважно незаліснений, лише його південний бік порослий деревами та кущами. На вершині встановлено металевий хрест, облаштовано оглядовий майданчик, східним схилом прокладено стежку зі східцями та (місцями) перилами. Пагорб з прилеглою територією розташований у західній частині Регіонального ландшафтного парку «Знесіння».

У минулому на горі Лева активно використовувалися піскові кар'єри, через що його висота з роками стала значно меншою. Однак завдяки рішучим протестам історика Ісидора Шараневича каменоломні на цій горі були ліквідовані. Гору ще називають «Кальварія», а у XV—XVII ст. львівські міщани називали її горою Стефана. На гравюрі А. Гогенберга за рисунком 1607—1608 рр., автором якого вважають Аврелія Пассаротті, її названо: «гора Стефана, загально звана Левовою». Проте горою Стефана тоді офіційно мав би називатися невисокий горб над Стрільницею, бо від її підніжжя здійснювалось розмежовування земель (ланів), що належали місту.

Львівські міщани перенесли назву гори на 400 м далі, щоби трохи збільшити площу своїх володінь. І довгий час їм вдавалося дурити королівських ревизорів.

Наступна за нею **Вовча гора**, яка височіє над будинком нинішньої обласної дитячої лікарні на вул. Лисенка (її ще називають Змісною).

А далі на схід простягається плосковерха ділянка — **Лиса гора**. Протягом останніх сторіч її було знищено пісковими кар'єрами.

На південному сході, біля Винник відрог замикається лісистого **Чортовою (Чатовою) скелею**, увінчаною оригінальними формами звітрювання верхньотортонських пісковиків у вигляді стрімких скель. Висота Чортової скелі — 414 м, це найвища точка Давидівського пасма.

Дальше пасмо повертає на південь до **г. Жупан** (391,3 м), **г. Шипшина** (336 м), **г. Лисівка** (321 м) і далі дугою на схід до сіл Шоломия і Звенигород. У районі Винник північно-східний схил утворює уступ, що круто спускається до Грядового Побужжя.

На Давидівському пасмі поширені три типи місцевостей:

1. Уступи височин з псевдотерасованими, ерозійними та гравітогенними формами і комплексом дернових та сірих лісових ґрунтів, переважно заліснені.

2. Полого- і спадистосхилові розчленовані пасма з темно-сірими лісовими ґрунтами і чорноземами опідзоленими поверхнево-оглеєними слабозмитими середньосуглинковими на лесоподібних суглинках, частково розорані.

3. Вузькі днища річкових долин з близьким заляганням ґрунтових і виклинюванням пластових вод з лучно-болотними, лучними і дерновими ґрунтами на алювіально-делювіальних відкладах під осоково-різнотравними луками.

Отже, горбиста заліснена місцевість, м'який клімат, надають неповторного ландшафтного колориту Винникам, що свого часу дало привід назвати місто «Малою Швейцарією».

ІІ. 7. ОХОРОНА ПРИРОДИ

Винниківський лісопарк (інші назви — **Винниківський ліс, Майорівський лісопарк**) — лісовий масив на території, підпорядкованої Львівській міській раді. Площа лісопарку 2 799 га. Простягається від

Майорівки і Пасік (місцевості у східній частині Львові) до меж м. Винник.

Через ліс проходить автошлях Н 02 (відтинок Львів — Винники), який розділяє ліс на північну та південну частини. У ландшафтному пла-

ні Винниківський лісопарк розташований на пагорбах Давидівського пасма і межує на півночі з Малим Поліссям, а на півдні — з Львівським Опіллям. Основу лісу становлять насадження сосни і бука. У лісі — багато ярів, деякі з них простягаються на понад 1 км. З північного заходу на південний схід ліс перетинає р. Марунька. Винниківський лісопарк популярний серед любителів велосипедного та мотоциклетного спорту. У лісі розташована пам'ятка історії та природи Чотові скелі, а також заказник «Чортова Скеля», Медова печера і Винниківське озеро.

Крім того, на основі лісопарку 1984 р. було створено лісовий заказник **«Винниківський»**. Лісовий заказник «Винниківський», загальною площею 848,0 га, оголошено рішенням Львівської облради від 9.10.1984 р. № 495. Місце знаходження: Пустомитівський р-н, біля села Бережани, на південний захід від м. Винники. Лісовий заказник «Винниківський» створено з метою збереження цінних дубових насаджень з мальовничими ландшафтами. За лісорослинним районуванням територія лісу відноситься до району Західно-подільського холмогір'я, де ростуть високопродуктивні насадження. Вся територія характеризується мальовничими ландшафтами.

«Чортова скеля» — лісовий заказник місцевого значення. Розташований у межах Личаківського району Львова, на південь від с. Лисиничі і на захід від м. Винники. Площа природоохоронної території 353 га. Створений 1984 р. Основними завданнями заказника є: збереження цінних букових і буково-соснових лісів з мальовничими ландшафтами та скелями.

Заказник розташований у межах Давидівського пасма, у Винниківському лісопарку, в районі пам'ятки природи Чотові скелі — ерозійного останця верхньотортонських пісковиків. Вся територія лісового масиву характеризується унікальними ПТК. Тут виділено генетичні резервати букових лісів.

Ботанічна пам'ятка природи «Винники» загальною площею 2,7 га, оголошена рішенням Львівської облради від 9. 10. 1984 р. №495. Місце знаходження: м. Львів, Личаківський р-н, Львівський ДЛГ, Винниківське л-во. Ботанічна пам'ятка природи створена з метою збереження дендропарку закладеного професором Станіславом Соколовським у 1898 р. Під керівництвом вченого у Винниківському лісі було висаджено дерева 62 порід.

Львівський заказник — лісовий заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Личаківському районі м. Львова. За лісорослинним районуванням територія розміщена в окрузі Давидівське пасмо (частина Подільської височини).

Площа — 523 га. Перебуває у віданні ДП «Львівський лісгосп» (Винниківське лісництво). Заснований рішенням Львівської облради від 9.10.1984 р. № 495.

Створений з метою збереження цінних букових лісів з мальовничими ландшафтами. Основний деревостій становлять: бук, сосна, дуб, вільха чорна; в підліску зростають ліщина, крушина, бузина червона, бузина чорна, горобина, свидина. Серед трав'яних рослин зростають папоротник, фіалка, плющ, первоцвіт, підсніжник звичайний, копитняк європейський, медунка.

РОЗДІЛ III. ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ ВИННИК

III. 1. ЕТНОДЕМОГРАФІЯ ВИННИК

Етнодемографічні процеси у Винниках перебували під впливом політичних процесів, територіальних змін, етнічної, соціальної структури населення цього регіону.

Українські та польські науковці, аналізуючи історичні події міжвоєнного періоду в Західній Україні, подають характеристики окремих етнічних груп населення. Проте проблемам етнічного складу населення на місцевому рівні вони належної уваги не приділяють. В українській історіографії поширеним критерієм ідентифікації населення є віросповідний. Як свідчить огляд вітчизняної та польської історіографії, питання етнічної та територіальної структури населення малих містечок залишаються не вивченими до тепер.

Етнічний склад західноукраїнського населення першої половини XX ст. ґрунтовно дослідив В. Кубійович. Аналіз етнічного складу населення західноукраїнських земель з кінця XIX ст. до 1939 р., а також економічних і політичних факторів, що вплинули на зміну співвідношення між окремими національними групами краю, знаходимо у дослідженнях С. Макарчука. Етнічний склад населення Львова досліджували Р. Лозинський, О. Пасіцька та ін.

Вивчення етнічного складу населення на місцевому рівні є важливим чинником у розумінні політичних, соціально-економічних, культурних процесів сучасного суспільства. На етнічну структуру та розміщення населення Винник впливали загальнодержавні процеси тодішньої Австро-Угорщини та Речі Посполитої, а також локальні особливості регіону. Етнодемографічні процеси у Винниках перебували під впливом політичних процесів, територіальних змін, етнічної, соціальної структури населення даного регіону.

Українські Винники в останній чверті XVI ст. в етнічному складі населення зазнали змін. Впродовж XVII–XVIII ст. чисельність поляків та їхня значимість постійно збільшувалися.

Динаміку чисельності населення Винник у XVIII–XIX ст. можна частково прослідкувати за метричною книгою церкви Воскресіння, що знаходиться в Історико-краєзнавчому музеї м. Винники, але вона на жаль не повністю збереглася – бракує перших 29 сторінок книги народжень. У середині 1990-их рр. її опрацював працівник музею Роман Бучко. Дані наведено за даним автором.

Отже, найстаріша дата метричної книги є в метриці шлюбів за 1747–1776 рр., всього – 109 шлюбів. У книзі смертей (за 1753–1785 рр.) зафіксовано 286 осіб. За 1753–1776 рр. смертність у Винниках була

невеликою з огляду на мале населення села (до ста хат). У середньому за рік за цей період вмирало по 3–6 мешканців.

Цікаві дані про населення Винник містяться у Поземельну кадастрі, так званій Йосифінській метриці, що була укладена 1785—1788 рр. на підставі патенту (указу) австрійського імператора Йосиф II (1780—1790 рр.) від 12 квітня 1785 р. Йосифінська метрика за 1788 р. винниківські ґрунти ділить на домінікальні поля колоністів та рустискальні (селянські). У метриці, крім колонії Вайнберген та тютюнової фабрики, що знаходилася на домінікальних ґрунтах, було понад сто хат, якими володіли винниківчани – всього 67 прізвищ. У 1819 р. список власників хат збільшився і сягнув понад 200 за рахунок нових мешканців з німецькими і польськими іменами та прізвищами. Нова Францисканська метрика у 1821 р. оподатковує понад 100, а у 1833 р. 178 власників будинків у Винниках, крім фабричних будинків та колонії, на якій збільшилося лише 2 парцелі.

1785 р. у Винниках і Підберіцях мешкало 2 036 осіб (з них християн — 1 981 особа, євреїв 55 осіб; християнських родин — 408, єврейських — 10).

1796 р. у Винниках і Підберіцях мешкало 2 867 осіб (1 387 чол. і 1 480 жін.).

Станом на 31 жовтня 1857 р. в Австрійській імперії проведений перший загальний перепис, програма якого відповідала сучасному її розумінню. Після нього на території Галичини австрійською владою було проведено ще п'ять загальних переписів населення: 1869, 1880, 1890, 1900 та 1910 років. Австрійські переписи населення, як пізніше польські, суттєво применшували кількість українців (цьому сприяли поляки, які повністю захопили всі керівні посади у адміністраціях Галичини). З усіх австрійських переписів населення найменш достовірним є переписи 1880 р. і особливо 1910 р.

Перепис населення 1880 р. – у Винниках проживало 2 857 осіб (з них – 239 євреїв).

Перепис населення 1890 р. – у Винниках проживало 3 390 осіб (з них – 302 євреїв).

Перепис населення 1900 р. – у Винниках проживало 3 881 особа (з них – 266 євреїв).

У другій половині XIX ст. приріст населення кожного десятиліття складав 400—500 осіб.

За час проживання у Винниках євреїв кількість їх сімей не перевищувала 40—50. Євреї Винник ховали своїх померлих на Львівському кладовищі. Основним джерелом доходів місцевих євреїв була торгівля (магазини й кіоски), а також закупівля сільськогосподарської продукції у місцевих мешканців і перепродажа її у Львові.

На поч.XX ст. Винники інтенсивно розвивалися. Під час перепису населення 1910 р. майже всіх трудових мігрантів було записано римо-католиками. Населення Винник за 1900–1910 рр. зросло на 21%; кількість

римо-католиків за цей період там збільшилися на 47,8 %, тоді як українців – на 3,8 %. Річ у тім, що на тютюновій фабриці існували обмеження у прийомі на роботу греко-католиків (тобто українців). Крім того, у 1900–1910 рр. простежувалося зменшення кількості греко-католиків у навколишніх селах, де більшість населення становили римо-католики. Питома вага поляків збільшилася у Винничках, Зимній Воді, Холодновідці, Зубрі, Сокільниках.

У міжвоєнний період польська влада в Галичині організувала два переписи населення — 1921 р. та 1931 р. Поміж інших критеріїв перепису 1921 р. визначав віровизнання та національність жителів, а перепис 1931 р. – віровизнання та рідну мову, причому, щоб зменшити кількість українців, окремо виділяли українську та руську мови. За цими критеріями матеріали перепису 1921 р. публікували щодо кожного населеного пункту Галичини, перепису 1931 р. – у розрізі повітів із виокремленням сільського і міського населення та найбільших (з населенням понад 20 тис. осіб) міст.

У 20-их роках XX ст. Львівський повіт обіймав навколо м. Львова територію сучасних Пустомитівського району, північно-західну частину Миколаївського району, південно-західну частину Кам'янсько-Бузького району, південь Жовківського та крайню південносхідну частину Яворівського району. Повіт межував: на півночі – з Жовківським і Кам'янсько-Струмилівським, на півдні – Жидачівським, на заході – Городецьким, на сході – Бібречьким і Перемишлянським повітами.

На початок 20-их рр. XX ст. у Львівському повіті мешкало 149 551 особа, з них 71 644 чоловіків, 77 907 жінок, а у Львові мешкало 219 388 осіб: 99 266 чоловіків і 120 122 жінок.

Статус міст, окрім Львова, у Львівському повіті ще з 1896 р. мали Новий Яричів і Ширець.

У містах Львівського повіту в 1921 р. проживало 3 075 осіб, з яких 1 454 чоловічої статі та 1 621 жіночої. За чисельністю міське населення поступалося багатьом приміським селам, наприклад, Замарстинову (8 659 осіб), Клепарову (5 789 осіб), Знесінню (5 551 особа), Білогірщі (4 423 особи), **Винникам (3 603 особи; з них — поляків 1 835 осіб (50,9 %), українців – 1 456 осіб (40,4 %), євреїв – 250 осіб (6,9 %), інші – 62 особи (1,7 %).**

Загальна чисельність сіл Львівського повіту – 131, населення – 143 279 осіб, із них чоловіків – 68 633 особи, жінок – 74 646 осіб. Із числа сіл, статус містечок мали Кукижів і Наварія. У Львівському повіті знаходилося 13 сіл з населенням понад 2 тис. осіб (Білогірща, Борщовичі, **Винники**, Давидів, Знесіння, Клепарів, Кульпарків, Рясна Польська, Сигнівка, Симіанівка, Сокільники, Замарстинів, Чижки), 35 – від 1 000 до 2 000, 58 – від 500 до 1 000 і 25 – від 200 до 500 мешканців. Менше 200 мешканців проживало у Загородці, Новому Хоросні та Лінденфельді. Загалом, у 131 селі Львівського повіту мешкало 67 409 поляків, 63 495 українців, 9 734 євреї та 2 502 німці. З інших етнічних груп у селах

Львівського повіту були росіяни і чехи, зокрема, у Фалькенштайні, Кульпаркові, Клепарові, Сквилові.

У Львівському повіті переважали поляки, зокрема, у селах навколо м. Львова, а також на сході повіту. Понад 90% представників цієї національності проживали у таких селах: Білка Шляхетська, Білка Королівська, Давидів, Зубра, Кротошин, Пруси, Семенівка, Сокільники, Чишки, Гончари, Костей, Козельники, Пасіки-Зубрицькі, Виннички, Холоднівка.

Демографічна картина чисельної переваги поляків у Львові та зокрема й у Винниках значною мірою була наслідком продуманої політики польської влади. Зокрема, на зменшення непольського населення вплинули осадницька колонізація, еміграційна політика, бойкот українцями перепису 1921 р. та інші фактори. Підтвердженням полонізаційних процесів у Львівському повіті ставали Рішення Львівського повітового староства про зміну віросповідань. У них зафіксовано зміну конфесійної приналежності мешканцями Львівського повіту з греко-католицького обряду на римо-католицький.

Такі процеси значною мірою сприяли загальному збільшенню поляків.

Отже, внаслідок колонізації Винник та навколишніх територій у попередні століття, населення у 20-их рр. ХХ ст. характеризувалося етнічною національною строкатістю з перевагою польської етнічної групи. Польське населення переважало також у сусідніх з Винниками селах.

Щодо німців, то станом на 1931 р. у Винниках їх проживало 60 осіб, які в основному проживали у центрі міста. У 1938 р. – перед війною у Винниках проживало вже 367 колоністів.

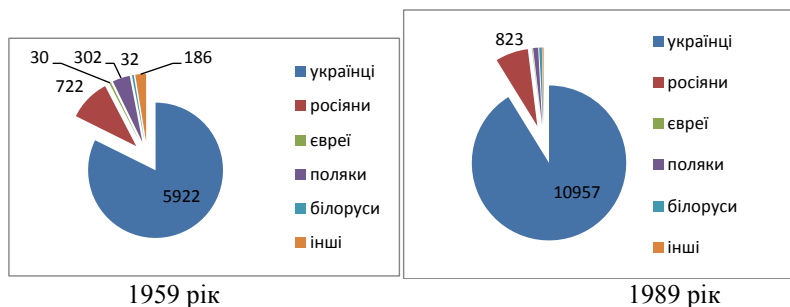

Рис. 24. Етнічний склад населення м. Винники

Специфіка етнічного складу населення Винник формувалась ще у довоєнний період. Річ у тім, що **Винники отримали статус міста (за адміністративним критерієм) тільки у 1933 р.. У 1942 р. німецька влада ввела в адміністративні межі Львова місто Винники та близько 20 навколишніх сіл.** Тому в складі його населення до війни, на відміну від інших міських поселень Галичини, налічувалось обмаль євреїв – усього 5%.

Натомість частка українців у Винниках була суттєво вищою, ніж у Львові. Наприклад, 1939 р. українці становили 43,3% населення Винник. Частка українців виявилася високою також завдяки функціональному типу Винник. Це було насамперед промислове місто.

За даними В. Кубійовича (станом на 1. 01. 1939 р.) у Винниках проживало 6 000 осіб. З них – українців 2 600 осіб (43,3%), поляків – 2 800 осіб (46,7%), євреїв – 300 осіб (5%). З цього випливає, що німців було близько 300 осіб (5 %).

Одразу ж після вигнання німецьких окупантів, у середині 40-их років, місто Винники зазнало глибоких соціально-демографічних змін, викликаних насамперед переселенням жителів польської національності у Польщу та поселенням у місті й районі українських переселенців з українських земель Надсяння, Холмщини, Лемківщини, що відійшли до Польщі в результаті українсько-польської угоди про обмін населенням від 9 вересня 1944 р.

Упродовж 1944–1947 рр. у Винники на постійне місце проживання прибуло 2 739 виселених українців. Значний вплив на етносоціальну та етнокультурну ситуацію в місті мало також організоване скерування в західні області УРСР значної кількості функціонерів владних структур та спеціалістів і кваліфікованих робітників народного господарства зі східних областей України, з Росії та союзних республік колишнього СРСР. Станом на 1945 р. ті, що прибули зі сходу, становили близько 18% у населенні міста. Національна структура населення м. Винники зазнала змін також у силу асиміляційних процесів, яким підпадали росіяни і поляки, представники інших національностей. Отже, після Другої світової війни у Винниках вже існувало міцне українське етнічне середовище, тому росіяни мігрували сюди не надто охоче.

У 1959 р. частка українського населення у Винниках була значно вищою, ніж частка українців у міському населенні області. Крім того, у Винниках жило доволі багато поляків. Отже, за період між 1959 і 1989 рр. кількість населення Винник зросла у 1,7 раза. **1959 р. у Винниках проживало 7 194 особи, а у 1989 р. вже – 12 017 осіб.** Проте високого показника загального зростання чисельності мешканців Винник досягнуто не так за рахунок природного приросту, як завдяки механічному приросту. Певні зміни відбулися в національній структурі населення. Жителі неукраїнської національності, зокрема, росіяни та поляки підпадали природній асиміляції, що виявлялося не тільки в поширенні серед них української мови, а й у скороченні їх чисельності.

1959 р. у Винниках проживало: українців – 5 922 особи (82,3%), росіян – 722 (10 %), євреїв – 30 (0,4 %), поляків – 302 (4,2 %), білорусів – 32 (0,4 %), інші – 186 (2, 6 %).

1989 р. українців у Винниках різко збільшилось – 10 957 осіб (91,2%), порівняно з іншими національностями ситуація виглядала так:

росіяни – 823 (6,8 %), євреї – 12 (0,1%), поляки – 127 (1,1%), білоруси – 67 (0,5%), інші – 31(0,3%).

У серпні 1991 р. Верховна Рада України, опинившись перед загрозою відновлення на українській землі авторитарного суспільства, проголосила незалежність України і вже 1 грудня 1991 р. Акт проголошення незалежності України був підтверджений волею українського народу на Всеукраїнському референдумі. Розпочалася нова ера історії етнічної спільноти. Але лише у першій половині грудня 2001 р. в Україні нарешті відбувся черговий перепис населення – перший в історії незалежної держави. Результати першого всеукраїнського перепису населення за критерієм національності виявилися сприятливими для незалежної України: адже за 1989–2001 рр. частка українців у складі населення підвищилася аж на 5,1%, подібна ситуація спостерігалася і у Винниках.

2001 р. українців у Винниках теж збільшилось у порівнянні з 1989 р.: українців – 12 318 осіб (95,4%), порівняно з іншими національностями ситуація виглядала так: росіяни – 459 осіб (3,5%), поляки – 74 (0,6%), білоруси – 38 (0,3%), інші – 28 (0,2%).

У 2001 р. проживало 13 654 особи. Станом на 2011 р., народжуваність становила 11,5 на 1000 осіб. На даний момент, у Винниках найбільша народжуваність порівняно з іншими районами Львова (включаючи смт. Брюховичі і смт. Рудно). Смертність становила 10,8 на 1000 осіб (2011 р.). Отже, природній приріст у Винниках становив +0,7 на 1000 осіб (2011 р.). Більшість населення за етнічним складом становлять українці. Також проживають такі національності, як росіяни, поляки, вірмени, цигани, німці, білоруси та інші. За теперішніми даними, більшість жителів м.Винники – це українці, вихідці з Закерзоння (Польща) — української етнічної території загальною площею понад 20 тис. км², на якій проживало до виселення (1944 р.) понад 700 000 українців.

У Винниках проживають 16 278 осіб (станом на 1 січня 2013 р.); у 2010 р. проживало 15 547 осіб, 2011 р. — 15 723, 2012 р. — 15 976.

III. 2. НІМЕЦЬКА КОЛОНІЯ ВАЙНБЕРГЕН У ВИННИКАХ

Українські та польські науковці, характеризуючи історичні події міжвоєнного періоду в Західній Україні, подають аналіз окремих етнічних груп населення. Проте вони не приділяли належної уваги проблемам етнічного складу населення на місцевому рівні. З метою ідентифікації населення використовувався поширений в українській історіографії віроповідний критерій.

Історію німецьких колоній досліджували М. Драк, П. Штойко, І. Іванчов, Л. Гнесь та ін. Частково інформація про німецьких колоністів у Винниках та околицях міститься у працях М. Влоха і Р. Луціва.

Влітку 1772 р. Росія, Австрія, Прусія провели перший поділ Речі Посполитої. Австрія окупувала Руське (без Холмщини) і Белзьке воєводства, окраїни Подільського і Волинського воєводств, а також три

етнічні польські землі – південну частину Краківського, Сandomирського і частину Люблінського воєводств. Входження Галичини до складу Австрійської монархії позначилося на всіх формах її економічного та суспільно-політичного життя. Впродовж XVIII—XIX ст. сільське господарство складало основу економіки Галичини. Ставлення Габсбургів до своїх нових східних провінцій як до слабо заселених і промислово відсталих територій дозволяло уряду вирішувати демографічні проблеми старих територій, а також спроваджувати переселенців з Північної Німеччини, Надрайння, Палатинату.

1782 р. австрійським імператором Йосифом II було розпочато колонізаційну програму з організації і підтримки еміграції десятків тисяч німців-колоністів на територію Галичини. Саме в німецьких колоністах австрійські урядові чинники вбачали міцну опору для проведення колонізаторської політики, перетворення Галичини на ринок збуту промислової продукції та аграрно-сировинний придаток митрополії.

Уже влітку 1782 р. у Галичину стали прибувати німецькі поселенці, переважно цілими сім'ями. Багато німецьких колоністів прибуло на нові землі у 1783 р. (на цей рік припадає заснування понад 35% усіх німецьких колоній Галичини 80—90-их років XVIII ст.). За кілька років поселенського руху до Галичини прибуло 2 827 родин. Їх загальна кількість складала 12 475 осіб. Австрійський уряд запросив у Галичину переселенців з німецьких провінцій своєї держави і з сусідніх країн (Пруссії, Саксонії, Баварії, Польщі). Назви деяких колоній вказують на їх генезу, наприклад Фалькенштайн.

Згідно з графіком краєзнавця Г. Брауна, впродовж червня 1782 – січня 1786 рр. до Галичини переїхало 14 257 осіб; а в 1802—1803 рр. до них приєдналися ще 478 осіб (разом – 14 735 поселенців). Зокрема, за 1783—1784 рр. до східної частини австрійської Галичини було спроваджено німецьких переселенців земель Райнлянд-Пфальц (8 393 особи), Саарщини (1 424), Гессен (1 177), Вюртемберг (1 060), Баден (760), Баварії (199), Саксонії (50), Ельзас-Лотарингії (416), Люксембурга (69).

Австрійська програма міграції німців у Галичину передбачала значне інвестування за рахунок державного бюджету. Мігранти отримували гроші, коней і харчі на дорогу, а з приїздом на визначене місце поселення – безкоштовно землю із правом спадщини, велику рогату худобу, будівельні матеріали, сільськогосподарський реманент, посівні матеріали тощо. Німецькі колоністи звільнялися від сплати державних податків та мали свободу віросповідання. Заходами колонізації планувалося збільшити кількість населення Австрійської держави, тому що підданим Австрії (громадянам внутрішніх територій) переселятися принципово не дозволялося. Розташування колоній в історично-сформованій системі розселення Галичини відбувалось шляхом ряду державних та приватних акцій, яким відповідають певні періоди.

Етапи державної колонізації: I-й період – 1774—1781 рр. (Марія Терезія) – охоплював тільки міську колонізацію, проте нові поселення не закладались; II-й період – 1781—1785 рр. (Йосиф II) – широка колонізаційна політика передбачала сільську колонізацію. На цей час припадає найбільша хвиля німецького розселення; III-й період – 1785—1802 рр. (Леопольд) і IV-й – 1802—1805 рр. (Франц I) – спад колонізаційного руху, кількість колоністів становила близько однієї третьої поселенців Йосифінського періоду. До 1830 р. у невеликих кількостях поселяли німців на державних ґрунтах, натомість приватні землевласники були зацікавлені в поселенні колоністів, починаючи від 1783 р. до 1870 р., але у відносно дрібні колонії.

У Львівському повіті ще з часів Галицько-Волинського князівства мешкали німці. Німецькі колонії Львівського повіту виникли у такій хронологічній послідовності: Острів – 1783 р. (тепер Щирець — селище міського типу Пустомитівського району); Розенберг – 1783 р. (тепер Щирець — селище міського типу Пустомитівського району); Кальтвассер – 1784 р. (тепер Зимна Вода — село в Пустомитівському районі); Фалькенштайн – 1784 р. (тепер Соколівка — село в Пустомитівському районі); Вайнберген – 1785 (присілком Вайнбергена була німецька колонія Унтерберген, у якій з 55 осіб німцями були 49 (89,1%); Дорнфельд – 1786 р. (тепер Тернопілля — село в Миколаївському районі); Фордерберг – 1786 р. (тепер околиці м. Городка); Лінденфельд – 1788 р. (тепер Луб'яна — село в Миколаївському районі); Райхенбах – 1789 р. (тепер Красів — село в Миколаївському районі); Хоросно Нове – 1789 р. (тепер Хоросно — село в Пустомитівському районі); Айнзідель – 1836 р. (тепер Сердиця — село в Пустомитівському районі).

Менш відомі німецькі колонії: Богданівка (місцевість у Франківському та Залізничному районах Львова); Сигнівка (місцевість Залізничного району Львова); Ебенау (тепер Стоділки — село в Городоцькому районі Львівської області); Брунendorff; Бургталь; Отенгаузен; Ротенган; Лієнталь. Переважно німецькі поселення розташувалися на півдні Львівського повіту, тільки Вайнберген і Унтерберген знаходилися у центральній, а Кальтвассер – у західній частинах повіту.

Протягом першої половини XIX ст. на території Львівського округу виникають нові поселення, зокрема Нойдорф та Карачинів (1830 р.).

Завдяки заохочувальній політиці уряду Австрії, в галицьких містах і селах наприкінці XVIII – першої половини XIX ст. поселилися німецькі ремісники і купці, а в сільській місцевості за короткий час виникло близько 186 німецьких колоній.

Німецькі колонії (поселення) — поселення німецьких колоністів у Галичині з населенням щонайменше 20 родин, які творили самодіяльну «гміну». Переважно ці територіальні одиниці мали від 10 до 40 родин, як виняток, понад – 100. Їх територія була невеликою, особливо поблизу міст

і містечок. В основному колонії розташовувались на полях чи громадських землях сіл, які згідно з містобудівельною традицією регіону не заселялись – це верхів'я гряд і пагорбів. У поодиноких випадках колонії розташовувались на міських ґрунтах. Найчастіше для закладення колоній (або фільварків) від села відбиралась частина земель, де колоністи утворювали свою гміну.

Дрібніші колонії з кількох сусідніх гмін підлягали спільному управлінню. Це були поселення зі школами, костелами, кірхами, молитовними будинками, народними будинками (казино), інколи будинками поліції, пошти. Житлові будинки німців-колоністів були зручні і розраховані на спільно-роздільне проживання двох родинних сімей: сім'ї господаря (батьків) і сім'ї когось із дітей. В одній половині будинку мешкали господарі – батьки, в іншій – сім'я старшого сина чи доньки господаря. Цей факт і зумовив значні розміри житлового об'єму хат. Так, хати при ширині 8–10 м сягають 18–20 м і більше в довжину. Крім хати садибу формували розташовані навколо господарського двору стайня, стодола, шпихлір, криниця, погріб.

Кожна колонія має свою історію занепаду. Як правило, сучасне молоде покоління населених пунктів, які колись були колоніями, часто і не знає про таку сторінку в історії їхнього містечка, або села, як німецькі колонії.

Здебільшого колонії мали німецькі назви: Дорнфельд, Фалькенштайн, Райхенбах, Лінденфельд, тільки поодинокі – українські, наприклад, Богданівка, Сигнівка, Хоросно Нове. Деякі мали паралельні українські та німецькі назви, з однаковими або близькими значеннями, наприклад, Винники – Вайнберген (Винна гора), Зимна Вода – Кальтвассер.

За відносно короткий час у регіоні виникло приблизно 150 німецьких поселень. Згідно статистичних даних у 1900 р. в Галичині вже нараховувалося 249 німецьких поселень.

Отже, німецьку колонію у Винниках закладено в 1785 р., а німецька громада Вайнберген у 1885 р. святкувала свій 100-річний ювілей існування. Перші німецькі поселенці з'явились у Винниках ще за часів короля Лева Даниловича у XIII ст. У 1785 р. у Вайнбергені було закладено 32 німецьких будинки, а в Унтербергені (Підберізці) – 10. Разом вони творили одну громаду. На той час у Винниках і Підберізцях проживало 2 036 осіб. Українці з с.Підберізці називали ці колонії «швабами»: Вайнберген – «Великі шваби», Унтерберген – «Малі шваби».

Колонія, як і всі німецькі поселення закладались з жорстким дотриманням правил регулярності. За планувальною структурою це була лінійна колонія, з широкою центральною вулицею (тепер вул. Галицька), яка веде зі Львова у напрямі на місто Золочів та Тернопіль. У колонії мешкали різні верстви населення; селяни, ремісники, робітники, чиновники, інтелігенція, місцеві підприємці. Розпланування колонії Вайнберген було

здійснене таким чином, що групи усіх цих верств населення проживали компактно, але поруч одна з одною.

Умовним поділом розселення виступала центральна вулиця колонії. Вздовж однієї сторони вулиці простягалась садибна забудова селян-колоністів з господарськими спорудами. Хати становили собою довгі моноблоки, де житлова частина блокувалась із господарською. До подвір'я садиби примикали городи, які були обов'язковим елементом садиби і простягались далеко у глиб поля. А з протилежної сторони вулиці розміщувалось житло ремісників, службовців, інтелігенції тощо (за Л. Гнесь).

Крім сільського господарства і промисловості німецькі колоністи займалися ще й ремеслом. Зокрема у колонії Вайнберген були столярі, що виробляли поліровані меблі. Садиби цієї верстви населення колонії були менших розмірів, аніж садиби селян. Таке чітке розмежування є логічним з точки зору експлуатації земельних паїв, а також з точки зору комфортності проживання мешканців цих кварталів. Взаємовигідне співіснування різних верств населення у німецькій колонії спричинялось до зручного вирішення побутових проблем, зокрема постачання мешканців садиб ремісників та інтелігенції сільськогосподарською продукцією. Тобто реалізована модель поселення, в якому присутня широка зайнятість мешканців колонії. А також, коли одна категорія мешканців, яка є виробниками сільськогосподарської продукції, постачає цю продукцію іншим верствам населення. Окрім того, чітка диференціація садиб по обидві сторони від центральної вулиці колишньої колонії навіть сьогодні урізноманітнює навколишню сучасну забудову (за Л. Гнесь).

Житлові будинки за час існування колонії Вайнберген зазнали суттєвих змін. Закладення будинків проводилось згідно із «Патентом поселення», (1787 р.). Житлові будинки мали у плані щонайменше 6,5 м на 8,5 м. Будинок складався із житлової кімнати, спальні та кухні, що була обладнана піччю з мурованим димарем.

Початково забудова Вайнбергена була дерев'яною або на основі дерев'яного каркасу (фахверку) із заповненням цеглою-сирцем чи глино-солом'яними вальками.

Ця конструкція стін найдовше збереглася в господарських спорудах. Друга генерація будинків з'являється у сер. XIX ст., що засвідчують кадастральні плани. Будинки не співпадають із місцями розташування первісних будинків, виконані із триваліших матеріалів та значно більших розмірів (8 м на 16 м). Третя генерація (кінець XIX ст.) – забудова цегляна, яка враховує регіональну архітектуру (за О. Олешко).

Після Першої світової війни з'являється четверта генерація житлової забудови. Житлові будинки зводяться переважно з цегли місцевого виробництва, адже у Винниках ще з кінця XVIII ст. функціонували цегельня і вапнярня. Допоміжно-господарська функція не суміщується із житловою.

Розміри будинків стають меншими, а пропорції компактнішими. Деякі будинки по вул. Галицькій збереглися по теперішній час.

Після депортації німців радянська влада селила в хати, де мешкала одна німецька сім'я, дві українські, і кожен господар облаштовував своє помешкання на власний лад. Іноді оселі добудовували тільки з одного боку, розширювали, споруджували другий поверх.

18 вересня 1785 р. згідно з урядовим розпорядженням у місцевих камеральних володіннях було скасовано панщину. Вже наприкінці 1780-их рр. містечко перетворилося на один з індустріальних центрів тогочасної Галичини. Змінюється як кількісний, так і національний склад Винник.

Потрібно відмітити, що в цей час у самій Австрії проводилось ряд реформ у дусі Просвітництва. Після приєднання Галичини вони були поширені і на цей край. Що стосується освіти, то ще у 1770 р. імператриця Марія-Терезія збрала у Відні світських і духовних осіб та утворила комісію, яка мала створити у Відні т. зв. «Взірцеву школу», що стало початком освітньої реформи. Шкільна реформа, проведена в 1774 р., передбачала відкриття в селах однокласних парафіяльних шкіл, у невеликих містах — трикласних (тривіальних) з німецькою та польською мовами навчання, у великих містах — чотирикласних (головних) з німецькою мовою навчання. Однак на організацію державних початкових шкіл не вистачало ні вчителів, ні підручників, ні коштів.

Після спеціального урядового розпорядження, 1781 р. у Галичині почали створювати школи, а вже на 1785 р. у Винниках було дві школи (українська та польська). Окрема школа була і у колонії Вайнберген, її заснували ще 1785 р., однак пошук педагога затягнувся.

Першим учителем школи в колонії був Георг Ролянд, який учителював тут з 1793 р. На початку XIX ст. німці школи у Винниках не мали. Навчання відбувалося тільки узимку у будинку вчителя Георга Ролянда, уродженця Палатинату. 1807 р. він склав звіт, в якому подав кількість дітей шкільного віку — 40 осіб, загальна ж кількість колоністів у Вайнбергені та Унтербергені, відповідно — 195 і 83 особи. Кількома роками пізніше учнів уже було 22, а учениць 29. 1808 р. у Вайнбергені — 192 особи, Унтербергені — 54 особи. У 1880 р. згідно з «Географічного словника Королівства Польського та інших земель слов'янських» в Унтербергені: 12 будинків і 100 мешканців, із них 82 народності німецької, 3 поляків і 15 русинів (українців).

У звіті Східногалицької адміністрації тютюну від 30 грудня 1803 р. подано донесення управління Львівської тютюнової фабрики про заснування тривіальної школи для католицької молоді та дітей фабричного персоналу і робітників коштом діючого при фабриці т. зв. Фонду (Інституту) хворих. Зазначалося, що крайовий уряд визнає гідним похвали старання у цій справі управителя фабрики Антона Бурггарда. Між Фондом і учителем Коттинським було укладено безстрокову шкільну угоду.

Як зазначає Роман Луців (дослідник шкільництва у Винниках) – гостро стояла проблема будівництва нової школи. З документу від 10 березня 1810 р. довідуємося, що крайовий уряд мав дати камеральному управлінню у Винниках доручення доставити будівельний матеріал і зайнятися так потрібним будівництвом школи, але ніщо не свідчить, що саме будівництво розпочалося. Оскільки камеральне управління бажало, щоб діти колоністів ходили до школи, заснованої кілька років тому при фабриці тютюну, то справа будівництва школи, ймовірно, не просувалася. Хоча Вайнберген мав шкільний ґрунт на 6 корців засіву, але він не був звільнений від податків.

На початку XIX ст. (за М. Влохом) у Винниках існувало три тривіальні школи, заведено було й навчання у недільні дні.

Згідно з архівними даними (за Р. Луцивим) 1811 р. у Винниках були тривіальна школа при тютюновій фабриці і школа в колонії Вайнберген, в яких навчалися, відповідно, 49 і 50 учнів. 15 вересня 1812 р. обов'язкове початкове шкільне навчання, запроваджене у 1805 р. було скасовано, тому і дітей у школах стало менше. Лише деякі священики і дяки продовжували навчати сільських дітей церковнослов'янської граматики. Всі документи, що знаходились у громадському уряді Вайнбергену і в повітовому суді, згоріли за російської навали під час Першої світової війни.

Уряд Австрії вважав за доцільне, щоб усі нові поселення закладались окремо для протестантів і католиків, із метою легшого та швидшого їх забезпечення культовими спорудами і освітніми закладами. Католики могли оселятись скрізь. А протестанти – лише у Львові, Бродах та деяких західних галицьких містах. Патент свободи віросповідання Йосифа II від 13 жовтня 1781 р. відкрив цілковито нові перспективи – гарантував протестантам вільне і безперешкодне виконання релігійних культів, був першим втіленням гуманістичної ідеї в системі Австрійської монархії. І якраз після цього патенту свободи віросповідання у Винниках з'явилися перші німецькі протестантські поселенці.

Свого храму тривалий час винниківські німці не мали і ходили на богослужіння до львівської євангелістської церкви. Там же відбувались вінчання. Хрещення проводили німці у винниківському римо-католицькому костелі, а похорони відправляв місцевий німецький учитель.

Євангельська лютеранська громада у Львові була створена 1778 р. 1785 р. громаді передали будівлю – костел святої Урсули (тепер вул. Зелена, 11 Б). 1878 р. проведено реконструкцію в класицистичних формах за проектом Йозефа Енгеля. 1929 р. на споруді була поміщена таблиця в пам'ять про 400-річчя протестантського руху і в пам'ять про організацію.

Траплялося, що колоністи із лютеранського віросповідання переходили на католицьке: у Винниках 1904 р. німець Йоган Вагеман офіційно перейшов у католицизм.

Лютеранська кірха збудована у Винниках у 1930-их рр. 1933 р. німецька громада розпочала будову своєї церкви й завершила у 1936 р.

Головними натхненниками були винниківські німці: Міллер Польді, Бредій Кароль, Гартман, Вольфи, Шнайдери, Манци та інші. Від 1946 р. споруда використовувалася як склад, а пізніше як господарський магазин. З 1998 р., після освячення її 4 січня, вона стала церквою Івана Хрестителя греко-католицької громади.

Реформи Йосифа II послужили основою для складання у 1785 р. у Галичині земельного кадастру. Уряд сподівався отримати правову оцінку природних ресурсів краю, тому приділив особливу увагу обмірові та описові земель. Складення земельного кадастру дало можливість урядові повніше з'ясувати майновий стан духовенства і селянства. Землі домінії почали поділятися на рустискальні (селянські) та домініальні (поміщицькі, землі панського маєтку, які залишились у користуванні пана). Селяни дістали так зване право дотації на земельний наділ, на користування пасовищами і лісами, на допомогу реманентом, на опіку під час злиднів.

Винниківська німецька громада мала у власному користуванні частину лісового масиву (західна частина урочища «Діброва», приблизно по сучасну лінію електропередач). Німецькі колоністи внесли помітний вклад у розвиток сільського господарства Винник: освоєння значних площ неживаних земельних угідь, підвищення культури землеробства (запровадження вирощування конюшини, ріпаку, хмелю, ревеню), садівництва, упорядкування лісового господарства, покращення годівлі худоби. Дотепер старожили Винник називають свої господарські знаряддя німецькими словами «цюрік», «васирвага» та ін.

Але далеко не всі винниківські колоністи займались сільським господарством. Частина з них працювала на тютюновій фабриці. Винниківська фабрика стала найбільшою мануфактурою на території Галичини. Серед багатьох тютюнових підприємств Австрії вона посіла третє місце. Німецькі колоністи брали активну участь у щорічних конкурсах на виконання річних перевезень продукції та сировини для тютюнової фабрики. Таким чином населення, яке колись заробляло лише посезонно, мало тепер додатковий заробіток. Перевезення стало вигіднішою справою ніж робота на фабриці. Крім сільського господарства і промисловості німецькі колоністи займалися ще й ремеслом. У Вайнбергені були столярі, що виробляли поліровані меблі і дешево збували їх гнидівським торговцям меблями у Львові. Від цих торговців столярі були цілком залежні економічно, бо не були зорганізовані.

Починаючи з кінця XVIII – початку XIX ст. кількість німецького населення у колоніях зростала, а з другої половини XIX ст. поступово зменшувалася. У кінці XIX ст., коли німці з будь-яких причин почали виїжджати до Німеччини, у колонії Вайнберген щораз більше поселялися українці. Так виникли самостійні українські одиниці – як популярно називали їх у Винниках «нумерами».

У результаті розвитку мережі розселення німецьких переселенців до 1918 р. на території Галичини серед близько 200 поселень 55% складали

дрібні колонії з кількістю населення 30–100 осіб, 34% – середньовеликі – 101–300 осіб, 11% (23 колонії) вважались великими – 301–1000 осіб. Колонія Вайнберген належала до середньовеликих.

У селах Львівського повіту, які заснували німецькі колоністи, на початку 1920-их рр. німці складали: Айнзідель (Один поселенець) – 119 осіб (37,1%); Вайнберген (Винна гора) – 260 осіб (36,2%); Дорнфельд (Тернове поле) – 606 (75,6%); Кальтвассер (Зимна вода) – 64 особи (11,7%); Лінденфельд (Липове поле) – 99 осіб (76,2 %); Острів – 77 осіб (4,7%); Райхенбах (Текучий потік) – 12 осіб (55,8 %); Розенберг (Трояндова гора) – 70 осіб (34,3%); Фалькенштайн (Падаючий камінь) – 179 осіб (42,3%); Хоросно Нове – 126 осіб (72 %).

У міжвоєнний період, за часів панування Польщі, німецькі колоністи не могли розраховувати на підтримку уряду, їх добробут залежав від справності дії самої общини. Колонія Вайнберген, як і більшість колоній Галичини, діяла по принципу самовистачальності і згуртованості. Тут було організовано щотижневу відправу в кірсі, початкову школу, яка знаходилась біля кірхи. Німецьке казино знаходилось на теперішній вул. І. Франка (сьогодні – будинок школяра). Під час фашистської окупації в цьому приміщенні з осені 1941 р. по 23 липня 1943 р. розміщувався єврейський трудовий табір.

У цей період німці будують декілька оригінальних будинків. Надзвичайно красивий будинок, у якому зараз розташована бібліотека для дорослих, збудував німець Міллер. Він був освіченою (за фахом інженер) і заможною людиною; мав у приватній власності 7 млинів. Один із них знаходився на вул. Галицькій (сучасний магазин «Будівельник»). Цей чоловік своїм коштом спорудив будинок, в якому знаходиться школа «Берегиня». У цьому приміщенні він жив зі своєю сім'єю. А будинок, де бібліотека, він надав в оренду Крижановському, і останній влаштував тут ресторан. Міллера переслідувала польська поліція, був навіть арештований. Перед війною він продав свою власність і виїхав у Німеччину. Будинок теперішньої бібліотеки Міллер продав мешканцеві с. Куровичі – п. Токарчику. Останній продав свою землю в Куровичах під аеродром і переселився з сім'єю, а мав він трьох дітей, до Винник. Але коли у 1939 р. прийшли більшовики, то його за цей будинок вивезли на каторгу до Сибіру.

Поляки переслідували й інших колоністів, наприклад професора Людвіга Шнайдера – уродженця Винник – орендаря, який був активним діячем німецької громади. У німецькій колонії був організований хор, де німецька молодь співала рідні пісні. У 1927 р. польська поліція завела справу на власника магазину у Вайнбергені, за те, що він порушив закон про державну мову, оскільки вівіска була складена українською та німецькою мовами.

У 1931 р. у Винниках було 60 німців, які проживали переважно у центрі міста. У 1938 р. – перед війною у Винниках вже проживало 367 колоністів.

У цей період у Вайнбергені була, як зазначається у документах, приватна євангелістська однокласна загальна школа з німецькою мовою викладання, містилася вона у відповідному окремому приміщенні і мала достатнє матеріальне забезпечення. Як зазначалось у зверненні громади, якщо для утримання школи не вистачало внесків самої громади, на допомогу приходив шкільний фонд євангелістського костелу в Польщі. Дослідник Р. Луців наводить відомості і про кошторис школи у 1932 р. — 3 793 злотих.

У 1933 р., коли школа пройшла чергову перевірку (візитацію) та отримала дозвіл на продовження навчальної діяльності, її бюджет становив 3 800 злотих. На той час школу у Вайнбергені очолював Філіп Генріх Стальман (1893 р. н., проживав у Винниках з 1929 р.). Як свідчать документи, за його директорування відбулись ще дві візитації — у 1936 та 1939 рр. Під час першої з них Ф. Стальману закидали погане знання польської мови, про що свідчали помилки у вимові та письмі. Зокрема, на уроках польської мови він не користувався методичними посібниками, а історію та географію викладав не польською, як це передбачалося, а німецькою мовою.

Остання візитація школи у травні 1939 р., засвідчила навчання в ній 22 учнів: 3 — у першому класі, 12 — у другому, 4 — у третьому, 3 — у четвертому. Перший і другий класи були однорічними, третій — дворічним, а четвертий клас, хоча згідно зі статутom і мав бути трирічним, насправді був однорічним. Учні ходили до четвертого класу лише один рік, а потім або завершували навчання, або переходили до шкіл третього ступеня у Винниках чи Львові. Шкільна кімната була великою і світлою. Оскільки виявлені під час попередньої перевірки недоліки так і не були виправлені (шкільна канцелярія не впорядкована, шкільна метрика — відсутня, декілька років не записувалася шкільна хроніка), шкільний інспектор Р. Янішевський відмовив німецькій громаді Винник затвердити Ф. Стальмана на посаді керівника на наступний термін.

За даними на 9 грудня 1931 р. в межах сучасної західної частини України, окрім Закарпаття, проживало 60 тис. німців.

З приєднанням Західної України у вересні 1939 р. почались переговори з німецьким урядом про депортацію німців. І вже взимку в деяких колоніях власність була викуплена радянським урядом, Дозволяли брати з одного двору тільки одну фіру майна (іноді за хабар вдавалось домогтисяс з радянською владою і про дві), яке потім на території Польщі розкрадали. Кинувши решту майна на призволяще, німці назавжди залишити землю, яка стала для них Батьківщиною. Така доля спіткала і винниківських німців, які на протязі 1939—1940 рр. покинули Винники і переїхали у Німеччину (Баварія).

Репатріація галицьких німців до Райху, згідно з пактом Молотова-Ріббентропа, почалася в грудні 1939 р. (4 грудня в лютеранській кірсі на вул. Зелений у Львові відправили останню службу) і тривала до квітня

1940 р. Їм не казали, що на них чекає. Жінок, дітей і літніх людей відправляли потягами до Перемишля, здебільшого в товарних вагонах, і дорога тривала до шести днів, адже час був воєнний. Чоловіки їхали на возах, тижнів два. Була зима. Репатріантів поселили в літніх таборах, легких дерев'яних будинках, бараках. Перед тим організували показове переселення частини німців і для пропаганди зробили репортаж, як вони там добре житимуть, і що всіх поселять разом. Насправді тих, хто повертався, нацисти розселювали на різних територіях, щоб населення змішувалося.

У лютому 1940 р. завершилося переселення у примусовому порядку винниківських німців. Ініціатива переселення німецьких колоністів з України належить Берліну. Переселенці мали поповнити трудові ресурси Рейху. Крім цього, німецьку молодь чекала служба у військових структурах та спецпідрозділах, де були потрібні знання української, польської мови, умов життя і психології місцевого населення.

Важким було прощання з домівками, що стали рідними, з обійстями, мастками, які були нажиті ще їхніми предками за 150 років. Але найважчим було прощання з могилами рідних, які залишались лежати назавжди у винниківській землі. За переказами старожилів Винник, при виселенні німці навіть забирали з собою цинкові труни своїх родичів.

Впродовж XX ст. німецькі колонії остаточно перестали існувати: більшість із них приєднано до ближніх міст та сіл: Острів і Розенберг (Заріччя) – до м. Щирець, Хоросно Нове – до с. Хоросно Пустомитівського району. Спочатку Розенберг мав статус передмістя Щирця і називався «Новий Щирець», але незабаром він почав існувати як самостійна німецька колонія. Окремі німецькі колонії перейменовано (наприклад, Дорнфельд – на с. Тернопілля, Лінденфельд – на с. Липівку Миколаївського району, Айнзідель – на с. Одиноке, Фалькенштайн – на с. Соколівка Пустомитівського району).

		Прибутки, злоті	Видатки, злоті
1.	Кошти, виручені за оренду шкільного ґрунту	743	
2.	Чинш за євангелістський дім	1 100	
3.	Внески членів збору євангелістів	1 800	
4.	Інші прибутки	150	
5.	Пенсія для керівника школи		2 380
6.	Утримання шкільного будинку		160
7.	Опалення школи		150
8.	Платня обслуговуючому персоналу		80
9.	Витрати на пресу		12
10.	Витрати на шкільне приладдя		200
11.	Утримання євангелістського дому		200
12.	Пенсія для жінки колишнього учителя		360
13.	Внесок до пенсійного фонду		170
14.	Інші непередбачені видатки		81
	Разом	3 793	3 793

Таблиця 1. Кошторис прибутків та видатків школи у Вайнбергені.

Німецький винниківський цвинтар (сьогодні парк на вул. Сахарова) діяв з 1785 р. по 1944 р.

Ось така коротка географія та історія німецьких поселень у Винниках, яку варто пам'ятати і шанувати. Адже винниківські німці разом з українцями проживали пліч-о-пліч, деякі з них навіть воювали в рядах Української Галицької Армії під час українсько-польської війни 1918—1919 рр. (наприклад Теодор Шустер — активний учасник творення ЗУНР). Як згадує Ярослав Левицький (збірник М. Влоха), деякі винниківські німці у 1918 р. перейшли безпосередньо з австрійської армії до УГА та й, пройшли з українцями всю Визвольну боротьбу, почували себе ще й навіть у часи німецької окупації в 1941—1944 рр. більше українцями, ніж німцями.

РОЗДІЛ IV. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ ВИННИКІВЩИНИ ВІД КНЯЖОЇ ДОБИ ДО СУЧАСНОСТІ

Винниківщина, як історико-етнографічна частина Поділля, почала

формуватися в XVII—XVIII ст., коли у Винниках замість давнього дерев'яного збудовано кам'яний замок. У цей період, 17 травня 1666 р., польський король Ян II Казими-

мир надав Винникам магдебурзьке право. Але корені цього процесу сягали ще к няжої доби. Винники не були околицею Львова, а на протязі свого існування являли собою економічно розвинутий, індустріальний і фортифікаційний населений пункт на підступах до Львова. Винниками володіло чимало славних родів, що ставлять їх в один ряд з великими містами Польщі та України раннього та пізнього середньовіччя.

VI—X ст. — у складі Давньоруської держави – Велика (Біла) Хорватія.

Крім Київської Русі, часові рамки якої точно не визначені, в Європі існувала ще одна русько-слов'янська держава, а саме Велика Хорватія, засновником якої був нітранський князь Самослав.

За Леонтієм Войтовичем: «... у VIII—X ст. до приєднання до Київської

Русі у басейнах Сяну та Верхнього Дністра, напевно, існували хорватські племінні князівства посян, теробовлян і поборан; на Середньому Дністрі і Верхньому Пруті — Східнотеробовлянське чи Галицьке хорватське князівство (а, напевно, і обидва); за Карпатами — Боржавське, Верхньотисянське, Земплинсько-Ужанське і Нижньотисянське хорватські князівства. Укріплення городищ, які збереглися, їх планування і забудова, ремісничі комплекси, як згадуваний металургійний комплекс у Рудниках, рівень технології виробництва дозволяють говорити про диференціацію суспільства в обох регіонах і його політичну організованість».

993 р. — підкорення Великим князем київським Володимиром Великим білих хорватів, остаточне приєднання Підкарпаття до складу Київської Русі.

1086 р. — 1144 р. — у складі Звенигородського князівства.

1145 р. — 1199 р. — у складі Галицького князівства.

1199 р. — 1253 р. — у складі Галицько-Волинського князівства (Галицько-Волинської держави).

1253 р. — 1349 р. — у складі Руського королівства (Галицько-Волинської держави).

1349 р. — 1387 р. — у складі Руського королівства (протистояння з Польщею та Угорщиною).

22 серпня 1352 р. — перша письмова згадка про Винники (за короля Казимира III).

З давніми традиціями самостійного існування Галицько-Волинської держави змушений був рахуватися і польський король Казимир III. У грамотах і привілеях протягом 1349–1370 рр. за його владарювання, а відтак до 1434 р. вживався термін «Королівство Русь» (Regnum Russiae). Крім того, Казимир III карбував окрему монету для Руського королівства. У той же час він титулував себе не лише королем Польщі, але й королем Русі.

1387 р. — 1772 р. — під владою Польського королівства та Речі Посполитої (Руське королівство до 1434 р.).

1434 р. — 1772 р. — у складі Руського воєводства (Львівська земля; Львівський повіт).

Після захоплення Галичини у 1349 р. військами Речі Посполитої в адміністративно-територіальному устрою Галицької Русі запанував хаос. Та необхідність впорядкування податкової системи змусила урядовий апарат утворити адміністративні одиниці. 1434 р. із захоплених поляками українських земель утворено Руське воєводство, яке поділялося на землі, останні — на повіти, а повіти — на староства і приватні волості. Сусідні населені пункти, які належали одному землевласникові, об'єднували у господарські територіальні одиниці, які називалися спочатку — уділами й волостями, а згодом — ключами. В окремий територіальний домен стали зводити й королівські землі. Вони іменувалися староствами.

Руське воєводство — адміністративно-територіальна одиниця Королівства Польського та Корони Польської в Речі Посполитій. Існувало в 1434—1772 рр.. Створене на основі земель Руського королівства. Входило до складу Малопольської провінції. Належало до регіону Русь. Розташовувалося в південній частині Речі Посполитої, на заході Русі. Головне місто — Львів. Очолювалося руськими воєводами. Складалося з 5 земель: Львівської — з центром у Львові, Галицької — з центром у Галичі, Перемишльської — з центром у Перемишлі, Холмської — з центром у Холмі та Сяноцької — з центром у Сяноку. Було єдиним з-поміж воєводств на українських землях, яке поділялося на землі. Кожна з земель у свою чергу ділилася на повіти. Складалося з 13 повітів.

Львівська земля — одна з п'яти земель Руського воєводства (1434—1772 рр.) у складі Королівства Польського, з 1569 р. — Речі Посполитої. Формування землі почалось у другій половині XIII ст. з піднесення ролі Львова у Галицького-Волинському князівстві, трансформованому у королівство Русі. Львівська земля на заході межувала з Перемишльською, на сході з Галицькою, на півночі із землями Белзькою і Буською Белзького воєводства, на півдні доходила до Карпат. У Львівській землі у XV ст. виділялися: Львівський, Глинянський, Городоцький, Жидачівський, Олеський та Щирецький повіти. Адміністративно-територіальний поділ Львівської землі зазнавав змін у XVI ст. (зникають старі замкові повіти — Глинянський, Олеський, Щирецький). Повіти остаточно визначилися у II-й пол. XVI ст. Так, Львівська земля на цей час складалася з Львівського і Жидачівського повітів, Управляв повітом гродський староста, що відав адміністративними, судовими, а іноді й військовими справами. З поширенням на українські землі польського права у кожному повіті діяв гродський суд (очолював староста) та виборний земський суд, які обслуговували головним чином шляхту (передусім землевласницьку). До середини XVI ст. деякі з повітів склалися з свого роду підповітів на чолі з старостами нижчого рангу.

17 травня 1666 р. польський король Ян II Казимир дозволив Стефанові Замойському перетворити Винники на місто, надавши йому магдебурзьке право.

Львівська земля разом з Руським воєводством була ліквідована після першого поділу Речі Посполитої у 1772 р.

1772 р. — 1918 р. — у складі Австрійської (з 1867 р. — Австро-Угорської) імперії.

1773 р. — 1782 р. — *Львівський циркул.*

За цісарським патентом від 15 серпня 1772 р. проведено демаркацію кордонів нової провінції та розділено її на шість адміністративно-територіальних одиниць, які отримали назву крайс (від нім. kreis — круг, коло), або циркул. В офіційних документах та картографічних матеріалах, виданих на території Галичини в цей період німецькою мовою, для означення нової адміністративної одиниці провінції вживали слово «kreis». В українській науковій літературі як відповідник новому адміністративно-територіальному утворенню запропоновано назву «округ», натомість у польській — часто трапляється слово «циркул». Циркули ділили на дистрикти (від нім. kreisdistrikt — «окружна територія»). У польській літературі вживали також слово «округ» (okręg).

3 травня 1773 р. придворна канцелярія видала раднику Кочану інструкцію, якого відправили до Галичини здійснити адміністративну реорганізацію краю. В ній, зокрема, вказувалось, що кількість адмінодиниць — округів — має бути не більше 7. 23 липня 1773 р. губернатор Антон фон Перген видав циркуляр керівникам новостворюваних адміністративно-територіальних одиниць.

Наприкінці 1773 р. територію провінції було поділено на 6 циркулів (округів, крайсів), циркули ділилися на 59 дистриктів, кожен з яких мав свій номер. Їхніми центрами ставали міста, містечка і навіть великі села. До складу Львівського циркулу входило десять дистриктів: Рава, Жовква, Броди I, Броди II, Городок, Бібрка, Золочів, Зборів, Бережани, Теребовля. Територія цього округу відповідала приблизно Львівському і Теребовлянському повітам Руського воєводства з невеликою прикордонною частиною Белзького воєводства (Рава) та частиною Кременецького і Луцького повітів Волинського воєводства. 11 жовтня 1774 р. львівський губернатор представив проект нового адміністративного поділу, затверджений 14 березня 1775 р. Число й розміри циркулів не змінилися, число дистриктів зменшено до 19.

Проект нового адміністративного територіального поділу був уведений в дію 1777 р. Відповідно до нього, Львівський циркул розділено на дистрикти з центрами у Жовкві, Бродях і Бережанах.

1782 р. австрійський уряд провів чергову адміністративну реформу, за якою замість двоступеневого адміністративно-територіального устрою введено одноступеневий. Округи як великі територіальні одиниці ліквідовано, а дистрикти, які називали циркулами, підпорядковано безпосередньо адміністративному центру провінції. Отже утворилося 18 циркулів (Бережанський, Бохенський, Вадовицький, Жешувський, Жовківський, Злочівський, Коломийський, Львівський, Перемишлянський, Самбірський, Сандецький, Станіславський, Стрийський, Сяноцький, Тарновський, Тернопільський, Чортківський і Ясловський). У 1786 р. 19-м циркулом стала Буковина, і лише у 1849 р. на вимогу буковинської буржуазії вона відокремилася від Галичини в окремий край. Поділ на дистрикти проіснував до розпаду Австро-Угорщини у 1918 р.

У 1788 р. у Йосифінській метриці були визначені межі Винниківської землі. Спеціальна субордована комісія зафіксувала на 50 листах, за німецьким звичаєм, усі подробиці оплати податків, які склали 98 параграфів. Підписали метрику по шість представників із сусідніх громад – Підберізіців, Лисинич, Підборець, Миклашова, Білки, Чижикова, Чишок і Сихова. Від Винник підписали – війт Іван Забавський, Федко Козак, Яцко Сушко, Федко Врецьонів, Ян Челінський, Ендрух Ружа, Федько Забавський, Петро Хома та Сенько Кияк.

1850 р. коронний край «Галичини і Володимирії з Великим князівством Краківським та князівствами Освенціма і Затору» (так почали називати провінцію) розділили на три адміністративні округи (нім. Regierungsbezirk) з центрами у Кракові, Львові і Станіславі. Самі циркули Галичини поділили на 63 повітові староства (нім. Bezirkshauptmannschaften). Тобто відбувся перехід на двоступеневий адміністративний поділ краю. Крім того, виділили судові повіти (нім. Gerichtbezirk). У Львівській частині утворено 62 судові повіти.

1854 р. відбулася нова реформа. Цілий коронний край розділили на дві адміністративні території (нім. *Verwaltungsgebiet*) з центрами у Львові (Східна Галичина) та Кракові (Західна Галичина). Їм підпорядковано, відповідно, 12 і 7 циркулів, розділених на податково-судові повіти (нім. *Bezirks auch teueramts*) або бецірки. Усього на території Галичини утворили 178 бецірків, зокрема, у східній її частині – 110. Центрами податково-судових повітів стали всі міста, значна кількість містечок і навіть деякі села (зокрема — Винники). Такий двоступеневий адміністративно-територіальний устрій з двома метрополіями існував до 1867 р., коли австрійський уряд на теренах Галичини запровадив новий політико-адміністративний поділ, що полягав у ліквідації циркулів та запровадженні замість податково-судових повітів 74 адміністративних повітів, або бецірків (нім. *Bezirk*).

Львівський округ створений 1782 р., існував до 1867 р., коли було скасовано округи і залишено лише повітовий адміністративний поділ (повіти виділені у складі округів у 1854 р.). У Львівському окрузі було 4 міста, 2 містечка та 173 села.

До 1867 р. було 5 повітів:

*Львівський;

**Винниківський (1854–1867 рр.);*

*Янівський;

*Городоцький;

*Щирецький.

1867 р. — скасовані округи, а повіти реорганізовані: частина зникла, а частина збільшилася за рахунок інших. Винники включені до Львівського повіту.

Львівський повіт — адміністративна одиниця коронного краю Королівство Галичини і Лодомерії у складі Австро-Угорщини (до 1867 р. назва держави — Австрійська імперія). Повіт існував у період з 1854 р. до 1918 р. Львівський політичний повіт складався з судових повітів: Львів, Винники та Щирець. Отже, Винники з навколишніми селами входили в склад Винниківського судового повіту.

1867 р. — 1918 р. — Винниківський судовий повіт.

Винниківський судовий повіт існував у таких межах: Білка Королівська, Білка Шляхетська, Винники, Виннички, Вовків, Давидів, Дмитровичі, Гаї, Гончарі, Глуховичі, Гочманів, Загірці, Кам'янопіль, Жирівка, Журавники, Козельники, Кротошин, Кугаїв, Лисиничі, Миклашів, Милятичі, Підберізіці, Підбірці, Селиська, Сухоріччя, Товиці, Черепин, Чишки, Чарнушовичі, Чижиків, Unterbergen (Підгірне), Weinbergen (Винники).

Герб Винник доби австрійського панування мав суто «промовистий» зміст. Його опис зберігся в реєстрі, складеному 1897 р. офіціалом львівського архіву Ф. Ковалишином: «На срібному тлі зелена галузка винограду з гроном».

1 листопада 1918 р. — 16 квітня 1919 р. — ЗУНР.

1 листопада 1918 р. — 1919 р. (друга пол. травня) — політичний повіт Львів (повітовий комісар з 1 по 21 листопада 1918 р. — д-р Витвицький Степан, адвокат (УНДП).

Складався з судових округів Львів, Винники, Щирець.

Судовий округ Львів (повітовий комісар — Теодор Гелемей, директор школи в Сороках). Осідком комісаріату судового округу Львів після втрати українцями міста були з 14 грудня 1918 р. послідовно село Запитів, містечко Яричів Новий, село Журавники. З другої половини квітня 1919 р. даний судовий округ був тимчасово об'єднаний з округом Винники.

Судовий округ Щирець (повітовий комісар — Володимир Могильницький; Малицький, директор школи; О. Константин Білінський, парох у Гуменці). Голова прибічної Ради комісаріату — О. Константин Білінський.

Делегати до УНРади: від міста Львова — Михайло Галібей, ремісник (УНДП); від повіту — Никола Сушко.

1 листопада 1918 р. — 1919 р. (друга пол. травня) — судовий округ (повіт) Винники.

1 листопада 1918 р. — збори українців у Винниках (комісар судового округу Винники — професор Пилип Мисько; з грудня 1918 р. — о. Володимир Семків, парох у Миклашеві; д-р Осип Когут, адвокат (УРП).

1—22 листопада 1918 р. — осідок комісаріату судового округу Винники у Винниках (згодом до 15 березня 1919 р. — у селі Миклашів).

15 березня 1919 р. — 15 квітня 1919 р. — осідок комісаріату судового округу Винники у Винниках (згодом до 6 травня — в Яричеві Новім, до другої половини травня — в с. Журавники).

1919 р. — 1939 р. — у складі Другої Речі Посполитої.

16 квітня 1919 р. — поляки вдруге здобули Винники і Чортову скелю, на якій були позиції артилерії УГА.

23 грудня 1920 р. — 4 грудня 1939 р. — у складі Львівського воєводства (Львівський повіт).

23 грудня 1920 р. Польща поділила Східну Галичину на три воєводства — Львівське, Тернопільське і Станіславське, які влада почала офіційно називати «Malopolska Wschodna» (Східна Малопольща) та заборонила вживати назви «Західна Україна» і «Східна Галичина».

Львівське воєводство — адміністративно-територіальна одиниця Республіки Польща на землях Галичини часів Другої Речі Посполитої. Засновано 23 грудня 1920 р. на землях ЗУНР у результаті анексії Польщею. Станом на 30 вересня 1934 р. воєводство складалося з 27 повітів, 58 міст і містечок, 252 сільських гмін. Припинило існування 4 грудня 1939 р. після анексії Галичини СРСР; на його місці утворилися Львівська і Дрогобицька області УРСР.

Львівський повіт (23 грудня 1920 р. — 10 січня 1940 р.). У 20-их роках ХХ ст. Львівський повіт обіймав навколо м. Львова територію сучасних Пустомитівського району, північно-західну частину Миколаївського району, південно-західну частину Кам'янсько-Бузького району, південь Жовківського та крайню південносхідну частину Яворівського району. Львівський повіт межував з повітами Городецьким, Руденським, Жидачівським, Бібрським, Яворівським, Перемишлянським, Кам'янецьким та Жовківським, складаючись із 134 гмін та трьох міст. Статус міст, окрім Львова, у Львівському повіті ще з 1896 р. мали Новий Яричів і Щирець, з 1933 р. — Винники. Площа — 1 276 км². Одним з структурних елементів державного управління Львівського повіту було громадське (гмінне) територіальне самоврядування (з 1920 р. — міська гміна Новий Яричів і міська гміна Щирець).

1939 р. в повіті проживало 156 730 мешканців (77 535 українців — 49,47% та ще 745 польськомовних українців — 0,48%, 56 795 поляків — 36,23%, 1 295 польських колоністів — 0,83%, 12 965 латинників — 8,28%, 5 150 євреїв — 3,29% і 2 245 німців та інших національностей — 1,43%) (за В. Кубійовичем).

Рішенням міністра внутрішніх справ 11 березня 1939 р. змінені німецькі назви поселень (колоній) на польські:

- *Любянка (замість Лінденфельд — Lindenfeld);
- *Добжанка (замість Дорнфельд — Dornfeld);
- *Подзамче (замість Розенберг — Rosenberg);
- *Воля Конопнічка (замість Кальтвасер — Kaltwasser).

1924 р. — 1939 р. — міська гміна Винники.

У Польщі 1933 р. набув чинності новий закон про місцеве самоврядування, згідно з яким, Винники отримали статус міста.

1 серпня 1934 р. в складі повітів утворено нові підрозділи — сільські гміни (до 1939 р.) — рівнозначні волостям. Львівський повіт складався з наступних сільських гмін:

- *Білка Шляхетська (з 1946 р. — с. Велика Білка);
- *Брюховичі;
- *Черкаси;
- *Чишки;
- *Давидів;
- *Старий Яричів;
- *Красів;
- *Кривчиці;
- *Малехів (з 1937 р. — гміна Дубляни);
- *Наварія;
- *Острів;
- *Пруси (з 1947 р. — с. Ямпіль);
- *Сокільники;
- *Зимна Вода.

19 вересня 1939 р. – 30 червня 1941 р. — перша більшовицько-російська окупація.

27 листопада 1939 р. — у складі Львівського воєводства (Львівський повіт).

4 грудня 1939 р. — у складі Львівської області (Львівський повіт).

10 січня 1940 р. статус міста Винникам підкріплено радянським режимом.

1940 р. радянська влада ліквідувала Львівський повіт, а його територію поділила на чотири окремих райони: Львівський, Винниківський, Сокільницький, Щирецький.

10 січня 1940 р. — 26 вересня 1959 р. (за винятком періоду німецької окупації) місто було центром Винниківського району Львівської області.

До Винниківського району, у різний період, належали села: Виннички, Гончари, Давидів, Черепин, Товців, Селиська, Великі Кривчиці, Лисиничі, Підбірці, Ямпіль, Кам'янопіль, Верхня Білка, Нижня Білка, Гаї, Чижиків, Підберізі, Чишки, Дмитровичі, Глуховичі, Козельники, Пасіки Зубрицькі, Кротошин, Сихів, Зубра, Гори.

30 червня 1941 р. — 27 липня 1944 р. — німецька окупація.

1 серпня 1941 р., під час німецької окупації, було створено дистрикт Галичина з центром у Львові.

Дистрикт Галичина — адміністративна одиниця у складі Генерал-губернаторства, утвореного головню з центральної частини Польщі в період німецької окупації під час Другої світової війни. Дистрикт Галичина складався з Львівської, Дрогобицької, Станіславівської і Тернопільської (за винятком її північних районів) областей, охоплюючи територію понад 48 тис. кв. км. Ділився на окружні староства (крайсгауптманшафти) та виділені міста (крайсфрайштадти). На чолі дистрикту Галичина стояв губернатор. Урядовою мовою була німецька.

Це був п'ятий дистрикт у складі Генеральної Губернії. Німці Галичину розділили на округи (крайси), а ці в свою чергу поділялися на повіти – звичайні або розширені. Кожну округу очолював крайсгауптман, а у міста призначася штадтгауптман. Все адміністративне управління на рівні округ і міст знаходилося виключно в руках німців. Українці мали право на посаду вйта і мерів міст – бургомістрів.

Таким чином дистрикт Галичина складався із міста Львова і 15 округ. Всього разом 16:

1) Бережани (Бережани, Бучач, Підгайці); 2) Городенка (Городенка, Товмач); 3) Городок (Городок, Яворів); 4) Дрогобич (Дрогобич); 5) Золочів (Броди, Золочів, Перемишляни); 6) Калуш (Долина, Калуш); 7) Камінка-Струмилова (Камінка-Струмилова, Радехів, Сокаль); 8) Коломия (Коломия, Косів, Снятин); 9) Львів-місто (дільниці: німецька, українсько-польська, єврейська); 10) Львів-повіт (Бібка, Жовква, Львів-повіт); 11) Рава-Руська (Любачів, Рава-Руська); 12) Самбір (Самбір, Турка); 13) Станіславів

(Деятин, Надвірна, Рогатин, Станіславів); 14) Судова Вишня (Мостиська, Рудки, Судова Вишня); 15) Стрий (Жидачів, Ходорів, Стрий); 16) Тернопіль (Скалат, Тернопіль, Теребовля, Збараж).

Внаслідок змін у територіально-адміністративному поділі від 13 квітня 1942 р. до дистрикту Галичина, крім міста Львова, входило 13 (згодом 11) округів (крайсгауптманшафтів): Бережани, Чортків, Дрогобич, Калущ, Львів-повіт (Лемберг-ланд), Рава-Руська, Самбір, Станіславів, Стрий, Тернопіль, Золочів. Перестали існувати округи Городок і Городенка.

1941 р. — 1944 р. — сільська гміна Винники (пол. gmina wiejska), територія якої не включала до свого складу м. Винники (але правління гміни знаходилося у Винниках). До гміни належали села: Чишки, Чижиків, Дмитровичі, Гаї, Глуховичі, Підберізці і Виннички. З 1 серпня 1934 р. по 1939 р. ці села входили в гміну Чишки, до цієї гміни належало і с. Гончари.

Під час німецької окупації (1942—1944 рр.) Винники та близько 20 навколишніх сіл введено в адміністративні межі Львова. **Винники входили до складу VIII-ї дільниці міста Львова (Вайнберг)**. Разом із Винниками до дільниці входили Кривчиці, Лисиничі, Підбірці та Кам'янопіль. Керівником VIII-ї дільниці був п. Харкевич (колишній січовий стрілець).

27 липня 1944 р. — 24 серпня 1991 р. — СРСР.

Рішенням Львівського облвиконкому **26 вересня 1959 р.** Винники підпорядковано **Ленінській районній раді Львова**.

6 травня 1972 р. — Указ Президії Верховної Ради УРСР «Про зміну підпорядкованості міста Винники Львівської області» (**передати місто Винники Ленінської районної Ради в підпорядкування Червоноармійській районній Раді депутатів трудящих міста Львова**).

З 24 серпня 1991 р. — у незалежній УКРАЇНІ.

1991 р. — Винники — центр Винниківського протопресверіату (деканату) Львівської архієпархії УГКЦ. Включає в себе церкви УГКЦ розташовані у місті Винники та частині сіл Пустомитівського району (Борщовичі, Верхня Білка, Виннички, Гамаліївка, Журавники, Кам'янопіль, Лисиничі, Миклашів, Муроване, Нижня Білка, Пикуловичі, Підбірці, Підгірне, Сороки Львівські, Сухоріччя, Тарасівка, Чишки, Чорнушовичі, Ямпіль).

28 березня 2004 р. — референдум з приводу надання Винникам статусу міста обласного підпорядкування (з 9113 винниківчан участь в плебісциті взяли лише 4400, тобто — 48% населення при «прохідних» — 51%).

24 грудня 2015 р. сесія ВМР звернулася до Львівської обласної ради та до народних депутатів України Юринець Оксани Василівни та Добродімова Дмитра Євгеновича про підтримання у Верховній Раді України пропозиції щодо віднесення міста Винники Львівської області до категорії міст обласного значення.

Отже, протягом багатьох років Винники та сусідні населені пункти творили окремі адміністративно-територіальні одиниці — Винниківський

повіт, Винниківський деканат УГКЦ, Винниківський судовий повіт, Винниківська сільська гміна, Винниківський район. Для всіх цих утворень містечко було своєрідною столицею, історичним, культурним і торгово-економічним центром, в якому зосереджувалася адміністративні і судові установи. Тому, враховуючи всі наведені фактори, маємо повне право називати Винники з довколишніми селами — Винниківщиною.

РОЗДІЛ V. ТОПОНІМІКА ВИННИК ТА ОКОЛИЦЬ

***Топоніміка** — наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову. Топоніміка є інтегральною науковою дисципліною, яка розташована на стику трьох наук і використовує дані з трьох областей знань цих наук: географії, історії та лінгвістики.*

За переказами та легендами, Винники були засновані як селище виноградарів (винників). Клімат на той час був м'якшим ніж у наступні століття, тож не дивно що на південних і східних схилах росли виноградники.

За свідченням історичних джерел, «давні руські князі» мали з них чимало вина. Назва Винники свідчить також про заняття виноробством. Писемні джерела подають відомості про значні насадження винограду, плантації якого простягались від схилів Замкової гори у Львові, вздовж теперішньої вулиці Личаківської і до Винник.

Підтвердження цьому знаходимо в описі Львова та околиць **Мартіна Грунєвега**, купця, а пізніше монаха, за походження німця з Гданська, який жив у Львові від 1582 р.по 1602 р. (спогади Грунєвега написано протягом 1601—1606 рр.):

«... Львів ...лежить у такому місці, неначе це альтана посеред раю. Дуже гарні околиці. Як тільки трохи перейти через поріг, натрапиш на стільки дивовижних речей, що деінде треба було б подорожувати сто миль, щоб таке побачити. Тут широкі поля, гори і долини, пагорби і верхи, чагарники й ліс. Відразу за міською брамою це все не тільки можна оглядати, а й досягти руками. Не знаю міста у всьому королівстві, яке було

б багатше на садки. Тут ростуть горіхи і сливи, завбільшки з куряче яйце, їх пакують у великі бочки і вивозять аж до Москви. Виноград з тутешніх садів не тільки носять кошиками на ринок, але й роблять вино до погребів по 50—60 бочок з одного преса. Завдяки умінню і пильності виноробів їхнє вино міцніше з року в рік, так що деякі вина приймають за привезені, а не місцеві... Кипариси і розмарини тут побачиш не тільки у вазонах, ай на ділянках. Гарні каштани, дині, артишоки та деякі іноземні рослини тут не дивина... Запашні нагідки, найкращі фіалки та інші свіжі квіти можна знайти тут у будь-який час цілий рік. І городи вони мають не тільки для пожитку, а й для забави, — у городах є гарні альтанки, ставки, навіть майданчики для кеглів».

Зуважимо, що між Львовом і Винниками аж до 1578 р. не існувало розмежування земель. Щорічно селище постачало до княжого двору 50—100 бочок вина і велику кількість кошиків винограду.

У княжі часи на місці сучасних Винник була фортеця із поселенням, яка оберігала шлях на Поділля. Згодом її функції перебрав укріплений двір, а пізніше замок XVI—XVIII ст. (територія сучасної тютюнової фабрики).

Вчені Львівського національного університету ім. Івана Франка Шаблій О. І., Муха Б. П. та ін. у праці «Географія: Львівська область. Топонімічний словник міст Львівської області» про Винники подають наступну інформацію: «Винники — за літописними даними засноване в другій половині XIII ст. (перша згадка датується 1410 р.). Про походження назви є кілька припущень. Частина дослідників вважає, що вона походить від винокурень (винниць), де виробляли вино. Інше припущення більш вірогідне. Воно пояснює походження назви від слова віно «придане, посаг, дарована земля». Дійсно, ці землі король Лев дарував за вірну службу колишньому львівському війтові німцеві Бертольдіві. Тоді це поселення мало назву «Малий Винник».

При розгляді топоніміки Винник та околиць проаналізуємо австрійську мапу на якій вперше зображені Винники.

Опис «Мани Винник 1783 р.» за Михайлом Влохом:

«Східня половина мапи подає передпілля Львова на сході включно з Винниками. Тут зазначено найцікавіші для історії Винник оборонні споруди, які в археології мають назву «Глиняні вали» і датуються третім на друге тисячоріччя до Хр. Археологи, які згадують про ті вали, вже не бачили їх у другій половині XIX сторіччя, а могли знати про них тільки з переказів, бо 1787 р. австрійська влада усунула їх при будові «цідсарського гостинця», що переходив по лінії тих валів, правдоподібно вживаючи землю під насипи шляху. Одинокий доказовий слід тих валів зберігся на цій унікальній мапі, бо в наступному виданні мапи вже більше не зазначено їх, а тільки шлях на тім місці.

На цій мапі замкова гора у Винниках нанесена у вигляді зрізаної піраміди із стрімкими, природно оборонними боками із сходу, півдня і заходу, а тільки з півночі вона пов'язана з тереном рівної височини без

природної оборони. Тому тут було насипано оборонний вал, який на заході починається поперечною запорою коло вілли нотаря В. Левицького, а закінчується на колонії коло тюрми, де помітно насип до полудня як правдоподібний залишок валу.

Другий віддільний вал зазначено вздовж західного берега лісу «Діброва», а в південному продовженні оборонної споруди знаходяться мочари на лузі «Лазки», що їх заливали води з «Кута». Вал «Під Дібровою» має дві прірви — переїзди. На іншому місці подаємо за Семеном Магальсом переказ про цей вал. Правдоподібно в початках австрійської влади цей вал також розібрано і по нім не стало сліду, крім знаку на мапі. Може колись археологічні розкопки розкажуть про походження цього валу. Ця мапа становить цінне доповнення до історії Винник.

При актах «Винники» у віденських архівах до мапи долучено такий військовий список:

«Мапа Винник і околиці, 1:28.800 виконав Аббе Лісганіг 1783 р.

Замок — міцний мур, так само костел. Малі етапи з доброю водою до пиття для людей і худоби. В напрямі Львова багато ставків. Прилеглий ліс складається з молодой бучини. Ліворуч — мочаруваті луки. Дорога до Львова повз стави, переважно вивозом, надзвичайно погана. До Чішок іде добра дорога, так само до Миклашева дорога має твердий ґрунт. Замкова височина домінує коло Підбірців. (Підпис) Abbe Lissganig.»

Підпреськ.

На кадастрових картах XIX ст. у районі сучасної вул. Забава позначено топонім «Пріска гора». Ймовірно, що саме тут і розташовувався давній «Підпреськ», про який згадується в грамоті короля Казимира III від 22 серпня 1352 р. *(перша письмова згадка про Винники).*

Млинівці.

1365 р. — перша письмова згадка про с. Млинівці (територія навколо Винниківського озера). У долині біля шляху між Львовом і Винниками селяни вирубували ліс, висушили болото і над річкою, що звалася Марунька, почали освоювати під ріллю землю, будувати хати, млини. Так виникло село Млинівці. Даремно сьогодні на карті шукати його, воно зникло вже в кінці XVII ст. Назва поселення пішла від млинів.

Вулька.

Сучасна територія сіл Волиця (колишня назва — Перша Вулька) і Бережани (колишня назва — Друга Вулька) Пустомитівського району, на півдні з якими межують Винники. Назва Вулька походить від зменшувального від польського «воля» (пол. Wola) – Вулька (пол. Wólka). Цікавим є факт, що в Тернопільській області у Бережанському районі теж с. Вульку перейменовано на Волицю. Ще назву Вулька має місцевість Франківського району Львова, що обмежена залізничним полотном і вулицями Гвардійською, Княгині Ольги, Сахарова та Стрийською.

Річка Марунька.

Існують дві легенди щодо походження назви цієї річки.

За старих часів молодий боярин заблукав у лісах на ловах. Три дні і три ночі шукав дорогу, аж на четвертий день почув дівочий спів. Пішов на голос і побачив дівчину, яка пасла корів.

Боярин спитав, як йому вийти до Львова, і дівчина сказала:

– Ідїть за цією річкою.

На прощання боярин поцікавився, як дівчину звати.

– Марунька, – відповіла вона. Так ту річку і назвали.

За іншою легендою боярин закохався в пастушку, забрав її до себе, хотів одружитися. Але батько був проти і зажадав, аби дівчина вернулась до села. Дівчина з розпачу втопилася в річці, яку потім назвали її іменем.

Сіножаті над Марунькою називались «Бліх», «На бліху», від німецького «bleichen», що означає «відбілювати». Тут господині прали і відбілювали на сонці домоткане полотно.

Від Винниківського озера, де долина Маруньки стає широкою, починається околиця Винник з мелодійною і веселою назвою «Забава».

На луках над Марунькою люди збиралися на обрядові діїства, свята, забави, звідси і назва урочища. На південному схилі лісу, відкритому до сонця, здавна плекали виноград, що і дало згодом назву місту Винники.

Медова печера.

На стінах печери можна знайти натічні форми і маленькі кристали жовтого кольору, що нагадує колір меду. Очевидно, звідси й назва — Медова печера. Раніше вона називалася Маєрівка, що дістала свою назву від імені німецького колоніста Маєра, який облаштувався на цій місцині. Інша назва Медової Печери, або Медунки, походить від того, що у печерах є вапняк, який кольором своїм нагадує мед (кристалічний вапняк).

Великий ліс.

Узгір'я, що знаходиться вздовж правого берега р. Маруньки. Назва очевидно походить від великого і колись дуже густого, важкопрохідного масиву лісу. Великий ліс сьогодні є частиною Винниківського лісопарку (або Майорівського лісопарку) — лісового масиву на території, підпорядкованій Львівській міській раді. Площа лісопарку 2799 га. Простягається від Майорівки до меж міста Винників. У ландшафтному плані Винниківський лісопарк розташований на пагорбах Давидівського кряжу, і межує на півночі з Малим Поліссям, а на півдні — з Львівським Опіллям. Основу лісу становлять насадження сосни і бука. На основі лісопарку в 1984 р. було створено лісовий заказник «Винниківський», загальною площею 848 га. Охороняються цінні дубові насадження з мальовничими ландшафтами. Місце знаходження: Пустомитівський р-н, Львівський ДЛГ, Винниківське л-во.

Діброва (Піддіброва).

Лісовий масив у східній частині Винник, що колись переважно був покритий дубовими лісами. І сьогодні у лісі росте декілька 200-т літніх дубів.

Лазки.

Територія колишніх сіножать, між лісом Дібровою і с. Чишки. М. Влох так пояснює цю назву: «Ця назва (в Галичі й Березові називають «Лази») походить від слова лазити та означає дію при корчуванні лісу або випасі худоби».

Підлужжя.

Поля між лісом Дібровою і Лазками (район сучасної вулиці Стрілецької). Ще на початку 1970-их років на цих полях вирощували зернові культури.

Голда.

Назва схилу гори під тютюновою фабрикою. М. Влох так описує походження цієї назви: «Дехто твердить, що ця назва походить від «гольде» (звалище). Можливо там скидали фабричні відходи, а також можливо, що колись там піддані селяни складали своєму панові «голд» (чолом, чолобитню). Це тим більше правдоподібне, що така сама назва зустрічається в селі Черепин (село біля Винник), де ніколи не було фабрики, проте був пан – власник села, що йому селяни, мабуть, складали «голд».

Торговиця.

Урочище у районі верхньої частини сучасної вул. Шевченка (територія біля Винниківської школи мистецтв), між горами Лисівка та Жупан. Постійні мешканці оселилися тут у IX—X ст. У XVI ст. на цьому місці виникла площа, яка носила назву Торговиця. На ній відбувалися віча, карали злочинців, у певні дні тижня проходили великі ярмарки, куди з'їзджалися селяни з довколишніх сіл. Дана площа проіснувала до поч. XX ст. Місце між костелом і ставком, винниківчани ще й досі називають «базарчиком». Урочище «Торговиця» — історичний центр міста (IX—XX ст.).

Кут (На Куті).

Територія між сучасними вулицями Львівською і Руською, формою нагадує гострий геометричний кут. У свій час там знаходилося багато джерел, вода з яких заливала нижню частину міста, поки австрійська влада не побудувала водопроводи для потреб фабрики.

Розлавка.

Історична назва частини Винник (теперішній кут вул. Стрілецької та вул. Кривої, з навколишньою територією).

На австрійських мапах кінця XVIII ст. зображені вже самотні будиночки на Розлавці. М. Влох в історико-мемуарному збірнику «Винники, Звенигород, Унів та довкільні села» (Чикаго, 1970 р.) виводить назву «Розлавка» від слів розвал, або провал. Бо такий вигляд має там стрімкий, зволожений і зсувний схил.

Великою топонімічною неточністю є сьогоднішня назва однієї із вулиць Винник (бічна вул. Соборності) – Розливка (замість букви «а» буква «и»). Виходячи з сучасної назви – колись там щось розливали, або

розливають тепер. Таку «розумну» назву було дано на початку 1990-их років.

Оболонь.

Оболонь — від давньоукраїнського слова «оболонь» («болонь», «болонсь») — низьке узбережжя ріки, прирічні луки, які заливаються весняним паводком. Територія між сучасними вулицями Сагайдачного і Незалежності. Новобудови в цьому районі розпочалися на початку 1980-их років.

Загороддя.

Південно-східна частина Винник. Назва ймовірно пішла від території, яка знаходилася за городами. Адже ця територія була заселена пізніше.

Чортова (Чатова) Скеля.

Назва скелі «Чортова» – сучасна. Раніше скелю називали «Чатова», тому, що місцеві мешканці з неї чатували за підходом татар. Привертають увагу історичні події, пов'язані зі скелею. Високий Замок, Лиса гора, а також Чортова (Чатова) Скеля були спостережними пунктами, на яких перебували княжі чати, що стерегли підступи до давнього Львова. Поширена в Галичині легенда про «чортівські назви» не оминула й скелі.

Існують кілька легенд щодо походження назви гори.

Перша легенда. За переказами, чорти розсипали великі камені, і один із них впав у Винниківському лісі, один біля села Пеняків, ще один біля Підкаменя. Тому скелю у лісі Жупан і назвали у народі Чортовою (Чортівською).

Друга легенда. Колись чорти заповзялися знищити собор Святого Юра. А нечиста сила має міць до першої ночі, бо вже як о першій півні запіють, то чортівня відразу слабне.

Ото вони зібралися й вирішили на собор кинути цілу скелю. За Винничками якраз така скеля стояла, і чорти дійшли думки, що вона б цілком могла розчавити собор.

Вибрали вони таку ніч, коли зірок на небі майже не було, обхопили ту скелю руками і знялись у повітря. Та не пролетіли й сотні кроків, як мусили спуститися на землю і в долоні поплювати. Клята скеля була така важезна, що обривала руки. Так вони то летіли, то віддихувалися, аж от коли були напівдорозі між Винниками і Львовом півні заспівали, а на Ратуші бамкнув дзигар.

Враз уся сила, яка в чортів була, змаліла, скеля вислизнула з рук і гугупнула серед лісу на пагорбі.

Там вона і досі стоїть. А коли уважно придивитися, то можна помітити сліди чортячих пазурів.

Третя легенда. Ніхто не знав, звідки прилетів цей дракон, що оселився під Львовом на Чортових Скелях.

У погідну днину вигрівав своє могутнє тіло на скелях, ліниво мружачи дрімливі очі. Коли надходив вечір і тіні високих сосен лягали на землю, дракон оживав – спочатку з хрумкотом потягувався, розправляючи

могутні лапи, далі шкروبав гострими кігтями по камінні, аж іскри летіли, а вкінці розривав повітря голосним гарчанням. Від його рику стрясалися дерева, гуркотіло каміння, аж луна котилася і страхом напоювала місто.

Був час, коли дракон убивав для самої лише розваги. Годі було потрапити зі Львова до Винник, бо страховище чаїлося в лісі на пагорбах і тільки й чекало на необачного подорожнього.

Та от урешті уклали львів'яни зі змієм таку угоду, що будуть йому приганяти худобу на поживу. А крім того щомісяця молоду панну приводити.

Того чорного дня всі дівчата вкладали до шапки папірчики зі своїми іменами, а посланці з шапкою ішли до самої драконячої печери й ставили шапку перед чудовиськом.

Змій якусь хвилю обнюхував папірці, а тоді як дмухне – всі вони, мов пелюстки, вгору злітали. Лише один папірчик залишався.

Посланці поверталися назад, несучи в шапці для когось горе, а для міста спасіння.

І так тривало понад рік, аж поки не випала черга на доньку коваля Ярину.

Вістку їй принесли якраз у переддень шлюбу. Родина вся залилася слізьми, та що мали робити – мусили споряджати ковалівну на смерть таки того вечора. Її наречений був мисливцем і відчайдухом таким, що не раз з самою лише рогатиною йшов на ведмедя. Але дракон – не ведмідь. Може б його вдалося забити, але ж він не підпустить до себе, змете гарячим полум'ям.

– Знаєте що, сказав мисливець до коваля. – Я піду замість Ярини.

– Що ти говориш? – здивувався той. Дракон чекає панну. Тобого він не вдовольниться.

– Він і дістане панну, – усміхнувся мисливець. – Я буду тією панною.

І по тих словах парубок хутенько зголив собі вуса, натер щокі буряком, вбрався в Яринину шлюбну сукню – чим не панна? От тільки на голову ще лляного прядива накласти й віночок вчепити.

– Боже мій! – жахнувся посланець, який мав відпровадити офіру до змія. – Та ж дракон усіх тоді заб'є, коли викриє обман!

– Не вespіє викрити, – сказав юнак. – Ходімо

І пішли вони удвох з посланцем до Чортових Скель. Посланець усю дорогу трусився й молитви шепотів, а мисливець стискав меч, захованого в складах широкої сукні.

Дракон уже чекав. Ані тіні підозри не мигнуло в його очах. Бачив перед собою струнку вродливу панну з буйним хвилястим волоссям, котре падало на дещо заширокі плечі.

Посланець уклонився і поспішив покинути жахливу місцину, а юнак сміливо рушив до змія.

Той лежав собі, ліниво муркочучи під ніс, і жер жадібним поглядом улюблений смаколик. Зараз він насолодиться ніжним дівочим м'ясцем. З

цією п'янливою думкою дракон підвів голову з лап і пашеку розкрив. Але що це?! Раптом панна зробила різкий рух і в повітрі зблиснув гострий меч.

На мить дракон заляк від несподіванки. У його не надто розумній голові виникла підозра, що панна не може володіти такою силою, щоб вимахувати двосічним мечем, як веретеном. Але це була його остання думка, бо в наступну мить з розсіченої драконової шиї бухнула чорна паруюча кров і, мов смола, заклекотила по камінні. Ще один удар – і голова змія покотилася до підніжжя скель.

Так ото настав кінець лютому драконіві. Голову його забрав зі собою хоробрий мисливець, а тіло розшарпали лісові звірі та птахи. Але ще й досі можна побачити на скелях сліди драконових пазурів.

Хоча деякі історики вважають, що насправді скеля мала називатись Чатовою, бо на її вершині чатували воїни і виглядали, чи з'являються на горизонті відлуння пожеж від татарських набігів.

Четверта легенда про ключ від скарбу під Чортовою скелею.

Довго полювала міська сторожа на розбійника Федька Чугая, та врешті решт схопили і заточили до тортурні. Кат впродовж кількох днів намагався вибити з в'язня бодай щось про його товаришів та їхні кривки, але все намарне. Лежачи змордований без клаптика живого місця на тілі, Федько марив про своїх друзів і про те, як вони на прудких конях увірвуться на Ринок і врятують його від страти. Аж ось нарешті надійшов його останній день. Раннім ранком вивели Федька з катівні. Мав на шиї зашморг, кінець якого тримав у руці кат.

Сторожа, озброєна галябардами і флінтами, оточила їх з усіх боків. Шибениця вже чекала попід Ратушею. Федько кидав довкола неспокійними очима, намагаючись упізнати своїх кумплів у юрбі цікавих. Не міг він знати, що частина його розбійницького загону загинула день перед тим під час облави, а решта розпорошилася і рятувалася на віддалених хуторах.

Коли врешті збагнув, що порятунку не буде, зі смутком і байдужістю пропустив повз вуха вирок смерті. Так само механічно поцілував хреста священикові й висповідався. І тільки зійшовши за катом на драбину, мовби знову на світ народився. Поглянув на тлум людей і гукнув:– Гей, люди! Біля Чортової скелі під смерекою закопав я золоті і срібні гроші! Сховані вони в залізній скрині, а ото ключ від неї.

Із тими словами скинув з шиї металевого хреста і простягнув на руці. Кат щойно зараз помітив, що хрест має зазубрини, такі, як у ключі. Аж очі йому на лоба полізли, що раніше про те не здогадався, бо був би з шкіри виліз, а видобув би з Федька його скарб.

Але ніхто з юрби не рушив з місця за тим ключем, і тоді кат простяг було руку за ним, але Федько змахнув правицею і ключ полетів людям під ноги. Може б хтось й підняв, але в одну мить невідь звідки об'явився чорний пес, схопив ключа до писка і, заки хто небудь отямився, зник безслідно.

П'ята легенда. 1648 р. в околицях села Лисиничі був розташований табір військ Богдана Хмельницького. На Чатових скелях (як вони тоді називалися) був сторожовий пункт, з якого було видно всі околиці. Козаки захопили його без особливих зусиль і утримували навіть тоді, коли основні війська Богдана Хмельницького змушені були відступити від Львова через зраду кримськотатарського хана. Польські війська все-таки здобули цей важливий стратегічний пункт на підступах до Львова, але ціною дуже великих втрат. Хтось із них сказав тоді, що це справжні Чортові скелі, а не Чатові. Так ця назва і закріпилася за скелями.

Гора Жупан.

Існує легенда щодо походження назви – сталося так, що поляки оточили козаків у Винниках під горою. Було це в той час, коли Б. Хмельницький облягав Львів. Поки не звечоріло, козаки боронилися як могли, а в сутінках зійшли на гору. Порозвіщували жупани на кущах та деревах і запалили вогні. Під покровом ночі козаки втекли Лисинецьким трактом. Поляки на світанку кинулися штурмувати гору і застали тільки попіл від вогнищ і жупани козацькі. Відтоді гору назвали Жупан.

Інша легенда виглядає ще романтичнішою. Восени тут стояли козаки Богдана Хмельницького. Як каже один з переказів, сам Богдан Хмельницький назвав тоді гору Жупаном. Якийсь час ставка гетьмана була на схід від Винник біля с. Миклашів. У тому місці досі ростуть дуби Б. Хмельницького. Якось, під'їжджаючи до Винник, Хмельницький зупинився вражений прекрасним краєвидом. Гора, що здіймалася над Винниками, виглядала, ніби гаптована золотом і пурпуром. Це виблискувало на сонці пожовтіле листя і дозрілі червоні ягоди шипшини. Милуючись горою, гетьман сказав: «Красива, як козацький жупан».

Гора Шипшина.

Сьогодні шипшини на горі небагато, але у минулому її кущі густо вкривали схили гори. Коли шипшина зацвітала, ліс здіймався над Винниками як велетенський рожевий букет.

Гора Лисівка.

Колись гора була незалісненою і на її схилах вирощували виноград.

Америка (На Америці).

Колишня вулиця М. Шашкевича, тепер — вул. Лесі Українки. У творі Мирослави Сопілки «Про затишне місто Забобонники» (1930 р.) так іронічно подається опис цієї місцевості: «Америка ж славна колись була своїм болотом, і, мабуть, розказують старі люди, лише тому Америкою зветься, що колись дуже давно у тім місці люди по вулицях човнами через калабані переїздили. Пішоходом можна було втопитися. Отака-то історія нашої Америки». Пройшло майже століття, а вулиця Лесі Українки не змінилася.

У радянський період з'являються нові назви місцевостей: «Камчатка» (територія між СШ №47 і Кільцевою дорогою, «Сахалін» (район сучасної

вулиці Івасюка), «Негри» (район вул. Кільцевої). Проте, вони не прижилися, за виключенням «Негрів».

СТАРІ НАЗВИ МІСЦЬ І ДЕЯКІ ПОЯСНЕННЯ (за М. Влохом):

«... На перехресті доріг з Винник до Лисинич і Підборець на австрійській мапі такого ж масштабу (1 : 75 000 – А. Б.) з 1892 року є напис **«Принада»**. Так називалася старовинна корчма коло Глинянського шляху. Прилегли поля у Винниках називали **«Під Принадою»**. Якийсь кілометр далі на схід називали поля **«За Каменем»**. Народний переказ говорить, що колись у Велику П'ятницю вибрався там селянин орати поле і перемінився в камінь. Цей камінь мав вигляд фігури і правдоподібно був кам'яною бабою, що їх було більше в околиці Львова. Ще за один кілометр далі на схід на австрійськи мапі (мабуть, з 1835 р., дати не зазначено) знаходиться заглибина під назвою **«Роздороже»**, де в північній частині зазначено дві греблі. За часів шляхетської Польщі там пани мали став з рибним господарством, яке, мабуть, скасували з-за недостатнього допливу води. До наших часів залишилися тільки назви піль **«Межи греблями»** або **«Ланки за ставом»**.

Далі на схід між селами Миклашевом і німецькою колонією Унтерберген на австрійській мапі з 1892 року зазначено парцелю з лісом поверхнею коло 1 квадратного кілометра. З цього на сьогодні збереглося лише три дуби, що їх називають **«Дубами Хмельницького»** ... З цього місця відкривається прегарна панорама в бік Львова на лісисте узгір'я **«Жупан»** від Лисинич до Винник. Може й ця назва походить від краси узгір'я, наче вкритого зеленим жупаном. Далі на південь узгір'я має назву **«Лисівка»** і **«Забава»**. Правдоподібно, колись там були незаліснені піскові дюни на яких плекали виноград, від чого й оселю назвали Винники.

Паралельно до описаного узгір'я по правому боці річки Маруньки знаходиться друге лісисте узгір'я, що на мапах має назву **«Великий ліс»**. В ньому, коло дороги з «Забави» до Пасік і Сихова, була колись вапнярка для вжитку тільки власників замку у Винниках. На австрійській мапі з 1783 року цю вапнярку зазначено написом **«Кальк Офен»**, а на мапах пізніших видань її вже немає, — мабуть її скасувала австрійська влада...

Там же недалеко (біля урочища «Бліх» — А. Б.) був табачний млин (зазначений на австрійських мапах), збудований управою тютюнової фабрики у Винниках для мелення тютюну на мучку — табаку до нюхання. Попилою силою для млина була вода з річки Маруньки. Після введення електричних моторів табачний млин перенесено до тютюнової фабрики.

Південно-східна частина Винник мала назву **«Загородє»**, що означає урочище. На схід від Винник, між лісом **«Діброва»** і селом Чішки, простягаються сіножаті під назвою **«Лазки»**. Ця назва (в Галичі й Березові називають «Лази») походить від слова лазити) та означає дію при корчуванні лісу або випасі худоби. Поля вздовж південного берега лісу **«Діброва»** до **«Лазків»** називали **«Підлуже»**.

Частину села на схід від замку (тютюнова фабрика) називали **«Розлавка»**, що, мабуть, виводиться від слів розвал або провал, бо такий вигляд має там стрімкий, підмоклий і усувний терен. На захід від замку частина села називалася **«На Куті»**, що формою нагадує гострий геометричний кут. Там були сильні джерела, що заливали частину села і **«Лазки»**, доки тютюнова фабрика не уярмила джерел у водопроводи для свого вжитку. Обмуровані й накриті джерела називали **«цисарсько студнею»**.

«Голда» — назва схилу гори під тютюновою фабрикою. Дехто твердить, що ця назва походить від «гольде» (свалка). Можливо колись там скидали фабричні відпадки, а також можливо, що колись там піддані селяни складали своєму панові «голд» (чолом, чолобитню). Це тим більш правдоподібне, що таку саму назву зустрічаємо в недалекому селі Черепин, де ніколи не було фабрики, те був пан — власник села, що йому селяни, мабуть, складали «голд».

Луки, городи й поля мають такі назви: **Підлуже, Лазки, Межи греблями, За Ставом, У Коритині, Нивки, Ланки, Полуванки (Півланки), Під Дібровою, Помірки** тощо. Назви лісів, як от **Діброва, Великий ліс. Лісівка, Шипшина й Жупан** — усі старовинного українського походження, які також вказують на те, що тут споконвіку живуть українці.

Десь перед першою світовою війною багатий львівський міщанин Зажицький побудував під Великим лісом санаторію, назвавши її **«Макіївка»** (**«Маріївка»** — А. Б.), а управа австрійських залізниць також назвала залізничну зупинку тут **«Макіївка»**. Але колись цю діляницю Винник називали **Млинівці**, бо там було кілька млинів, а тепер вона називається вулицею Хмельницького».

РОЗДІЛ VI. ВИННИКИ У ГРАВЮРАХ І ЛІТОГРАФІЯХ ХІХ ст.

У 1830-их рр., до Львова на запрошення власника друкарні Піллера, після навчання у Віденській академії мистецтв прибув молодий, завзятий і працьовитий чеський літограф Карл Ауер. Успішним видавничим проектом Піллерів став альбом літографій (1837–1838 рр.) «Galicja w obrazach, czyli galerja lit. widoków, okolic i najznakomitszych zabytków w Galicji, z opisaniem obrazów w języku polskim i niemieckim» (48 літографій), авторства Карла Ауера.

Кароль Ауер, або Карл Ауер (1818 р., м. Прага — 1859 р., м. Львів) — літограф і графік, понад 20 років працював у Львові та Галичині. Перші відомі літографічні роботи К. Ауера у Львові датовані 1837 р. Він працював у літографічному закладі при друкарні відомих львівських видавців Йозефа і Петра Піллерів.

На той час мистецьку нішу галицьких краєвидів займала досить чисельна група більш-менш відомих митців і аматорів, серед яких були графині Сабіна Карницька, Гортензія Малаховська і навіть Йозеф Бем, тоді ще капітан польської артилерії.

У рекламному проспекті до альбому Піллер, обґрунтовуючи його актуальність, писав: «Сьогодні навряд чи знайдеться в Європі чи в іншій частині світу така місцина, яка не була б хоч раз зарисована, чи то як історична пам'ятка, чи то під якимсь іншим кутом зору. У цій ситуації ми, навіть не подорожуючи, можемо для себе ясно і виразно уявити в деталях ці міста, палаци, пам'ятки і т.п.

Тільки в нашій Галичині, яка не менш багата на романтичні і мальовничі околиці, а також на історичні пам'ятки, відомості про які є дуже важливими кожному шанувальнику мистецтва і старовини, ми не

знаходимо в цій сфері жодного сліду, хоча будь-яка інша вполовину менше багата на пам'ятки провінція вже давно привернула б до себе увагу.

Виходячи з такого стану речей, для кожного шанувальника історичних пам'яток, славних місць, прекрасної природи і чарівних околиць, а також кожному, кому не байдужа ідея пізнання власного краю, варто мати збірку відбірних видів з усіх регіонів Галичини і Буковини.

Хоча альбом містив 73 сторінки тексту і 48 рисунків, це була крапля в морі тих об'єктів, які заслуговували на те, аби бути зафіксованими для сучасників і спадкоємців. Видання було присвячено «дбаючій про розвиток мистецтв і звання» Генрієті з Дідушинських Павліковській. Літографічні гравюри видані окремими дванадцятьма зошитами-теками по 4 графічних листи розміром 22 x 29 см (розмір зображень коливався, але в основному був 16.5 x 23.5). Кожен зошит містив сторінки супроводжувального текстового опису сюжетів довідково-пізнавального характеру польською та німецькою мовами. Текстовий матеріал альбому складав 73 сторінки та 12 титульних листів зошитів.

Редакцію видання здійснив ботанік, професор Олександр Завадський. Вартість повного набору літографічної серії складала 12 золотих ринських, але була можливість придбати як окремі гравюри. Виходячи з факту значно більшої розповсюдженості збережених літографій К. Ауера у порівнянні з графікою А. Лянге, можна зробити припущення щодо значно більшого тиражу третього альбому Піллерів.

Винники були зафіксовані на цих літографіях. Літографію «Винники» К. Ауер виконав за старими зарисовками та гравюрою А. Лянге. На цій літографії зображено на передньому плані Торгову площу, зліва – костел, за Торговою площею – Замкова гора з тютюновою фабрикою, вдалині видніється гора Жупан.

Чільне місце у жанрі львівських та галицьких ведут посідали твори метра пера і пензля **Антонія Лянге**, що за оцінкою Вінсента Пола, був рідкісним прикладом художника, «який настільки симпатизував природі нашого краю і так глибоко зрозумів таємницю його духу...» (W. Pol, Uwagi z powodu «Widokow Galizji»: Lwow, 1847.).

Антон Лянге став пейзажистом, що відкрив галичанам красу і мальовничість їх рідного краєвиду, змусив пригадати історичну минувшину пам'яток архітектури. Саме його можна вважати родоначальником галицького краєвиду як самостійного жанру, що досі був лише ефектним тлом для сюжетних полотен.

У своїх полотнах художнику вдалося поєднати масштабну піднесеність загального мотиву і досконалу точність відтворення найдрібніших деталей. Окрім того, ознайомлений із актуальними тенденціями жанру, і орієнтуючись на концепцію ідеального романтизованого краєвиду, А. Лянге для більшості живописних полотен обирає мальовничі куточки Галичини.

Антон Ланге (Antoni Lange) (1774 р., м. Відень, Австрія – 1842 р., м. Львів) — син актора віденського придворного театру, австрійський живописець, графік, майстер театральньо-декоративного жанру. Чарівні пейзажі Галичини й Волині він відтворював із захопленням, з яким іноземець споглядає екзотику. Німець за походженням. Ланге повністю присвятив себе пейзажу, що виділяло його на тодішньому художньому тлі Львова, де ведучим був портретний жанр.

Антон Ланге вивчав живопис у австрійського пейзажиста Лоренца Шонбергера (1768—1846 рр.). У 1810 р. переїхав до Львова, багато років працює художником при львівському театрі, має повагу і визнання публіки, стає помітною фігурою місцевого культурного середовища. 14 картин А. Ланге прикрашали парадні зали міської ратуші. Також художнику доручали оформлення міста на час урочистих подій (приїзду коронованих осіб, феєрверків тощо).

Саме з малюнків А. Ланге Йозеф Піллер видав свою першу збірку краєвидів, яка мала великий успіх: «Збірка найгарніших і найцікавіших околиць Галичини» («Zbiór najpiękniejszych i najinteresowniejszych okolic w Galicyi: Sammlung der schönsten und interessantesten Gegenden von Galizien») (1824 р.), *де поміщена гравюра Винник («Винники у Львівській окорузі»)*. *На цій гравюрі подано панораму Винник з Діброви.*

Альбом складався з 35 літографій на окремих листах, виданих в теках-зошитах по декілька гравюр. Альбом містив романтизовані пейзажі краю, пам'ятки минувшини, замки і палаци садіб, краєвиди Львова і міст Галичини.

Перелік літографій де зображено територію теперішньої України: «Цетнерівка біля Львова. Погулянка. Замок в Олеську. Костел в Милятині. Будинок в с.Рудники. Будинок в с. Теляче біля Бережан. Вид с. Білка біля Львова. Монастир в Плеснянах біля Золочева. Замок в Підгірцях. С. Винники біля Львова. С. Ляцьке біля Золочева. С. Новосілка біля Золочева. Гамарня (плавильна піч) в Демні на околиці м-ка Сколе. М-ко Сколе над р. Опір. Костел в с.Кохавина біля Стрия. Церква в с. Страдч. Водограй в с. Червоногород. С. Червоногород. Замок в с. Осталовичі біля Бережан. М. Чернівці на Буковині. Замок в с. Язлівець. Руїни замку в Теребовлі. С.Ляшки Королівські біля Золочева. М. Бережани. С. Зевилівка біля Станіславова».

У цьому альбомі художник змістив акценти з умоглядного споглядання та наслідування природи в ідеальних формах на емоційне проникнення її реальними картинами. Для підкреслення емоційної виразності пейзажних мотивів А.Лянге поєднав правдиве відтворення спостережених реальних форм із тяжінням до ідеалізації, навіть, героїзації мотивів. Індивідуальна манера художника та його спосіб створення образу природи, продемонстровані в серії літографій, визначили дальший розвиток краєвиду в Галичині.

Розвиваючи успіх першого видання, що викликало неабияке зацікавлення культурної громади Львова, Піллери розпочали роботу над своїм серійним виданням. А. Лянге знову став автором малюнків літографій альбому «Збірка видів найважливіших парків у Польщі». Видання здійснювалось у 1825–1827 рр. за ініціативою та коштом відомого мецената і шанувальника мистецтва князя Генрика Любомирського. Воно містило 44 літографії в 11-ти теках зошитів, що зображували садиби та парки польських аристократичних родів.

Маючи вже чималий досвід видань минулих років та враховуючи попит на краєзнавчу видову графіку, Піллери розпочали свій третій графічний проект. Напевно, через хворобу А. Лянге, що не дозволила йому виїжджати за межі Львова, Петро Піллер змушений був шукати нового автора для свого видавничого проекту.

25 серпня 2013 р. в Історико-краєзнавчому музеї м. Винники була погашена марка Винник, присвячена 661-й річниці від дня першої писемної згадки про місто. Авторами ідеї випуску марки виступили депутат ВМР та начальник кур'єрської доставки «Львівпоштамту» Назар Крисюк та депутат ВМР Андрій Байцар.

Марку погасили міський голова Винник Сергій Уваров, керівник «Львівпоштамту» Михайло Лишак і директор Історико-краєзнавчого музею м. Винники Ігор Тимець.

На марці зображено мальовничі краєвиди Винник першої половини XIX ст. (використано гравюру Карла Ауера).

РОЗДІЛ VII. УНІКАЛЬНІ ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ ВИННИК ТА ОКОЛИЦЬ

VII. 1. ЧОРТОВА (ЧАТОВА) СКЕЛЯ

Чортова (Чатова) скеля (414 м н. р. м.) — унікальний природний та історичний об'єкт в околицях Винник, пам'ятка природи місцевого значення. Дістатися до неї можна по-різному: від дороги Львів-Винники, від Глинянського тракту, від Лисинич, чи від Винник. Головне — підніматися весь час догори, а лісові стежки виведуть до скелі.

Природа. Належить до ландшафту Давидівського пасма. Знаходиться у Винниківському лісопарку. Є найвищою вершиною в околицях Львова.

Максимальна висота скель — до 20 м. Плосковершинний ерозійний останець гори увінчаний оригінальними (химерними) формами вивітрювання пісковиків верхньої частини баденського регіоярису (середній міоцен, кайзервальдські верстви, 14 млн. р.). У карбонатних пісковиках різної щільності чітко виражена скісна шаруватість. Типовий

приклад ерозійних останців. На схилах гори трапляються суфозійні карстові лійки та зсуви. Гори є об'єктом туристичного відпочинку та тренувань з техніки скелелазіння.

Чортові скелі колись були більшими та вищими. Але протягом останніх століть звідси видобували ка-

міння для будівництва та мощення доріг. Центральна скеля, що розташована на самій вершині пагорба, невисока, при своєму підніжжі має невеликий грот (очевидно рукотворний). Деякі інші скелі використовуються альпіністами для тренувань.

Археологія. Львівська обласна експедиція Інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України у 1973 р. відкрила та обстежила багато пам'яток.

Найбільш значні роботи провели на пункті Львів-VII в урочищі Чортова (Чатова) скеля у межах навісу Романа і майданчика перед ним. У верхньому горизонті зафіксовані матеріали XIX—XX ст., а також

фрагменти посуду доби раннього заліза (скіфський період) та численні кістки тварин, зокрема, одомашнених.

На глибинах від 50 до 140 см виявлені рештки тільки диких тварин (оленів благородного і північного, лисиці, борсука, птахів тощо) і крем'яні вироби, скребки та ножі. Цим знахідкам понад 8 тисяч років.

Ще глибше (2 м під поверхнею землі) знайдені рештки мамонта, північного оленя, птахів, інших тварин, а з крем'яних виробів – скребки, різці та ножі, якими користувалися наші предки більше 13 тисяч років тому.

У горизонті IV виявлені кістки мамонта, північного оленя, первісного коня та інших тварин, а з кам'яних і кістяних виробів – скребло, ножі тощо. Комплекс датований пізнім палеолітом (більше 27 тис. р. тому).

На думку археологів, під скелею було найдавніше поселення на території Львова – мисливський табір. Він існував раніше, ніж Кирилівська стоянка у Києві (19 тис. р. тому) та поселення на вулиці Спажистій у Кракові (25 тис. р. тому). Давні мисливці полювали на території нинішнього Львова на мамонтів, печерних ведмедів та левів.

У верхніх відкладах у навісі Львів-VII виявлено також рештки матеріальної культури часів короля Данила та його сина Лева.

Історія. На території Чортової скелі археологи знайшли залишки культури часів короля Данила. Колись наші предки називали скелею Чатовою, тому що місцеві мешканці з неї чатували за підходом татар. Гори Високий Замок, Лиса гора, а також Чортова були спостережними пунктами, на яких перебували княжі чати, що стерегли підступи до давнього Львова.

У часи воєн Чортова скеля ставала справді Чатовою, бо біля її підніжжя не раз розігрувалися битви: з турками (1672 р.), татарами (1695 р.), більшовиками (1920 р.).

1672 р., з турецько-татарською навалюю на Львів, частина селян навколишніх сіл і деякі передміщани переховувалися із своїми сім'ями та майном у лісах біля Чортової скелі. Під час останньої навали татар на Львів у 1695 р. кілька ночей на Чортовій скелі за дорученням захисників міста розвідник спостерігав за пересуванням татарських орд, пильно стежив, звідки буде їх наступ на львівську фортецю.

Коли у листопаді 1918 р. українське військо залишило Львів, Чортова скеля ще кілька місяців перебувала в руках УГА. В околицях скелі воювали взимку 1918—1919 рр. частини групи «Схід», відтоді, напевно, залишилися окопи, що прорізали ліс. А на самій скелі перебував спостережний пункт для коригування артилерійського вогню.

У середині XIX ст. відомий дослідник історії Галицько-Волинського князівства Ісидор Шараневич стверджував, що первісний Львів повинен був знаходитися в околицях Чортової скелі, оскільки на той час вона була найвищим місцем на цих теренах. Саме звідти, згідно з його припущенням, можна було побачити велику пожежу в Холмі, про яку згадано у Галицько-Волинському літописі.

Історик Людвік Зелінський, який у XIX ст. досліджував цю територію, у журналі «Львовянин» писав, що були руїни якогось поганського замку, датовані VIII ст., коли у скелях робили оборонні споруди. Німецькомовний поет Саломон писав у 1822 р. у «Львівському пілігримі», що якийсь боярин Ігор, «гордий, енергійний і жадібний багатства, мав замок у Лисинецькому борі на скелі». Замок цей називався Орлом, а Чортову скелю називали в народі Ігрець.

У народі щодо цього є кілька переказів. Один із них – на скелі був замок якогось боярина Ігоря, названий Орлиним. Може, саме тому одна із скель, найвища, має назву «Орлине гніздо». За часів Австрії скелю перетворили на каменоломню.

Винниківчани приписують скелі цікаву властивість, вважаючи, що вона береже місто від граду та бурі. Якщо хмари закриють верхівку дерев, — це до тривалої негоди. «Закурив чорт файку», — жартують винниківчани.

Старожили стверджують, що в час війни німці хотіли підірвати скелю і прокласти пряму дорогу до Львова, однак геологи дослідили, що глибоко під скелею є великий резервуар води. Тільки це врятувало її від знищення.

Чортова скеля й ліс були власністю родини Сапоровських, які подарували їх львівським монашкам-бенедиктинкам.

Одна монахиня у кінці XVII ст. оповідала, що бачила тут залишки мурів і звалища якогось замку. Скелі займали колись значно ширший простір, ніж тепер, пізніше їх було використано на каміння.

Від першої половини XIX ст. Чортова скеля притягала багатьох львів'ян, які любили там прогулюватися. Тоді її оспівували в поезіях та складали про неї фантастичні епопеї: про князя Ігоря, що тут мав свій замок, воював з братом Володарем і хотів відібрати його жінку Аделю; про Бонна й Вудиславу тощо.

Чортовою скелею пильно опікувалася ігуменя конвенту бенедиктинок Йосифа Кун. Вона встановила східці з поруччям, а на верху виставила альтанку з гострим дахом і верандою. Цю будову називала святиною Аполлона, або Муз. Сама ігуменя описала Чортову скелю й околиці міста у збірці віршів «Lemberg's shonie Umgebungen» (гарні околиці Львова — нім.) (1834 р.). Австрійська влада запідозрила Йосифу Кун в участі у революційних гуртках, й ігуменю вивезли зі Львова до Старії.

У другій половині XIX ст. монахині збудували під скелею монастир, де мешкали влітку, а згодом добудували костел. Цікаво, що у краєзнавчих джерелах є згадка про перший монастир, збудований у 1595 р. сестрами Шаріповськими з Коломиї, які поміняли свої землі у Коломиї на Чортову скелю і Лисиничі.

1912—1914 рр. навколо Львова з'являється кільце фортів. Його формували 11 фортів, споруджених у радіусі 8 км: Брюховичі, Грибовичі I і II, Дубляни, Лисиничі, Винники, Зубра, Соکیلники, Скнулів, Рясне, З'явленська гора.

Форт «Винники» знаходився біля підніжжя Чортової скелі, між Винниками і Лисиничами (залишки укріплень збереглися). Стіни були побудовані з цегли місцевого виробництва — цегельня «Зурап» розташована була у Винниках. Форт відносно невеликий — 90 м довжина, 40 м ширина.

Культура. З кінця XVIII ст. до Винник на Чортову скелю почали поступово приїжджати на відпочинок городяни Львова, а на початку і в середині XIX ст. скеля стала улюбленим місцем багатьох львів'ян. Горою стали цікавитися історики, краєзнавці, туристи. Приблизно тоді ж на одній зі скель був облаштований оглядовий майданчик (зберігся донині) з альтакою, звідки відкривались чудові краєвиди на Надбужанську котловину.

У XIX ст. та на початку XX ст. на Чортовій скелі бували діячі культури і науки: відомі галицькі просвітителі, учасники «Руської Трійці» Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький; художники Корнило Устиянович, Артур Гротгер; письменники Іван Франко, Михайло Павлик, Марія Конопницька; історики Денис Зубрицький, Ісидор Шараневич, Юліан Целевич. Часто відпочивали біля підніжжя скелі художники Олекса Новаківський, Іван Труш, Осип Курилас, Олена Кульчицька, композитори Анатоль Вахнянин, Філарет Колесса, співачка Соломія Крушельницька, етнографи Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, письменники Наталія Кобринська, Василь Стефаник та багато інших.

VII. 2. ГОРА ЖУПАН

Гора Жупан (391,3 м н. р. м.) знаходиться у західній частині Винник і належить до ландшафту Давидівського пасма. **Гора Жупан — пам'ятка археології м. Львова.** Давидівське пасмо за морфологією це ерозійно-

тектонічний уступ, який являє собою невисоке узгір'я, що починається з Високого Замку (Княжої гори) у Львові і простягається до Чортової скелі й далі через Винники до сіл Гончарі та Під'ярків.

Від підніжжя гори до вершини проходить Хресна дорога (встановле-

но 14 хрестів, що символізують останню земну дорогу Ісуса Христа; 1999 р.) біля гори височить фігура Божої Матері (зведена і освячена 1994 р.).

Топоніміка. Існує версія, пов'язана з Богданом Хмельницьким і його козаками, які в меншості на цій горі були в оточенні ворога. Вони використали таку хитрість, аби ворогам показати більшу свою більшу кількість: всю ніч палили вогнища і виставили, щоб видно було, свої жупани. Ворог думав, що їх багато, наступу не проводив, а в той час козаки просто вночі втекли, таким чином врятувавшись і давши назву горі.

Природа. Основна лісоутворююча порода на горі Жупан — бук європейський, який має потужну кореневу систему, але неглибоку, без ясно вираженого стрижневого кореня. Росте тут бук на кислих і вапняних ґрунтах. Окремі екземпляри бука на горі Жупан — заввишки 20—30 м. Деякі екземпляри мають більше ніж 200 років, а граничний вік дерева — 350 років, рідше 500. Стовбур їх вкритий гладенькою сріблясто-сірою корою. Чисті насадження бук утворює на найбільш підвищених, захищених від вітру місцях. В інших умовах зростання до нього в значній кількості домішується граб, який на більш вологих місцезростаннях витісняє бук. У складі деревостану тут зустрічається також сосна звичайна, клен гостролистий, липа серцелиста. Трав'яний і чагарниковий яруси розвинені слабо. Під пологом лісу поодинокі виростають такі чагарники, як вовче лико, ліщина, калина, горобина тощо. У трав'яному ярусі ростуть тіневитривалі види. Але зустрічаються також, причому інколи у значній кількості, чимало типових представників карпатських лісів (крем'яник гарний, апозерис смердючий, зубниці залозиста і бульбиста, арум плямистий, живокіст серцевидний, вероніка гірська тощо).

Недалеко від гори Жупан розташований **дендрологічний парк «Винниківський»**, який було створено в 1898 р. Вищою лісовою школою під керівництвом видатного науковця, професора С. Соколовського з метою інтродукції лісових порід (Станіслав Соколовський у 1904—1916 рр. керував кафедрою лісівництва у Вищій лісовій школі). Уже в 1913 р. було акліматизовано 56 видів деревних порід, в тому числі береза канадська, береза вишнева, карія біла, дуб австрійський, туя гігантська, кипарисовик Лавсона, сосна скельна, дугласія голуба, ялиця кавказька. Дотепер збереглися не всі види: частина з них загинула через непристосованість до екологічних умов середовища, частина відпала внаслідок природного відбору в конкуренції з місцевими лісовими породами. Але та частина, що збереглася (вік понад 100 років) заслуговує на особливу увагу. Найстійкішими та високопродуктивними у наших умовах виявились дугласія зелена, сосна чорна, модрина японська та європейська, дуб північний. Ці види збереглись у вигляді окремих біогруп, а за продуктивністю вони перевищують місцеві породи. На Львівщині це єдине місце проростання цінних лісових порід на невеликій території. Сьогодні лісотехніки поволі відновлюють наукову роботу в дендрологічному парку.

Археологія. Науковцями на г. Жупан виявлено сліди перебування носіїв культури лійчастого посуду і пізньотрипільської культури.

Історична довідка.

Культура лійчастого посуду — археологічна культура нової кам'яної доби й пізнього енеоліту, що існувала на території Західної Волині, у басейні Західного Бугу та сучасної Польщі. Датується 4000—3000 рр. до н. е. Є найдавнішою землеробською й скотарською культурою Північної й Центральної Європи у новій кам'яній добі, що сформувалася у Південній Скандинавії на Північноєвропейській рівнині. Виділена на початку ХХ сторіччя; названа за типовою формою кераміки — кубку з лійкоподібною шийкою. На території сучасної України населення цієї культури зазвичай обирало для своїх поселень місця, зручні для захисту від можливих нападів чужинців. Для більшої безпеки свої периферійні поселення вздовж Західного Бугу вони обносили ровами та валами. Основними галузями господарства племен культури лійчастого посуду були землеробство та скотарство.

Трипільська культура — археологічна культура часів енеоліту, назва якої походить від назви тоді с. Трипілля на Київщині. Культура набула найбільшого розквіту між 5500 та 2750 рр. до н. е., розташовувалась між Карпатами та річкою Дніпро на території сучасних України, Молдови та Румунії, займаючи територію загальною площею понад 35 тис. км². Трипільська культура є однією з основних давньоземлеробських культур мідного віку. Трипільські племена займали простори Східної Європи від Дніпра до Карпат, від Полісся до Чорного моря і Балканського півострова.

За даними А. Шнайдера та А. Чоловського пам'ятка відома ще з кінця ХІХ ст. Повторно поселення відкрите у 1930-их роках М. Смішком, який його частково і вивчив. Подальші дослідження енеолітичного поселення на горі Жупан продовжив у 50-их роках ХХ ст. І. Свешніков. У 1960—1970-их роках роботи тривали під керівництвом М. Пелешішина. Проте усі проведені дослідження мали розвідковий характер і не давали відповіді на ряд важливих питань.

1985—1987 рр. та в 1992 р. проф. М. Пелешішином на г. Жупан проведено розкопки поселення культури лійчастого посуду, яке займало верхню площадку приблизно трикутної форми. Для спорудження жител використовувався також схил гори Жупан, які, ймовірно, колись мали більш виразні тераси. У межах жител знаходилися глиняні відкриті печі, що мали добре вимощений черинь з невисокими стінками-бортиком.

Привернула увагу дослідників відсутність виробничих відходів, які б свідчили про місцеве виготовлення знарядь, що дозволило М. Пелешішину припустити, що знаряддя доставлялися з півночі, із західнобугських поселень культури лійчастого посуду, де їхнє виробництво було добре розвинене. До рідкісних знахідок належать черпаки з високою фігурною ручкою, одиничними є знахідки фрагментів посуду зі шнуровим орнаментом. Серед типового для вказаної енеолітичної культури

керамічного посуду виявлено миски. Подібні миски вперше знайдені на поселенні культури лійчастого посуду.

1992 р. спільною експедицією ЛНУ ім. Івана Франка та ВІКМ під керівництвом проф. М. Пелешишина на горі Жупан було виявлено групове поховання (доросла людина та дитина). Череп дорослої людини було передано С. Горбенку для антропологічної ідентифікації та пластичної реконструкції за методом М. Герасимова. Дослідник встановив, що покійний – чоловік віком 35—40 років. Дані антропометрії показали повну відмінність черепа похованого від відомих краніометричних серій трипільської культури. Враховуючи ще й невластивий трипільцям обряд поховання, а також його географічне розташування, С. Горбенко робить висновок, що поховання належить територіальним і хронологічним сусідам трипільців, носіям культури лійчастого посуду.

Енеолітичне поселення з матеріалами двох культур – лійчастого посуду та трипільської на горі Жупан продовжувало бути об'єктом дослідження Винниківського загону археологічної експедиції Львівського національного університету імені Івана Франка під керівництвом проф. М. Пелешишина протягом 1995 р. (32 м²), 1996 р. (28 м²), 1997 р. (52 м²) та 1998 р. (64 м²). Результатом розкопок було суттєве поповнення джерельної бази для вивчення питань як житлового будівництва (за всі роки розкопок досліджено 15 жител), так і загалом матеріального і духовного життя носіїв культури лійчастого посуду. М. Пелешин встановив, що поселення мало змішаний в етнічному плані склад жителів: в общину культури лійчастого посуду вливалась певна кількість трипільців з верхньодністрянських поселень.

Стосовно трипільської кераміки дослідник зауважив цікаву рису орнаменту: заглиблення у вигляді рисок, ліній, рівчаків, що нерідко пересікаються, сходяться кінцями під кутом, створюючи враження загадкових знаків, літер. Окрім фрагментів керамічного посуду серед знахідок з поселення на горі Жупан трапляються крем'яні ножі, ножі-серпи, серпи-пилки, скребки, сокири, молотки, наконечники стріл, товкачі зі скам'янілого дерева або каменю, глиняні пряслиця, тягарці, а також фрагменти пізньотрипільських фігурок.

VII. 3. ГОРА ЛИСІВКА

Гора Лисівка (320,7 м н. р. м.) знаходиться на західній околиці Винник і належить до ландшафту Давидівського пасма. **Південно-західна частина гори — пам'ятка археології м. Львова.** Гора Лисівка входить до складу покритого лісом узгір'я, що розпадається на кілька вершин. Переважна більшість вершин – безіменні. На вершині гори знаходяться військові траншеї часів Другої світової війни. Колись гора була незалісненою і на її схилах вирощували виноград. У підніжжі південного схилу гори розміщений винниківський цвинтар, а у підніжжі південно-східного — костел. Сідловиною г. Лисівка з'єднується з безіменною

вершиною (336 м н. р. м.), яка складається з пісковиків та піску. У минулому біля підніжжя цієї вершини активно використовувався пісковий кар'єр.

Геологія. У далекому минулому (70 млн. років тому) у крейдяний період (крейдяний період — останній (третій) геологічний період мезозойської ери, що розпочався близько 145 млн. років тому, закінчився 66 млн. років тому) на території сучасних Винник було море. Залишки решток тварин, які населяли це море, можна знайти і тепер на цій горі. Гора складається з сіро-жовтих пісків, пісковиків та вапняків. Схили — стрімкі, особливо південний та східний, місцями з урвищами.

Рослинність. Ґрунти. Південний схил гори покритий переважно сосною, а східний і північний — мішаними буково-грабовими деревостанами

на сірих лісових опідзолених супіщаних ґрунтах. Сосна це світлолюбиве дерево, нижні його гілки відмирають, очищаючи стовбур. На південних схилах г. Лисівка висота сосни досягає 25—30 м. Коренева система сосни у даних екосистемах — стрижнева. На бідних ґрунтах Лисівки дерево утворює величезну

поверхневу кореневу систему, глибиною до декількох метрів, і радіусом до 5—7 м. На горі зустрічаються окремі дерева віком 100—150 років, а максимальний вік дерев може сягати 300—400, іноді й більше років. Порівняно з іншими шпильковими сосна росте швидко. Сосна звичайна — світлолюбна, посухо- і холодостійка порода, невибаглива до ґрунтів, росте передусім на пісках, тощо. Старі сосни на Лисівці відмирають, а молоді через антропогенний чинник не виростають, і через десятки років замість соснового лісу залишається один грабово-буковий.

У профілі ґрунту виявлено горизонти: А — лісова підстилка (потужністю до 3 см); А 1 — гумусовий (вміст гумусу 5%) потужністю — 20 см, сірого кольору; А 2 В — перехідний, потужністю — 30 см, з грубозернистою структурою; В — іллювіальний; С — материнська порода (пісок сіро-жовтого кольору на глибині 70 см). Корінна порода — вапняк.

Археологія. Науковці виявили на горі сліди перебування носіїв культури лійчастого посуду і пізньотрипільської культури. **Пам'ятка відкрита у 1955-1956 рр. вчителем місцевої середньої школи Володимиром Возницьким.** Згодом дослідження території провів науковий

співробітник Львівського історичного музею І.Свешніков. Ним було зібрано колекцію артефактів у стінках військових траншей біля південного схилу урочища. Через декілька років роботи продовжив Винниківський загін Волинської археологічної експедиції ІСН АН УРСР та Львівський державний університет під керівництвом М. Пелешішина. Дослідження проводились з метою з'ясування планувальної структури поселення стану її збереження. На жаль, результати досліджень не опубліковані. Свої роботи Винниківський загін археологічної експедиції Львівського університету знову продовжив лише в 1993 р. В наслідок досліджень встановлено, що пам'ятка частково зруйнована військовими окопами та «чорними» археологами. У стінках окопів на південному схилі виявлені скупчення шматків глиняної обмазки, окремі з яких – з відбитками пруття. Також знайдені фрагменти горщиків з характерними потовщеними орнаментованими вінцями, уламки кількох тонкостінних чаш, амфор, крем'яні відщепи. В наступному році продовжено археологічні дослідження пам'ятки. Як наслідок, вперше з'ясовані особливості опалювальних пристроїв (великі глиняні черіні відкритого типу із бортиком по краю) населення КЛП у Верхньому Побужжі.

Впродовж 1999–2000 рр. спільна експедиція Львівського національного університету імені Івана Франка та Історико-краєзнавчого музею м. Винники проводила розкопки поселення культури лінійчастого посуду, де у 1963 та 1993 роках проводив дослідження проф. М. А. Пелицишин. Пам'ятка Винники – Лисівка розміщена на крайній, відносно рівній південно-східній ділянці узвишшя площею 160 м на 100 м і була заселена вздовж краю південного схилу. З напільної західної сторони, звідки доступ до неї був легкий, тогочасні мешканці укріпили її дугоподібним валом та ровом. Тут виявлено вимостку із плиток сірого мергелю та значне скупчення кераміки. Науковці припускають, що це культова споруда – мегаліт.

Серед знахідок абсолютну більшість складає фрагментований посуд культури лінійчастого посуду і лише 4 з них відносяться до пізнього Трипілля. Заселення г. Лисівка носіями культури лінійчастого посуду могло відбуватися, на думку дослідників, протягом 3400/3300 – 2900/2800 рр. до н. е.

VII. 4. ГОРА ШИПШИНА

Гора Шипшина (336 м н. р. м.) розташована праворуч біля в'їзду до Винник зі сторони Львова. Зараз вона заросла лісом, а колись з неї відкривався чудовий краєвид на Винники. Гора знаходиться між старою залізничною колією Львів – Підгайці (діяла до 1944 р.) і шосейною дорогою Львів – Винники. Можливо ці обставини і стали головною причиною перетворення її у місце відпочинку Митрополита Андрея Шептицького.

Природа. Сідловиною гора плавно переходить у підніжжя г.Жупан. Південно-східний схил Шипшини – стрімкий, а південно-західний – більш пологий. Схили покриті сосново-грабово-буковими лісами, що проростають на сірих лісових ґрунтах. Окремі екземпляри бука сягають висоти 25–30 м, а діаметр стовбура у них до 1 м. Бук світлолюбний, росте швидко. Стовбури в переважній більшості буків прямі, добре сформовані і без сучків сягають до 15 м у висоту. У 100–120-річних буках стовбури починають гнити. На схилах в багатьох місцях зустрічаються гнилі стовбури.

Археологія. Пам'ятку археології на г. Шипшина виявили у 1991 р. вчені відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Її стаціонарно дослідили, ввели у науковий обіг. Це пам'ятка ранньоскіфського часу – VI-VII ст. до н. е. (тобто, їй приблизно 2700 років). Там є і поселення, і могильник.

Літом 2014 р. Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (керівник експедиції – науковий працівник відділу археології А. Гавінський) та історичним факультетом Львівського національного університету ім. І. Франка (керівник практики – доц. Н. Білас) проведено археологічну експедицію з дослідження багатошарової пам'ятки на г. Шипшина (Голянівка). На теперішній час частина археологічної пам'ятки зруйнована забудовою міста, а рельєф знівельований, тому перед експедицією постало завдання проведення тут рятівних досліджень. На пам'ятці «Винники-Шипшина» було закладено три розкопи загальною площею 124 м². Зафіксовано чотири об'єкти ранньозалізного часу – три ями і частину житлової споруди заглибленого типу. У культурному шарі та в об'єктах виявлено незначну кількість уламків кераміки ранньозалізного часу, серед яких виділяються тюльпаноподібні горщики та півокруглої форми миски. Частина посуду прикрашена пластичними пружками з так званими пальцевими вдавленнями та наскрізними отворами під краєм вінець.

У 1787 р. зі Львова через Винники прокладено Бродівську дорогу (цісарську) на Золочів і Броди. Ця дорога і сьогодні проходить біля г. Шипшина. Біля підніжжя гори розташована «Цісарська криниця».

ВІІ. 5. МЕДОВА ПЕЧЕРА

Медова печера (387 м н. р. м.) — печера, геологічна пам'ятка природи місцевого значення (з 1970 р.) у Винниківському лісопарку. Розташована у східній околиці Львова, в кінці вулиці Медової печери (місцевість Майорівка). Печера утворилася у товщі хомогенних ратинських

вапняків верхньої частини баденського регіонарусу (середній міоцен, 14 млн р.). Вапняки жовтуваті-сірі, щільні, пелітоморфні, де-не-де кавернозні. Потужність їх — 2,2 м. Підстелюються глауконіт-кварцовими пісками і пісковиками з лінзоподібними прошарками водоростевих (багрянкових) вапняків.

Перекриваються глинами, мергелями і пісковиками з прошарками бентоніту. Загальна довжина ходів — бл. 56 м, середня висота — 4,5 м, середня ширина — 8,5 м. Біля входу — великий грот з колоною у центрі, від неї йде вузька галерея, що з'єднує ще два гроти. Складається з двох великих залів, з'єднаних вузьким проходом-хідником. Зали можна візуально поділити на 3 кімнати, а також 4-у (важкодоступну). Склепіння першої зали підпирає кам'яна колона, друга зала завершується вузьким лазом, яким можна проповзти кілька метрів (далі ходу немає). Печера відома з XIII сторіччя. Печера штучного походження (за винятком кількох тріщин тектонічного походження). Видовбана 1850 р. в каменоломні, що існувала тут у ті часи. Має дві паралельні назви: *Медова печера* і *Медунка*. Назва, ймовірно, походить від медово-жовтого кольору кальциту, що колись у вигляді натічних форм прикрашав її стіни та стелю.

Тепер печера покрита з середини чорною сажою від вогнищ і смолоскипів та завалена сміттям. Лише в 2-й залі можна побачити природний колір печери.

У печері водяться кажани.

ВІІ. 6. ВИННИКІВСЬКЕ ОЗЕРО ТА САНАТОРІЙ «МАРІЇВКА»

Винниківське озеро — став на річці Маруньці, неподалік від східних околиць м. Львова, в західній частині м. Винник (звідси й назва).

На північ від озера розташована траса Львів—Винники (автошлях Н 02) і лісиста Давидова гряда, на якій розташована пам'ятка природи — Чортові скелі (за 2 км на північ від озера).

Природа. Озеро розташоване на території Винниківського лісопарку. Озеро протічне, що сприяє самоочищенню води. Довжина озера становить 440 м, ширина 200 м, загальна площа 6,2 га, глибина біля дамб 5 м. Ширина пляжної зони до 50 м, а власне відпочинкова зона займає ділянку площею 17,3 га. Вода в озері жовтуватого кольору, бо струмки, що живлять його течуть через глинисті породи багаті на залізо. Це додає воді не лише характерного забарвлення, але й лікувальних властивостей. До послуг відпочиваючих кафе, альтанки, столики, лавочки, будиночки з заготовленими дровами, спортінвентар, душові кабінки. На озері налагоджено рятувальну та медичну службу, роботу органів правопорядку. На території зони відпочинку пробурено кілька свердловин з питною джерельною водою.

Історія (за Володимиром Грабовецьким, з доповненням автора).

Давним-давно територія Винниківського озера була вкрита лісом, поміж деревами вилясала багата на

рибу річка. Згодом тут почали поселятись люди. Так виникли села: Лисиничі, Підбірці, Підберізці, Зубра, Винники. Винники було княже село, в якому виноградарі, або т. зв. «винники» вирощували виноград для княжого столу. Від «винників» і пішла назва села. У долині від шляху між Львовом і Винниками працюючі селяни вирубували ліс, висушили болото і над річкою, що звалася Марунька, почали освоювати під ріллю землю, будувати хати, млини. Так виникло село Млинівці. Даремно сьогодні на карті шукати його, воно зникло вже в кінці XVII ст. Назва поселення пішла від млинів.

Першу письмову згадку про Млинівці маємо в джерелах за 1365 р., а у 1453 р. селом заправляв вже старшина Микола-тивун (категорія привілейованої сільської старшини княжого часу). Це свідчить про існування села в княжий період та залишки руського права в галицьких селах, ще в середині XV ст. З документів довідуємося, що селяни Млинівців у XV ст. підтримували тісні зв'язки з Львовом та сусідніми селами Винниками, Підберіцзями та іншими. Як виглядало село Млинівці в XVI ст., можна уявити з цікавого документа, виявленого професором В. Грабовецьким у Львівських городських книгах Центрального державного історичного архіву України в м. Львові (ф. 9, т. 333, арк. 564-570). В цьому документі йде мова про спір між феодалами, власником села Винник і власником села Млинівці, про кордон між ними в 1542—1568 рр. З документу видно, що село Млинівці (1543 р.) знаходилося «під тією дорогою, яка веде з Винник до Львова» і було приватною власністю католицького ксьондза Мнішковського, який успадкував його від своїх предків. В селі проживали селяни-кріпаки «піддані» католицького ксьондза, які змушені були виконувати важкі феодалні повинності: панщину, натуральні, грошові, церковні та інші данини.

У центрі села був панський двір, озеро з греблею, млином і корчма. В 1542 р. тут мешкав якийсь Коваль, якого хата і кузня лежала «на віддалі пострілу з лука» під високою горою (теперішньою «Лісівкою»). Вона розділяла Млинівці від Винник.

Власник щорічно отримував значні прибутки не лише з панщини, але й ставу, де була риба, і з кількох млинів та корчми. Свою продукцію з поля: ярину, овочі, збіжжя і навіть лісові плоди селяни продавали або в самому Львові, або в галицькому передмісті цього міста. Як це велося в середньовіччі, шляхта сусідніх сіл намагалася збільшити свої земельні володіння за рахунок сусідніх сіл прямим насильством. Тоді між шляхтою велися постійні чвари, які закінчувались судовими процесами. У середині XVI ст. володарі Винник шляхтичі Лагодовські намагались захопити частину Млинівців і повели суперечку за ґрунти з власником села ксьондзом Мнішковським. Цей судовий спір розглядався двічі у XVI ст.

Справу розглядав Львівський міський суд. Судова комісія була змушена прийти на місце, щоб обстежити території і примирити сусідів. Однак це не полегшило становища селян Млинівців і вони ще довго терпіли від здріств винниківських шляхтичів.

У період перебування військ Богдана Хмельницького під Львовом восени 1648 р. у Млинівцях були козацькі загони, яких підтримували селяни.

Наприкінці XVII ст., під час наступу татар село було знищено, залишилось кілька хат навколо ставу, які були приєднані до Винник. Так село Млинівці зникло з карти, тільки деякий час тут працював ще млин. Після цього ставом володіли окремі власники.

Озеро було створено як рекреаційну зону 1953 р., тоді ж були облаштовані водна та човнова станції, пляжі. До середини 1970-их років до озера ходив електропотяг від станції «Личаків». До початку 1990-их років озеро мало назву **Комсомольське озеро**. 1950—1970-ті рр. озеро – одне з улюблених місць відпочинку винниківчан. У 1980-их роках воно було доведене до жахливого стану. Людей далі приваблювали мальовничі краєвиди, але купатись у брудній воді не кожен ризикував. Озеро заросло очеретом та перетворювалось на велику калюжу, а згодом стало розсадником антисанітарії та шкідливих бактерій. Ліс довкола став звичайним сміттєзвалищем. На початку 1990-их років адміністрація Винник робила спроби врятувати озеро, але для цього потрібні були великі кошти. Чужих інвесторів озеро не цікавило, а своїх на той час було надто мало. Лише у квітні 2002 р. виконком Винниківської міської ради надав Винниківське озеро і прилеглу територію в оренду терміном на 20 років товариству з обмеженою відповідальністю (ТЗОВ) «Краківський ринок».

За Володимиром Сиротенком (Вербицьким) «Дума про вмираючі озера нашої юні»: «У лісах на Чатових скелях есесівці розшукали трьох не знайдених НКВДистами мольфарів і стали з ними працювати в лабораторії Ананербе. Її побудували в мальовничій долині між гір на краю старовинного урочища Забава. У місці, де тоді ще в повноводну річечку Марунька, під величезним садом графів Закревських, вливався потік Пасіка. З вигляду це був великий одноповерховий будинок, але ось під ним було ще кілька поверхів, в яких і знаходилися різні лабораторії, де і експериментували з мольфарами. Чим вони там займалися, не знав ніхто... Лабораторія перебувала в 10 м від острівця до центру озера. Там зараз найглибше місце... Цікавий факт. Львів був залишений німцями без бою 20 липня і узятий Конєвим 27 липня 1944, а ось в урочищі, де знаходилася лабораторія Ананербе, єгері протрималися до кінця серпня, після чого, підірвавши лабораторію, зникли в лісах гряди... Берія, як і Гімmlер, захоплювався містикою. Він послав у Вінники співробітників спецвідділу МГБ. Вони досліджували руїни лабораторії Ананербе, особливо цікавилися підвалами. Але в самий розпал досліджень, коли майже всі чекісти знаходилися в підвалах, пролунав могутній вибух і на місці руїн утворився величезний котлован, куди відразу ж поринули води Маруньки і потоку Пасіка. Вода безслідно зникла в котловані. Але ось наступної весною вона виринула звідси могутнім потоком, несучись по долині, змитаючи будинки околиці Вінників – Забави... Дирекція фабрики допомогла їм ліквідувати руїнування. Але наступної весни такий же потоп повторився знову і став регулярним. Справа в тому, що води, що потрапили з річку Марунька і потоку Пасіки, потрапляли у величезну карстову порожнину. Туди ж навесні сходилися потоки з численних гірських джерел. Весною, переповнена порожнина викидала скупчені води могутнім потоком, змитаючи все на своєму шляху. Дирекція тютюнової фабрики вже не мала грошей для ліквідації наслідків повеней. Тоді жителі околиці Забава

звернулися з колективним листом до першого секретаря Львівського обкому партії Грушецького... Грушецький ... зібрав у себе через два тижні закриту нараду провідних вчених області з питання, що робити в Вінниківськими повеннями... Зрештою, прийняли рішення заповнити порожнину на місці вибуху камінням, будівельним сміттям, з розвалин зруйнованих будинків міста, потім залити бетоном. Після виїзду на місце, вирішили, що найкращим варіантом буде створення тут місця відпочинку з озером, відгородженим від долини греблею, яка і буде регулювати водоскид. Наприкінці 1948 року Грушецького послали вчитися на курси при ЦК ВКП (б), а Козирев раптово помер (25.01.1949) і роботи зі спорудження дамби були тимчасово припинені... Будівництво греблі планувалося здійснити після того, як буде закінчена підготовка ложа для озера. Це вже відбулося при першому секретарі обкому Зіновію Сердюку, який і відкрив у 1953 урочисто Комсомольське озеро... Йдучи до Ради Міністрів України, він рекомендував на своє місце першого секретаря міськкому партії Василя Куцевола... Це завдяки йому над озером весною розквітав, а восени радував урожаєм яблук сад, над яким став шефствувати ректор сільгоспінституту, розташованого в Дублянах, академік Михайло Тимофійович Гончар... дослідженнями розвитку зерняткових займалися в Винниківському саду, завдяки чому він підтримувався в ідеальному порядку. Поставками яблук державі інститут не займався, тому їх закладали на зберігання в Дублянських складах з підвалами і холодильниками для вивчення процесів, що протікають під час тривалого зберігання».

Санаторій «Маріївка». Близько 1885 р. львівський підприємець

Еміль Браєр збудував у долині річки Маруньки недалеко від сучасного Винниківського озера кліматичний лікувальний заклад «Ма-

ріївка». Комплекс було зведено за взірцями професора Вінтернітца на височині біля ставка серед великого 11-моргового парку. Головний архітектор споруди — Михайло Ковальчук (1855 р., м. Станіслав, нині Івано-Франківськ — 14. 03. 1938 р., м. Львів; архітектор, історик і теоретик архітектури), співавтор Я. Шульц. Керівництво курортом обійняв доктор Юзеф Закшевський (1868—1930 рр.), колишній лікар клінік в Інсбруку, Мюнхені та Відні, який запровадив у закладі найсучасніші методи лікування. Грошовиті львів'яни все-таки віддавали перевагу курортам європейським, так що невдовзі Браєр збанкрутував, а «Маріївку» було

продано на аукціоні. 1900 р. відомий інженер Карл Ріхтманн купив «Маріївку».

Історична довідка. Карл Ріхтманн (1863 р., м. Перемишль — 1921 р., м. Варшава) — архітектор, інженер. Здобув технічну освіту в навчальних закладах Львова, Відня, Парижа. Від 1895 р. працював інженером залізничного будівництва, будівничим, архітектором, брав участь у спорудженні багатьох відомих об'єктів у Львові. Саме фірмі інженера Карла Ріхтманна Комітет будови костелу св. Єльжбети 1903 р. доручив виконання будівельних робіт за проектом відомого архітектора, професора Теодора Тальовського. Через помилку Тальовського у розрахунках міцності фундаменту не вдалося досягнути запроектованої висоти шпиль костелу. Карл Ріхтманн помер у Варшаві, поховали його на Личаківському цвинтарі у Львові.

Курорт був розташований у мальовничій околиці Винник, на узгір'ї серед великого парку, тут застосовували найсучасніші методи лікування та процедури. Для роботи в санаторії було запрошено першокласну обслугу, висококваліфікованого кухаря, збудовано теплицю, що дозволяло протягом цілого року мати свіжу городину.

Невдовзі Карл Ріхтманн запропонував Ю. Закшевському спів-власність закладу. Санаторій було дещо перебудовано, модернізовано та споруджено кілька нових корпусів, оранжерею. Ім'я інженера К. Ріхтманна та добра реклама зробили свою справу і «Маріївка» стала модним курортом. Тут неодноразово лікувалася одна з найбільш стильних львів'янок початку століття — письменниця Габрієля Запольска. Судячи з усього, ці роки були вершиною розвитку санаторію — Ю. Закшевський навіть зміг відкупити у Ріхтманна його частку і став, таким чином, повноправним власником.

На території санаторію звели кілька красивих будівель: каплицю, житловий будинок «Віллу», літній будиночок, званий «Швейцарка» та «Курхауз» — санаторний будинок із гімнастичним і більярдним залами. У дворі викопали колодязь глибиною 17 м. Окремо стояла так звана ледовня. Взимку на ставках вирубували брили льоду, складали їх у спеціальні тунелі, зберігали так упродовж усього літа і використовували для потреб санаторію.

Територію «Маріївки» прикрасили гарними клумбами, декоративними кущами. Навколо санаторію висадили бузок, жасмин, сосни і туї. У санаторії лікували переважно хвороби опорно-рухового апарату. Лікувальні грязі привозили у бочках з Італії, до послуг пацієнтів були тренажерний і масажний зали. Санаторій мав обладнання, яке за призначенням і принципом дії нагадує сьогоденні солярії, сауни і джакузі. Головний акцент «Маріївка» робила на водолікуванні, сонячних ваннах, чистому повітрі та спеціальній дієті.

Під час Першої світової війни курорт припинив існування. Спочатку тут розташувалися «на постої» німецькі військові, справу довершили мародери, скориставшись відсутністю власника. Після 1920 р. родина Закшевських продала «Маріївку», через інфляцію отриманих грошей вистачило чи не на пачку сірників. Новий власник влаштував тут літній будинок, а в 1953 р. на місці курорту з'явилося «Комсомольське озеро».

ВІІ. 7. РІЧКА МАРУНЬКА

Марунька — річка в межах міста Львова (витоки), міста Винник і Пустомитівського району Львівської області.

Природа. Марунька — ліва притока Білки (басейн Західного Бугу). Довжина Маруньки 14 км, площа басейну 65 км². Річище слабозвивисте, в нижній течії випрямлене і каналізоване. Споруджено кілька ставів, зокрема Винниківське озеро. Витоки розташовані на східній околиці міста Львова (в районі Майорівки), в межах Львівського плато. Витік річки утворюють два потічки, що мають форму «вил». Вони на всьому проміжку проходять лісом, аж до злиття перед Винниківським озером. За озером долина Маруньки розширюється до 1 км. Течія повільна, дно долини плоске і широкіше. Долина майже по всій довжині річки заболочена. Правий її схил порівняно розчленований долинами приток р. Волиця, р. Бережанка, потоком Марущак, р. Кабанівка. Спочатку тече між пагорбами Винниківського лісопарку на південний схід, потім через місто Винники,

а далі — на схід у межах Грядового Побужжя (між Винниківською та Дмитровицькою грядами). Впадає в р. Білка на північ від села Чижикова.

Історія. Ще 100 років тому вода у Марунці була настільки чистою, що її використовували для пивоваріння у броварні австрійця Грунда. Броварня заснована у 70-их рр. XIX ст. Пиво Грунда славалося далеко за межами Львова. Пиво «від Грунда» називали навіть Лисиницьким «праздроєм», порівнюючи його з відомою маркою чеського пива. 1922 р. Львівське Акційне Товариство Броварів і віденська фірма «Маутнер-Маргоф» на базі

броварні створила Акційну спілку «Лисиницька фабрика пресованих дріжджів та спирту». З 1945 р. це – Львівський дріжджовий завод. Недосконала система очистки стоків мала шкідливий вплив на Маруньку, практично знищила її. 1994 р. на місці дріждзаводу створено АТ «Ензим».

У давнину вздовж Маруньки проходила дорога, яка була дуже вибоїста, придатна лише у суху погоду. Починалася вона біля Личаківської рогатки, вела через Ялівець, коло Горів, через пивоварню Грунда і виходила на Забаву. Називалася вона нижньою дорогою. У 1787 р. зі Львова через Винники прокладено Бродівську дорогу на Золочів і Броди. Ця, як її називали у давнину, цісарська дорога і сьогодні з'єднує Винники зі Львовом. Частково дорога проходить по лінії глиняних валів, які, на думку археологів, оточували оборонне селище близько 1800—2000 р. до н. е. Залишки валів позначені на австрійській карті 1783 р. Матеріал валів використовували для насипу під тверду основу дороги.

На околиці Винник, де долина Маруньки стає широкою, починається урочище «Забаву». З давніх-давен на луках над Марунькою люди збиралися на обрядові дійства, свята, забави, звідси і назва урочища.

Сіножаті над Марунькою називалися ще до недавня «Бліх», «на Бліху», від німецького «bleichen» – «відбілювати». Винниківські газдині прали і відбілювали тут на сонці домоткане полотно. На Забаві було два ставки Ліпських з млинами, тютюновий млин Манка і млин Міллера, що діяв до недавнього часу. У районі Забави Марунька ставала повноводною річкою, ще років 60 тому в ній ловили рибу, купалися діти.

Екологія. Згідно з моніторинговими дослідженнями, проведеними КП «Адміністративно-технічним управлінням» у II кв. 2015 р., р. Марунька є одним з найбільш забруднених водних об'єктів Львова та околиць. У воді зафіксовані перевищення гранично допустимих концентрацій заліза загального, азоту амонійного, фосфатів, завислих речовин, БСК5, ХСК.

VII. 8. ВИННИКІВСЬКИЙ ЗАМОК

Протягом століть зі Львова до Винник вели дві дороги. Одна з них,

Глинянська, що йшла на схід, до Києва і на південь – у Крим. Друга – дуже вибоїста, придатна лише у суху погоду, починалася коло Личаківської рогатки, вела через Ялівець, коло Горів, через пивоварню Грунда,

вздовж р. Маруньки і виходила на Забаву. Називалась вона Нижньою дорогою.

1787 р. зі Львова через Винники прокладено Бродську дорогу (цісарську) на Золочів і Броди. Ця дорога і сьогодні з'єднує Винники зі Львовом. Дороги з твердим покриттям називали по-різному: «гостинець», «цісарська».

Історична довідка.

Глинська або Глинянська дорога (Glinska, Gliniańska) називалась ще з XV ст. Тут ще з княжих часів проходив основний торгівельний шлях на Схід – Глинянський тракт, що вів на Глиняни, Золочів і Київ. Сучасна вулиця Глинянський тракт у Львові відгалужується від Личаківської за колишньою рогаткою, а раніше вона починалася від мурів середмістя (Глинянської брами). Саме з цього (Східного) боку Львів неодноразово відбивав напади татар. У XVI ст. за частиною дороги закріпилась паралельна назва – Личаківська. 1787 р. Глинянська (Glinianer Gasse, Gliniańska, потім Личаківська) вулиця стала головною артерією Личаківського передмістя. Нею простягалися цісарська дорога на Золочів, де вона розгалужувалася на Броди (далі на Волинь до російського кордону) й на Тернопіль, а звідти через Чортків на Поділля й до Криму. Під час німецької окупації 1941–1944 рр. вулиця називалась Східною (Oststrasse). 1944 р. її перейменували на В. Леніна. 1990 р. вулиці повернуто її попередню назву. Там, де закінчується підйом вул. Личаківської і вона стає рівною, тривалий час стояла рогатка — пристосування, яке перекривало дорогу до міста. За право проїзду до міста з селян, котрі везли продукти, стягали мито. Поступово і саме місце дістало назву Личаківської рогатки.

Цісарська дорога (в районі Винник) частково проходить по лінії глиняних валів, які, на думку археологів, оточували енеолітичне нордійське оборонне селище близько 1800–2000 р. до н. е. Залишки валів позначені на австрійській мапі 1783 р. Матеріал валів використовували для насипу під тверду основу дороги. Місце, де при дорозі автостоянка ніби нависає над долиною, називалось «Стражники». Тут у мурованому будиночку під солом'яною стріхою розміщувався дорожній патруль.

Нижня дорога з побудовою цісарської не перестала функціонувати. Для багатьох вона мала свої принади і переваги – була коротшою, звичною, вела попри млини, броварню, куди заходилося на пиво і на новини. Мабуть, саме для таких гостей у Грунда при вході була вивіска «Вхід босоніж категорично заборонений». У важкі повоєнні роки, коли проїзд у автобусі був розкішшю, багато винниківчан діставалися до Львова пішки саме цією Нижньою дорогою.

Ялівець (Яловець) — місцевість у Личаківському районі Львова в районі рогатки (перехрестя) вулиць Пасічної та Личаківської. За однією версією, назва походить від рослини ялівець, останні екземпляри якої зустрічались тут ще у 1930-их рр. За іншою версією цю назву породили неврожайні (ялові) землі цієї місцевості. Давній топонім нині зафіксований лише у назві невеликої вулиці Ялівець. До місцевості також застосовували іншу назву — «Машів». Поселення, територія якого починалась за

вул. Біваковою (тепер Голинського), оточена землями громади Кривчиці, здавна належала до міста Львова. Наприкінці XIX ст. тут збудовано кавалерійські казарми, які у 1920-их рр. використовувались як табір для інтернованих та полонених українців. Пізніше тут розміщувався 14-й полк уланів (так званих «Язловецьких»). Після 1944 р. казарми зайняла кавалерія Червоної армії, а децю пізніше тут влаштовано 28-й авторемонтний завод Міноборони СРСР. 1920—1930-их рр. територія Ялівця забудована віллами та невеликими кам'яницями. У 1950-их рр. в ярах Ялівця створено велике звалище військової техніки.

Територія, на якій був розміщений Винниківський замок, є географічною домінантою північно-східної частини сучасних Винник. Матеріали археологічних досліджень вказують, що дана місцевість активно заселялася ще з доісторичних часів.

За часів короля Данила навколо цієї території з'явився населений пункт Малі Винники, потім Винники. Враховуючи зручне фортифікаційне розміщення на місцевості – підвищений пагорб над заплавою р. Маруньки – Винники мали у цей період досить важливе суспільно-політичне значення. Отже, можна припустити, що замок у Винниках має досить давнє походження.

Ярослав Пастернак (видатний український археолог) відкрив у 1935 р. на території Винниківської тютюнової фабрики поселення, оточене земляним ровом. Дослідник датує його 1800 р. до н. е. На думку історика М. Керницького, замок у Винниках був споруджений королем Левом Даниловичем для захисту Львова зі сходу. Винниківський краєзнавець М. Влох стверджує, що Винники вже у XV ст. мали досить суттєву лінію укріплення, що входила в систему оборони Львова.

Винниківський замок являв собою розміщений на пагорбі з крутими схилами укріплений двір, мав форму півострова. Точної дати побудови першого Винниківського замку в документах не збереглося. Проте, замок у Винниках міг існувати ще з часів короля Данила. Під час перебудов зовнішній вигляд замку, як і інших будівель центру міста неодноразово змінювався. На даний час археологами не знайдено ні залишків споруд, ні кладочного матеріалу, ні слідів фортифікаційних укріплень, які свідчили б про давнє походження замку. М. Влох згадує про оборонний вал і додаткові укріплення з оборонною вежею в урочищі «Піддіброва».

До нашого часу дійшли тільки рештки споруд (підземного рівня) замку, що ймовірно був збудований у XVII–XVIII ст. Рештки замкових споруд вивчались та були задокументовані у 1930-их роках під час реставраційних робіт. У 1970-их роках, під час будівництва нового корпусу фабрики були частково знищені підземні галереї, що були збудовані з каменю і цегли.

Наталія Сиряміна у праці «Замок у Винниках – давній форпост на підступах до Львова» подає опис фортифікацій замку: «Огорожа з цегли навколо сучасної фабрики, яка починається з воріт по вул. Галицькій

і обмежує територію зі сходу, півдня і частково із заходу повністю повторює місцепроходження куртин замку, які пізніше слугували за огорожу первісної тютюнової фабрики. До недавнього часу ця стіна мала інший вигляд і закінчувалась дашком, вкритим дахівкою різних часів, про що свідчать написи на її фрагментах, знайдених поблизу огорожі. Дахівка, і це очевидно, відноситься до періоду, коли на території замку вже існувала тютюнова фабрика. Куртини періоду бастіонових фортифікацій мали вигляд інший.

Про те, що куртини пізніше були перебудовані під огорожу свідчать два типи цегли застосовані в кладці огорожі (не враховуючи сучасного). У воротах і де-не-де в огорожі зустрічається цегла яскраво-червоного кольору, яку за колекцією В. Корнєєвої, з розмірами 28 x 5,5 x 14—15 см можна віднести до поч. XVIII ст. Сама огорожа посаджена на фундамент, або мурування більш давнього походження з необроблених плит вапняка. Куртини (огорожа) стоять на валах з південного боку яких простежуються залишки рову. Південно-західний кут огорожі оформлений залишками п'ятикутного бастіону з ескарпами, викладеними недосконало обробленими плитами вапняку (розмір 16—33 x 65—70). Шия бастіону з гострим кутом майже повністю прослідковується, решта розібрано, або засипано землею.

Західна стіна, прямує на північ, закінчується в місці перелому на захід ще однією стіною з оброблених вапнякових плит. Тут, безумовно була північна границя первісної замкової території, яка під час влаштування тютюнової фабрики була посунута на північ. Фрагмент стіни з вапнякових плит міг бути ескарпом куртини, або ще одного бастіону... На території фабрики збереглися споруди підземного рівня – це коридори, стіни яких кладені з цегли, в деяких місцях – з каменю і перекриті бочковими склепіннями. Ці споруди археологами були мало досліджені, але можна стверджувати що то залишки пивниць палацових споруд.

Розкриті археологічною експедицією 1995 р. два кам'яних фрагменти не мають до палацових споруд замку явного відношення... Спосіб та матеріали (три типи цегли) мурування фундаменту свідчить про те, що споруда неодноразово перекладалася, а мурування вапнякових (фундаментних) брил значно давнішого походження ніж цегляне. Презентований фрагмент, де використана цегла, яка датується в більшості сер. XVIII ст., а також застосований тип конструкцій (лучкові перемички) сер. – кін. XVIII ст. можна датувати кінцем XVIII – поч. XIX ст., тобто часом реконструкції замкових споруд під тютюнову фабрику. Це також підтверджується використанням у фрагменті цегли з клеймом, де простежується напис з іменем «J. SHYMACH», що може бути прізвищем одного з жителів м. Винники з німецьких колоністів Шумахера (SHYMACHER), очевидно власника цегельні поч. XIX ст. ... В мурованому фундаменті фрагменту була також використана цегла періоду XIV–XVI ст....».

Опис замку подає І. Тимець у статті «Винниківський замок» (2008 р.): «Численні перебудови неодноразово змінювали замок. У XVII—XVIII ст. замість давнього дерев'яного збудовано кам'яний замок з поділом на верхній і нижній двір, з великою кількістю підземних ходів і галерей, що підтверджує його стратегічно-фортифікаційне призначення. На карті XVIII ст. чітко видно контури замку та насипні вали. Про військове значення споруди свідчать також знайдені 1782 р. дві залізні гармати, а в 1990 р. — чавунні ядра від фальконета.

З середини XVIII ст. замки як фортифікаційні споруди втрачають своє значення, і Винниківську фортецю перебудовано на палац. У верхній частині жили його власники, була каплиця, а нижня складалася з господарських приміщень: стаєнь, майстерень, про що свідчать археологічні знахідки...

Внаслідок першого поділу Речі Посполитої (1772 р.) Галичина перейшла під владу Австрії. У 1770—1780-их роках австрійський уряд здійснив ряд реформ, зокрема, скасував монастирське землеволодіння.

Частина монастирів була закрита, їхнє майно конфісковано, а приміщення передані під школи, лікарні, склади тощо. С. Гловінський ще за життя завбачливо передав свій маєток цесаревій Марії-Терезії, обумовивши надання частини коштів на утримання кафедрального костелу у Львові та відкритої ним школи для дітей шляхетського походження.

1779 р. у приміщення Винниківського замку була перенесена створена роком раніше у Львові тютюнова фабрика. Будівлі замку (загальною площею близько 38,5 тисяч сажнів: головний корпус — 10712, вартівня — 2818, службові помешкання — 1056, приміщення контор — 2856 і 3100 сажнів), відповідно до нових потреб, вимагали переобладнання, на що було витрачено 43972 гульдена 24 крейцери. Сама фабрика була розташована у головному замковому приміщенні, а інші будівлі було переобладнано під склади сировини, фабричного інвентарю, вартівню, помешкання директора тощо.

Вже у 1797 р. при фабриці була броварня на 40 бочок і гуральня з трьома котлами. Продукцію постачали в заїжджий двір та в корчми, які за її реалізацію отримували кожну двадцяту бочку безкоштовно. Наприкінці XVIII ст. у Винниках почали функціонувати цегельня і вапнярня. У 1818 р. на фабриці здійснено низку реконструкцій і перебудов, а у 1848 р. Лейггор Бавер завершив перебудову головного корпусу фабрики, що обійшлося у 152 243 флорена.

Під час Першої світової війни Винниківська фабрика зазнала значних втрат: у вересні 1914 р. згоріли головне приміщення, розташоване у стародавньому замку, вціліла лише частина складів, що зі сторони сучасної вулиці Галицької. Після війни адміністрація і не думала про його відбудову, а невдовзі пошкоджену споруду продала за дуже низькою ціною як будівельний матеріал Леонові Готфрейду. Обурені винниківчани звернулися до дирекції підприємства з клопотанням скласти план відбудови

й реставрації будівлі; у 1928 році вони відправили листа до Готфрейда з вимогою припинити її руйнування на основі відповідного розпорядження Президента Польщі про охорону пам'яток. Наступного року було створено спеціальну комісію архітектурної ради з обговорення реконструкції замку. До комісії входили: В. Лело — заступник директора фабрики, консерватор Державних пам'яток мистецтва та архітектури, Р. Леваковський, Т. Вребель і Б. Віктор (два останніх обіймали посади президента та віце-президента Спілки польських архітекторів). Комісія визнала заслуги колишнього власника палацу єпископа Словінського перед громадськістю та, з огляду на історичну й архітектурну цінність споруди, склала висновок про можливість її відбудови. Але патріотизм і висновки титулованої комісії, вочевидь, були не такими вагомими, як аргументи зацікавленої сторони. Вже через три місяці Міністерство релігійних визнань і «освіти публічної» стверджує, що: «...Згаданий план вже перед війною, як повністю перебудований, значно збільшений і замінений на фабрику, представляв малу історичну вартість, тим більше після пожежі та воєнних руйнувань, не може, як руїна бути у цьому випадку обгрунтованою». Цей вердикт і визначив долю руїн палацу. Надія винниківчан побачити у реставрованій будівлі повітовий суд, загальні й професійні школи, як видно з клопотань ще на початку боротьби за відновлення палацу, так і не втілилися у життя. Фабрику відбудували лише на верхній терасі.

Друга світова війна, радянський раціоналізм та реалізм, наше практичне сьогодення також долучилися до руйнування історичного середовища Винник. Попри це наше містечко не втратило свого колориту, туристичної привабливості».

ВІІ. 9. ЦІСАРСЬКА КРИНИЦЯ

За часів австрійського панування було прийнято давати назви багатьом історичним чи географічним об'єктам назву «цисарський», або «цисарська». Не минула ця «мода» і Винники.

1787 р. зі Львова через Винники прокладено Бродську дорогу (цисарську) на Золочів і Броди. Ця дорога і сьогодні проходить біля г. Шипшина.

Біля підніжжя гори розташована «**Цісарська криниця**». Це — невеличка кам'яна споруда з аркоподібним входом і нішами у стінах з двох боків від нього та викарбуваною латинською цифрою «MDCCCXXVI» (1826) на фронтоні під кам'яним дахом, що заріс мохом і травами. Таких збірників води започаткованих у 20-ті — 40-ві рр. XIX ст. було збудовано декілька на Погулянці у Львові. Від них йшли водоводи до центру міста: Францисканський, I Венглінський, II Венглінський.

Ігор Тимець у книзі «Таємниці тютюнової фабрики» згадує про неї: «Зі збільшенням обсягів виробництва виникли проблеми із забезпеченням фабрики тютюну водою. Криниці, якими користувалися ще з часів існування замку вже не давали необхідної кількості води. Тому в 1823—1826-их рр. у г. Жупан проклали штольні й збудували закритий резервуар, який отримав назву «Цісарська криниця». Вода з «Цісарської криниці» надходила на тютюнову фабрику.

За переказами «Цісарською» її назвали через те, що воду з неї пив австрійський цісар. Легенда частково правдоподібна. За матеріалами М. Влоха, австрійський імператор Франц I під час подорожі Галичиною у 1817 р. відвідав фабрику тютюну у Винниках та оглянув виробництво.

Михайло Влох у розділі «Хроніка тютюнової фабрики» пише: «1817р. Кам'яний збірник на воду, будова нового табачного млина із шлюзою».

«Цісарська криниця» відома з княжих часів і являє собою шахтний колодязь з чистою водою, яка надходить з джерел, через складну систему таємних переходів та галерей, що були споруджені під г. Жупан. З історичних джерел відомо, що ці підземні ходи мали довжину до декілька кілометрів і можливо зв'язували між собою Винниківський замок і Чатову скелю.

1826 р. будують дерев'яний самопливний водопровід від «Цісарської криниці» до тютюнової фабрики, а на місці криниці закриті приміщення розмірами 5 м х 6 м. За переказами, у нішах на фасаді, були встановлені кам'яні статуї (можливо ікони) Матері Божої та Ісуса Христа. Тепер ніша пустує і доля скульптур невідома. Всередині споруди поміщають збірник для води (3 м х 2.5 м х 1.2 м), вода в який надходить, просочуючись через стіни та стікаючи по підземній галереї аrochenого типу (ширина до 1 м, висота 1,5 м, довжина до 15 м), що прилягає до приміщення з басейном.

Очевидно, що дана галерея і є залишком древнього підземного переходу княжих часів. Ідентичні за розмірами і способом кладки каменю підземні ходи знайдені в 1992 р. на території тютюнової фабрики. На фабриці цей водозбір закінчується біля колишнього приміщення їдальні, де був обладнаний кам'яний басейн з джерелом.

Відомості про перебудову даного водозабору і водопроводу до 1940 р. відсутні. Старожили згадують, що під час Другої світової війни в ходах «Цісарської криниці» переховувалися молоді винниківчани від призову до лав Червоної армії і відправки на фронт, після чого значна частина шахт криниці була замурована, а дерев'яний водопровід було замінено на

сталевий D 100 мм, який діє до наших днів. Оскільки водопровід прокладено вулицями: На Куті, Крушельницької, Пушкіна, Жупан, Ринок, то практично кожен житловий будинок цього кварталу користується водою з даного водопроводу. Хоча офіційно до 1976 р. до водопроводу були підключені лише будинки господарів Домазар та Проць (водопровід прокладався через їхні землі).

У період з 1946 р. по 1976 р. приміщення водозабору і водопровід експлуатує і обслуговує тютюнова фабрика. Дебіт води не задовільняє виробничі потреби фабрики, тому в 1976 р. обладнують свердловину біля села Волиця і будують новий водопровід (D 300 мм) на фабрику через південну частину міста. Практично з цього часу водозабір «Цісарської криниці» стає безгосподарним.

За даними Ігора Германа, який досліджував «Цісарську криницю», дебіт води у кінці 1990-их рр. становив 12 м куб. на добу в зимовий період і до 7 м куб. у літній період.

Отже, «Цісарська криниця» є тією історичною пам'яткою, котра приносить практичну користь і донині.

VII. 10. ПЕРШИЙ СКУЛЬПТУРНИЙ ПАМ'ЯТНИК Т. ШЕВЧЕНКУ НА УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

1913 р. у Винниках встановили перший на українських землях скульптурний пам'ятник великому Кобзареві.

Перший монумент Кобзареві з'явився у Галичині. Первісток шевченкіани (пам'ятний знак) був встановлений у річницю його смерті в 60-их роках XIX ст. біля Соکیلської скелі, що височіє над Черемошем між селами Тюдів і Великий Рожин Косівського району. Монумент мав вигляд білої колони, на якій гуцули вирізьбили цитату з його поезії:

«Схаменіть-
ся! Будьте
люди, бо ли-
хо вам буде.
Розкуються
незабаром
заковані
люди —
Настане
суд...».

Най-
першим ві-
домим па-
м'ятником
поетові поза
межами Ук-

раїни можна вважати невелике мармурове погруддя Шевченка на округлій

колонії-п'єдесталі, встановлене 1881 р. у колишньому Новопетровському укріпленні (нині форт Шевченка) на півострові Мангишлак. Пам'ятник проіснував до 1920 р., аж поки його не зруйнувала революційна кіннота невстановленого забарвлення.

Перший пам'ятник великому Кобзареві на теренах України було споруджено у Харкові (1898 р.) коштом О. К. Алчевського (палкого патріота української культури) у Миронівському провулку (тепер — Раднаромівська вулиця), поблизу Харківської недільної школи, у сквері садиби Алчевських. На високому постаменті було встановлено мармурове погруддя Т.Г. Шевченка. Його автором був професор Петербурзької Академії мистецтв, виходець з України, харків'янин Володимир Олександрович Беклемішев (1861–1920 рр.). Бюст Шевченка зберігався у родині Алчевських до 1932 р. На початку 1930-х рр., коли у Харкові було відкрито Шевченківську картинну галерею, викладач місцевого юридичного інституту Микола Олексійович Алчевський (син Олексія Кириловича) передав пам'ятник до її фондів. Після закінчення Другої світової війни бюст реставрували і відправили до Київського державного музею Т. Г. Шевченка, де він експонується й до сьогодні.

Особливо багато пам'ятників і меморіальних дощок Кобзареві було встановлено в Галичині під час відзначення 50-річчя з дня смерті Т. Шевченка у 1911 р. і святкування 100-річчя з дня його народження в 1914 р. Перший на Західній Україні пам'ятник Кобзареві звели у вересні 1911 р. у с. Лисиничах з ініціативи голови «Просвіти» Данила Вендиша. Спочатку на місці майбутнього пам'ятника поставили кам'яне погруддя. Пам'ятник звели за кошти селян. Спочатку пам'ятник мав вигляд увінчаної хрестом піраміди з вмонтованим фарфоровим портретом Кобзаря і нагадував первісну могилу Шевченка на Чернечій горі. До 100-річчя з дня смерті поета пам'ятник дещо змінили: замість хреста встановили бронзове погруддя Кобзаря.

1913 р. у Винниках був встановлений перший на українських землях скульптурний пам'ятник великому Кобзареві. Тривала титанічна боротьба українців Західної України, в умовах австрійської монархії за увіковічнення пам'яті Великого Українця, увінчалася успіхом. На велелюдному мітингу, влаштованому з цього приводу, присутні висловили глибокий жаль, що пам'ятник Т. Шевченку на той час не дозволено було відкрити ні царським урядом Росії у Києві, ні польським у Львові. Побудова Кобзарєвого погруддя у ті часи вважалася великою подією у культурному житті українців Галичини ще й тому, що до того споруджували пам'ятники у вигляді гори каміння, з якої виглядав портрет Шевченка, а з того каміння підіймався великий хрест. Примітивність таких форм часто викликала справедливі нарікання з боку творчої інтелігенції.

Великий внесок у дослідженні історії пам'ятника Т. Шевченку у Винниках зробили: краєзнавець Михайло Керницький та академік Володимир Грабовецький.

Ще у 1877 р. львівський скульптор Тадеуш Баронч зробив бюст Тараса Шевченка з теракоти і експонував його на виставці в Кракові. В кінці XIX ст. інший скульптор, Купріян Годабський на замовлення одного одеського громадянина, зробив нове погруддя Т. Шевченка, яке жителі Львова намагались встановити в рідному місті. Проте польські урядовці в Австро-Угорщині всілякими методами перешкоджали увічненню пам'яті «хлопського зрадці, схизмата і гайдамаки», заборонивши встановлення погруддя Шевченка у Львові.

На початку XX ст., коли наближалось сторіччя з дня народження поета, прогресивна галицька інтелігенція доклала багато зусиль до того, щоб встановити пам'ятник Т. Шевченкові у Львові. Проте на перешкоді ставали польські чиновники, які керували всіма сферами життя у Галичині.

Історична довідка.

У Львові є три пам'ятники Тарасу Шевченку: перший встановлений 1960 р. на подвір'ї СШ №63 на вул. Личаківській, другий знаходиться біля входу в «Шевченківський гай» на Чернечій Горі, третій, відкритий у 1992 р., знаходиться на проспекті Свободи.

Тоді виникла ідея поставити пам'ятник Шевченкові біля Львова. Винниківчани вирішили до 100-річчя народження Кобзаря встановити у себе цей пам'ятник. На кошти, зібрані серед робітників, селян і інтелігенції, в 1910—1912 рр. в майстерні Яворського у Львові був зроблений пам'ятник великому Кобзареві, а влітку 1913 р. встановлений в центрі Винник.

Пам'ятник Т. Шевченку виготовлено з каменя-пісковика, який видобувають у Застіночівському кар'єрі, що розташований на північно-східній околиці с. Застіноче Тербовлянського району Тернопільської області. У Тербовлянських міських актах Застіночівський кар'єр згадується ще з 1430 р. У цьому кар'єрі на різних глибинах розташовуються різні за якістю і міцністю пласти пісковика. Найміцніший, подібний до граніту видобувають у нижніх пластах. У верхніх пластах є відносно м'якший, більш піддатливий для обробки матеріал. Його й використовують для виготовлення пам'ятників. Тербовлянський пісковик є морозостійким матеріалом. Йому не страшні навіть сильні зимові холоди та вітер. Дуже суттєвою якісною ознакою цього пісковика є абразивність (під дією холоду та вологи поверхня пісковика не розшаровується, а зберігає свою первинну форму). Дотепер є пам'ятники та скульптурні вироби з цього каменя, що простояли без суттєвих змін вже понад 200 років.

Організатором будівництва та відкриття пам'ятника виступило товариство «Просвіта». При цьому було обрано комітет, до якого входили В. Левицький, о. Г. Гірняк, Г. Грицай, Ю. Левицький, М. Ліщинський, що розпочав збір коштів серед місцевого населення. Виконати план пам'ятника було доручено архітекторові О. Лушпинському.

Лушпинський Олександр Онуфрійович (23 липня 1878 р., с. Буцнів Тернопільська область — 20 листопада 1943 р., Львів) — український архітектор, художник, скульптор. За проектами Олександра Лушпинського зведено кільканадцять храмів і ще більше цивільних споруд на теренах Львівщини, Івано-Франківщини і Тернопілля. О. Лушпинський залишив помітний слід не лише у вітчизняній архітектурі, він плідно творив і виробив власну художню манеру в галузі скульптури, малярства, декоративно-прикладного мистецтва, побутової кераміки, меблярства, а також реставрації. Помітний слід Олександр Лушпинський залишив у царині скульптури. У 1911 р. у селі Бурдяківцях на Борщівщині він спроектував перший пам'ятник Кобзареві у Тернопільському краї. Створив монументальну споруду на честь Маркіяна Шашкевича у 1911 р. у селі Підлисся на Золочівщині, проект надмогильного пам'ятника своєму учителеві Іванові Левинському на Личаківському цвинтарі у Львові.

Святкове відкриття першого в Україні скульптурного пам'ятника Т. Г. Шевченку відбулося 28 вересня 1913 р. при співучасті хору і духового оркестру з Вінник, Лисинич та Ланів, численних гостей зі Львова (два надзвичайні поїзди привезли сотні львів'ян), в числі яких були д-р Е. Олесницький, голова Народного Комітету д-р К. Левицький, о. Лежогубський, проф. Р. Залозецький, поет Богдан Лепкий. На площі зібралося кілька тисяч людей.

За спогадами сучасників та старожилів на відкритті пам'ятника були близько 500 представників зі Львова, цілі делегації з навколишніх сіл та товариств: «Просвіта», «Сокіл», «Січ» та великої кількості українського населення з самого міста.

Рівно о 10 год 30 хв. постріли сповістили про початок великого свята. Селянський оркестр з сусіднього села Лисиничів виконав серенаду Шуберта «Над морем», а місцевий хор під керівництвом учителя Вислободського — «Заповіт» Т. Шевченка. З вступною промовою виступив голова комітету по встановленню пам'ятника нотар м. Вінники Володимир Левицький, який відкрив пам'ятник Шевченкові. Пам'ятник складався з п'яти пластів, тесаного чотиригранного каменя, на якому височіло погруддя поета в шапці.

На обеліску були викарбувані пам'ятні слова:

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

1814 -1914

В столітні роковини уродин

Винницькі українці

Після промов селяни, робітники, інтелігенція, учні, вшановуючи пам'ять великого поета, пройшли демонстрацією біля пам'ятника, поклавши біля нього десятки вінків. Відбувся урочистий похід вулицями Вінник. На чолі походу їхала кіннота винниківчан у козацьких одностроях, у кількості 40 осіб.

Ось як описує цю подію Кач М. «Відслоненє пам'ятника Т. Шевченка у Винниках» (Ілюстрований народний календар товариства Просвіта. 1916. – Львів, 1916. – С. 184–186):

«Осібним поїздом, що вийшов зі Львова о год. 9 20, приїхало до Винник коло 500 львівських гостей. На двірці привитали їх місцеві українці та в супроводі музик з Лисинич і Лавів відвели на площу, на котрій здвигнено Шевченків пам'ятник. Перед пам'ятником, заслоненим сино жовтою наміткою, усталися представники львівських та винницьких товариств з вінцями і прапорами.

Як представники українських парламентарного і соймового клубу були д-р Євген Олесницький, радн. Іван Кивелюк і проф. Роман Залозецький.

Точно о год. 10. 30 роздав ся гук моздірових вистрілів звіщаючий початок незвичайного торжества. Селянська орхестра з Лисинич відіграла серенаду Шуберта «Над морем». Поправним виконанем сего кусника збудила подив у всіх присутних. Відтак місцевий мішаний хор під умілою диригентурою учителя п. Вислобоцького відспівав Шевченків «Заповіт». Саме торжество заінавгурував голова пам'ятникового комітету п. ресент Володимир Левицький. В часі промови зняв з пам'ятника відслону та віддав його в опіку та на власність загалу винницьких Українців, складаючи подяку усім, котрі в який небудь спосіб причинили ся до його здвигненя.

На конець промови привитав представників товариств та усіх прибулих гостей.

Другий в ряду промовив представник українського парламентарного клубу та Народного комітету д-р Євген Олесницький. В краснорічивій промові вказав на те, що пам'ятник нашого генія приходить ся нам здвигнути у Винниках а не Києві або у Львові, де всі заходи зустрічають ся з варварським відпором репрезентацій тих міст. Від товариства «Просвіта» промовив о. сов. Лежогубський, вказуючи у своїй промові на ті ідеали, які проповідав Тарас у своїх безсмертних творах та взивав, щоби пам'ятник Шевченка став для Вінничан символом нашої народної ідеології.

З черги промовив відомий проф. Богдан Лепкий. По промовах новооснована місцева орхестра відіграла гимн «Ще не вмерла!». В часі, коли лисиницька музика грала вязанку народних пісень, усталися похід, який перейшов головними улицями Винник.

На чолі походу їхала кінна бандерія місцевих міщан в козацьких одностроях в числі около 40 людей. За ними йшли чети місцевих Соколів та Сокілок в одностроях з прапором, а дальше відділи клепарівського Сокола з вінцем, Сокола-Батька з прапором, Сокола III з прапором і вінцем, Січи повітової в одностроях, Січи ім. Петра Дорошенка, Сокола з Борщович, Сухоріча, Гаїв та Підберезець, відтак делегації читалень «Просвіти» з Лисинич, Гаїв, Підберезець, Миклашова, читальні в Середмістю, Голоска, Сихова, Звенигорода з вінцями. За Соколами усталися чвірками учениці

У. Т. П., гімназія С. С. Василянко, ученики українських гімназій, львівські гості, винницькі Українці та народ сусідніх місцевостей.

Улиці, котрими переходив похід, були так прикрашені безлічю хоругов, що Винники під ту хвилю робили вражінє виключно української місцевости.

Похід на кінець передефілював перед пам'ятником Шевченка а делегації зложили вінці. Від читалень промовляло двох бесідників п. Д. Вендиш з Лисинич і п. П. Вовк з Гаїв.

Ось так закінчила ся перша часть свята.

Пополудни о год. 2. відбув ся фестин на площі місцевої «Просьвіти» і серед веселих забав та танців надійшов скоро час відїзду до Львова.

Сам пам'ятник з тесаного каменя, робить дуже миле вражінє. Виконаний він після планів арх. Лушпінського в робітни п. Яворського у Львові. По трох камінних степенях виходить ся на камінне підмурованє окружене залізною огорожею. На обох кінцях стоять камінні стовпи. Сам пам'ятник складаєть ся з 5 верств тесаного чотиригранного каменя, на котрім спочиває погрудє Тараса. Красу пам'ятника підносить те, що лежить при головній улиці Винник, що носить також назву Шевченка.

Здвиженєм сего пам'ятника дали винницькі Українці доказ, що праця у них іде скорим ходом вперед. Від себе можемо лиш побажати, щоби і на дальше стали приміром для усіх громад свого округа та звернули тепер свою працю на здобутє політичної переваги у самих Винниках, чого початком винна бути українська школа і українська рада громадська.

Під час перебування у Винниках московських військ (1914—1915 pp.) біля пам'ятника збиралися солдати-українці і співали українські пісні, згадуючи Великого кобзаря.

Цілий і неушкоджений простояв цей пам'ятник аж до листопада 1918 р., доки не був понівечений польськими підлітками (молотками і зубилами були відбиті ніс, вуха). На жаль, під час подій українсько-польської війни в січні 1919 р. над пам'ятником Т. Шевченку було вчинено ще один варварський акт вандалізму. Польські вояки під командуванням полковника Токаржевського на головному вокзалі у Львові потайки проникли до вагонів санітарного поїзда і так дісталися на залізничну станцію у Винники, де відразу вступили в бій з січовиками. Прориваючись до міста, окупанти інсценізували розстріл пам'ятника Шевченку.

1921 р. жителі Винник, в умовах жорстокого панування Польщі, вирішили широко відзначити шістдесятиріччя з дня смерті Т. Г. Шевченка. На прохання ювілейного комітету уряд дозволив це свято. Проте львівський староста побоюючись, щоб святкування не викликало селянських чи робітничих заворушень, секретним листом дав наказ повітовим комендантам поліції пильно стежити за ходом цього свята і своєчасно інформувати про все у Львів.

Міщани Винник вирішили відновити перший пам'ятник. За зібрані серед українського населення гроші, скульптор Андрій Коверко реставрував пам'ятник Т. Г. Шевченкові.

Історична довідка.

Андрій Коверко — автор пам'ятника митрополиту Андрею Шептицькому, який було встановлено у жовтні 1932 р. у саду греко-католицької Теологічної Академії на вул. Коперника, 38. Пам'ятник знаходився між будинком Академії (тепер географічний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка) та вулицями Сикстуською (тепер вул. Дорошенка) та Коперника. Це був перший український пам'ятник у Львові. 1945 р. пам'ятник був знищений москальсько-більшовицькими окупантами.

Зважаючи на політичну ситуацію, що склалась на той час, польська влада за жодних умов не хотіла давати дозволу на його урочисте відкриття. Староста міста поляк п. Зелінський категорично заборонив проведення масових зборів українців. Однак делегації патріотично налаштованої інтелігенції якимось чином вдалось вплинути на прийняте ним рішення. Проте Зелінський погодився змінити свою позицію лише за умови, що промова виступаючого буде дуже короткою та не міститиме жодних патріотичних нот. Цю почесну справу було доручено о. Петру Пилипцю з Кам'нополя.

Журнал «Світ» писав тоді: «по довгих заходах, стараннях, заборонах і обмеженнях» львівський староста дозволив відкрити пам'ятник, але заборонив запрошувати гостей з інших міст і виголошувати будь-які промови. В основній доповіді, що мала бути виголошена на відкритті пам'ятника, були зроблені деякі конфіскації. І хоч офіційно староста дозволив провести відкриття пам'ятника, однак він дав секретне розпорядження про зміцнення винниківського поліцейського участку і виділення двох поліцейських розвідників «з метою виключного унеможливлення всяких ворожих виступів, як і порушень громадського спокою».

29 березня 1925 р. на свято відкриття відновленого першого скульптурного пам'ятника прибуло біля півтори тисячі учасників, здебільшого з Винник, бо, як писала тоді преса, «запрошення посторонніх гостей влада не дозволила». Проте, незважаючи на заборону, активну участь в святі взяло населення навколишніх сіл.

Під час проповіді у церкві о. Г. Гірняк закликав усіх прафіян не піддаватися на різні провокації. Видно, що досвід і інтуїція пароха зіграли тут чималу роль, бо кожної хвилини могло дійти до бійки між українцями і поляками, які проживали у Винниках. Крім цього за святковим дійством ще від церкви слідкували польські поліціянти і наглядали два таємні агенти, які були прислані у Винники львівським старостом.

Після Служби Божої, яку відправив о. Г. Гірняк у церкві Воскресіння Господнього, пам'ятник було урочисто відкрито. Відкриття почалось о 12 год. 45 хв. Хор виконав «Заповіт» Т.Шевченка.

Проти українців готувались провокації. Довкола пам'ятника було виставлено багато поліції, а серед людей стояли польські провокатори. Варто було прозвучати з трибуни хоч одному патріотичному щодо України слову, як в той же час мітинг би розігнали, а його учасників заарештували.

Священики скоро провели обряд посвячення і на трибуну вийшов парох о.Пилипець, а що був високий, поставний і мав сильний голос, то його було далеко чути: «В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Nie damy ziemi skąd nasz ród...» — продекламував цілу «роту» Конопницької, потім сказав кілька слів про Шевченка і знову перейшов до «роти». Українці були піднесені духом, а поляки опустили голови, так як не мали причини до провокацій. Після короткої промови відбулося покладення вінків.

Реставрація дещо змінила вигляд пам'ятника. Бюст Тараса Шевченка (без шапки) встановлений на чотиригранному камені, а весь пам'ятник обнесений залізною огорожею. На обеліску додано, що пам'ятник «відновлено в 1924 р.». У такому вигляді пам'ятник зберігся до наших днів.

Після того пам'ятник піддавали реставрації напередодні 150-річчя від дня народження Т. Шевченка на кошти, виділені керівництвом Львівської тютюнової фабрики і в 1989 р. — за кошти, виділені Винниківській міській Раді Червоноармійським райвиконкомом м. Львова (проект Львівської філії інституту «Укрпроектреставрація»).

Незважаючи на заперечення окремих ревнителів, щоб не рухати пам'ятник з місця, погруддя Кобзареві все таки переміщено від узбіччя проїзної дороги у глибину скверу, з повною реставрацією усіх деталей. Роботу виконано під керівництвом кваліфікованого художника спец. РБУ реставрації О. І. Шиха. Від переміщення пам'ятник тільки виграв, бо перед ним відкрився простір, збагатився підхід до нього. Великий патріотичний внесок в оформлення пам'ятника Шевченку зробили своєю безкорисною кількомісячною працею активісти Винниківського товариства української мови імені Т. Шевченка та місцевої організації Народного Руху за перебудову: зокрема Г. Йосифів, П. Йосифів, П. Готь, Б. Готь, І. Готь, Р. Партика, В. Баран, О. Партика, В. Гнида, Є. Дацик, С. Войтович, Я. Чайка, Є. Дмитерко, Я. Токарський, Г. Цецурак, В. Ловчій та ін. Ці люди взяли на себе і виконали найважчі фізичні роботи, тобто вручну викопали котлован під фундамент, залили його бетоном, розібрали, перенесли й наново збудували пам'ятник Кобзареві. Крім того, вони впорядкували територію навколо пам'ятника, встановили гранітні бордюри, вимостили плитками площу.

2010—2011 рр. проводилася чергова реставрація пам'ятника. З ініціативи місцевої «Просвіти» та за підтримки депутатів на реставрацію пам'ятника з обласного бюджету Львівщини було виділено 200 тисяч гривень. Роботи з порятунку пам'ятника розпочалися у вересні 2010 р.

Їх виконували спеціалісти ЗАТ «Львівпроектреставрація». Реставратори механічним способом знімали неякісне покриття, натомість застосовуючи екологічно чисті матеріали. У роботі використовували німецькі технології. Після проведення робіт загроза руйнування пам'ятника зникла.

У неділю, 10 липня 2011р., у Винниках відкрили відреставрований пам'ятник Т. Шевченку.

Великому поетові і художнику Тарасові Шевченку в Україні і світі встановлено понад 1200 пам'ятників. Загалом це найбільша кількість монументів, встановлених одній особі, якщо не враховувати вождів тоталітарного режиму і невідомих солдатів. Найбільше пам'ятників Шевченкові в Галичині (півтисячі), де Т. Шевченко ніколи не був.

ВІІ. 11. ПАМ'ЯТНИК ВОЇНАМ УГА

На початку 1920-их років на Галичині було 392 військові некрополі з

51 514 груповими могилами, в яких покоїлись останки 84 384 воїнів. У відповідності до ст.ст. 225 та 226 Версальського мирного договору, Польська держава зобов'язувалась утримувати усі військові цвинтарі та окремі військові поховання з часів 1914—1918 років. Стосувалось це також кладовищ та могил українсько-польської та польсько-радянської воєн. Польський уряд виділяв кошти на перенесення одиноких українських могил на збірні військові кладовища. Особливо активним цей процес був у кінці 1920-их, початку 1930-их років, коли проводилась т.зв. «комасація» (ущільнення) цвинтарів, що мала виразний антиукраїнський підтекст, тобто ліквідацію поодиноких могил і окремих груп поховань.

Винники одними з перших в Україні виконали свій обов'язок по відношенню до полеглих січовиків. Для перепоховання січових стрільців, які загинули у винниківських лісах під час облоги Львова і лежали позакопуваними в різних місцях, де хто зустрів смерть, у Винниках був створений Похоронний комітет під головуванням Андрія Курчака. До комітету ввійшли о. Григорій Гірняк, доктор Ярослав Левицький, Павло Кіях, Степан Ханас, Василь Обаранець, Василь Дмитерко, Осип Гадус та дві місцеві вчительки Панейківна і Грицківна.

За одностайною згодою винниківської громади 24 квітня 1921 р. відбувся великий стрілецький похорон, тіла **15 стрільців і чотаря Ганкевича** перевезено на місцевий цвинтар і поховано їх усіх у стрілецькій могилі на репрезентованому місці, де звичайно хоронили найвизначніших людей Винник (між похованими не було ні одного винниківчанина).

Могила стрільців УГА є масовим похованням 14 або ж 30 українських воїнів. Кількість похованих потребує ще додаткового вивчення (Козак О. М. «Інформаційний звіт про проведення заходу «Вивчення архівних матеріалів про поховання жертв воєн та політичних репресій на території Львівської області»).

Похоронна процесія виглядала так: з Розлавки (сьогоднішній кут вул. Стрілецької та вул. Кривої), у військовому порядку вишикувалися шістнадцять підвід, аж до могили на цвинтарі вся дорога була заповнена людьми, між ними всі школярі у національному одязі йшли за домовинами під проводом своїх учителів.

Похорон очолив о. прелат Леонтій Куницький з кільканадцятьма священиками з Винник та околиць. Леонтій Куницький здобув популярність у зв'язку зі своїми антипольськими виступами на похоронах колишніх старшин та солдатів української галицької армії та політичних в'язнів. 1930 р. польським урядом він був заарештований і кілька місяців перебував в ув'язненні. У Винниках це була перша його панахида на стрілецькій могилі.

Приїхав віддати військову шану своїм побратимам отаманам Степан Шухевич (громадський і військовий діяч, отаман УСС (1914–1915 рр.), отаман УГА (1918–1919 рр.).

Після похорону, в таємниці від уряду, винниківчани вирішили спорудити пам'ятник на стрілецькій могилі. Проект пам'ятника виконали **Л. Лепкий** (композитор і письменник, талановитий журналіст і художник, командир кінноти Українських січових стрільців, один із засновників видавництва «Червона Калина», найбільш відомий як автор широкопопулярних стрілецьких пісень) та **Павло Ковжун** (український графік, маляр і мистецтвознавець, учасник Перших Визвольних змагань 1917–1921 рр.), а виготовив місцевий майстер-каменярь **Василь Сидурко**.

Пам'ятник представляв собою кулю між двома однораменими хрестами, яка мала символізувати, що воїни загинули, але не здалися. Посередині кулі – стилізований тризуб на фоні щита, під яким знаходяться дві шаблі, обвиті терновим вінком, а на хрестах цифри: 1918 і 1919.

Це був перший стрілецький пам'ятник на українських землях.

Пам'ятник освятили 5 червня (неділя) 1922 р. Близько десяти тисяч людей були присутні на церемонії, серед них Богдан та Леонід Лепкі. Боячись заворушень, за наказом польської влади кладовище міста було оточене трьома рядами армії та поліції.

Програма складалася з польової Служби Божої на площі місцевого «Сокола», походу на цвинтар, відкриття пам'ятника і покладання вінків.

Хоча промови та виступи були суворо заборонені, та саме покладання вінків (150!) з виголошенням від кого – викликали більше враження, ніж будь-які промови.

Службу Божу відслужили кілька священників на чолі з прелатом о. Л. Куницьким. Під їхнім проводом відбувся процесійний похід на цвинтар. Це, мабуть, вперше довелося винниківчанам бачити такий похід. Перший вінок від Диктатора ЗОУНР ніс д-р Володимир Бачинський, а далі вінки від НКУГА, КЕУГА всіх корпусів, бригад та самостійних частин. А далі вінки від різних установ Львівського повіту. Найворушливіший був вінок від товаришів по зброї – інвалідів УГА, що його несли три інваліди.

Виконавши посвячення, о. прелат Л. Куницький сказав: «Говорити заборонено, помолімося за душі наших героїв», і почав голосно молитися.

Хоча згодом польські окупанти-шовіністи вимагали ліквідувати пам'ятник, однак з правової точки зору на це не знайшли підстав. Згодом вже радянські вандали пошкодили пам'ятник та знищили державний знак - тризуб, однак стерти імена героїв з людської пам'яті жодній владі не під силу.

VII. 12. СТАРА ВИННИКІВСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ

Питання про будівництво залізниці «Персенківка — Винники —

Перемишляни — Бережани — Підгайці» постало в 1901 р., коли було дано концесію на цей проект. Початковий варіант передбачав відгалуження колії від існуючого напрямку «Львів — Чернівці» у р-ні Персенківки. Але магістрат Львова, що був одним з концесіоне-

рів, запропонував більш далекоглядний варіант, дбаючи про перспективи міста. Наступні чотири роки велися перемовини з державою та потенційними інвесторами, в тому числі з Львівським магістратом. Магістрат Львова пропонує свої інвестиції у проект за умови, що вокзал для обслуговування лінії буде розташований у межах міста, адже Персенківка в цей період була лише передмістям.

Будівельні роботи розпочалися 1905 р. й тривали до 1908 р., однак через реконструкцію станції «Підзамче» відкриття гілки відклали на рік.

Новий маршрут проклали серпантином через Знесіння і Личаків, де на висоті 348 м н. р. м. облаштували станцію «Личаків». Будівництво станції завершили 1906 р., східна частина міста дочекалася свого власного, третього в місті, після Головного та Підзамча, залізничного вокзалу «Львів-Личаків».

29 жовтня 1909 р. відбулося відкриття залізниці «Підзамче — Винники — Перемишляни — Бережани — Підгайці». Будівництво цієї транспортної магістралі планували ще у 1839 р. граф Олександр Фредро і Леон Сапега. Але, через заборону з Відня і виникнення різного роду фінансових і організаційних проблем, її будівництво було відкладено.

Лінію провели таким чином, що від магістралі «Львів – Красне» вона відгалужувалася в районі Кривчиць, далі йшла до Верхнього Личакова, де було збудовано Личаківський вокзал. На цій ділянці лінія надзвичайно петляла: так, у районі сучасної вулиці Тракт Глинянський два відрізки на лінії по прямій відділяють 200 м, а по рейках – 2,5 км. Через це відразу після відкриття львівська преса охрестила залізницю «морським змієм». Замість відгалузитися від траси «Львів – Красне» за Підбірцями і, після невеликого підйому скеруватися в бік Миклашева, залізниця тягнеться угору до Личакова.

З Підзамча до Личакова поїзд долав підйом, висота якого була майже 350 м, до Винник підйом знижувався до 250 м. Далі дорога пролягала біля г. Жупан, утворюючи справжні винниківські серпантини. Щоб оминати гору, поїзд повинен був перетнути дорогу, різко звернувши вправо. Для цього над дорогою збудували міст. За ним колія різко повертала вправо. Через кількасот метрів – вліво. Перетнувши ще раз дорогу, поїзд повертав вправо та їхав уже просто до Винниківського вокзалу. Вокзал у Винниках знищили під час II Світової війни, а знаходився він поблизу нинішньої ЗСШ №29, на вул.Івасюка.

Рятувало ситуацію те, що поїзди були невеликі – всього 3-4 вагончики і рухалися повільно. Між Львовом і Винниками поїзд курсував 2-3 рази на день. До Підгаєць і Бережан – раз на добу. Під Жупаном, на галявині, збудували станцію «Маріївка». Це була примітивна дерев'яна споруда без вікон та дверей. Але під її дахом у дощ чи сніг могли сховатися кілька десятків людей.

Далі лінія йшла на Підберізці до Миколаєва, звідки повертала на Куровичі, а далі через Лагодів і Коросне виходила до Перемишлян. Потім через Вовків, Біле, Дунаїв, Біще, Гиновичі, Бережани та Потутори виходила на Підгайці. Плани продовження до Монастириськ і Бучача, а також сполучення з Персенківкою так і не були зреалізовані.

У лютому 1914 р.до Личаківського вокзалу було підведено трамвайну колію. Вона починалася з рогатки на Личаківській і становила 700 м. Сюди ходив маршрут «Н». Вагон відправлявся від Віденської кав'ярні (сучасний пр-т Свободи) за півгодини до відправлення кожного поїзда. З 1925 р. сюди став ходити маршрут №8, кінцевою зупинкою якого була спочатку

Городоцька рогатка, а згодом — Богданівка. У результаті військових дій, під час Другої світової війни, цю трамвайну лінію, що вела до станції було знищено.

У 1920—1930-их роках для доїзду відпочиваючих у рекреаційні зони Знесіння, Личакова і Винник на лінії курсували спеціальні відпочинкові приміські потяги. Зокрема, відомо про експлуатацію парового трамвая з вертикальним котлом.

22 червня 1941 р. під час бомбардування німецькою авіацією Винник було частково зруйновано залізничну колію. Під час німецької окупації колію було відновлено.

1944 р. німецькі війська, які відступали, знищили лінію на відрізок від Винник до Підгайців. Німецьке командування вважало, що залізниця може бути використана радянськими військами для швидкого наступу на Львів зі сходу.

У 1970-их роках влітку зі станції Личаків до Винниківського (тоді — Комсомольського) озера ходили потяги, однак маршрут швидко закрили. З 1990-их років лінію використовували для потреб дріжджового заводу «Ензим»: кілька разів на тиждень курсував вантажний дизель-потяг ЧМЭЗ.

Залізниця мала велике туристичне значення. По-перше, вона пролягала через дві великі рекреаційні зони: регіональний ландшафтний парк «Знесіння» та Винниківський лісопарк. По-друге, лінія простягалася повз кілька об'єктів, які є культурною спадщиною, зокрема, сліди городища IX—X ст. на г. Баба, городище-капище V—VI ст. на Світовидному полі, Церква Святого Іллі XIX ст. та Музей народної архітектури та побуту просто неба «Шевченківський гай».

Наприкінці 2000-их рр. відкриттям на залізниці руху туристичних потягів зацікавилися Львівська міська рада, адміністрація парку «Знесіння» та громадська організація «Форум Карпатський трамвай», яка вже відродила вузькоколійку у Вигоді (відому як «Карпатський трамвай»). У 2009 р. вони оголосили про плани залучити інвестора для обладнання платформ та створення інфраструктури (сувеніри, кав'ярня). Очікувалося, що за маршрутом «Підзамче – Личаків» курсуватиме відреставрований вагон, обладнаний м'якими сидіннями.

Було також оголошено, що попередня вартість проекту — майже 1,5 млн грн і його реалізацією вже зацікавилися Міністерство культури України та ЗАТ «Ензим». 2011 р. Львівська залізниця оголосила про плани створення реалізації проекту до футбольного чемпіонату Євро-2012.

Сьогодні залізниця «Підзамче — Личаків» — звивиста неелектрифікована залізнична гілка у Львові, що має довжину 7,5 км, яка відгалужена від лінії «Львів-Красне» в районі Нового Знесіння і закінчується у Винниківському лісопарку поблизу дріжджзаводу «Ензим».

ВІІ. 13. ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ (ІІ пол. ХХ ст. — поч. ХХІ ст.)

Пам'ятник Івану Франку.

Пам'ятник українському письменнику Іванові Франку розташований по вул. Галицькій, 54 перед корпусом СЗШ №47, був повторно відкритий 1978 р.

Історія пам'ятника.

Вагомий внесок у дослідження пам'ятника зробили — Зеновій Слота (Почесний громадянин Винник) та Володимир Гаврилів (відомий винниківський журналіст).

Після війни у Винниках радянська влада нищила культові будівлі. І тоді в 1949—1953 рр. знищила скульптуру св. Яна, яка стояла при вході до парку тютюнової фабрики, на повороті серпантинної вулиці Шевченка та фігуру Божої Матері (кут вул. Галицької — Шевченка). Любомира Пивовар, працівниця фабрики, запропонувала встановити на цьому місці пам'ятник Іванові Франку.

Цю пропозицію підтримала голова фабричного комітету Павлина Москаль та інші працівники фабрики. Тютюнова фабрика виділила

кошти, за які на Львівській скульптурній фабриці був виготовлений бюст І. Франка з гранітної крошки.

На ознаменування 100-річчя з дня народження (1956 р.) погруддя І. Франка — встановлені у Винниках, а також — містах Самборі та Трускавці, с. Середпільці Радехівського району.

У серпні 1956 р. його встановлено у Винниках на високому постаменті при вході до парку. На цоколі знаходилася мармурова пластинка еліптичної форми з написом: «І. Я. Франко», а внизу: «1856—1916». Під написами були лаврові листочки. У кінці серпня того ж року відбулося урочисте відкриття пам'ятника, на якому були присутні мешканці Винник, Лисинич, Підберізців, Чижок, гості зі Львова та представники української діаспори із-за кордону. Урочисту церемонію відкрив секретар Винниківського райкому партії Василь Пірко.

На урочистості виступи представники з Хорватії, Чехословаччини, Великобританії, гості зі Львова — Ростислав Братунь та Дмитро Павличко, історик Володимир Грабовецький та винниківський краєзнавець Михайло Керницький. Виступи були патріотичні як на той післясталінський період.

Відбувся величавий концерт. На ньому виступив хор тютюнової фабрики (керівник Микола Кузик), молодь та учні шкіл читали поетичні рядки І. Франка, урочисто прозвучав твір «Вічний революціонер».

1963 р., коли директором Львівської тютюнової фабрики стала Лариса Вербицька, відбулися зміни: було заплановано збудувати на території фабрики великі складські приміщення. Питання це розглядалося на засіданні виконкому міської ради. Більшість радила винести склади сировини за місто, щоб зберегти такий гарний парк зі сценою та великою площею, заповненою лавами для глядачів. Це не допомогло. Користуючись підтримкою секретаря райкому та міському, керівництво фабрики знищило парк, збудувало великий багатоповерховий будинок.

1973 р. сталося найгірше: розвалено і заховано (у складське приміщення фабрики) пам'ятник І. Франку. За наказом директора фабрики, Лариси Вербицької, на пам'ятник закинули ланцюги й варварським способом за допомогою трактора скинули з постаменту. Мешканці міста цей вчинок зустріли з обуренням. Виникло багато пропозицій: від протесту до покарання керівників та виконаців. Порадившись у Спілці художників Львова було складено листа адресованого Раді Міністрів України.

1974 р. Василь Брода повіз лист-заяву до Києва (зібрано 100 підписів мешканців міста). На відповідь не довелося довго чекати: «Справу передано до Львівської міської Ради». Після довгих зволікань прийшла усна відповідь такого змісту: учнівський колектив школи №47, що знаходиться у Винниках, по вул. Леніна (тепер вул. Галицька), 54 звернувся до дирекції тютюнової фабрики з проханням подарувати школі пам'ятник І. Франка, який фабрика демонтувала і зберігає на складі. Шкільний колектив бореться за присвоєння СШ №47 звання ім. Івана Франка.

Пам'ятник встановили перед приміщенням школи у 1978 р., відгородивши його від будинку і садиби огорожею, залишивши вільний доступ до нього з вулиці. Працівники фабрики зробили все своїми силами і коштом (ініціатором був головний інженер фабрики Євген Хомик).

Окремі громадяни були переконані, що це інший пам'ятник, оскільки бюст не полірований, а матовий. Проте вдалося встановити, що це саме цей бюст, тільки пофарбований спеціальною синтетичною фарбою, також було відреставровано побиту під час демонтажу голову.

Після проголошення Незалежності України школа відгородила пам'ятник від вулиці, і тепер він знаходиться на території школи.

Пам'ятник митрополиту Івану Огієнку.

3 вересня 1922 р. по 22 квітня 1924 р. Іван Огієнко проживав у Винниках. Винниківський період у житті І. Огієнка відзначений кількома написаними книжками, підготованим і виданим «Українським стилістичним словником» (1924 р.), а також працею над перекладом Нового Заповіту. У 1922 р. надрукував у Львові переклад Літургії Св. Іоанна Златоуста з грецької на українську мову.

Перший у світі пам'ятник І. І. Огієнку (поету, професору, філософу,

перекладачу
Біблії та релігійної літератури,
активному
діячу національно-визвольних
змагань

1917—

1920 рр.,
творцю українського
національ-

ного духу) було відкрито у 1988 р. у м. Саскатун (Канада), навпроти пансіонату імені Іларіона.

Перший в Україні пам'ятник Івану Огієнку було відкрито 21 серпня 2010 р. на його батьківщині в м. Брусилові (Житомирщина).

У Винниках пам'ятник І. Огієнку є другим в Україні і третім у світі. Пам'ятник встановлено на місці будинку родини Маркевичів, в якому з 1922 р. по 1924 р. проживав І. Огієнко. Пам'ятник було відкрито у жовтні 2010 р. (меценати — Сергій Уваров і Григорій Козловський). Скульптор — Петро Бузина. Освятили пам'ятник священники греко-католицької і православної конфесій.

Пам'ятник знаходиться по вул. Галицькій (біля ресторану «Гетьман»). Поблизу пам'ятника, у червні 1997 р., встановлено пам'ятний знак, на якому викарбувано: «Тут стояла хата, у якій у 1922–1924 рр. жив з родиною Іван Огієнко – великий син українського народу».

Символічна могила «Борцям за волю України» (1990 р.).

Дана могила насипана у 1990 р. Раніше, недалеко від цього місця знаходилася справжня могила декількох січових стрільців, на якій був встановлений хрест, що простояв до 50-их років (зруйнований вандалами-комуністами). Хрест знаходився біля сучасної могили (на теперішньому тротуарі, біля старої грушки) і був обгороджений невисоким парканчиком. За советських часів його тричі руйнували, але люди його відновлювали.

Пам'ятник 650-ліття Винник (2002 р.). Знаходиться у скверіку, перед Школою мистецтв.

Пам'ятник 10-річчя Незалежності (2001 р.) (вул. Галицька) — подарунок громаді міста від родини Маркевичів.

Пам'ятник радянським воїнам, що загинули при визволенні міста Винники від німецько-фашистських загарбників (вул. Шевченка).

Пам'ятник Богдану Маркевичу (24 серпня 2015 р.) на стадіоні ім. Богдана Маркевича.

Право відкрити постамент, на якому Богдан Маркевич символічно приймає іспит з технічної підготовки у свого тоді малого сина Мирона, було довірено самому Мирону Маркевичу, товаришу Богдана Дмитровича – українському футбольному арбітрові та функціонеру Михайлу Кусеню та правнуку Богдана Дмитровича – Богданчику. Скульптори – Василь Гурмак, Микола Гурмак, Степан Федорин; архітектори – Андрій Лисенко і Олег Микита.

ВІІ. 14. МЕМОРІАЛЬНІ ДОШКИ

Меморіальна дошка — плита, зазвичай з довговічного каменю (мармуру, граніту) чи металевого сплаву (бронза, чавун), що увічніює пам'ять про знамениту особу або подію. Встановлюється на будівлях, де жила або працювала знаменита особа або біля яких відбулась важлива подія.

Перша меморіальна дошка у Винниках була урочисто відкрита 1911 року.

Меморіальна дошка Маркіяну Шашкевичу (1911 р.). — історико-сакральний об'єкт у Винниках, що знаходиться у церкві Воскресіння ГНІХ (1842 р.). Це третя меморіальна дошка Маркіяну Шашкевичу в Україні та у світі (перша була встановлена у Бережанах 1906 р.). На сьогоднішній день це найдавніша меморіальна дошка М. Шашкевича (перша і друга не збереглися).

Історична довідка.

Слава будителя національної свідомості й зачинателя нової української літератури в Галичині почала зростати посмертно. 1893 р. тлінні останки М. Шашкевича перенесено до Львова. Першу меморіальну дошку поета було встановлено в Бережанах 1906 р. у церкві Св. Трійці під час святкування 100 – річчя Бережанської гімназії. В середині церкви в праву стіну вмурували таблицю: «Пам'яті Маркіяна Шашкевича, першого народного поета Галицької Руси б. учасника тут, гімназії родимці». Перше погруддя Маркіяна Шашкевича у 1910 р. виконав український скульптор Михайло Гаврилко. У століття народження письменника (1911 р.), відбулося величаве шашкевичівське свято. На Білій Горі йому спорудили хрест-пам'ятник. Відкривалися і урочисто освячувалися отцю Маркіяну меморіальні дошки, переважно по церквах. Майже в кожній українській місцевості пройшли урочистості, не оминули вони і Винник. Перший почин зробила адміністрація Львівської духовної семінарії Греко-католицької церкви 1911 р. Митрополит Андрей Шептицький особисто брав участь у відкритті цієї дошки. У той час у Винниках у місцевій святині теж була відкрита і посвячена дошка. 24 вересня 1944 р. відкрито пам'ятник будителю у Вінніпезі, 7 жовтня 1961 р. — у с. Підлиссі. 1986 р. з нагоди 175-річчя від дня народження М. Шашкевича у Львові на вул. М. Шашкевича встановлено художньо-меморіальну дошку.

3 грудня 1911 р. — посвячення меморіальної дошки М. Шашкевичу в церкві Воскресіння Гооднього. У посвяченні взяли участь священники: Фолис, Гіряк, Радкевич, П'ясецький, Хомин і Новосад.

На дошці викарбувано напис:

1811 – 1911
ПАМ'ЯТИ о. МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА
поета, подвижника і вістника відродження
ГАЛИЦЬКОЇ УКРАЇНИ–РУСИ
ВИННИЦЬКІ УКРАЇНЦІ

Посередині церкви з каміння виложено пірамідальну могилу, на вершині якої встановлено березовий хрест з вінками. Могилу оточили члени місцевого спортивного товариства «Сокіл», а перед символічною могилою вишикувалися дівчата в народних строях.

Після відкриття пам'ятної дошки в місті відбувся урочистий похід, який пройшов новоназваними Винниківською міською радою вулицями М. Шашкевича (теперішня вул. Л. Українки) й Т. Шевченка до будинку «Просвіти». На будинках українців-винниківчан майоріли національні жовто-сині прапори. Попереду колони їхало на конях понад 50 винниківських господарів, одягнутих у козацькі однострої, під проводом Андрія Курчака. Далі йшли члени товариства «Сокіл», під проводом Олексі Влоха, а за ними малехівські музиканти. Члени «Кружка українок» несли оправлений у золоту раму портрет М. Шашкевича, далі несли 20 вінків інші делегації. За ними — оркестр з с. Лисиничі, місцева шкільна молодь, представники міської ради й винниківчани. Коли похід проходив біля портрета М. Шашкевича, що його було поміщено на стіні читальні, під ним складали вінки. Після цього в читальні «Просвіти» відбулася наступна частина програми: промову виголосив Е. Озаркевич, а місцевий хор виконав композицію Людкевича «Підлисса». Ввечері, в приміщенні німецького казино, відбулася постановка п'єси «Невільник».

Меморіальна дошка Івану Огієнку (1992 р.).

1992 р. — відкрито меморіальну дошку на будинку де жив Іван Огієнко з сім'єю (вул. Галицька, 45). Встановлення меморіальної дошки приурочене до 110-ї річниці з дня народження та 20-річчя з дня смерті Івана Огієнка.

Меморіальна дошка Івану Липі (1994 р.).

1994 р. (липень) — відкрито меморіальну дошку на будинку, де з 1 березня 1922 р. по 13 листопада 1923 р. жив Іван Липа (1865–1923 рр.), по вул. Лесі Українки, колишня вул. Шашкевича.

Історична довідка.

У Керчі (де народився І. Липа) по вул. Другій Мітрідатській теж знаходиться меморіальна дошка на його честь. Є ще меморіальна дошка і в Одесі, яка присвячена батьку і сину – Івану і Юрію Липі. Знаходиться вона на будинку по вул. Пастера (колишня Херсонська) №52. Щоправда,

меморіальна дошка, встановлена на цьому будинку, — децю неточна. Іван та Юрій Липи тут не жили, але часто бували в цьому помешканні. Жили вони на розі вулиць Єфімова та Юрійєвської, яка в 90-ті роки була перейменована на вулицю Івана та Юрія Лип.

Меморіальна дошка «Борцям за незалежність України» (1997 р.).

22 січня 1997 р. — посвячено пам'ятну таблицю «Борцям за незалежність України» у церкві Воскресіння ГНІХ. Пізніше перенесена до церкви Івана Христителя. Тепер знаходиться у плебанії церкви.

Меморіальна дошка Товариству «Просвіта» (1998 р.).

20 грудня 1998 р. — відкрито та посвячено пам'ятну таблицю на будинку «Просвіти» по вул. Шевченка, 5 (автори Тарас Левків та Валерій Божко) з нагоди 100-річчя від заснування товариства «Просвіта» у м. Винники та 130-річниці цього товариства.

Меморіальна дошка Михайлу Чеславському (2004 р.).

17 грудня 2004 р. — встановлення меморіальної дошки Чеславському Михайлу Степановичу (1921—2003 рр.) — видатному педагогу, багатолітньому директору СШ №29 на будинку Школи мистецтв (колишнє приміщення СШ № 29) по вул. Ринок, 1.

Меморіальна дошка Миколі Федюку.

Встановлена на будинку по вул. Нова, 7 (тепер вул. М. Федюка) в якому проживав великий художник з 1934 р. по 1962 р.

РОЗДІЛ VIII. ВИННИКИ САКРАЛЬНІ

VIII. 1. ХРАМИ ВИННИК

VIII. 1. А. Церква Воскресіння Господнього (1842 р.)

реєстру. У ньому відзначено лише, що в селі, яке було власністю пана Ванника, місцевий піп був змушений сплачувати 15 грошів річного податку. На жаль, нічого не можна сказати про вигляд першої церкви і навіть про її посвяту. 1578 р. священник Винник сплачував вже 1 золотий податку.

На початку XVIII ст. парафія Воскресіння Господнього у Винниках належала до столових маєтків львівської катедрі. Як подає у своєму акті візитації місцевої церкви, складеному 3 лютого 1765 р., о. Микола Шадурський, винниківська церква була збудована з соснового гибльованого дерева на дубових підвалинах, вкрита гонтами, всередині з підлогою з тертиць укладаною. Над її навою здіймався один чотирибічний верх.

Ще 1810 р. цісарсько-королівське Будівельне управління виготовило проект, чи як тоді казали абрис на будівництво нового мурованого храму. Були замовлені столярські вироби – тринадцять вікон, четверо дверей, зі слюсарної роботи окуттям вікон і дверей з замками, трьома залізними ґратами до вікон, хрестом на дах, які віддали на тимчасове зберігання в домініяльний склад. Але через початок австрійсько-французької війни з Наполеоном Бонапартом, декретом намісника Галичини 1813 р. будівництво було зупинене. Стару дерев'яну дзвіницю розібрали 1815 р.

1816 р. новопоставлений галицький митрополит Михайло Левицький зобов'язав громаду продовжити будівництво.

Михайло Левицький (1774—1858 рр.) — єпископ Української Греко-Католицької Церкви; з 8 березня 1816 р. — Митрополит Галицький та Архієпископ Львівський — предстоятель Української Греко-Католицької Церкви.

За сприянням митрополита Михайла Левицького львівське Будівельне управління виготовило новий проект. Ймовірно, автором цього нового проекту був український архітектор чеського походження **Йосиф Вандрушка** (1792 р., березень – після 1863 р.), який спроектував понад десять храмів в Галичині. Всі його проекти були базовані на типових терезіанських зразках, затверджених до обов'язкового застосування ще австрійською імператрицею Марією Терезією в середині XVIII ст. Правда, треба відзначити, що в двох випадках – в Янові та Винниках, Вандрушка відійшов від типових зразків, віддавши належне українському традиційному сакральному будівництву. В цих обох випадках нава була запроєктована ширшою, ламаючи план типового однонавового базилікового терезіанського храму.

1827 р. церква Воскресіння Господнього вже хилилася до упадку. Будівництво нової церкви тривало довго і щойно 1842 р. відбулося освячення нового мурованого храму. Архітектура церкви витримана в класицистичному стилі.

1903 р. у церкві встановлений різьблений і позолочений чотирирусний іконостас рядової побудови. За побудовою та характером різьби і малювання іконостас дуже подібний до іконостасу Станіславівської катедрі, ікони для якої написали Юліян Макаревич та молоді ще тоді Модест Сосенко та Антін Манастирський.

Юліан Макаревич (1854—1936 рр.) — український художник та реставратор. *Творчий доробок (участь у реставрації): Львівського єзуїтського костелу (1879 р.); іконостаса з церкви Зішестя Святого Духа в Рогатині в 1880-х рр.; фрескових розписів Ягеллонської каплиці на Вавелі в Кракові; фресок замкової каплиці Святої Трійці в Любліні; фресок в Кафедральному соборі в Сandomірі; іконостаса із церкви Воздвиження Чесного Хреста в монастирі Скит Манявський (Богородчанський іконостас (1883—1885 рр.). Творчий доробок (як художник-монументаліст): настінні розписи в приміщенні Наукової бібліотеки Львівського Національного університету ім. І. Франка на вул. Драгоманова, 5, виконані в 1904 р.*

І в теперішньому винниківському іконостасі намісні ікони Христа, Богородиці та Св. Миколая, ікони апостольського ряду та Деїсус виказують руку вправного маляра-академіста. Підпис на намісній іконі Христа «ІМ» в лівому нижньому куті та «1903» в правому засвідчує маляра та час постання іконостасу. Ініціали ІМ можна відчитати як Іуліан Макаревич, так писали наші предки на початку XX ст., що притримувалися так, званого «язичія».

Натомість ікони празничкового ряду та намісна ікона Св. Івана Хрестителя вказують на пензель новатора-модерніста, яким був Модест Сосенко.

Модест Сосенко (1875—1920 рр.) — український художник-монументаліст. *Творчий доробок (портрети): Атанасія Шептицького, Володимира Шухевича, «Портрет дівчини» (1912 р.), «Автопортрет»*

(1915 р.). Побутові картини: «Хлопець обідає», «Розмова», «Діти на плоті» (1913 р.), «Трембітарі» (1914 р.), етюди народних танців. Пейзажі: Парижу, Карпат, Південної Далмації, «Рання весна на селі» (1903 р.), «Будуа в сонці» (1918 р.).

Антін Манастирський (1878—1969 рр.) — український художник, живописець і графік. До найкращих творів у портретному жанрі слід віднести полотна: «Портрет матері», «Портрет тестя», «Портрет Т. Г. Шевченка», «Автопортрет», «Запорожець», «Паламар», «Дідусь із Смерекова». Велику популярність мали і його твори: «На водопой», «На могилі», «Ой під гаєм, гаєм», «Прощайте, товариші», «Вчора і сьогодні», «Розвідники» та багато інших. Понад дві тисячі робіт у спадщині митця.

Стіни винниківської церкви вкриті орнаментальними розписами 1930-их рр., неодноразово поновлені і доповнені постатями святих. На початку ХХІ ст. орнаментальні розписи замалювали (під час ремонту церкви) і тепер їх можна побачити лише на світлинах.

Цінним свідченням національної свідомості мешканців Винник початку ХХ ст. є встановлена в церкві пам'ятна таблиця з написом: «1811—1911. Памяти о. Маркіяна Шашкевича поета подвижника і вістника відродження Галицької України-Руси. Винницькі українці».

Поруч з церквою стоїть мурована стінна дзвіниця, зведена 1925 р. Цікавинкою її є балкон з кованими ґратками в центральному арковому прорізі для дзвону. 2005 р. біля церкви, у парку, була встановлена і освячена фігура Божої Матері (меценати — Голіян Б., Голіян О., Наставський О.).

Історія парафії Воскресіння ГНІХ.

1700 р. відбувся перехід в унію Винниківської парафії.

З початку 1740-их років і до 30 грудня 1753 р. парохом у церкві був Іван Струмилович. 1750-ті – 1780-ті рр. — Василь Роздольський, до 1836 р. — Дудкевич, з 1836 р. — Іван Сімаковський, який збудував муровану церкву. Після о. Сімаковського, з 1849 р. до 1890 р. парохом церкви був о. С. Хомінський. 1889 р. митрополит Сильвестр Сембратович рукоположив Григорія Гірняка (1865—1945 рр.) на священника. Відразу після висвяти, о. Гірняка призначено сотрудником старенького пароха о. Стефана Хомінського (1815—1890 рр.).

У 1880-их рр. до Винниківської греко-католицької парафії належали Лисиничі, Миклашів, Підберізіці, Вайнберген і Унтерберген.

1891—1893 рр. парохом у Винниках був о. Микола Січинський.

З 1894 р. о. Гірняк вже парох і залишився ним аж до смерті в 1945 р. Винники були першим і останнім місцем його праці, яка тривала 56 років.

Крім настоятельства о. Г. Гірняк займав ще й інші церковні сани: був членом Архієпархіального церковного суду, парохом-консультантом Митрополичого Ординаріату, членом управи священницького вдовосиротинського фонду, почесним крилошанином Митрополичої Капітули, Винниківським деканом. Отець Г. Гірняк представляв українське

населення в Громадській раді Винник, а також у Повітовій раді. Займаючи високі церковні посади, о. Г. Гірняк багаторазово зустрічався і спілкувався з митрополитом Андреем Шептицьким.

Владика Андрей Шептицький неодноразово відвідував Винниківську церкву. Винниківчанин Зіновій Чепіль згадував про приїзд Митрополита Андрея Шептицького та єпископа-помічника митрополита Івана Бучка з канонічними візитаціями: «Отець Гірняк організував величаву зустріч владики – по особливому били дзвони, співав хор, пообіч церкви зібралась величезна кількість вірних, які отримували благословення Митрополита Андрея». У 1938 р. відбулася остання візитація Митрополита Андрея до Винник.

Помічниками (сотрудниками) о. Г. Гірняка були: о. Іван Шулим (1932—1934 рр.), о. Антін Поточняк, о. Д. Бобовник і катехит о. Василь Богонюк, священник родом з Винник о. Григорій Сташишин. Дяком був Петро Врецьона, а пізніше Є. Шпаківський; диригентом — Василь Согор, паламарем — Тимотей Коваль, грабарем — Іван Лоза.

1922—1935 рр. Винниківським деканом був о. Григорій Гірняк (з 1912 р. був заступником), а в 1935—1946 рр. — о. Йосип Осташевський.

З 1940 р. (до арешту в 1946 р.) парохом у Винниках був Антін Поточняк, який не зрікся рідної Віри і не перейшов у московське православ'я (1984 р. закатований у Львівській в'язниці).

31 жовтня 1945 р. відбувся приїзд о. Григорія Костельника, щодо переходу винниківської парохії до РПЦ.

За Лідією Купчик: «Вважав (о. Йосип Осташевський – прим. автора) своїм обов'язком прибути і на деканальну конференцію, скликану у Винниках о. Костельником для переводу деканату під юрисдикцію Російської Православної Церкви. Монахині, які тоді мешкали на плебанії, розповіли, що о. Костельник, нібито вболіваючи над самопочуттям о. Осташевського, настояв, щоб той не заходив на конференцію, зате запросив прибулого з ним представника совєтської влади. Таким чином, отець-декан залишився на лавочці на подвір'ї плебанії, а конференцію священиків його деканату проводили о. Костельник і кагебіст. В результаті цієї наради було підписано православ'я всіма присутніми священиками, окрім о. Антона Поточняка, який виступив із рішучим протестом і покинув нараду, за що невдовзі був заарештований.

Про цю нараду маємо докладну довідку співробітника 2-го Управління НКДБ УРСР І. Богданова, датовану 1 листопада 1945 року, яка поміщена в збірнику документів радянських органів державної безпеки «Ліквідація УГКЦ (1939—1946) опублікованих академіком В.Сергійчуком, том 2, стор. 33-35. Про о. Осташевського там сказано коротко: «Декан Осташевский – ярый католик, преклонного возраста и больной, по его просьбе был отстранен от обязанностей священника и снят с должности декана. В связи с этим ему было запрещено присутствовать на совещании». Далі в цій довідці детально подається, які запитання ставилося на конференції

присутніми священиками та про різку заяву о. Поточняка, яку «все священники выслушали с удовлетворением». Тоді, як із задоволенням доповідає капітан Богданов, він сам відповів о. Поточняку, «что в таком случае ему придется оставить приход, и тут же дал указание Костельнику, немедленно назначить на его место нового священника». «Это, — резюмє Богданов, произвело соответствующее впечатление на всех присутствующих на совещании священников, и они, после небольшой дополнительной дискуссии, подписали заявление о присоединении к инициативной группе».

Ось так здійснився перехід на православ'я священиків Винниківського деканату, очолюваного отцем-деканом Осташевським. А сам отець-декан Йосиф Осташевський (хворий і старий, як стверджувалося в згаданій доповідній довідці) вночі 18 березня 1946 р. був заарештований у Львові.

Священики Кабарівський Йосафат і Кметь Василь Лук'янович були делегатами від Винниківського деканату на Львівському соборі 1946 р., що відбувався 8—10 березня. Після цього собору Винниківська греко-католицька парафія перестала легально існувати. Винниківська церква на деякий час була закрита.

У кінці 1940-их років парохом був **о. Дурбак Всеволод-Іван Теофілович** (1910 р. н.). Отець Дурбак — один із перших капеланів українських військових формувань часів Другої світової війни. Був капеланом українського батальйону «Роланд», після розформування якого повернувся до Львова. Однак уже на початку 1942 р. на прохання майора Є. Побігушого (командира українського Шутцманшафтс батальйону) митрополит А. Шептицький делегував його на посаду капелана цього батальйону. Пізніше о. Дурбак був полковим капеланом дивізіону зброї СС Добровольчої дивізії «Галичина». Після боїв під Бровами залишився в Україні, за завданням Проводу ОУН приєднався до Ініціативної групи о. Костельника і перейшов з греко-католицької в православну віру. Отець Костельник навіть пропонував його кандидатуру на священика Собору св. Юра у Львові.

У 1950-их роках у Винниках служив **о. Анатолій Козак** (колишній греко-католицький священник, у 1930-их рр. служив у Яворові, учасник Львівського собору).

З 1959 р. по 1986 р. парохом був **о. Петро Баран** (1904—1986 рр.), який в умовах московського православ'я старався зберегти греко-католицький обряд (з 24 серпня 2014 р. — Почесний громадянин Винник (посмертно)).

1985 р. (весна) — 2001 р. — парох церкви **о. Михайло Романишин** (з грудня 1989 р. по 2001 р. у церкві богослужіння відбувалися почергово — за греко-католицьким і православним обрядами). З 18 січня 1999 р. сотрудником був о. Василь Петрик (УАПЦ).

У грудні 1989 р. на запрошення винниківської громади до Винник прибув **о. Петро Паньків**. Перша святкова греко-католицька літургія

відбулася на Різдво 1990 р. 1991—1996 рр. співробітником при о. П. Паньківу був старенький **о. Володимир Мороз** (багато років провів у радянських концтаборах, але так і не зрікся своєї рідної Віри).

Після смерті о. Володимира Мороза в 1996 р. до Винників був направлений **о. Михайло Дроздовський** (дияконське і священницьке звання отримав від Блаженного Мирослава-Івана Любачівського). У Винниках він відповідав за катехитичне навчання і був віце-деканом Винниківського деканату (2004 р. емігрував до США; 2006 — 2008 рр. — співробітник парафії св. Анни Аустінтаун і Пресвятої Трійці Янгстауна, з 2008 р. — парох парафії Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (м. Парма).

Співробітниками о. Петра Паньківа були — **о. Роман Яцик** (червень 2009 р. — червень 2014 р.), **о. Володимир Мазур** (помер 29 жовтня 2014 р.). З 21 вересня 2003 р. по травень 2013 р. співробітником був **о. Орест Чекан**. З вересня 2014 р. співробітником є **о. Любомир Мостовий**.

З 1920-их і по 1970-ті рр. дяком у Винниках був Євстахій Шпаківський. Пізніше дяками були Василь Брода, К. Лесняк; дяком-регентом у церкві був до 1996 р. Стефан Сус. З 1996 р. — по теперішній час дяком-регентом є Зеновій Грисьо (1993—1996 рр. — помічник Стефана Суса).

19 травня 1996 р. — хор «Воскресіння» греко-католицької парафії (керівник Ярослав Харун). Керівниками церковного хору в різний час були Є. Шпаківський, Василь Брода, К. Лесняк, Стефан Сус, Микола Кузик.

З нагоди святкування 170-ї річниці посвячення храму Воскресіння Господнього, що відбулося 10 червня 2012 р., у м. Винники завітав Високопреосвященний Владика Ігор — Архієпископ і Митрополит Львівський. Перед Святою Літургією Владика Ігоря (Возняка) зустріли

хлібом-сіллю. Парохи храму запросили Владика благословити присутніх парафіян і гостей та провести Святу Літургію.

7 грудня 2014 р. відвідав парафію Воскресіння ГНІХ Преосвященний владика Венедикт, Єпископ-помічник Львівської архієпархії. Під час візиту єпископ привітав з 60-літтям мецената парафії, Богдана Голіяна і вручив йому грамоту. Щиру подяку владичі склав адміністратор храму о. Петро Паньків.

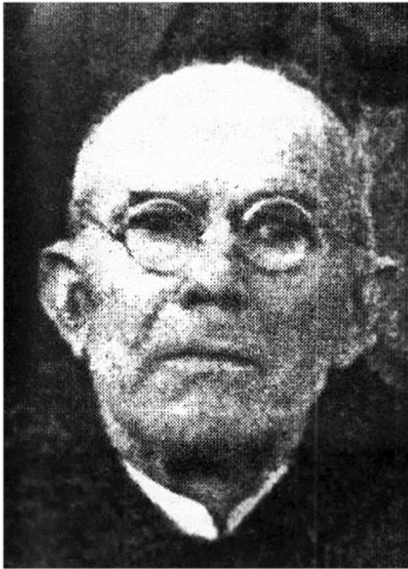
ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Січинський Микола (1850 р., с. Нижбірок (тепер Гусятинський р-н) — 8 серпня 1894 р., с. Стопчатів

(тепер Косівський р-н) — громадський діяч, український греко-католицький священник, посол до Галицького сейму (з 1883 р.), один з діячів «Нової ери». Батько українського громадсько-політичного діяча Мирослава Січинського та власниці першої української фабрики цукорків «Фортуна Нова» (1922–1939 рр.) Климєнтини Авдикович. Походив з сім'ї священника. Закінчив гімназію у Тернополі, Львівську духовну семінарію.

Висвячений 1871 р. Сотрудник (помічник) пароха Копичиців, від 1884 року парох: Чернихівців, **Винник у 1891–1893 рр.**, Стопчатова з 1893 р. Член Збараської повітової ради. Посол до галицького сейму 5-го (округ Копичинці—Гусятин, IV курія, входив до «Руського клубу»), 6-го скликання (округ Збараж, IV курія, входив до «Руського клубу», «Клубу староруської партії»).

Гіряняк Григорій (3 березня 1865 р., с. Мелна, Бібрєцький повіт —

1945 р. літо, м. Винники) — видатний представник галицького духовенства, довголітній парох у Винниках (1889—1945 рр.), заступник декана (1912—1922 рр.), декан Винниківський (1922—1935 рр.), член Архiepархіального церковного суду, парох-консультант Митрополичого Ординаріату, член управи священницького вдово-сиротинського фонду, почесний радник Митрополичої Консисторії (з 1912 р.), почесний крилошанин Митрополичої Капітули (з 1931 р.). У громадському житті — член Громадської ради Винник та Повітової ради, один із засновників та активних діячів винниківської читальні товариства «Просвіта».

Молодий хлопчина виявився надзвичайно талановитим, батьки віддали його до гімназії в Бережанах, яку він закінчив з відзнакою. Закінчивши гімназію, молодий Григорій вирішив присвятити життя Богові. Незабаром він потрапив у духовну семінарію «Барбарєум» у Відні, куди церковна влада посилала найталановитіших студентів. Після закінчення університету з найвищими оцінками, одружився з Ольгою Колянківською, онучкою рогатинського декана о. Стрільбицького.

1889 р. прийняв висвяту в священники з рук митрополита Сильвестра Сембратовича. Відразу після висвяти о. Григорія Гіряняка іменовано співробітником хворого пароха Винник о. С. Хомінського. Після смерті о. С. Хомінського в 1890 р., став доглядачем цієї парафії, а з 1894 р. —

парохом і залишався ним аж до смерті. Винники були першим і останнім місцем його душпастирської праці, яка тривала 56 років.

Крім настоятельства, о. Гірняк займав ще й інші церковні посади.

1914 р. був іменований шкільним комісаром на Львівський повіт. І в громадському житті брав о. Г. Гірняк активну участь. Він підтримував очолюваних Юліаном Романчуком народовців у їхній боротьбі за рівноправність українців з поляками, за відповідне українське представництво в Галицькому сеймі і Віденському парламенті, а опісля за реформу виборів до цих установ. *Григорій Гірняк разом з Костем Левицьким був організатором і керівником політичного товариства «Селянська рада» (поч. 1890-их – поч. 1900-их рр.), яка об'єднала хліборобів Львівського повіту. Це неабияк допомагало українським кандидатам у парламентських і сеймових виборах.*

Отець Г. Гірняк подбав про заснування у Винниках «Просвіти». 14 січня 1896 р. відбулися установчі збори товариства «Просвіта». Першим її головою стає отець Григорій Гірняк (до 1907 р.).

Г. Гірняк організував гуртки «Сільський Господар» і «Сокіл», кооператив «Товариство господарсько-кредитове» (28. 11. 1909 р.), а також «Горожанський клуб» (діяв під час українсько-польської війни).

Отець Григорій Гірняк старався протистояти процесові полонізації і шукав різні способи, щоб завадити перетягуванню українців на латинський обряд. Він був переконаний, що всю солідарну працю священника та батьків найперше слід інвестувати в дітей. І тому постійно провадив у школі науку катехизму. Окрім цього радив батькам віддавати дітей на навчання до гімназій, духовних семінарій, університетів, щоб ті згодом могли зайняти відповідні становища в суспільстві. Отець Григорій Гірняк мав беззаперечний авторитет і українці Винник прислухались до його слів.

Помічниками у своїй праці о. Г. Гірняк мав двох інтелігентів – нотаріуса Володимира Левицького і суддю Антіна Рака. У Львові так і говорилося, що Винники – це «Левицький, Рак і піп Гірняк». Головним чином завдяки їхній праці, українське населення Винник стало свідомою і добре організованою національною спільнотою, а Винниківський судовий повіт став найсвідомішим і найкраще організованим у Львівському повіті.

Саме о. Г. Гірняк запровадив традицію використання української вишивки в церкві Воскресіння Господнього. У його листі до головного Виділу «Просвіти» читаємо: «... я власне тепер веду борбу з фабрикою і поляками о рускі свята. Кожда справа з релігійного церковного життя, котру поляки з якої небудь причини потрапляють некорисно, або смішно представити, причиняється до ослаблення нашого обряду, а тим самим і народности (деякі сполячені Русини (а тих у мене не бракує) тільки чекають на яку нагоду, щоби свій перехід на обряд латинський перед сьвітом оправдати). Се у мене дуже важлива справа. ... поляки попре усіх інших штуках передовсім і головно косцьолами і косцюлками наш нарід нищать і на тим поли чекає нас найбільша, але і найтрудніша борба».

Цікаві спогади, опубліковані у збірнику Михайла Влоха, про отця Г. Гірняка залишив Володимир Левицький («Від національного відродження до визвольної боротьби»): «Перелом у тих відносинах настає з початком 1892 року, коли як сотрудник старенькому парохіві св. п. Хомінському присилано молодого, незвичайно енергійного й освіченого о. Григорія Гірняка, абсолювента віденської теології. Він — свідомий українець і то революційного напрямку — починає з місця «революцію» передусім на церковному полі. Проповіді виголошує тільки українською мовою, спроваджує на власний кошт велику кількість українських молитовників (тоді були тільки такі видавництва чеського жида Штайберна!) і починає впливати в першу чергу на дітей і молодь, бо старші не вміли й читати по-українському. А велику поміч дістає о. Гірняк в особі щойно перенесеного з Тернополя до Львова на становище вчителя при школі вправ учительської семінарії у Львові уродженця Винник Григорія Врецьони. Він — брат місцевого дяка, — часто заїжджаючи до Винник і бачачи невідрадні умови нашого життя і змагання о. Гірняка, допомагає йому влаштувати доповіді, курси для неграмотних, і нарешті за 10 місяців після приходу до Винник о. Гірняка старанням їх обох закладено читальню «Просвіти».

Про отця Г. Гірняка згадує у своїх споминах (листопад 1993 р.) виходець з Винник отець-канцлер Кияк Роман-Андрій: «Великий знавець обрядів, дуже величаво він відправляв, знаючи деталі наших церковних церемоній. Чудово співав, а ще краще проповідував».

У сім'ї о. Гірняка було п'ятеро дітей — двоє синів і три доньки. Вони отримали добру освіту і всі стали українськими патріотами. Хлопці одружилися, а дві дочки Оксана (Гірняк) Мартинець і Тетяна (Гірняк) Богачевська вийшли заміж. Перша зв'язала свою долю з директором Теодором Мартинцем, а друга — з інженером Володимиром Богачевським. Їхня людська доля — це доля українських емігрантів у Канаді та США. Наймолодша дочка Ірина Гірняк залишилася з батьком-вдівцем у Винниках. Вона працювала вчителем молодших класів і опікувалася ним до самої смерті. Ірині так і не пощастило вийти заміж і мати свою сім'ю. Вона померла в 1980 р. і похована на старому винниківському цвинтарі поряд із капличкою, де спочиває о. Григорій Гірняк.

Завдяки зусиллям та старанням отця Григорія у Винниках відбулися важливі події національно-культурного життя, відгомін яких поширився далеко за межі Галичини:

*1903 р. — розмальовано церкву Воскресіння Господнього і встановлено різьблений і позолочений чотирикурсний іконостас рядової побудови (роботи Юліяна Макаревича, Модеста Сосенка та Антіна Манастирського);

*3 грудня 1911 р. — посвячення меморіальної дошки М. Шашкевичу в церкві Воскресіння Господнього (це третя меморіальна дошка Маркіяну Шашкевичу в Україні та у світі);

*1913 р.(вересень) — запрацювали у школі українські паралельні класи;

*28 вересня 1913 р. — *встановлення і освячення першого на Україні та у світі скульптурного пам'ятника Т. Г. Шевченкові* (архітектор Олександр Лушпинський, скульптор Андрій Яворський);

*24 квітня 1921 р. — великий стрілецький похорон, тіла січових стрільців перевезено на місцевий цвинтар і поховано у стрілецькій могилі;

*5 червня 1922 р. — *встановлення і освячення першого на Україні пам'ятника воїнам УГА* (архітектори — Левко Лепкий та Павло Ковжун; скульптор — винниківчанин Василь Сидурко);

*29 березня 1925 р. — відкриття відновленого пам'ятника Т. Шевченку;

*1925 р. — зведена мурована стінна дзвіниця у церкві Воскресіння Господнього;

*1 жовтня 1927 р. — дитячий садок товариства «Українська захоронка»;

*1938 р. (весна) — до 950-ліття Хрещення Русі-України встановлено та освячено Хрест місійний у церкві Воскресіння перед Пасхою (на урочистостях був Митрополит Андрей Шептицький та єпископ-помічник Митрополита Іван Бучко, це була остання візитація Митрополита до Винник).

3 кінця 1920-их рр. отець Григорій Гірняк мав доброго помічника о. **Йосифа Осташевського** (1890–1948 рр.), який з 1927 р. був парохом с. Підберізіці. 1931 р. о. Йосифа назначено заступником отця-декана Гірняка, а вже у 1935 р. він приймає відповідальність за Винницький деканат й сповняє цей обов'язок з усією ревністю серця до кінця своїх днів.

Помер отець Григорій Гірняк 1945 р. Похований у капличці спільно з о. Стефаном Хомінським та його родиною на старому винниківському цвинтарі.

На честь о. Гірняка Григорія названа одна з вулиць Винник.

25 та 26 квітня 2015 р. у Винниках відбулися урочистості, присвячені 150-ти літньому ювілею від дня народження о. Григорія Гірняка.

Поточняк Антін Григорович (1912 р., м. Стрий — 28 травня 1984 р., м. Львів) — священик Української греко-католицької церкви, активний учасник «Просвіти». Закінчив гімназію в Стрию. 1931 р. вступив у духовну академію на теологію. Закінчивши академію 1936 р., був висвячений на священика в селі Підлютому митрополитом Андреем Шептицьким. Служив сотрудником у Вишеньці-Великій на Яворівщині, Городку, Винниках. У 1939 р. разом з великою групою греко-католицьких священиків Антіна Поточняка заарештовують. Так, Антін Григорович Поточняк, позбувшись своєї парафії через більшовицьку владу, опинився у Винниках. І з 1940 р. правив у Винниківській церкві. 1946 р. відбулися відомі події, під час яких московська окупаційна влада зробила спробу узаконити знищення церкви, внести розбрат поміж віруючих. Антіну Поточняку багато разів пропонували перейти у московське православ'я та зректися своєї церкви. Та не дивлячись на погрози, він виконував свій обов'язок, не кинув ні церкви, ні своєї пастви. Церква у Винниках залишалася греко-католицькою до 1946 р. Після Львівського собору 1946 р.

перейшов на нелегальне становище, але у 1947 р. був заарештований у Чернівцях, де переховувався. 1948 р. засуджений на вісім років таборів. Покарання відбував у Воркуті й на Печорі. Відбувши каторгу, змучений фізично, але не зламаний духовно — жив і працював у Володимирі-Волинському. 1956 р. йому дозволили повернутись в рідне місто. Тут виконував свої обов'язки, відправляв службу Богу — таємно та по приватних будинках. Однак, не довго був він на волі. Вже через два роки — другий арешт і закритий суд. За надуманими обвинуваченнями Дрогобицький обласний суд у грудні 1958 р. ув'язнив Антіна Поточняка терміном на три роки з конфіскацією майна, обмеженням у виборчих правах на три роки й заборобою проживати на території УРСР після відбуття покарання протягом п'яти років.

Саме А. Поточняку судилося відіграти важливу роль у русі «покутників» у середині 1960-их рр. Повернувшись на Україну в 1961 р., примкнув до започаткованого о. Ігнатієм Солтисом апокаліптичного руху «покутників», що сформувався навколо так званого «Середнянського чуда». Саме цю його діяльність мав на увазі патріарх Йосиф Сліпий, кажучи, що Поточняк зійшов з розуму.

У 1965 р. знову суд. На цей раз звинувачення було стандартним — антирадянщина. Комуністичний режим інкримінував це звинувачення усім, хто був не згідний з політикою уряду, усім, хто був для цього режиму небажаний. Цього разу «справедливий радянський суд» засудив священика до 5 років тюрми і 5 років позбавлення громадянських прав. Антін Поточняк, громадянином Радянського Союзу себе не визнав і громадянства не приймав. Покарання він відбував у сибірській тюрмі, у місті Довгий міст. У 1970 р. повернувся до свого міста. Після стількох років тюрми та таборів священик змінився — постарів, пропала сила. Але він далі продовжував виконувати свої обов'язки перед Богом і своїм народом, морально підтримував віруючих. Це був найдовший період його життя на волі у радянський період. Тринадцять років прожив він із своєю родиною. Та переслідування й далі не припинялися: за ним сліdkували, проводили обшуки. І це в часи, коли навкруги чинилося багато злочинів — крадіжок, вбивств — влада й далі переслідувала старенького 70-річного священика. І тільки за те, що ця хвора людина молилася Богу. У 1983 р. владу дуже непокоїло, що Антін Поточняк не має, та й не хоче мати радянського паспорта. Так, старенький греко-католицький священик на 71 році життя знову опинився в тюрмі. І далі катування, муки, знущання. 28 травня 1984 р. у львівській тюрмі перестало битися серце мужнього патріота України.

Баран Петро Семенович (22 серпня 1904 р., с. Сушно, Радехівщина — 24 червня 1986 р., м. Винники) — український священик, діяч «Просвіти», багатолітній парох у Винниках, Почесний громадянин Винник (посмертно). Народився о. Петро в селянській родині Семена Барана (1871 р. н.) і Марії (дівоче прізвище Ішук, 1878 р. н.). Початкову освіту здобував у рідному селі, середню — у Львівській академічній гімназії.

1919—1925 рр. — військова служба в польській армії. 1928—1933 рр. — студії у Львівській богословській академії.

1934 р. прийняв святі тайни священства і був призначений катехитом школи у Старому Виткові (тепер — с. Новий Витків Радехівського р-ну) та сотрудником (асистентом) при священнику похилого віку о. Т. Корчинському. Тут, крім душпастирських обов'язків, активно займався культурно-громадською роботою. Вчив дітей катехизму, давав морально-етичні настанови, займався з ними в церкві, в читальні «Просвіти», а навіть в себе вдома вчив їх віршів, декламацій на релігійну та виховну тематику. Дружина Меланія активно працювала у товаристві «Союзу українок» Виткова. Подружжя виховувало трьох дітей: Романа (1934 р. н.), Уляну (1935 р. н.) і Юрка (1943 р. н.).

1935 р. був обраний головою читальні «Просвіти» у Старому Виткові. Організовував культурно-виховні заходи, зокрема ювілей 40-ліття читальні «Просвіти». Працював там до 1938 р., пізніше — на інших парохіях. Довгий час служив у Винниках (з 1959 р. по 1986 р.). Разом з дружиною проживав на плебанії біля Святовоскресенської церкви. Щоп'ятниці проводив катехітичну науку для підлітків. Був великим патріотом і добрим душпастирем. Розумів потреби винниківчан, знаходив спільну мову з підлітками та дорослими.

7 лютого 1971 р. брав участь у літургії у Володимирському кафедральному соборі (Київ) з Екзархом України Філаретом.

В умовах московського православ'я старався зберігати греко-католицький обряд (під час служби Божої тихенько згадував Папу

Римського). За свої вчинки зазнавав переслідування КДБ. Помер і похований у Винниках.

Мороз

Володимир Іванович
(25 квітня 1913 р., с. Добромірка, Збаразький повіт, Тернопільщина — 25 лютого 1996 р., м. Винники) — український греко-

католицький священник, в'язень польських і сталінських концтаборів, Почесний громадянин Винник (посмертно).

У рідному селі закінчив школу і поступив до Самбірської гімназії. Закінчивши гімназію повернувся до рідного села, де очолював «Пласт», «Сокол», а згодом «Просвіту». 1932–1937 рр. – навчання у Львівській богословській академії. За активну політичну і громадську діяльність був ув'язнений, перебував у Збаразькій тюрмі.

На жовтень 1939 р. митрополитом Йосифом Сліпим були призначені ієрейські свячення, але вересневі події 1939 р. перешкодили мрії Володимира Мороза збутися. 19 грудня 1939 р. більшовиками у Збаражі було спровоковане повстання, щоб була причина для масових арештів українців. За ці події Володимира Мороза арештовують і відправляють у Тернопільську тюрму, а пізніше до Львівської на вул. Лонського, де він перебував до 1941 р.

Протягом 1941—1945 рр. був в'язнем радянських таборів на Печорі, Комі АРСР; до 1958 р. перебував там на засланні. 1941 р. його дружину Марію Федорівну (сільську вчительку) з двома маленькими дітьми (трирічним сином і дочкою) везуть ешеленом більше 15 днів у Казахстан. Дочка по дорозі захворіла, а 14 серпня, коли їй мав виповнитися рік, померла. І лише 1945 р. після звільнення з ув'язнення сім'я знову з'єдналася. 12 років сім'я перебувала на далекій Півночі.

1950 р. доля звела Володимира з патріархом Йосифом Сліпим. У поселенні Косью він кілька разів зустрічався з Патріархом, виконував його доручення.

1958 р. Володимир Мороз зі сім'єю поселився у Винниках. Працював у Будівельному управлінні облспоживспілки. І лише у травні 1991 р. з рук Владики Івана з Австралії у соборі св. Юра у Львові прийняв В. Мороз святу тайну Христового свячення. Здійснилася його найзаповітніша мрія життя. З цього часу о. Володимир парох у Винниках. У Винниках він опікувався шпиталем інвалідів війни і репресованих, де вів величезну душпастирську і місіонерську діяльність. У душі ціле своє життя о. Володимир чувся священником, де б він не був. Це була людина з великої літери.

Помер о. Володимир 25 лютого 1996 р., похований на старому цвинтарі у Винниках.

Паньків Петро Степанович — священник Української греко-католицької церкви, багатолітній парох у Винниках, Почесний громадянин Винник з 24 серпня 2015 р. Народився о. Петро 11 жовтня 1952 р. у с. Вербова на Тернопільщині в побожній українській родині. Після школи вступив на історичний факультет Львівського

державного університету ім. І.Франка. Після завершення навчання — служба у Радянській армії. Службу відбував у Росії біля м. Загорська. Часто бував у Лаврі, що згодом вплинуло на його бажання стати священиком.

1979 р. закінчив Московську духовну семінарію. У жовтні 1981 р. був висвячений митрополитом Київським та Галицьким і всієї України Філаретом на диякона. А вже 31 січня 1982 року в архікатедрі св. Юра митрополитом Львівсько-Тернопільським Миколаєм висвячений у сан священика. Далі доля о. Петра складалася непросто. Отець Петро Паньків відмовився від роботи парохом православної церкви і з 1982 р. по 1989 р. змушений був працювати різноробочим на державних підприємствах міста. А підпільно служив греко-католицьким священиком. Ніс духовну опіку вірним Дрогобича, Нового Роздолу, Трускавця, Львова і околиць. Після виходу УГКЦ з підпілля, з благословення блаженнішої пам'яті владики Стернюка, з грудня 1989 р. і до сьогодні є парохом церкви Воскресіння ГНХ у м. Винниках.

У березні 2000 р. єпископ-помічник глави УГКЦ владика Любомир Гузар призначив о. Петра протосинкелом Львівської єпархії. Довгий час о. Петро був Винниківським деканом. За його ініціативи і під його керівництвом у 1996—1997 рр. проходили відновлювальні роботи у Церкві Івана Хрестителя.

VIII. 1. Б. Костел Вознесіння Пресвятої Богородиці (Успіння Пресвятої Діви Марії, 1766 р.)

Костел Вознесіння Пресвятої Богородиці та дзвіниця – належать до пам'яток архітектури XVIII–XIX ст. Костел розташований у центральній частині Винник, на південь від магістральної дороги, що проходить через місто, в наріжнику вулиць Т. Шевченка та Львівської у глибині ділянки, на схилі г.Лисівка. Будівництво костелу почалося у 1738 р, і тривало до 1766 р., бо власне в тому році до нього перенесено чудотворну ікону.

Історія. Початки винниківського костелу пов'язані з культом ікони Матері Божої Винниківської. Винниківський образ Божої Матері є однією з копій Ченстоховської, зробленої, на думку польського дослідника Петра Красного, перед урочистою

коронацією Белзької (Ченстоховської) у 1717 р., бо на ній намальована корона вже Владиславівська, а не папська – Климентіївська.

Історична довідка.

Белзька, або Ченстоховська чудотворна ікона Божої Матері, за переказами, була намальована євангелістом Лукою в Єрусалимі у Сіонській горниці, де відбувалась Тайна Вечеря (пам'ять 18 жовтня). У 66–67 рр., під час навали римських військ під керівництвом Веспасіана і Тита, християни втекли у містечко Пеллу. Разом з іншими святинями вони зберігали у печерах і образ Богоматері. Цариця Олена, мати візантійського імператора Костянтина у 326 р., привезла цю ікону з Єрусалима до Константинополя. Як потрапила святиня до Белзу — невідомо. За однією версією, її безпосередньо отримав із Константинополя король Лев, згідно з іншою — вона спочатку була в Болгарії, Моравії та Чехії, а потім дісталась українському королю Леву. Він помістив чудотворну ікону в замкову церкву в Белзі. 1382 р. (за іншими даними — в 1377 р.) сілезький князь Владислав Опольський, який на той момент управляв Галичиною, перевіз ікону з Белза спочатку до Львова, а потім до заснованого ним у 1352 р. Ясногорського кляштору отців-паулінів у Ченстохові. З того часу Богородиця Белзька стала називатися Богородицею Ченстоховською.

У хроніці львівських вірменських бенедиктинок є згадка, що 1736 р. ця ікона, що перебувала в господаря Нікеля, плакала кровавими сльозами. Дідичка Винник Маріанна з Потоцьких Тарлова взяла цю ікону і помістила її в палацову каплицю, а через великий наплив відвідувачів, у 1738 р. виділила кошти на будівництво костелу. Львівський латинський архієпископ Миколай Вижицький (1733—1756 рр.), після дослідження, признав ікону чудотворною.

За легендою, оригінал хотіли забрати гусити і не змогли. Один з них вдарив шаблею ікону, від чого зразу помер, але шрам на обличчі Марії залишився. Є він і на винниківській копії, що видно на фотографії початку ХХ ст. з книги Фридриха. Друга фотографія з 1927 р. представляє зовсім інше зображення, іншу раму, барокові стилістичні риси і поворот голови замість анфасного. Виходить, що образ був перемальований, поміщений в нову раму та оздоблений новими ризами з орнаментом. На деяких з численних копій був напис польською мовою: «Під Твоєю охороною ховаємося». Красний пише, що після II Світової війни цей образ з костелу передали до Винниківської греко-католицької церкви (ксьондз Владислав Пельц передав на збереження греко-католицькому священику А. Поточняку). Тепер у церкві в лівому вітарі є невеликих розмірів копія Ченстоховської ікони, зроблена оліографією на дикті невеликих розмірів, з іншими ризами і без напису, тобто, одна з серійно тиражованих копій. За свідченням п. Дарії Бреславської, ікону з костела перевезли в костел у Тжебницю біля Вроцлава.

1766 р. храм було нарешті збудовано, чудотворний образ перенесено до нього, і при допомозі Львівського архієпископа Сераковського

у Винниках виникла парафія, яку обслуговували до 1784 р. отці піяри. 1785 р. австрійська влада реквізувала золоті та срібні прикраси чудотворного образу.

У Державному архіві збереглися листи-звіти та поточна документація функціонування костелу в австрійський період, що велася німецькою та латинською мовою. Тут бачимо інвентар костельний, надбання, рахунки з прибутків, оплати за шлюби, тощо. Після піярів ксьондзами в костелі були: Цибінський (1816 р.), Сжитовський (1851 р.), Польц (1862 р.). Наступний ксьондз Бенедикт Банах (1862 р.) ховає померлого греко-католика у січні 1890 року, коли захворів священник Хомінський. Серед прихожан костелу бачимо прізвища з церковних метричних книг – Мисько, Кіяк, Сидорко, Врецьона, Данилишин, Капарник. Це було вже наприкінці XIX ст., але конфронтації релігійної в той час не було.

1896 р. ревізія зауважила брак костельної ощадної книжки Галицької каси ощадності у Львові за №205311 при відході цього року ксьондза Банаха на пенсію, через що він мав клопоти, бо цей фонд був призначений для убогих. Є звернення до каси, щоб виготовили дублікат цієї книжки, але врешті книжка віднайшлася. Після Банаха недовго службу правили Матеуш Срока, Якуб Полек та вже згадуваний Владислав Пельц. В кінці XIX ст. згадується понад 50 прізвищ парохіян костелу з Винник та сусідніх сіл.

Після II Світової війни адміністратором парафії був ксьондз Альбін Мидляж (до 13 листопада 1945 р.), після нього ксьондз Владислав Пельц, який покинув парафію 8 травня 1946 р., виїхав на Опольщину. Ключі від костелу віддали греко-католицькому пароху о. А. Поточняку. Орнати, альби, капи, хоругви, монстранції, 2 келихи, мшал, хідники перевезли до парафіяльного костелу Ланьцута (Польща), дрібніші речі, метричні книги 1910—1945 рр. та кілька старших до Вінова (Польща). За радянської влади костел використовувався як склад. 1992 р. відновлено римо-католицьку парафію, у березні 1993 р., після відновлення і освячення, костел знову став служити віруючим.

Архітектура. За планувальною структурою костел – прямокутний у плані, однонавний, загального типу нава (*від лат. navis — корабель — поздовжня або поперечна частина простору церкви, розташована між рядами колон, стовпів, арок або між зовнішньою стіною та поздовжньою колонадою або аркадою*). Головна нава умовно поділена на три частини – приміщення первісного притвору з хорами, влаштованими на рівні другого ярусу, власне нава, та однакової ширини з нею, пресвітерій, відділений від нави лише однією сходиною. Головна нава храму перекрита трьома пряслами хрестових склепінь, хори – бочковим склепінням. Від сходу до костелу примикає, прямокутна у плані, захристія, від заходу – невелика ризниця, від півночі прибудований прямокутний у плані притвір (усі три приміщення перекриті плоским перекриттям). Костел накритий трьохсхилим дахом, на гребені котрого височить струнка барокова сигнатурка. Нижчий від основного об'єму притвір накритий двосхилим

дахом. Чільні фасади костелу та притвору завершуються відповідно бароковим та необароковим фронтонами. Фасади костелу декоровані пілястрами іонічного ордену, бароковими дзеркалами стін з прорізами вікон, декорованими білокам'яними профільованими обрамленнями.

Відомо також, що у 1795 р. костел був покритий гонтом, а фасади храму помальовані на червоно. Прибудований на початку XIX ст. притвір – реконструйований 1889 р. Цього ж року була збудована стінова дзвіниця. 1896 р. костел освятили під титулом **Успіння Пресвятої Діви Марії**.

Пам'ятка, в цілому, розташована на високому цоколі, викладеному з білокам'яних блоків. Вхід до храму влаштований по зовнішніх відкритих сходах, розташованих на центральній осі костелу та огорожених балюстрадою.

Интер'єр храму. В інтер'єрі храму зображене малярство XVIII–XIX ст. Впродовж 30 років тривало впорядкування внутрішнього убранства костелу – малювання стін та склепінь, влаштування головного та бічних вівтарів, амвону (*амвон (грец.) — підвищення — у ранньохристиянській та візантійській церкві одна з кафедр, на якій здійснюється окремі елементи богослужіння, виголошуються проповіді; розміщувалась на боці хору під куполом*).

Первісне малярське оздоблення інтер'єру, найвірогідніше, мало постати в 50-их чи 60-их роках XVIII ст. Ініціатором розписів, найправдоподібніше, мав бути сам фундатор костелу – львівський єпископ-суфраган С. Гловінський. Розписи, вірогідно, виконані не пізніше як 1758 р. На це вказує насамперед згадка про костел у наданні єпископа для львівської колегії піярів, де згадано про забезпечення пароха костелу в Винниках та його зобов'язання відправляти щотижня дві меси за душу С. Гловінського.

Стіни були декоровані іонійськими пілястрами (*пілястр (фр. pilastre) — плоский виступ в стіні будівлі, який зовні має ознаки колони*), вікна прямокутні. З західної стіни аркадова ніша для органа. Портал в середині передстінка мав декорацію з герограмою «Марія в славі» та два герба «Пілава» і «Шренява» (мати Маріанни Потоцької Христина Любомирська мала цей родовий герб). На фронтоні була герограма ІНЗ, а з боків – декоративні вази. Вежичка у формі бані оббита бляхою з глорією, увінчаною хрестом. Бічні вівтарі з позолоченого дерева зображували Св. Антонія і образ Божого Серця, а на засові – олійні зображення Св. Йосифа та Стигматизацію Св. Францішка. Є в костелі епітафія з написом: «Тут лежить серце Едварда Братковського, підкоморого Августа III, короля польського і електора саського, старости, а потім дідича миклашівського. Помер у 1778 р». Коли померла і де похована фундаторка костелу невідомо.

1912 р. — ґрунтовний ремонт костелу. До цього часу слід також віднести існуючий розпис храму, що був накладений на стінові розписи другої половини XVIII ст.

1912 р. за описом навколо ніші були фрески, що зображували Давида, Св. Луку та двох ангелів. На східній стіні нави – Св. Родина, а з боків – страсті та Св. Катерина Олександрійська. На західній стіні – Ян Непомуцен та ще два святих, а в стюкових рамах зі сходу був Спас, а з заходу – Матір Божа. На склепінні – євангелисти та символи семи дарів Св. Духа.

У склепінні вівтарної частини (презбітеріуму) вміщено Вознесіння Богородиці. Сюжет відтворено у максимально скороченій редакції. Чималий вільний простір обабіч фігури заповнюють численні клуби хмар, поміж якими з кожного боку вміщено по парі невеликих херувимів з темними крилами. За фігурою Богородиці роз'яснене жовте (золотисте) небо, на тлі якого виділяються широкі світліші, розширені назовні, промені сяяння навколо голови. У сегменті стелі над вівтарною стіною з-за хмар над головою Богородиці злітає голубка святого Духа. Бокові сегменти склепіння від зовнішніх стін вміщують на хмарах по одному ангелу навколішки, скерованому до вівтарної стіни.

Склепіння нави, відповідно до пропорцій самої споруди, розділене на дві частини й має однорідну, проте скромніше розроблену програму. У сегментах від бокових стін на тлі стилізованих картушів знаходяться зображення, вміщених при декоративно потрактованих колонах, чотирьох євангелистів з їхніми символами. Від сторони вівтаря з півдня знаходиться євангелист Йоан з орлом, а з півночі – євангелист Матвій, відповідно з боку хорів від півночі євангелист Лука з тельцем, а від півдня – Марко з левом. За стилем костел наближений до т.з. чеського радикального бароко. Подібний костел є в с. Наварія, також започаткований у 1738 р., як перша споруда пізніше знаменитого архітектора Бернарда Меретина (Собор св. Юра у Львові, ратуша в м. Бучачі та ін.). Вчені припускають, що костел у Винниках також будував Б. Меретин, хоча немає документального підтвердження, крім того, що цей будівничий працював для С. Гловінського у Винниках. Схожі храми є і в Городенці, Годовиці, Тернополі, побудовані пізніше.

Бернард Меретин (кінець XVII ст. — 1759 р.) — архітектор німецького походження. Споруди Меретина виконані в стилі пізнього бароко та рококо з елементами класицизму, пристосованому до українських традицій. Показовим для еволюції стилю майстра є Городенківський костел, на котрому архітектор застосовував ряд прийомів, розвинутих в подальшому у головному своєму творінні — Соборі святого Юра у Львові.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Максиміліан Марія Кольбе (8 січня 1894 р., Здунська Воля, Польща — 14 серпня

1941 р., Аушвіц, Польща) — польський святий францисканець новітнього періоду, загинув у концтаборі, добровільно пішовши на смерть заради незнайомої йому людини. У 1907 р. Кольбе і його старший брат Франтішек вирішили вступити до Францисканського ордену. Вони звернулися у францисканську канцелярію, що знаходилася у Львові на вул. Францисканській (теперішня вул. Просвіти, що знаходиться між вул. В. Винниченка та вул. В. Короленка). У 1910 р. Раймунд отримав чернече вбрання, роком пізніше дав перші обітниці, прийнявши при цьому ім'я Максиміліан. У 1912 р. Максиміліана Марію Кольбе відрядили на навчання до Риму. У 1914 р. він приніс довічні обітниці і обрав ім'я Максиміліан Марія, бажаючи підкреслити своє глибоке шанування Пресвятої Богородиці.

Навчаючись у францисканській семінарії у Львові, а пізніше будучи послушником у монастирі в отців францисканців, Максиміліан Кольбе протягом **1907—1912 рр. неодноразово перебував у Винниках та Чишках**. У Чишках в цей час знаходився францисканський монастир (ще 15 травня 1456 р. львівський хорунжий Ю. Струмило з Димошина записав монахам-францисканцям у Львові своє с. Чишки зі солтством та монастирем).

Отець Кольбе помер 14 серпня 1941 р., вбитий нацистами уколом з отрутою, як один із останніх в'язнів, замкнений в камері голоду.

1971 р. Папа Римський Павло VI зарахував Максиміліана Марію Кольбе до лику блаженних. 10 жовтня 1982 р. Папа Іван-Павло II у присутності Франтішека Гаєвнічека в урочистій обстановці під оплески 200 000 віруючих офіційно зарахував Максиміліана Кольбе до лику святих мучеників. Святий Максиміліан — один з десяти святих мучеників XX ст., на честь яких у Вестмінстерському абатстві в Лондоні були споруджені статуї. У літургійному календарі Римо-Католицької Церкви 14 серпня є днем пам'яті святого Максиміліана Марії Кольбе.

Фльорко Юзеф (Jozef Florko; 8 травня 1915 р., м. Винники — 1945 р., Берген-Бельзен; транзитний табір поблизу с. Берген в Нижній Саксонії, Німеччина) — польський римо-католицький священник, Слуга Божий Католицької Церкви (офіційний титул, який присвоюється померлому католику в період від початку процесу беатифікації до зарахування його до лику блаженних).

1931 р. у Кракові вступив до монашого ордену Лазаритів. Там у 1939 р. був висвячений на священника.

Пастирську і місіонерську діяльність проводив у Кракові, а з 1943 р. у Варшаві. Гестапівці арештували Юзефа 7 лютого 1944 р. і відправили у в'язницю Пав'як. Пізніше його перевели в нацистський концентраційний табір Гросс-Розен (28 березня 1944 р.), згодом до Берген-Бельзена (25 лютого 1945 р.). Помер під час евакуації табору.

З 17 вересня 2003 р. розпочався процес беатифікації (акт зарахування тієї або іншої особи до лику блаженних) мученика Юзефа Фльорко. Беатифікація розглядається Церквою як «нижчий рівень», певний етап у процесі підготовки канонізації.

VIII. 1. В. Церква Різдва Івана Хрестителя (1936 р.)

Це — греко-католицький храм, колишня лютеранська кірха у винниківській німецькій колонії Вайнберген (Винники).

Входить до складу Львівської архієпархії УГКЦ. У 1933 р. німецька громада розпочала будову своєї церкви й завершила у 1936 р. Голов-

ними натхненниками були винниківські німці Міллер Польді, Бреді Кароль, Гартман, Кремпель, Шлегель, Шрайер, Штайн, Вольфи, Шнайдері, Манци та інші. 1939—1940 рр. відбулася репатріація винниківських німців до Рейху (храм було закрито).

Від 1944 р. споруда використовувалася як склад зерна, а пізніше з 1950 р. як господарський магазин, який люди називали «залізний магазин». У часи незалежності «залізний магазин» викупило підприємство «Матвол», яке також використовувало її як крамницю.

Реставрація церкви відбувалася протягом 1996—1997 рр. під керівництвом о. Петра Паньківа. Роботи розпочалися 16 жовтня 1996 р. Багато винниківчан працювало на будові, здавали кошти на ремонтно-реставраційні роботи. На власні заощадження церковний дзвін придбав Орест Білінський.

Будівельними роботами керували тодішні депутати міськради Петро Кондришин і Богдан Гарапа, які доклали значних зусиль, щоб робота йшла швидко, якісно і добросовісно. Значну допомогу надав командир військової частини п. Маллер. Вагомий вклад у відновлення храму внесли військослужбовці будівельного батальйону, який в цей період знаходився

у Винниках (командир – підполковник Олександр Самсоненко, заступник – Сергій Конечний).

Проект інтер'єру храму розробив Степан Кострика, усі малярні роботи виконали Михайло Задорожний та Ігор Сенів. Оздобили інтер'єр храму художники Михайло Костів та Степан Гриньків. Усі фасадні роботи виконали майстри-штукатури: Ярослав Гап'яка, Михайло Сорока, Ігор Каняка.

Покрівельні роботи – Володимир Солина та Ростислав Сворень, а покриття куполів – Микола Дуркевич. Основні конструктивні роботи проводилися під керівництвом Романа Яриша та Івана Біловуса. Ці складні роботи їм допомагали виконувати винниківчани Юрій Литвин та Євген Білінський.

3 нагоди посвячення храму, 4 січня 1998 р., у м. Винники завітав Високопреосвященний владика Юліян Ібур (4 грудня 1942 р. — 24 березня 2011 р.) — Єпископ-помічник Львівської архієпархії. На богослужінні були присутні біля 500 мирян.

Месійним празником у Винниках є 7 липня – День народження Івана Хрестителя. Цей празник завжди об'єднував усіх парафіян, тому громада вирішила дати саме таке ім'я новопосвяченому храму.

7 липня 1998 р. було освячено іконостас в храмі Івана Хрестителя. Іконостас виконано в оригінальному стилі на склі з різбленим орнаментом. Авторами іконостасу є відомий львівський художник Тарас Лозинський, художники-різьбярі Тарас Максимович, винниківчанин, випускник Академії мистецтв Михайло Бенях, столярі Олександр Гирило з батьком.

Чин освячення нового іконостасу здійснив парох церкви св. Ольги і Єлизавети (Львів) митрофорний протоієрей о. Михайло Федорів. У літургії взяли участь священики з 13 парафій, отці костелу Успіння Пресвятої Богородиці (м. Винники), а також о. Петро Паньків та о. Михайло Дроздовський.

Отцем Романом Кравчиком (економ Львівської Архієпархії) нагороджено пам'ятною медаллю Митрополита Андрея Шептицького парафіян церкви.

22 травня 2013 р. розпорядженням голови Львівської обласної адміністрації зареєстровано релігійну громаду Української Греко-Католицької Церкви Різдва Івана Хрестителя (настоятель *о. Орест Чекан*, з 21 вересня 2003 р. — сотрудник парафії Воскресіння ГНІХ).

31 вересня 2013 р. настоятель храму *о. Володимир Клим'юк*.

3 листопада 2013 р., з нагоди святкувань 15-річчя храму Різдва Святого Івана Хрестителя, Винники відвідав Преосвященний владика Венедикт, Єпископ-помічник Львівський.

9 листопада 2014 р. з пастирським візитом завітав до парафіяльної спільноти Високопреосвященний владика Ігор, Архієпископ і Митрополит Львівський, де відправив святкову літургію та освятив наріжний камінь майбутнього храму Премудрості Божої – Софії.

VIII. 1. Г. Церква святих Володимира і Ольги (2001 р.)

Рішенням № 141 сесія Винниківської міськради від 20. 06. 1990 р.

дала дозвіл на будівництво церкви. За ініціативи митрофорного протоієрея о. Михайла Романишина та групи однодумців у 1991 р. у Винниках розпочалося будівництво храму УАПЦ свв. Володимира і Ольги. Автори проекту –

архітектор М. Шпак, інженер – конструктор М. Шевчук та митець-кераміст, заслужений діяч мистецтв Тарас Левків. Архітектура – мурований хрестово-купольний храм із сімома куполами, дзвіниця надбрамна, триярусна. У каплиці, розташований в основі дзвіниці, поховано о. Михайла Романишина (6. 05. 1940 р. — 3. 04. 2005 р.). Продовжив справу будівництва й оздоблення храму протоієрей о. Василь Петрик. 29 липня 2001 р. відбулося освячення новозбудованого храму.

Історія будівництва та становлення храму. Голова будівництва — Тарас Левків послідовно розробляв всі креслення і намічав хід робіт. Для стін було завезено 900 тис. шт. цегли. Велику допомогу надав тодішній директор тютюнової фабрики п. Євген Хомик.

1994 р. з появою баштового крана будівництво поживавилось. Велику допомогу в конструктивних розрахунках надавав інженер-конструктор п. Богдан Максимович. Всі елементи арок та куполів виготовлялись на спеціальних майданчиках на землі з наступним монтажем у відповідних місцях. Цей спосіб економив час і гарантував якість робіт. Паралельно із будівництвом проводилась активна робота з проектування інтер'єру. Над здійсненням окремих елементів активну участь брали студенти-дипломники Львівського державного коледжу декоративного та ужиткового мистецтва ім. І. Труша.

Так відділом художньої обробки дерева було виготовлено пристіл, ківот, тетрапод, енекої та ін. Відділом художнього металу було зроблено балконну решітку, два привхідних світильники-ангели, елементи балюстради на хорах. Художній текстиль збагатив храм хоругвами святих Володимира і Ольги, Ісуса Христа і Богородиці, Плащаницею, тканими накриттями на пристіл, тетрапод, енекої. Дипломник Академії мистецтв виготовив семисвічник. Окрім того, брали участь у роботах і професійні художники. Вітраж проектували і виконували брати Тарнавські, запри стільну ікону-мозаїку проектував Кость Маркович. Ікони до престолу та жертвенника намалював Анатолій Юхимчук. Хрести на куполах проектував Тарас

Левків. Позолоту підхрестових яблук та семисвічника здійснив художник-реставратор вищої категорії Ярослав Мовчан. Жертовник спроектував Лев Левків та виготовив його разом з художником Василем Хомиком. Проект іконостасу зробив Володимир Іванишин. Багато цінних порад надавав Патріарх Димитрій. Коштом громадянина США Ярослава-Джері Куца підприємством «Львівсвітло» виготовлено центральний павук (панікадило).

З 2008 р. споруджувалася дзвіниця за проектом архітектора Володимира Смереки. А дзвін до неї подарував громадянин Німеччини Михайло Притула.

На кошти родин-вихідців із Винник, які проживають у Києві, було придбано великий дзвін на півтонни, середній дзвін на 240 кг. Горне місце із запрестольною іконою спонсорувала родина Богдана Лаврушка. Жертовник подарувала родина Петра Герасима, Плащаницю Успіня Пресвятої Богородиці – дарунок родини Богдана Москаля. Значні пожертви вносив меценат Григорій Козловський та багато інших.

Історія парафії. Перший комітет УАПЦ у Винниках очолив Ігор Маркевич (1990—1995 рр.). 1995 р. церковний комітет очолив Лев Притула.

21 липня 1991 р. — громадою УАПЦ (о. Михайло Романишин) встановлено хрест та посвячено місце будівництва церкви свв. Володимира та Ольги.

14 серпня 1998 р. — посвята хрестів на церкві свв. Володимира та Ольги. Посвяту здійснив **Патріарх Димитрій** разом з владикою Макарієм, о. Михайлом Романишином, о. Василієм Петриком (с. Голоско), о. Миколою Кавчаком (церква св. Петра і Павла, м. Львів).

З 18 січня 1999 р. — **о. Василій Петрик** парох у Винниках.

29 липня 2001 р. — освячення Церкви свв. Володимира і Ольги (УАПЦ).

З 2001 р по 2014 р. здійснено розпис храму (2011 р.), споруджено парафіяльний будинок (2012 р.), засновано недільну школу (2013 р.), закінчено оформлення церковного подвір'я (2014 р.).

3 квітня 2005 р. — помер митрофорний протоієрей о. Михайло Романишин (УАПЦ) — багатолітній парох у Винниках (з 1985 р.).

28 липня 2011 р. — святкування 10-го ювілею храму рівноапостольних святих Володимира і Ольги (УАПЦ). Під час Богослужіння владика Макарій посвятив у сан диякона Андрія Петрика.

25 серпня 2013 р. — приїзд Предстоятеля УАПЦ, Блаженнішого Мефодія, митрополита Київського і всієї України (у рамках святкування 1025-ліття хрещення Руси-України).

2 липня 2014 р. — освячено наріжний камінь під будівництво храму святого Миколая Української автокефальної православної церкви (вул. Сахарова).

Кожного Старого нового року, 14 січня, в храмі відбувається фестиваль дитячої різдвяної коляди під назвою «Різдвяна зірка» за участю

дитячих колективів з інших парафій та дитячих хорів із будинків культури та музичних шкіл м. Львова.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Романишин Михайло (6 травня 1940 р., с. Станимир, Перемишлянський район, Львівська обл. – 3 квітня 2005 р., м. Винники) — багатолітній парох у Винниках. Навчався у Загорській семінарії. З дружиною, уродженкою Золочівщини, за освітою педагогом, виховав чотирьох синів. Працював у с. Дуліби Жидачівського району, у Ходорові, в Отиневичах, у Гусятині (разом 15 р.). З 1985 р. у Винниках. У 1989 р. проголосив у Винниках УАПЦ. Вирішив проблему відправ Літургій двома конфесіями в одному храмі (угода про черговість відправ). Був ініціатором і натхненником будівництва храму свв. Володимира і Ольги (УАПЦ).

VIII. 2. ЦВИНТАРІ

VIII. 2. А. Старий винниківський цвинтар

На винниківському цвинтарі знаходяться могили видатних людей, які

залишили вагомий внесок в історії та культурі нашої держави. Поруч знаходиться могила січових стрільців, пам'ятник польським воякам — з українсько-польської війни 1918—1919 рр., поховання

радянських воїнів.

Старий винниківський цвинтар заснований на прикінці XVIII ст. У 1748 р. Галицьке губернаторство опублікувало декрет, котрий постановляв, що «мають бути скасовані всі кладовища біля храмів, а кожна громада має виділити протягом чотирьох тижнів частину ґрунтів за містом, яких би вистачило на поховання покійників без різниці віросповідань (крім євреїв) на 10–20 років». Але видно, що й у ті часи не дуже ретельно виконувалися постанови, бо губернаторство через декілька місяців змушене було опублікувати цей декрет ще раз. Декретом від 11 грудня 1783 р. австрійський імператор Йосиф II, з огляду на небезпеку виникнення

епідемії заборонив проводити поховання в церквах та довкола них, вимагаючи закладати нові цвинтарі.

У Винниках вибрали місце під цвинтар, де він знаходиться й досі. Про це свідчать і найдавніші пам'ятники, які тут збереглися. Це скульптури XVIII ст. роботи Шимзерів, дуже відомих на той час майстрів. До того цвинтар знаходився біля сучасної церкви Воскресіння Господнього (1842 р.), яка була збудована на місці старої дерев'яної церкви (1515 р.). Раніше померлих хоронили біля церкви. Вперше документально зафіксовано існування при церкві цвинтаря у Винниках у 1753 р. Церковний візитор, описуючи парафіяльну церкву Воскресіння Господнього, згадав про церковний місцевий цвинтар. Тоді цвинтар простягався до підніжжя г. Лисівка. Про це свідчать як спогади старожилів міста, так і поодинокі знахідки людей, що згодом забудували цю територію.

У XVIII–XIX ст. кладовище розширювалося і було перенесене на південний схил г. Лисівка, у своєрідне природне урочище. Починався винниківський цвинтар де розміщена стара польська каплиця. Саме там були перші поховання. А оскільки польська громада мала кошти, то, щоб утвердити себе, збудувала каплицю і захоронюючи поблизу неї своїх громадян, таким чином «посувала» можливість поховань українців значно далі. У XIX–XX ст. винниківське кладовище поділилося на польське і українське, яке обслуговувало 2 грабарі.

Протягом багатовікового періоду похоронено не одне покоління жителів, їх могили після ліквідації при церкві цвинтаря австрійським урядом, були забуті і затерлися в пам'яті винниківчан.

Могила воїнів УГА.

Винники одними з перших виконали свій обов'язок стосовно полеглих воїнів УГА: за однастайною згодою винниківської громади 24 квітня 1921 р. відбувся великий стрілецький похорон, останки **16 воїнів** (15 стрільців і чотаря **Ганкевича**) перевезено на місцевий цвинтар і поховано у спільній могилі (дані про загиблих – за краєзнавцем М. Влохом).

Стосовно кількості похоронених бійців УГА достовірної інформації немає.

Подасмо матеріал Козака О. М. з **«ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗВІТУ про проведення заходу**

«Вивчення архівних матеріалів про поховання жертв воєн та політичних репресій на території Львівської області»:

«Щодо пам'ятника воїнам УГА у Винниках у ДАЛО зберігаються такі документи.

Документ 1. ДАЛО. - Ф. 1 - Опис 30 - Спр. 4210. - Арк. 17.

Формат А5. Рукопис, чорнило чорне. Переклад із польської мови.

«Штамп «Уряд гміни Винники. Номер 737\23»

«Гміна Винники. До староства у Львові.

Щодо обіжника від 12\VII L 29081\23 у справі військових цвинтарів доповідаю, що на території тутешньої гміни немає жодних поховань військових із війни перед листопадом 1918 року.

Одночасно доповідаю, що на тутешньому гмінному цвинтарі є два збірних поховання загиблих військових із польсько-руської війни після 1 листопада 1918 р на яких стоять кам'яні пам'ятники, які дуже ретельно доглядаються.

Винники 7 VII 1923. Печатка. Підпис.».

Даний документ 1923 року підтверджує про існування на місцевому гмінному цвинтарі Винник поховань часів польсько-української війни, які увічнені кам'яними пам'ятниками.

Документ 2. ДАЛО. - Ф. 1. - Опис 30. - Спр.4471. - Арк. 114.

Формат А5. Рукопис, чорнило чорне. Текст написано українською мовою.

«Виказ померших стрільців У.Г.А. по 1\XI. 1918.

Роман Вавець, поліг в бою 1\I. 1919.

Стефан Жилавюк – 3\I. 1919.

Петро Боднар – 17\II. 1919.

Микита Сікора – 17\II. 1919.

Роман Бордун – 18\II. 1919.

Михайло Залізко – 24\II. 1919.

Маріян Маланчук – 1\IV. 1919.

Теодор Остапчук – 12\IV. 1919.

Стрілець невідомого імені – 16\IV. 1919.

Стрілець невідомого імені – 16\IV. 1919.

На тутейшій цвинтарі спочиває 14 стрільців невідомого імені У.Г.А. (Української Галицької Армії) в мурованій спільній могилі, перенесених з гробів які знаходились на ґрунтах Винницької громади. На могилі поставлено пам'ятник, посередині велике стрільно арматне з каміню (гранат), украшене тризубом, а по боках 2 менших хрести з каміню, з написом 1918-1919.

Штамп «ГР. КАТ. ПАРОХІЯЛЬНИЙ.

Винники 5\II 1930. Підпис «о. Гірняк».

Даний документ 1930 року підтверджує факт масового поховання військовослужбовців УГА на цвинтарі Винник. Поховання увічнене кам'яним пам'ятником у вигляді артилерійського снаряда із зображенням

тризуба. По боках центрального пам'ятника розміщено два хрести із каменю менших розмірів із написом «1918-1919». *У документі також сказано, що у могилі поховано 14 стрільців УГА. Серед них 8 відомих імен. Решта – невідомі.* Відомо також, що тіла загиблих були знесені із території громади Винник і перепоховані у спільній могилі. Усі вони загинули у бою. Двоє загинули на початку січня 1919 р., четверо – у лютому 1919 р., четверо – в квітні 1919 р. Документ написано парохом української греко-католицької парафії Винник о. Гірняком і поданий до воєводського управління. Можемо припустити, що українська громада доглядала поховання і вела власний облік похованих стрільців УГА.

Документ 3. ДАЛО. - Ф.1. - Опис 30. - Спр.4471. - Арк. 18-20.

Формат А2. Формуляр заповнений фіолетовим чорнилом від руки.

Переклад із польської мови.

Сторінка 1.

«Місцевість: Винники. Гміна: Винники. Повіт: Львів. Ера польська. Гмінний цвинтар у Винниках.

СПИСОК солдатів і полонених загиблих або померлих після 1 листопада 1918 року»

Червоний прямокутний штамп. «Гмінний цвинтар. Національність. Польська – 1 масове поховання. Тіл – 14. Українська – 1 масове поховання. Тіл – 30. Разом 2 масових поховання. Тіл – 44.

На цвинтарі стоять два масові пам'ятники: в N 1 лежать воїни польської армії – 14, в N 2 - української армії – 30».

Штамп: «При складанні списків враховано. 25\8. 1930. Підпис».

Сторінка 2. Таблиця. 2.

Валець Н. (Walec N.), Українська армія, 2 сотня група «Схід», загинув 1\1 1919.

Жилавиук Стефан (Zylawiuk Stefan), Українська армія, загинув 3\1 1919.

Боднар Петро (Bodnar Piotr), ряд. (рядовий), Українська армія, 10 курінь 4 Золоч. Бригада, загинув 17\4 1919.

Сікора Максим (Sikora Maksym), ряд., Українська армія, 10 курінь 4 Золоч. Бригада, загинув 17\4 1919.

Бордун Роман (Bordun Roman), ряд., Українська армія, 10 курінь 4 Золоч. Бригада, загинув 18\4 1919.

Зеліско Михайло (Zelisko Michal), Українська армія, 2 бойова сотня, 20 полк укр. стріл., загинув 14\2 1919.

Маланчук Максим (Malanczuk Maksym), ряд., Українська армія, 3 Станіславівський курінь 8 сотня, загинув 1\4 1919.

Остапчук Теодор (Ostapczuk Teodor), Українська армія, загинув 12\4 1919.

Невідомих – 21, Українська армія.

Сторінка 3. Таблиця.

Графа «Точніше розміщення поховання – Парафіяльний цвинтар у Винниках». Графа «Зауваження» - «Спільне поховання».

Сторінка 4. Таблиця.2.

Семчук Лук'ян (Semczuk Lukasz), Українська армія».

Документ 3 складений воєводським управлінням, ймовірно у середині 20-х років. Його дані враховувались при складанні списків у 1930 році, про що свідчить відповідний штамп. Його зміст підтверджує факт існування на місцевому (гмінному чи парафіяльному) цвинтарі спільного поховання стрільців УГА (Української армії). Із Документом 2 він різниться такими даними.

Загальна кількість похованих – 30 стрільців (у Документі 2 – 14 стрільців).

Відомих імен – 9 (у Документі 2 – 8 стрільців).

Різниця у окремих іменних даних. Так у Документі 3 - Валець Н. (Walec N.), у Документі 2 - Роман Вавець; Сікора Максим у Документі 3 і Микита Сікора у Документі 2; відповідно Зеліско Михайло і Михайло Залізко, Маланчук Максим і Маріян Маланчук.

Разом із тим, Документ 3 надає нам додаткову інформацію про те, до яких військових підрозділів УГА належали загиблі стрільці. А саме – група «Схід», 4-та Золочівська бригада, 20-й Стрілецький полк, 3-й Станіславівський курінь.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що розміщений на старому цвинтарі пам'ятник стрільцям УГА є масовим похованням 14 або ж 30 українських воїнів. Кількість похованих потребує ще додаткового вивчення».

Українське товариство допомоги інвалідам у 1922 р. придбало будинок у Винниках (тодішня вул. Собеського) для хворих на туберкульоз, бездомних інвалідів – учасників визвольної війни. Спочатку там проживало 7 інвалідів. Серед них **поручник Шафран** (похований біля стрілецької могили, з правої сторони), **чотар Балич** (похований біля стрілецької могили, з правої сторони).

З правої сторони біля цієї могили похований винниківчанин, булавний УСС з 1914 р. **Василь Олексів** (1897 р. н.). 1916 р. він захворів в армії і був комісований. Брав участь у розброєнні австрійського гарнізону у Винниках 1 листопада 1918 р., відзначився в боях за Львів. У складі УГА перейшов р. Збруч, був поранений у ногу (від вибуху гранати).

Біля стрілецької могили (перед могилою зправа) похований січовий стрілець, в'язень сталінських концтаборів, Почесний громадянин Винник, винниківчанин **Степан Титович Копач** (1902—1991 рр.).

Зліва від пам'ятника похований січовий стрілець, винниківчанин **Тимофій Макар** (1894—1967 рр.).

Недалеко від стрілецької могили знаходиться могила **о. Д. Бобовника**.

Біля могили січових стрільців похований **Іван Луца** (літературні псевдоніми: Петро Шелест, Іван Степовик; 24 лютого 1865, м. Керч —

13 листопада 1923, м. Винники) — громадський і політичний діяч (міністр управління культів — 26 грудня 1918 р. — 13 лютого 1919 р.; міністр віровизнання — 13 лютого 1919 р. — 9 квітня 1919 р.), письменник, за фахом лікар. З 1 березня 1922 р. жив і провадив лікарську практику у Винниках. Тут він написав повісті «Кара» та «Утома».

Могила польських воїнів (1920-ті рр.).

Могила знаходиться вище від могили воїнів УГА (з правої сторони). Похоронено 14 польських воєнків, які загинули в околицях Винник під час польсько-української війни 1918—1919 рр.

Історичним сакральним об'єктом є *капличка*, де поховані визначні постаті національно-духовного відродження — *о. Григорій Гірняк* (1865—1945 рр.) і *о. Стефан Хомінський* (1815—1890 рр.) з родиною. Поряд з капличкою похована дочка о. Гірняка — Ірина, яка померла у 1980 р. (працювала вчителем молодших класів).

На цвинтарі також знаходяться могили:

*Гуглевича Аркадія (1876—1961 рр.) — священика УГКЦ, громадського діяча і його сина Данила (1910—1983 рр.) — священика УГКЦ, в'язня більшовицьких таборів;

*Полека Миколи (1880—1960 рр.) — професора-філолога, вчителя і його дружини Фердинанди Калинович-Полек, яка походила з австрійської аристократичної родини (померла 1947 р.);

*Лиско Володимира (1882—1964 рр.) — священика УГКЦ, релігійного і громадського діяча;

*Шпаківського Євстахія (1884—1974 рр.) — багатолітнього дяка та керівника хору Святовоскресенської церкви у Винниках, члена «Просвіти», керівника просвітянського хору;

*Федюка Миколи (1885—1962 рр.) — живописця, графіка, мистецтвознавця, педагога та його дружини Меланії (1898—1979 рр.);

*Нагляка Якова (1889—1959 рр.) — доктора, січового стрільця та його дружини Константи (з Зелеських) (1891—1977 рр.);

*Сидурко Василя (1891—1959 рр.) — скульптора першого на Україні пам'ятника січовим стрільцям у Винниках та його дружини Карії (1891—1958 рр.);

*Любич Парахоняк Олександри (1892—1977 рр.) — оперної та камерної співачки;

*Богонюка Василя (1894—1965 рр.) — священика УГКЦ, доктора і його дружини Олени (1899—1976 рр.);

*Керницького Михайла Васильовича (1896—1979 рр.) — краєзнавця, вчителя;

*Зубрицького Гната Антоновича (1897—1989 рр.) — учасника національно-визвольних змагань 1918—1921 рр.

*Підлісецького Володимира (1898—1972 рр.) — січового стрільця, політичного і громадського діяча (могила знаходиться зліва, через дорогу від могили воїнів УГА);

*Йони Ярослава Григоровича (1900—1970 рр.) — стрільця УГА (з 1 січня 1919 р.), козака 3-ї Залізної дивізії Армії УНР та його рідих братів: Володимира (1890—1969 рр.) та Євгена (1900—1988 рр.) (могила знаходиться зліва від центральної дороги, 100 м недоходячи до могили воїнів УГА);

*Барана Петра (1904—1986 рр.) — українського священика, багатолітнього пароха у Винниках (1959—1986 рр.), Почесного громадянина Винник (2014 р., посмертно) і його дружини Меланії (1907—1983 рр.);

*Кияка Григорія Степановича (1910—1987 рр.) — видатного вченого і педагога в галузі аграрної науки, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента Академії наук УРСР, заслуженого діяча науки УРСР, завідувача кафедри рослинництва і лукувництва (могила знаходиться зліва, через дорогу від могили воїнів УГА);

*Мороза Володимира (1913—1996 рр.) — священика УГКЦ, в'язня сталінських концтаборів, Почесного громадянина Винник (1998 р., посмертно);

*Чеславського Михайла Степановича (1921—2003 рр.) — видатного педагога, багатолітнього директора СШ №29 і його дружини Лідії (1922—2008 рр.);

*Калитовського Івана Теодоровича (1922—1986 рр.) — відомого хірурга;

*Слоти Зеновія Григоровича (1922—2011 рр.) — громадського діяча, педагога, Почесного громадянина Винник;

*Кипріяна Богдана (1922—1943 рр.) — члена ОУН, редактора самописного ілюстрованого журналу для дітей «Дитячий шлях», що виходив у Винниках у 1934—1935 рр. (рідний брат Мирона Кипріяна);

*Йосифіва Петра Миколайовича (1923—2012 рр.) — громадського діяча, члена ОУН і його дружини Софії Іванівни (1927—2002 рр.) — Почесних громадян Винник;

*Маркевича Богдана Дмитровича (1925—2002 рр.) — українського футбольного тренера, Почесного громадянина Винник;

*Горячого Миколая (1927—2014 рр.) — митрофорного протоієрея УПЦ Київського патріархату;

*Божик Євгенії Дмитрівни (1936—2012 рр.) — прозаїка;

*Білоуса Богдана Дмитровича (1949—1994 рр.) — майстра спорту з вільної боротьби та самбо, багаторазового переможця і призера першостей України та СРСР;

*Осташевської (Лиско) Теофілії — дружини отця Йосифа Осташевського (1890—1948 рр.) — видатного діяча УГКЦ, декана Винниківського з 1927 р. по 1945 р., пароха с.Підберізці з 1927 р. Могила має незвичний напис: «В пам'ять родини Осташевських». Поховано там лише Теофілію Осташевську, а о. Йосифу Осташевському (помер у Харківській тюрмі), Володимиру і Мирославу Осташевським (сином, які загинули у 1944 р. по дорозі фронт) не судилося мати власних могил;

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Липа Іван Львович (літературні псевдоніми — Петро Шелест, Іван

Степовик; 24 лютого 1865 р., м. Керч — 13 листопада 1923 р., м. Винники) — громад-ський і політичний діяч, письменник, лікар, спів-засновник таємного това-риства «Братство тарасівців» (1891 р.), перший україн-ський комісар Одеси від ЦР УНР (1917 р.), член ЦК Української партії соціаліс-тів-самостійників, міністр управління культів (грудень 1918 р. — лютий 1919 р.), міністр віросповідань УНР (1919 р.). Воєнно-політична обстановка в Україні змусила І.Липу разом з сином Юрієм залишити Київ і емігрувати спочатку до Вінниці, потім у Кам'янець — Подільський, Станіслав. Деякий час жив в еміграції в Тарнові (Польща).

На початку 1922 р.

І. Липа переїжджає до Львова. 1 березня 1922 р. прибуває до Винник, про що свідчить запис в особистому записнику. У Винниках він провадить життя, позбавлене політики: займається лікарською практикою і пише. Проживав Іван Липа, як приватний лікар у хаті Марії Лозовської на вулиці Шашкевича (тепер вул. Лесі Українки). Будинок цей зберігся і донині. У Винниках він відкрив медичну амбулаторію, на якій біліла табличка з написом «Д-р мед. Іван Липа. Приймає». Важка та була практика в чужій хаті, і переслідувала його польська поліція, бо не мав дозволу на практику.

У Винниках у цей час проживав Іван Огієнко, який постійно спілкувався з самотнім Іваном Липою. І. Огієнко залишив цікаві спогади про Івана Липу, про його життя і побут у Винниках. Опубліковані вони були в журналі «Наша культура» за 1937 р. Жив Іван Липа у Винниках дуже скромно й убого, бо заробляв мало.

Іван Огієнко в своїх спогадах цитує Івана Липу: «Наш державний здвиг негасимим вогнем запалить усі живі українські душі, і свого часу таки принесе відповідний плід. Помремо ми, але святий вогонь, що його ми

сміливо запалили, уже ніколи не погасне. Це те, що переживе нас і створить найрозкішніші легенди в Україні...»

У Винниках Іван Липа пише новели «Кара» та «Утома», твори вишукані, виткані, як писав його син Юрій, «ніби блакитним цвітом». Трохи більше року прожив І.Липа у Винниках. Але думками завжди був з близькими і рідними людьми, з якими розлучила доля, — дружиною Марією, що залишилася в Одесі, і сином Юрієм — студентом медичного факультету Познанського університету, з яким підтримував постійний зв'язок через листування.

В листопаді 1923 р. стан здоров'я Івана Липи різко погіршився (з травня 1919 р. хворів на рак шлунка). 13 листопада Івана Липи не стало. За віросповіданням І. Липа був православний. Хоронив його греко-католицький священик о. декан Григорій Гірняк (з дозволу митрополита Андрія Шептицького).

Поховано д-ра Івана Липу 15 листопада у Винниках.

Газета «Діло» за 18 листопада 1923 р. писала:

«Похорон д-ра Ів. Липи.

В четвер 15 с. м. о 3-ій год. пополудни відбувся у Винниках похорон бл. п. д-ра ІВ. ЛИПИ. Мимо слотливого дня, мимо того, що падав дощ і стояло страшне болото, в похороні взяло участь дуже багато народу, як місцевих громадян, так і львівської української громади, передовсім численної наддніпрянської еміграції з президією «Українського товариства до помоги емігрантам з Великої України» на чолі, а також представників галицько-українських політичних і культурних організацій: від «Народного Комітету» (голова д-р В. Бачинський, секретар д-р А. Говикевич, д-р Я. Олесницький), від ред. «Діла» — нач. ред. д-р Д. Левицький, від «Просвіти» — проф. Ст. Шах, від «Українського Лікарського Т-ва» д-р М. Музика й ин. Похорон провадив місцевий парох, декан о. Гірняк з трьома дооколичними священиками. Співав хор місцевої читальні «Просвіти».

По відправленню панахиди в мешканню, де жив Покійник, тіло перенесено до церкви, де відбувся парастас. Підчас богослуження, саме, як співали «Вічну пам'ять» небіжикові, явився Його син, котрий приїхав з Познані. Був це дійсно трагічний момент, що дуже зворушив присутних. По парастасі сказав гарне прощальне слово о. декан Гірняк, славлячи заслуги Покійника, а по винесенню труни з церкви промовив в імені «Нар. Комітету» д-р Я. Олесницький, підносячи хрустальний характер Небіжика.

На цвинтарі промовляли над гробом д-р Е. Щуровський, адвокат з Винник, в імені винницької громади й місцевих українських товариств, поет М. Вороний, як давний приятель Покійного та в імені наддніпрянської еміграції, проф. СТ. Шах від Гол. Виділу Т-ва «Просвіта», д-р М. Музика в імені «Українського Лікарського Товариства». На цьому місці мусимо з правдивим признанням піднести промову М. Вороного. Це була незвичайно сильна, натхненна, поетична мова, котра зворушила всіх присутних до сліз.

Промовець згадав ті далекі часи, 30 літ тому, коли в купі з Липою й під проводом його організували «Братство Тараса», першу українську політичну організацію самостійницького характеру, очевидно нелегальну. Згадав про незвичайну скромність покійного що до своєї особи й твердість та непохитність його в справах громадських, про відданість його рідній Україні, про його заслуги як послідовного українського державника-самостійника, про злидні на еміграції й прикrostи «азилу», які докучали покійникові в останнім часі.

Промова, переплетана мотивами з українських голосінь, повна жалю й розпуки по помершій та пророчої заповіді, що здійсняться мрії його, зробила потрясаюче вражіння: і священники, й народ плакали, слухаючи її.

Труна покійного повна була квітів, зложених друзями й товаришами та знайомими. Крім того зложено багато вінцив від «Українського Т-ва допомоги емігрантам з В. України» (білі цвіти з синьожовтими лентами з написом: «Ів. Липі - борцеві за Самостійну Україну», «Від Української Армії», «Інтернованого Українського вояцтва», «Гуртка діячів Українського Мистецтва у Львові», «Студентів Українців Краківської Академії Мистецтв», від громади м. Винник, від винницької читальні «Просвіти» й Сокола та ин. ».

Поховали І. Липу неподалік Стрілецької могили. Споруджено пам'ятник І Липі в 1937 р., встановив його син Юрій, якому батько залишив духовний заповіт – «Йти по життю, чесно виконуючи і професійний обов'язок і тримаючи в серці незгасиму віру в майбутнє незалежної держави – України».

У статті «Світлій пам'яті Івана Липи» Іван Огієнко писав:

«Якось непомітно й вечір насунув і зовсім потемніло. Сумно й тихо верталися з похорону приятелі Івана Львовича. Починав сіяти дрібний дощукільний дощик, як щирі сльози за передчасно загинулим емігрантом, за чулою людиною, що горіла й світила глибоким патріотичним вогнем... Тихо вертався додому й я. Душу обгортав болючий сум за несподівано втраченим товаришем, з яким ми п'ять літ кипіли й нервувалися, віддавши цілих себе на будівництво Самостійної України... Доля не судила йому побачити вільної України, — довелося скласти зболілі кості свої далеко від родинного міста... Проходжу біля воріт осиротілої Липиної амбулаторії. Біліє табличка з написом: «Доктор медицини Іван Липа. Приймає...». Нехай тепер зриває цю табличку, хто хоче, бо лікар і без того практикувати більше не буде... А дощ плакав усе більше та більше...».

На честь Івана Липи названа одна з вулиць Винник.

26 лютого 2015 р. у Винниках відбулися урочистості присвячені 150-річчю Івана Липи. На старому міському цвинтарі м. Винники біля могили Івана Липи о 12:00 год. відбувся молебень, а у школах міста за участі науковців Львова, Одеси та родичів Івана Липи — відкриті уроки присвячені роковинам. В Історично-краєзнавчому музеї м. Винники

пройшов семінар та літературно-музична частина (декламування віршів, лекції про життя та творчість Івана Липи).

Гуглевич Аркадій (1876 р. — 1961 р., м. Винники) — священик УГКЦ, громадський діяч, піонер кооперативного руху в Галичині.

Після висвячення (поч. 1900-их рр.) одержав парохію в с. Хмелиська, повіт Скалатський на Тернопільщині. Був сотрудником при старенькому хворому священику. Тут заклав першу церковно-громадську крамницю. 1918 р. — адміністратор церкви Св. Миколая у с. Ганачівка та у с. Селиськах Перемишлянського повіту. 1930-ті рр. — священик у с. Біле Перемишлянського повіту. За його ініціативи і матеріальної підтримки тут було збудовано Народний дім.

За свою душпастирську діяльність був відзначений багатьма церковними нагородами. Польська влада переслідувала о. Аркадія за його патріотичні вчинки і переконання; неодноразово арештовувала і ув'язнювала.

Похоронений на Винниківському цвинтарі (могила знаходиться поряд з могилами професора Миколи Полека і живописця Миколи Федюка).

Отець Аркадій Гуглевич мав семеро синів і дочок (двоє синів були священиками, перебували в сталінських концтаборах).

Син **Роман** (28. 11. 1907 р., с. Хмелиська, Тернопільщина — 26. 12. 1993 р., Нью-Йорк) — юрист, фінансист, громадський діяч. Удостоєний Шевченківської премії свободи (1972 р.). Закінчив Бережанську гімназію (1926 р.), правничий факультет Львівського університету (1931 р.). Працював (1931—1944 рр.) адвокатом у Перемишлянах, Бірчі, Яворові, Золочеві, Самборі, Лінці (Австрія; 1946—1949 рр.). У Перемишлянах — заступник голови «Просвіти». 1946—1949 рр. — президент Української асоціації взаємодопомоги.

Від 1955 р. — громадянин США. Студіював у Нью-Йоркському університеті. Друкувався в українській пресі. Президент Комітету об'єднаних українських організацій, обіймав відповідальні посади в Українському Конгресовому комітеті Америки.

Син **Орест** (1908 р. н.) — священик УГКЦ, в'язень більшовицьких концтаборів.

Син **Данило** (21. 03. 1910 р. — 19. 02. 1983 р., м. **Винники**) — священик УГКЦ, в'язень більшовицьких концтаборів (був засуджений на 10 р.). 1930-ті рр. — катехит Української приватної школи ім. митрополита Андрея Шептицького в Бережанах. У середині 1940-их рр. — священик у Рудках на Самбірщині. Брав участь у Львівському соборі 1946 р. Зазнав переслідувань і ув'язнення. Після звільнення з тюрми працював у підпіллі. Проживав у Львові на вул. Пасічній.

Похоронений на Винниківському цвинтарі, поряд з батьком.

Полек Микола Іванович (1880 р. — 1960 р., м. Винники) — професор-філолог Львівського університету та Львівської гімназії, вивчав побут римлян і греків, українською мовою видав підручник «З побуту

римлян і греків» для гімназій, де вивчали історію та мову античної Греції. Працюючи у гімназії викладав латинську, німецьку і українську мови (30-ті роки XX ст.). Цікаво і змістовно розповідав студентам про літературне і наукове життя львівських письменників, філологів, істориків і мистецтвознавців.

М. Полек поселився у Винниках на поч. XX ст. в урочищі, зване винниківчанами «Кут» (вул. Руська, 37). Одружився з вдовою по Сидору Калиновичу — Фердинандою (матір'ю свого товариша Володимира Калиновича). Фердинанда Калинович-Полек походила з австрійської аристократичної родини (померла 1947 р., похована на Винниківському цвинтарі).

Проживав у невеличкому будинку (будинок зберігся), доїзджуючи кожного дня до Львова. Побутові умови Миколи Полека були скромні, але помешкання — акуратне і цікаве. Приймальня професора була заставлена різними картинами з побуту античних греків і римлян. Все це виглядало як музейна галерея.

У 1920—1930-их роках був активним діячем «Рідної школи» у Винниках. 1930 р. товариство «Українська громада» на загальних зборах 1 лютого обрало Миколу Полека заступником голови Контрольної комісії.

1944 р., з перших днів приходу радянської влади, відновила свою роботу Винниківська середня школа, а через деякий час була створена вечірня середня школа робітничої молоді. В цих двох школах професор М. Полек вів уроки української мови та літератури (директором Винниківської середньої школи в цей час був фізик Михайло Степанович Чеславський).

Під час уроків української мови, що читалась тоді за радянською програмою, час від часу Микола Іванович Полек вдавався до характеристики українського літературного процесу у Львові, починаючи з австрійських часів. Микола Полек помер та похований у Винниках.

Праці:

*Навчання граматики української мови в гімназіях (1925 р.);

*Історія культури, як ціль навчання класичної філologii в гімназіях (1931 р.).

2011 р. вийшло репринтне видання «Микола Полек. «Життя греків і римлян класичного світу». Львів 1925».

Лиско Володимир (21 вересня 1882 р., м. Кам'янка-Струмилова (тепер м. Кам'янка-Бузька, Львівська область) — 19 вересня 1964 р., м. Винники) — священник УГКЦ, релігійний і громадський діяч. Батько

блаженного священномученика Української Греко-Католицької Церкви о. Романа Лиска. Походив із багатодітної селянської родини, навчався у V-й львівській гімназії, на теологічному факультеті Львівського університету, в університеті Інсбрука (зробив докторат).

30 січня 1910 р. був висвячений на священника. 1910–1913 рр. працював сотрудином в м. Олеську, в 1913–1921 рр. — завідувачем парохії м. Городок, з 1921 р. — парохом містечка Сасів на Золочівщині. 1936 р. о. Лиско був призначений деканом Золочівським.

Завжди і всюди о. Володимир Лиско, крім ревної душпастирської праці, вів активну громадську, просвітницьку і політичну діяльність, за що переслідувався польською владою. За участь у проголошенні в Городку Західно-української Народної Республіки у 1918 р. був запроторений до концентраційного табору в Домб'є, де пробув 7 місяців. Приходячи на парохію, де не було української школи, о. В. Лиско заснував

приватні українські школи під егідою «Педагогічного Товариства». Заснував у Городку «Захист для сиріт» (1917 р.). Був активним діячем «Просвіти», членом Комітету будови пам'ятника Маркіянові Шашкевичу на Підлисецькій горі, головою Товариства ім. Шашкевича. Очолював філії товариств «Сільський господар», «Овочева шкілька». Був членом Надзірної Шкільної Ради. Організував в Олеську духовий оркестр. У Сасові добудував, упорядкував нову церкву, ініціював і припилював будівництво «Народного Дому».

1945 р. за відмову перейти на православ'я о. В. Лиско був заарештований (перебував 8 місяців у віці 63-років); вимагали зізнання, що він скликав нелегальну раду священників для антирадянської діяльності. У травні 1946 р. о. В. Лиска випустили. 22 жовтня 1948 р. о. В. Лиска знову заарештовують, після жорстокого, антиправного слідства ув'язнюють на 10 літ в Мордовські табори. Відбув 7 літ, в березні 1955 р. із вкрай підірваним здоров'ям, та не зломленим духом, звільняють.

Помер 19 вересня 1964 р. у Винниках, де похований на місцевому цвинтарі.

Федюк Микола Іванович (26 лютого 1885 р., с. Голубці (тепер — Бродівський район) — 17 травня 1962 р., м. Винники) — маляр-реаліст, живописець, графік і педагог. Початкову освіту отримав спочатку в Бродівській (1896—1903 рр.), пізніше у Львівській (1903—1907 рр.) гімназіях. Протягом року (1907—1908 рр.) відвідував правничий факультет Львівського університету.

Обставини знайомства Андрея Шептицького та Миколи Федюка нам невідомі, але саме завдяки меценатству Митрополита майбутній художник мав можливість розпочати навчання у Краківській академії мистецтв.

1910–1916 рр. — навчання у Краківській, згодом у Мюнхенській академіях мистецтв. Автор живописних портретів, пейзажів: «Кипариси» (1910 р.), «Каплиця у Львові» (1910 р.), «Автопортрет» (1915 р.) та ін. Всі ці твори збереглися у фондах Національного музею ім. А. Шептицького. Автор статей на мистецькі теми. Загалом же у фондах Національного музею у Львові є півсотні малярських робіт Миколи Федюка, датованих 1910–1950-ми рр. Микола Федюк зарекомендував себе не тільки як маляр і графік, а й тонкий мистецький критик і прекрасний педагог. Деякий час проживав у м. Броди, працював там (1923—1927 рр.) професором Державної гімназії ім. Юзефа Коженевського.

3 1934 р. проживав у Винниках по вул. Нова, 7 (зараз вул. М. Федюка). Після Другої світової війни (1947–1950 рр.) — викладач, а потім завідувач кафедри графіки в Інституті декоративного мистецтва у Львові. Перша персональна виставка Миколи Федюка у Львівському музеї українського мистецтва відбулася 1975 р. до 90-річчя від дня народження митця (на жаль, посмертно). 1969 р. пожежа у винниківському будинку спричинила до загибелі усього Федюкового художнього доробку, що зберігався на горищі. Майстер із повним правом посів визначне місце в історії українського мистецтва ХХ ст.

Помер і похований у Винниках.

Нагляк Яків (1889 р., м. Стрий — 11 вересня 1959 р., м. Винники) — лікар, підхорунжий УСС. Навчався в місцевій гімназії, згодом вивчав медицину в Відні. Був старшиною австрійської армії під час Першої світової війни. Листопадовий чин застав його коли він працював у гарнізонному шпиталі у Відні. Але це не перешкодило йому повернутися у Галичину і зголоситися на службу в УГА. Був учасником визвольної боротьби на Західних і Східних землях України. З останніми частинами Армії УНР 1920 р. повернувся на батьківщину. Під час епідемій він не знав, що таке відпочинок, намагаючись допомогти хворим товаришам по зброї.

Пізніше, відбувши кількарічну практику в Відні, **відкрив у 1925 р. лікарську консультацію у Винниках.**

На початках Яків Нагляк проживав на квартирі в будинку Михайла Маркевича, а згодом побудував собі будинок, в якому тепер Історико-краєзнавчий музей Винник (вул. Галицька, 26). Саме тут було встановлено перший у місті рентген-апарат.

У Винниках неvistачало лікаря-українця після смерті Івана Липи. Яків Нагляк виявився гідним наступником свого видатного попередника, скоро здобувши собі славу відомого лікаря, незважаючи на велику конкуренцію з боку трьох місцевих лікарів-поляків (К. Становського та подружжя Хмури). Він надавав лікарську допомогу й убогим, від яких не тільки не брав грошей, але ще давав їм свою готівку на придбання ліків.

Крім лікарської практики, працював ще у торговельному і кредитовому кооперативах, та зробив чимало для їх розвитку. Був головою Надвірної ради торговельного кооперативу, який мав у своєму розпорядженні три крамниці, де працювали тільки українці. У місцевій самоуправі був членом Міської ради і керував господарським майном. Здобув гарну земельну ділянку для спортивного товариства «Дніпро». Яків Нагляк був активним членом винниківської «Просвіти».

За радянської влади його буквально недооцінювали, позбавили власного будинку з політичних міркувань. В останні роки працював у міській поліклініці рентгенологом. Яків Нагляк знав кілька іноземних мов, дуже добре орієнтувався в політиці, любив розповідати про свою участь в Українській Галицькій Армії 1918–1920 рр.

Помер 11 вересня 1959 р. За його заслуги перед Україною, похорон перетворився в маніфестацію вдячності громадян Винник, хоч це було за радянських часів. На похороні було кілька священників та тисячі винниківчан.

Брати Йони (Володимир, Ярослав, Євген).

Йона Володимир Григорович (1890 р., м. Винники — 1969 р., м. Винники) — рідний брат **Йони Ярослава** (стрільця УГА), в'язень сталінських концтаборів. Володимир з 1901—1902 н. р. по 1903—1904 н. р. навчався у Львівській академічній гімназії разом з Огоновським Любомиром (військовий діяч, один із організаторів Листопадового чину 1 листопада 1918 р. у Львові, сотник УГА). В паралельному класі вчилися Євген Коновалець і майбутній сотник УГА Степанів Ананія (брат Олени Степанів).

За спогадами винниківчан Олени Комендяк та Михайла Харчишина: «Володимир був студентом у Львові. То було в двадцятих роках... Митрополит Шептицький, щоб врятувати студентів від польських розгромів, відправив велику групу молодих людей вчитися до Чехії. З ними був і Володимир Йона. Там вони закінчили навчання. Хоча чехи пропонували їм лишитися працювати, але вони не погодилися, а всі разом поїхали «будувати Україну» до Харкова. ... група хлопців, яку Шептицький

врятував від поляків, потрапила під сталінську катівню... їх розстріляли, як «ворогів народу». При розстрілі був присутній сам П. Підгорний... Підгорний стояв з офіцером, який керував розстрілом, і вів очима по шерензі приречених — думав, що хтось може заплаче і буде просити помилування. Погляд зупинився на Володимирі Йоні. Підгорний сказав офіцеру, щоб вивів Йону. Його поставили навпроти тих хлопців, де стояв офіцер і Підгорний. На очах Володимира розстріляли всіх хлопців одним залпом. Енкаведисти думали, що після такого жакливого видовища Володимир зламається духом, що він стане слухняним рабом і буде працювати на них. Але Володимир не пішов на зраду... І пішов Володимир на Соловки... Хрущовська амністія — і Йона Володимир на волі, повернувся додому».

Проживав з братами у Винниках на вул. Піддіброва. Помер і похований у Винниках на старому цвинтарі.

Йона Ярослав Григорович (29 січня 1900 р., м. Винники — 1970 р.,

м. Винники) — стрілець УГА (з 1 січня 1919 р.), козак Третьої Залізної стрілецької дивізії Армії УНР, активний діяч винниківської «Просвіти». Дід — Іван, батько — Григорій (9. 10. 1853 р. — 10. 11. 1933 р.), мати — Марта Дмитерко (19. 11. 1868 р. — 7. 11. 1944 р.). Йони — корінні винниківчани, жили на вулиці Замковій, 1 (від вул. І. Франка до міської ради). 1944 р. в їхню рідну домівку «совети» заселили інших людей. (брати в цей час перебували поза межами України). Мамина братова (мати письменника Дмитерка Любомира) жила по вулиці Піддіброва (урочище «Розлавка»). Вона віддала частину хати для Йони Ярослава, де поселився і брат Євген. Згодом, після

сталінських концтаборів, до них приєднався Володимир.

Навчався Ярослав у Львівській академічній гімназії (1912—1918 рр.). Після шести років навчання у гімназії пішов служити до війська.

В «Описі життя» зазначав: «Кампанію українсько-польської війни перебував на фронті в 1 курені УСС (УГА). По переході Армії за Збруч я захворів на тиф і пролежав 2 місяці в шпиталі в Кам'янці, звідки повернувся назад до частини. По розоруженню Галицької Армії вступив до 3-ї дивізії генерала Удовиченка Військ УНР. В цій дивізії перебував на фронті до її ліквідації. По звільненню в 1920 році працював декілька місяців в садівничо-огородній школі товариства «Просвіта» в Милованю. Після того вернув додому. 1922 р. зложив іспит зрілості. Примусову службу в польській

армії відбув у роках 1923-24. З того часу працюю в народних установах і перебуваю стало у Винниках біля Львова. 15 листопада 1926 року».

17 листопада 1926 р. прийнятий на агрономічний відділ агрономічно-лісового факультету Української господарської академії в Подєбрадах (Чехословаччина). 16 лютого 1928 р. викреслений із списків студентів.

В сталінські часи був ув'язнений, звільнений лише в хрущовську «відлигу». Помер і похований у Винниках на старому цвинтарі.

Йона Євген Григорович (31 жовтня 1900 р., м. Винники — 1 квітня 1988 р., м. Винники) — красзнавець, художник. Навчався Євген у Львівській академічній гімназії (з 1913 р.). *За спогадами винниківчан Олени Комендяк та Михайла Харчишина:* «Євген був наймолодший. Він хворів, і за станом здоров'я його не брала до війська жодна влада. У 1944 р., як німці відступали, то були люди, що з німцями втікали від москалів. Євген теж з ними, бо знав, на що москалі здатні. Зайшов вже під Польщу, а москалі їх повернули назад, через що Євген був не в милості від них. А за той час в їхню хату вже заселили «квартирантів». Мамина сестра, з дому Дмитерко, жила по вулиці Піддіброва. Вона відпустила частину хати для Йони Ярослава, де пішов жити і Євген. На той час він був самотнім, пенсії і ніякої допомоги не мав, бо держава його ненавиділа як «ворога народу». То Євген до кімнати взяв квартирантів, щоб мати якусь копійку на життя, а сам жив у тісенькій кухні. Коли брати повернулися з заслання, то допомагали Євгену. Коли брати помирали, то найбільше допомагала Олена Комендяк. Вона з чоловіком і дітьми приїхали з Сибіру до Винник. Ніхто не хотів їх взяти на квартиру, а Євген Йона поспівчував їм і взяв їх, хоч у нього зовсім не було місця. А для них, і то було добре. Двоюрідний брат Любомир Дмитерко з Євгеном не був у добрих стосунках. Він був головою спілки письменників України... Коли Любомир приїхав відвідати свої рідні Винники (влада дуже готувалась до цього візиту), то обминув зустріч з Євгеном, бо вважав його націоналістом. Але у Винниках багато, хто знав, що той великий гість є братом Йони – того старенького пана, який в шостій ранку йде займати чергу за молоком. Один раз ішов майор міліції Скоропад, а назустріч Євген. Майор думає – важна особа – брат голови спілки письменників України, та й каже до нього: «Добрий день!». Йона відповів, а майор простягнув руку, щоб потиснути. Йона каже: «Я вам руки не даю», а Скоропад питає: «Чому?». «Бо ваша рука в крові», - відповів Йона. Отакий був Євген Йона. Був подібний до своїх братів... Євген Йона мав хист до малювання... Він дуже любив Карпати і вважав, що кожен мав би побувати на Довбушевих місцях, скелях, водоспадах».

Товаришував Євген з місцевими патріотами: Михайлом Харчишином, Володимиром Бачмагою, Олексою Комендяком, Богданом Кочаном, Орестом Йоною, Михайлом Зьомком, Богданом Гарапою. Разом з друзями часто мандрував по історичних місцях Західної України.

Деякі картини Євгена Йони зберігаються у Винниківському історико-краєзнавчому музеї. Помер і похований у Винниках на старому цвинтарі.

Любич-Парахоняк Олександра Іванівна (14 березня 1892 р., м. Станіслав (тепер м. Івано-Франківськ) — 23 лютого 1977 р., м. Винники) — оперна та камерна співачка (лірико-драматичне сопрано), акторка. Дитячі та юнацькі роки Олександри пройшли у Копичинцях на Тернопільщині. У 1905 р. сім'я переїжджає до Львова, де Олександра починає брати лекції співу у Володислава Баронча. 1907—1912 рр. навчається у Вищому музичному інституті у Львові (клас теорії Станіслава Людкевича). 1912 р. одержавши стипендію та рекомендаційний лист від Музичного товариства ім. Лисенка у Львові, їде у Варшаву до Олександра Мишуги — професора солоспіву Вищої музичної школи ім. Ф. Шопена. Після повернення до Львова (1914 р.) продовжує навчання у Чеслава Заремби. Свої вокальні студії

О. Парахоняк поєднує з концертною діяльністю солістки хорів «Боян» та «Бандурист». 1908 р. успішно виступила в ролі Наталки в аматорській виставі «Наталка Полтавка».

1917—1937 рр. працювала в театрах Польщі й Львова. О. Парахоняк дебютує на сцені Львівської опери в 1917 р. (опера Целлера «Штигар»). Згодом стає солісткою Нового львівського театру (1919—1920 рр.), Львівського театру «Руська бесіда». О. Парахоняк з великим успіхом співає на оперних сценах Катовіц, Познані. У складі цих театрів виступає із гастрольями у Бидгощі, Грудзьондзі, а з концертами у Німеччині та Чехословаччині. Її партнерами на оперних сценах були відомі співаки А. Дідур, М. Голинський, З. Дольницький, І. Дигас, Я. Кіпура. Глядачі запам'ятали її в образах Чіо-Чіо-Сан («Мадам Баттерфляй»), Маргарити («Фауст»), Мімі («Богема»). Їй призначали здебільшого драматичні партії. Виконувала партії Оксани («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталки («Наталка Полтавка» Лисенка), Тат'яни, Іоланти («Євгеній Онегін», «Іоланта» Чайковського), Гальки та Аїди (однойменні опери Монюшка й Верді). Понад 20 років співачка концертувала оперними сценами світу. Вистави з її участю користувалися шаленою популярністю.

1932 р. О. Любич-Парахоняк поселилася у Винниках, іноді брала участь в окремих концертах, а в 1937 р. назавжди залишила сцену.

У Винниках співачка влаштувалась працювати на тютюновій фабриці. Поступово співачку забули. Лише в 1950-их роках її постаттю починає займатися дослідник Іван Деркач. Якщо в 1920—1930-их рр. вона ще фігурує у пресі, то пізніше її ім'я повністю зникає з газетних шпальт, а відтак і з світського життя. Померла 23 лютого 1977 р у Винниках.

У Винниківському історико-краєзнавчому музеї експонуються речі з особистого архіву: ноти, офіційні документи, листи, афіші, вирізки з газет. На жаль, записи голосу Любич-Парахоняк не збереглися.

На честь Олександри Любич-Парахоняк названа одна з вулиць Винник.

Керницький Михайло Васильович (18 листопада 1896 р. — 22 вересня 1979 р., м. Винники) — краєзнавець, вчитель історії, громадський діяч, Почесний громадянин Винник (посмертно, 24 серпня 2014 р.). Під час німецької окупації у Винниківській школі викладав німецьку мову. Один із перших почав на науковому рівні вивчати історію м. Винник. Разом із Володимиром Грабовецьким (майбутнім академіком, який проживав у Винниках у 1942—1956 рр..) збирав цікаві матеріали з історії Винник, ними було підготовлено до друку спільну працю, яка з невідомих причин не була опублікована, проте один екземпляр цієї рукописної книги зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки. Назва книги — «Винники. Матеріали до історії нарису».

Не один рік М. Керницький збирав по крупницях відомості про пам'ятник Т. Шевченкові (в архівах, бібліотеках, опитуючи жителів Винник). Він зазнимкував близько 500 пам'ятників Тарасові на території Галичини і передав цю колекцію у дар музеєві Шевченка у Каневі. Копії фотографій зберігаються у Львівській науковій бібліотеці імені Василя Стефаника. У Винниках М. Керницький організував дві фотовиставки; одна з них була у приміщенні СШ №47 за директора З. Слоти, друга — у клубі тютюнової фабрики. Ще одна виставка фотографій пам'ятників Т. Шевченкові відбулася на Сихові (виставки були короточасні, бо КДБ переслідував краєзнавця).

М. Керницький зібрав колосальний матеріал, але в умовах тоталітарного режиму не міг його опублікувати. Доля унікального матеріалу з історії Винник не відома. У дуже похилому віці, змушений був заробляти стаж для повної пенсії, викладав у школі у с. Чишки.

Із виступу Романа Лубківського на урочистій академії з нагоди 100-річчя пам'ятника Тарасові Шевченку у Винниках: «Я бачу серед вас, дорогі мешканці й гості Винник, скромну фігуру Михайла Керницького, вчителя-краєзнавця, котрий послідовно й мужньо популяризував винниківський пам'ятник, приводив до нього і літніх, і зовсім юних мешканців Львова і навколишніх сіл. Він створив навколо пам'ятника те, що нині називають аурою; а вона одухотворювала славетний галицький закуток, задовго до того, коли «дозволено» буде заговорити про винниківський період у житті Івана Огієнка, Івана Липи та Юрія Липи...».

На честь Керницького Михайла названа одна з вулиць Винник. Помер і похований у Винниках.

Зубрицький Гнат Антонович (20 березня 1897 р., с. Комарники, Турківський повіт — 18 грудня 1989 р., м. Винники) — учасник національно-визвольних змагань 1918—1921 рр., учасник бою під Крутами.

Народився в родині Антіна Зубрицького-Пом'яна та Христини Зубрицької (з дому Височанської Швабович). Початкову школу закінчив у с. Комарники. З 1909 р. навчався у Перемишльській українській гімназії (п'ять класів).

Під час Першої світової війни 1914 р. російські війська, відступаючи, вивезли його, як і багатьох українських юнаків, у Росію. У Ростові він продовжив навчання в Ростовській гімназії. Пізніше перебрався в Україну, в Київ. Удень працював у друкарні робітником, а ввечері навчався в українській гімназії ім. Кирила та Мефодія, де грецьку та латинську мови викладав Микола Зеров. Закінчив навчання у 1917 р. Подав документи до вступу до Київського університету ім. Святого Володимира.

Проте замість навчання довелося брати участь у національно-визвольних змаганнях. Під час наступу московсько-більшовицьких орд Муравйова на Київ Гнат Зубрицький записався добровільно до військового загону української молоді. Так він потрапив під Крути, де 29 січня 1918 р. відбувся бій із 6000-м більшовицьким угрупованням. У день бою Гната і ще кількох юнаків призначили до спеціальної команди підричників, яка отримала завдання знищити міст. Коли завдання було виконане, бій закінчився, і хлопці пішки (лісами) добралися до Києва.

Після цього Г. Зубрицький повернувся в Київ, а після звільнення Києва від більшовиків брав участь у похованні жертв — героїв Крут на Аскольдовій горі. Ніс у похоронній процесії вінок. Гнат Зубрицький згадував, що під Крутами було багато галичан, що у період польської окупації він бачив документальний фільм про перезахоронення крутянців, у якому впізнав себе. Можливо, цей фільм є й досі у польських архівах.

Деякий час був старшиною для особливих доручень у голови Української Центральної Ради М. Грушевського.

За правління гетьмана Скоропадського працював вчителем на курсах української мови, які проводилися для начальників залізничних станцій, яких Скоропадський зобов'язав вивчити українську мову. Зубрицький брав участь у поваленні Гетьманату у складі Запорізької дивізії. Під час повстання проти німців і гетьмана в м. Січеславі (Дніпропетровськ) брав участь у роззброєнні німецьких військових частин. Був призначений скарбничим штабу Запорізької дивізії. Пройшов довгий шлях під час відступу української армії аж до румунського кордону.

У складі української армії був у «трикутнику смерті», коли на армію УНР наступали москалі (Червона армія і Біла армія Денікіна) і поляки. Захворів на тиф.

Коли Гнат повернувся у Західну Україну, на той час окуповану Польщею, його затримав поліцейський пост у Борині (15 км від дому). Утримували в тюрмі в Турці. Лише довідка про те, що протягом 1914—1921 рр. Гнат Зубрицький не перебував на території Західної України, допомогла йому повернутися додому в село Комарники, однак із вимогою двічі на тиждень реєструватись у Борині протягом півроку.

1923 р. екстерном склав іспити за курс гімназійної освіти в Перемишлі. Рік навчався в таємному Українському університеті у Львові, а після його розгрому — в державному Львівському університеті, який закінчив 1927 р. з кваліфікацією «викладач історії і суспільних наук в середніх закладах освіти». Володів грецькою, латинською, німецькою, польською, російською мовами. Після закінчення університету Гнатові Зубрицькому було запропоновано на основі його дипломної роботи «Самоуправління грецького поліса» написати докторську дисертацію. Але він усвідомлював, що роботу в університеті, як українець, він не отримає. Тому почав вчителювати.

Після закінчення університету працював учителем приватної гімназії в м. Чорткові (1927—1928 рр.), у приватній Турківській гімназії (1928—1929 рр.), вчителем у державній народній школі Борислава (з 1929 р.), а в 1934—1937 рр. на посаді директора цієї школи. У Бориславі познайомився з своєю майбутньою дружиною Дарією Кливак (1906 р. н.), дочкою місцевого священика.

1937 р. переїхав із сім'єю у Дрогобич, де працював учителем німецької мови, а в 1940—1941 рр. — інспектором шкіл Дрогобицького міськвн. Під час німецької окупації був директором школи № 10 у Дрогобичі. Гнат Зубрицький зберіг архів міськвн, що дало можливість відновити довоєнний стаж роботи вчителям, які працювали у довоєнний період. Після війни йому довелося попрацювати вчителем німецької мови в гірських школах.

1947 р. нагороджений відзнакою «Відмінник народної освіти». 1957 р. вийшов на пенсію, мешкав у Дрогобичі, а з 1971 р. — у Винниках. Помер на 93-му році життя і похований у Винниках *(за матеріалами Христини-Зубрицької Лях)*.

Підлісецький Володимир (2 липня 1898 р., м. Винники — 2 грудня 1972 р., м. Винники) — січовий стрілець, підхорунжий УГА, керівник Листопадового чину 1918 р. у Винниках. Проживав по вул. Шашкевича (тепер — вул. Л. Українки).

Народився Володимир у незаможній сім'ї. Але батьки спромоглися дати дітям освіту. Володимир навчався у Львові в гімназії, а сестра Марія — закінчила учительську семінарію. Коли почав формуватися полк УСС, Володимир залишив гімназію і, дописавши собі 1,5 року, у грудні 1914 р. записався до українського війська. Через молодий вік йому довелося зголоситися до війська у Підберізцях (у Винниках б не записали).

Військову службу довелося проходити у 1-й сотні 1-го полку УСС. Воював Володимир Підлісецький до липня 1917 р. Під час розвідки у тилу російської армії, поблизу Чолрноківець на Поділлі, потрапив у полон. Перебував у таборі для військовополонених старшин у Саратовській губернії. Там він познайомився з січовиками Андрієм Бялим та Богданом Збудовським.

Після розпаду Російської імперії вони разом дісталися до Києва і на заклик Євгена Коновальця у грудні 1917 р. вступили до по лолку січових стрільців.

1920 р. він захворів на тиф і повернувся додому. 1921–1922 рр. екстерном здав іспит зрілості за 8-ий клас гімназії. Навчався в Українському таємному університеті, а після його розпуску в університеті Яна Казимира (1926–1927 рр.). Та матеріальні нестатки змусили його залишити навчання і піти працювати. Коли у Винниках зорганізувався комітет з відновлення пам'ятника Т. Шевченку, став його секретарем. У пошуках роботи мандрував Польщею: Познань, Лодзь, Варшава, Краків.

Другу світову війну Володимир зустрів у м. Катовіце, працюючи директором шведської фірми «Електролюкс». У Катовіце був головою спілки «Українська домівка».

У 1943 р. Володимир Підлісецький вирішив повернутися в Галичину до свого батька та сестри. Працював у Болехові, пізніше у Львові. Після приходу більшовиків був замісником директора з господарської частини в Львівському торгово-економічному інституті.

У кінці 1940-их рр. В. Підлісецький влаштував на квартиру до своєї сестри у Винниках двох звязкових УПА за фальшивими документами. На біду одна із них не дотрималася правил конспірації поїхавши до Львова. Там її запримітили сексоти НКВС і заарештували обидвох.

1958 р. В. Підлісецький пішов на пенсію, проживав у місті Львові, займався садом у рідних Винниках. Помер В. Підлісецький 2 грудня 1972 р., похований на цвинтарі у Винниках *(за матеріалами Лідії Підлісецької-Опалевич опублікованими у «Винниківському віснику» за 17 липня 1998 р.)*.

На честь Володимира Підлісецького названа одна із вулиць Винник.

Кияк Григорій Степанович (3 січня 1910 р., м. Винники — 30 грудня 1987 р., м. Винники) — видатний вчений і педагог в галузі аграрної науки, доктор сільсько-господарських наук, професор, член-кореспондент Академії наук УРСР, заслужений діяч науки УРСР.

Дитинство та шкільні роки його проходили в заможній селянській сім'ї Степана і Марії Кияків. У сім'ї було восьмеро дітей. Батьки всім дали спеціальну освіту. Змалку Григорій допомагав поратися у господарстві. Ще з прадідів у Кияків була пасіка і він

також полюбив бджіл, сам доглядав невелику пасіку до кінця життя. Він був вихований твердим селянським хлібом. З малоліття засвоїв дві заповіді: перша – власне почуття обов'язку, а друга – потреба у безперервній праці.

У 1930 році закінчив державну українську гімназію у Львові, а в 1934 р. – рільничо-лісовий факультет Львівської політехніки в Дублянах, отримавши спеціальність інженера-агронома. Після закінчення студій влаштовується позаштатним асистентом класифікатора ґрунтів при кафедрі агрохімії і ґрунтознавства рільничо-лісового факультету Львівського політехнічного інституту. Вивчав ґрунти і сільське господарство Західної України – від Полісся до Карпат. Зібраний матеріал використовує для складання карти ґрунтів заходу України.

З 1936 р. обіймає посаду асистента науково-дослідної станції з освоєння боліт у м. Сарни Рівненської області. Працює над проблемою раціонального сільськогосподарського використання низинних боліт і торфовищ. У 1939 р. захистив у Львівському політехнічному інституті дисертаційну роботу на тему «Вплив сільськогосподарських культур і сівозмін на хімічні й фізичні властивості низинного торфовища» й здобув науковий ступінь доктора технічних наук. Захистив докторат на рільничо-лісовому факультеті Львівського політехнічного інституту.

З 1940 р. – доцент кафедри рослинництва агрономічного факультету Львівського політехнічного інституту. У період німецької окупації (1941—1944 рр.) – викладач рослинництва і луківництва на фахових сільськогосподарських курсах у Дублянах. Зберіг від вивезення до Німеччини цінний посівний матеріал – 200 місцевих форм і сортів сільськогосподарських культур. У 1942 р. був обраний дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка (математично-природничо-лікарської секції). У 1944 р., після звільнення Львова від гітлерівської окупації, завідує кафедрою загального землеробства і рослинництва Львівського політехнічного інституту.

1945 р. ВАК Міністерства вищої освіти СРСР, на підставі захищеного за Польщі докторату, присуджує Г. С. Кияку науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук і присвоює вчене звання доцента.

1949 р. присвоєно вчене звання професора, а у 1951 р. обрано членом-кореспондентом Академії наук УРСР. 1956 р. у Харківському сільськогосподарському інституті успішно захистив докторську дисертацію на тему «Яра пшениця в західних областях УРСР» з присудженням наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук.

Невтомну наукову працю, педагогічну роботу вчений поєднував з роботою за сумісництвом завідувача відділу рослинництва Інституту агробіології Академії наук УРСР. 1964 р. йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки УРСР». Був членом сільськогосподарської секції Комітету з Державних премій УРСР в галузі науки і техніки при Раді Міністрів УРСР.

Він виплекав високоврожайні сорти пшениці ярої Дублянка – 4 та Новоподільська, пшениці озимої Галицька, жита озимого Львівське, ріпаку озимого Дублянський і ріпаку ярого Львівський, бобів кормових Коричневі, тощо. Ріпак сорту Дублянський – один із перших у СРСР, районований у 17-ти областях різних ґрунтово-кліматичних зон – від західних областей до Далекого Сходу. Створені сорти сільськогосподарських культур характерні високою продуктивністю й займали великі площі, здебільшого у західних областях України.

Багато років учений приділяв значну увагу вивченню раціонального використання торфовищ.

У 1970 р. Президія Академії наук УРСР за цикл робіт у галузі рослинництва, селекції та луківництва, нагородили Г. С. Кияка премією ім. В. Я. Юр'єва.

Григорій Кияк – автор близько 200 наукових праць з питань рослинництва, луківництва, селекції та охорони природи, в тому числі підручників, навчальних посібників, восьми монографій, брошур і статей.

Григорій Степанович Кияк був не лише видатним ученим, талановитим педагогом, а й громадським діячем. Його обирали депутатом Верховної Ради колишнього СРСР III і IV скликання та депутатом Львівської обласної ради народних депутатів.

Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, орденом Леніна, медалями «За трудову доблесть», «За доблесну працю», почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, великою золотою медаллю ВДНГ та чотирма бронзовими медалями ВДНГ.

Чеславський Михайло Степанович (2 листопада 1921 р., м. Бердичів, Житомирська область — 30 грудня 2003 р., м. Вінники) — видатний педагог, багатолітній директор СШ№29. Народився Михайло Чеславський в сім'ї робітників.

У батьків було ще двоє дітей — син Леонід (1924 р. н.) і дочка Емілія (1928 р. н.). Малим хлопчиком пережив голодомор 1932—1933 рр. Після закінчення семирічки в 1935 р. поступив у педагогічне училище в Житомирі.

У 1939 р. за призначенням поїхав працювати вчителем у с. Старий Пиків Калинівського району Вінницької області. 7 березня 1940 р. одружився з Корнійчук Лідією Андріївною. У шлюбі народилося два сини Леонід (1941 р. н.) та Анатолій (1943 р. н.). Воював на фронтах II Світової війни у саперних військах. Після «визволення» радянськими військами Західних областей, в 1940 р. за наказом тодішнього міністра освіти УРСР П. Г. Тичини, був відряджений в м. Львів, працювати вчителем.

Пройжджаючи Вінники зупинився: йому дуже сподобалася наша каштанова алея. У міськвно попросився працювати у Вінники. З вересня 1944 р. працював спочатку інспектором райвно, а потім з 1945 р. вчителем фізики Винниківської школи №1. Поступив на заочне навчання у Дрогобицький педінститут. 1946–1972 рр. директор Винниківської школи

№1 (Львівської СШ №29). 1981 р. виходить на пенсію по віку. Помер 31 грудня 2003 р., похований на старому Винниківському цвинтарі.

У грудні 2005 р. на будинку колишньої Львівської СШ №29, тепер Львівська школа мистецтв №9, з ініціативи і за кошти старшого сина Леоніда та його сім'ї, було відкрито меморіальну дошку в пам'ять про Михайла Чеславського.

Калитовський Іван Теодорович (1 липня 1922 р., с. Балинці (тепер –

Снятинський р-н, Івано-Франківська обл.) – 5 лютого 1986 р., м. Винники) — відомий винниківський лікар. Його дід Василь Калитовський був священником, бабуся Євгенія Калитовська дочка священника Кирила Гаморака, рідна сестра Ольги – дружини Василя Стефаніка. Український письменник Василь Стефаник часто відвідував родину Гамораків і Калитовських в с. Трійця.

Батько Івана Олег-Теодор після закінчення Коломийської цісарсько-королівської гімназії в 1905 р. вчився в Чернівецькому університеті на природничому факультеті і мав право викладати природу і фізику.

1914 р., коли почалась I Світова війна був мобілізований, у складі легіону Українських Січових Стрільців брав участь в боях у Карпатах, дістав поранення. Після

одужання в 1916 р. разом з сотником Д. Вітовським та групою старшин осіли в м. Ковелі на Волині.

1919 р. влаштувався на роботу викладача математики, фізики і природничих наук в Коломийській гімназії та міських школах.

Тоді ж одружився з Марією Демчук і проживав разом з батьком в с. Балинці. В 1935 р. сім'я Калитовських переїхала до Коломиї. Іван вчився в Коломийській гімназії і закінчив навчання в 1939 р. Коли більшовики «визволили» Західну Україну — то не признали атестату польської влади про середню освіту, довелося ще рік вчитися в шведській школі в 10 класі.

Під час німецької окупації родина переїхала в село і І. Калитовський працював на ремонті доріг.

При відступі німців Калитовські переїхали в Німеччину, через кілька років — в США. Похоронені на цвинтарі в Детройті. Батьки довго не знали, що сталося з Іваном, шукали його через Червоний хрест, хтось з Польщі повідомив їх, що Іван у Львові. Після смерті Сталіна надходили від них листи. Дуже хотіли повернутися, але через політичну ситуацію в Україні боялися зашкодити родині сина.

1946 р. І. Калитовський поступив у Львівський університет. Під час навчання у І семестрі перевівся в медінститут на лікувальний факультет, який закінчив в 1951 р. Семен Стефаник, син письменника Василя Стефаника, працював головою Львівського облвиконкому і допомагав І. Калитовському матеріально, перший рік Іван жив у Стефаників, пізніше перейшов до гуртожитку. Завдяки Стефаникові Іван Калитовський одержав посаду хірурга у Винниках, а також квартиру, одружився в 1955 р. з лікаркою Теофанією Гордіюк. 1956 р. народився син Олег, 1962 р. — син Роман. Хрещений батько Олега — академік Володимир Грабовецький. Після тяжкої нетривалої хвороби Іван Калитовський помер 5 лютого 1986 р. Похоронений на цвинтарі у Винниках *(за матеріалами Володимира Грабовецького)*.

Слота Зіновій Павлович (1 січня 1922 р., с. Шили, Збаразький повіт,

Тернопільське воеводство — 17 березня 2011 р., м. Винники) — громадський діяч, член Секретаріату та один з ініціаторів створення Львівського обласного об'єднання ветеранів Другої світової війни, Почесний громадянин Винник (1997 р.). Батько Зеновія був учителем, а мати — кравчиною. В юності батько воював в лавах січових стрільців, був у курені Коновальця. Як

освіченну людину, яка добре володіла німецькою мовою, ввели в склад української делегації на переговорах у Бресті 1918 р.

Закінчив 4 класи початкової школи, потім декілька місяців навчався в Тернопільській гімназії «Рідної школи», але був змушений перейти до польської гімназії у м. Збараж, яку закінчив 1939 р. У січні 1938 р. вступив до Юнацтва ОУН, де виконував завдання з розвідки та збору інформації. У 1939—1940 рр. навчався в 10-му класі, щоб отримати радянський атестат. У вересні 1940 р. вступив до Львівської політехніки. Продовжував співпрацювати з ОУН. Мав псевдо: «Зелис», «Зезель», «Богдан». З вересня 1941 р. працював у німецькій будівельній службі «Баудінст».

У лютому 1942 р. вступив на перший курс Львівського медичного інституту. Після двох семестрів навчання у 1943 р. вступив до Політехніки на технічні фахкурси. 1943 р. вперше побував у Винниках в складі інспекційної групи ОУН (був в охороні Катерини Зарицької та Слави Стецько). На поч. березня 1944 р. поїхав до рідного с. Шили. До Львова не повернувся, бо до Тернополя підійшов фронт. Влаштувався вчителем у початковій школі с. Гнилиці. Незабаром був мобілізований в радянську армію. У травні 1944 р. з невеликою групою Зеновій був відправлений до Алчевська (колишній Ворошиловськ на Луганщині), а через 2 місяці — на

Другий Прибалтійський Фронт. 16 вересня 1944 р. був поранений в легені скалкою. Спочатку опинився в польовому шпиталі, звідки був відправлений до Москви в дитячу лікарню ім. Філатова, один з поверхів якої слугував військовим шпиталем, а звідти – до санаторію у м. Кисловодськ. Служив у Ростові в комендатурі, потім – у Новочеркаську в запасному полку.

У жовтні 1945 р. був демобілізований. Вчителював спочатку на Тернопільщині, з 1958 р. – на Львівщині в Сороках Львівських, а пізніше директором у с. Чишки. У 1956 р. здобув вищу освіту (географічний факультет). 1962 р. став заступником директора школи-інтернату у Винниках. Був директором СШ №47 протягом 1971—1975 рр. У 1963—1978 рр., 1990—1994 рр. – депутат Винниківської міської ради. Був активним членом товариства «Просвіта» у Винниках.

Маркевич Богдан Дмитрович (17 лютого 1925 р., м. Винники — 23 серпня 2002 р., м. Винники) — український футбольний тренер, Почесний громадянин Винник, батько тренера Мирона Маркевича. Грав за команди «Дніпро» (Винники), «Харчовик» (Винники), «Авангард» (Винники). Працював тренером у командах «Авангард» (Винники), Спартак (Винники), «Жупан» (Винники) та «Світанок» (Львів); був тренером-селекціонером ФК «Карпати» (Львів) наприкінці 1960-их і на початку 1970-их років.

Життєвий шлях Богдана Маркевича був дуже непростим. У роки Другої світової війни потрапив у так званий контингент і був вивезений на примусові роботи до Німеччини. Після закінчення війни радянська армія визволила його і відправила на заслання на Урал. Та Богдан Маркевич мужньо витримав усі випробування долі, а завдяки футболу зумів вижити в непростих умовах. Але найцікавіше те, що після повернення до Винник серед нової влади натрапив на енкаведиста – прихильника футболу і отримав «добро» на те, щоб займатися улюбленою справою. Багато років виступав за винниківський «Харчовик» і за команду шкірзаводу. 1954 р. здобув у її складі Кубок сімсотріччя Львова.

У рідних Винниках тренував юних футболістів, серед яких:

- *Роман Покора («Карпати» Львів, «Металіст» Харків);
- *Ростислав Поточняк («Карпати» Львів, «Металіст» Харків);
- *Ярослав Грисьо (футбольний арбітр вищих ліг СРСР та України, голова Федерації футболу Львівської області);
- *Юрій Гданський (СКА Львів);
- *Роман Весна («Карпати» Львів);
- *Мирон Маркевич. («Карпати» Львів).

1960 р. керована ним команда змагалася з дрогибицьким «Нафтовиком» за право виступати в класі «Б». Товаришував Богдан Маркевич із відомим тренером Карлом Мікльошем, згодом працював у «Карпатах» тренером-селекціонером. Завдяки рекомендації Богдана Маркевича до «Карпат» перейшло кілька відомих футболістів. Уже з 1965 року його вихованці поповнюють склад «Карпат». Маркевич-старший був у винниківському футболі людиною номер один, бо жив футболом і творив для футболу, виховуючи молоде покоління.

Стадіон у Винниках названий іменем Богдана Маркевича. З 2003 р. проводять щорічний юнацький турнір пам'яті Богдана Маркевича. У День Незалежності України (24 серпня 2015 р.) на стадіоні у Винниках відкрили пам'ятник Богдану Маркевичу.

Божик Євгенія Дмитрівна (25 грудня 1936 р., с. Лази, Ярославський

повіт (Польща) — 28 листопада 2012 р., м. Львів) — прозаїк, журналіст, громадський діяч, кореспондент «Вільної України». Народилася в с. Лази. 1946 р. разом із батьками була переселена в Україну. Закінчила факультет журналістики Львівського державного університету ім. І. Франка. Тривалий час працювала кореспондентом Львівської обласної газети «Вільна Україна». Була головою наглядової ради благодійного фонду «Серце матері», який опікується сиротами, що живуть у сім'ях. 1973 р. у видавництві «Каменярь» вийшла перша книжка Євгенії Божик під назвою «Мій день».

Автор книжок «Пташине молоко», «Йду поміж людей», «Сто днів до моря», «Весни прекрасне вороття», «Я твоя остання надія», «Перший сніп», «Передмістя», «Троянда для ровесника», «Білий Лебідь в оправі смутку», «Тасмания на завтра», «Опівночі» та багато інших.

Довгий час Є. Божик очолювала профком письменницької організації, дбаючи за поліпшення життєвих умов своїх колег, за збереження їхнього здоров'я, за потрібний відпочинок. Навіть у геть скрутні перші роки нашої державності уміла організувати матеріальну допомогу багатьом колегам.

Лауреат 5-ох Міжнародних літературних конкурсів (США, Філадельфія), премії імені Богдана Лепкого, премії імені Ірини Вільде.

Білоус Богдан Дмитрович (19 червня 1949 р., м. Винники — 30 травня 1994 р., м. Винники) — майстер спорту з вільної боротьби та самбо, багаторазовий переможець і призер першостей України та СРСР. Був тренером збірної ЦР т-ва «Колос» України. Викладав у Львівському інституті фізкультури.

VIII. 2. Б. Німецький (австрійський) винниківський цвинтар

Сьогодні це парк «Вайнберг» на вул. Сахарова (діяв з 1785 р. по 1944 р.). З 1940 р. корінних німців вже у Винниках практично не залишилось, але під час воєнних дій 1941—1944 рр. німецьке військове командування дало наказ хоронити військових на цьому цвинтарі. На поч. 1950-их років ці військові поховання по-варварськи були сплюндровані радянською владою. На сьогоднішній день збереглося лише з десяток поховань, і перебувають вони в занедбаному стані.

У червні 2010 р. делегація німецьких парламентарів відвідала м. Винники. Вони оглянули старий міський цвинтар – місце поховання чотирнадцяти бійців Вермахту, які загинули в 1941 р., та можливе місце поховання генерала Вермахту, який загинув у 1944 р. Німецька сторона

висловила бажання дослідити ці поховання та провести перепоховання останків своїх воїнів (на жаль дотепер нічого не зроблено).

На початку 90-их років ХХ ст. з допомогою представників німецької громадськості на цвинтарі було наведено лад,

встановлено пам'ятну плиту (невдовзі невідомі вандали знищили плиту).

На одній із братських могил було встановлено хрест і пам'ятну табличку про те, що в ній поховано невинно закатованих сталінськими головорізами з НКВС семеро людей (через кілька днів табличку було теж знищено). Поховані там наші земляки-винниківчани, які пішли з життя у Винниках 28 червня 1941 р. від рук вбивець з НКВС.

Тут знайшли свій останній спочинок вчитель, директор гімназії Василь Григорович Лученко (мав 70 р.); лікар К. Становський (мав 72 р.), його теща (мала 80 р.) і рідна сестра дружини (мала 67 р.); Теодор Іванович Сеньків (мав 56 р.); чоловік і жінка, що проживали на теперішній вул. Галицькій (прізвища невідомі).

Через два дні потайки, щоб не дізналися москалі, рідні та сусіди поховали усіх загиблих на найблищому цвинтарі – німецькому (адже їх було замордовано в околицях колишнього вокзалу, де вони проживали).

Старожили розповідали, що коли ховали жертв сталінського терору, то цього жажіття не витримали і тварини. Коні на яких перевозили тіла замордованих, від запаху крові і відчуття смерті сполошилися; господар знайшов їх аж біля с. Підбірці (*інформацію про братську могилу надав винниківський журналіст Володимир Гаврилів*).

VIII. 3. ФІГУРИ БОЖОЇ МАТЕРІ ТА ХРЕСТИ ПРОЦЕСІЙНІ

Більшість Хрестів, що були встановлені у Винниках, знищено комуністичним режимом. Сьогодні Хрести встановлено біля усіх Божих Храмів міста.

У період I Світової війни було встановлено Хрест біля дороги, що веде зі Львова до Винник, недалеко від стежки, що повертає на дачі (при наближенні до Винниківського озера).

Ще один Хрест стояв у колишній Маріївці, біля ставу графа Ліського (тепер Винниківське озеро). Легенда говорить, що члени сім'ї графа трагічно загинули і були поховані недалеко маєтку. Можливо Хрест було встановлено для очищення цього місця.

До 1914 р. було встановлено Хрест на обійсті при в'їзді у Винники зі Львова (тепер вул. Галицька). На цьому місці був пустир, кар'єр, де добували камінь. Люди посвятили місце, поставили Хрест, збудували хату. Біля хреста було джерело, де подорожуючі могли набрати води. На поч. 1990-их років господар оселі п. Петро Олексів поновив Хрест і його освятив о. Петро Паньків.

Хрест у церкві Воскресіння Господнього (весна 1938 р.) — встановлено та освячено перед Пасхою до 950-ліття Хрещення Русі-України (на урочистостях був присутній Митрополит Андрей Шептицький, це остання візитація Митрополита до Винник). 1992 р. (у Великий Четвер) Хрест перенесли на цвинтар, а пізніше — біля будови церкви свв. Володимира і Ольги (УАПЦ). На жаль, православна громада цей історичний Хрест не зберегла.

Хрест на роздоріжжі вул. І. Франка — Забава. Недалеко від нього знаходилася кузня.

Кам'яний Хрест (1939 р.) на вул. Сахарова. Колишні господарі оселі виготовили його для встановлення на цвинтарі, але війна 1939 р. не дала змоги їм це зробити. Так і залишився хрест стояти на подвір'ї.

Хрест у церкві Воскресіння Господнього (1988 р.) — встановлено і освячено на честь 1000-ліття хрещення України-Руси (весною 1992 р. Хрест перенесли на цвинтар).

Хрест на роздоріжжі вул. Ломоносова — Шевченка (жовтень 1989 р.) — перенесено з обійстя Опалевичів на узбіччя дороги.

Хрест на символічній могилі «Борцям за волю України» (1990 р.) (роздоріжжя вул. І. Франка — Стрілецька). Перший Хрест тут було встановлено у 1850-их рр. в честь скасування панщини.

Історична довідка. Починаючи з 1849 р. день 16 квітня (скасування панщини) щороку відзначався як всенародне свято. Люди намагалися увічнити пам'ять про кінець кріпацької неволі. Народні майстри споруджували пам'ятники з каменю, заліза або дуба на кошти, зібрані серед селян. Кам'яні пам'ятники завершувалися кам'яним або залізним хрестом. Ставили їх у річниці скасування кріпацтва. До кінця XIX ст. таких пам'ятників у Галичині було 1,5 тисячі.

Хрест на вул. Стуса (відновлено 1995—1996 рр.) — найдавніший Хрест у Винниках; з давнім відреставрованим розп'яттям. Новий Хрест виготовили винниківчани Дзбордзі.

25 жовтня 1993 р. освячено хрест на місці майбутнього храму Премудрості Божої – Софії (УГКЦ) (вул. Галицька).

Фігура Божої Матері (4 грудня 1996 р.) біля г. Жупан. Посвятили фігуру — о. Петро Паньків та о. Михайло Дроздовський (УГКЦ), о. Михайло Романишин (УАПЦ). Суттєву допомогу надали місцеві підприємці П. Герасим, П. Герасимович, І. Бродило, П. Стецко, О. Матвіїшин, І. Лишневський, Б. Лишневський, О. Василів, І. Козидра. Прилучилися до втілення цього задуму у життя й працівники підприємства «Колібри» (керівник І. Вархолик), Винниківського лісництва (А. Ціж) і підприємства «Благоустрій» (Т. Божко).

Хресна Дорога на г. Жупан (29 серпня 1999 р.). Дерев'яні хрести виготовили винниківські майстри Федір Кожух та Адам Адамчук. Господній гріб споруджений майстрами Романом Яришем, Ярославом Сичем та Антоном Федоровичем. У неділю, 29 серпня 1999 р., тисячі винниківчан та гостей міста прийшли до храму Різдва Івана Хрестителя. Там було відслужено Акафіст до Христа Спасителя священиками Винниківського та інших деканатів. Було освячено 14 хрестів та ікон із зображенням Страстей Господніх. Після цього урочиста процесія з фанами, хоругвами та хрестами рушила до місця посвячення Хресної Дороги на г. Жупан. Багаточисельна процесія розтягнулася на усю центральну вулицю міста.

Фігура Божої Матері (2001 р.) на вул. Кільцевій. Посвятили фігуру — о. Петро Паньків та о. Михайло Дроздовський (УГКЦ), о. Василь Петрик (УАПЦ).

Фігура Божої Матері (4 грудня 2005 р.) біля церкви Воскресіння ГНІХ (у скверику). Меценати — Олег Наставський, Богдан Голяня, Олег Голяня.

Фігура Божої Матері (2006 р.) у Винниківській санаторній школі-інтернат.

Капличка Божої Матері (17 травня 2006 р.) на розі вул. Шевченка — Галицької.

17 травня 2006 р. відбулося посвячення каплички Божої Матері. Скульптор — народний художник України Іван Самотос (автор пам'ятника В'ячеславу Чорноволу у Львові; 2002 р.). Автор портретних мозаїк митрополитів Андрія Шептицького та Івана Огієнка — Анатолій Слободян. Скульптура зроблена з найкращого каменю, з якого постала неповторна архітектура Львова. Капличку освятили о. Петро Паньків (УГКЦ) та о. Василь Петрик (УАПЦ).

Богородиця повернулася на своє законне місце після більше ніж півстолітньої відсутності, відколи руки вандалів зруйнували фігуру. Колись на цьому місці римо-католицька громада Винник встановила (поч. 1930-их

рр.) фігуру Матері Божої (на фото вгорі). 20 квітня 1950 р. рішенням виконкому Винниківської районної ради «Про впорядкування рогу вулиць Леніна та

Шевченка» передбачалося знести фігуру Божої Матері, що стояла на тому розі. Знесення пам'ятника мотивувалося тим, що він ніби-то «робить гострий ріг і закриває видимість для водіїв машин». Цей документ зобов'язував директора тютюнової фабрики Лебеда та директора МТС Квашу надати допомогу в проведенні цього «міроприємства». Контроль за виконанням цього рішення було покладено на завідувача Райкомунгоспу Новосада. В основних закладах міста були розміщені оголошення (російською мовою). Оголошення розяснювало причини зняття «фігури Матки Боски» (як писалося там) і одночасно оповіщало мешканців, що у випадку заяви громади фігура може бути перенесена в інше місце. Однак, для подання заяви було обмаль часу, лише 4 дні. Скульптуру важко було зняти за допомогою техніки, тому вирішили її підірвати. Під час вибуху в адміністративному корпусі тютюнової фабрики розбилося скло на вікнах, а директор вигукнув: «Через ту заразу мені шибки повибивало!» і після цього копав ногами голову скульптури Богородиці, яка відкотилася. В одного із робітників, які брали участь у підриві фігури народилася безрука дитина.

Уродженець Винник отець Роман-Андрій Кияк у своїй книзі «Перлини християнської мудрості» згадує про трагічну подію, пов'язану з руйнуванням фігури Матері Божої: «У місті Винники, що біля Львова, навпроти тютюнової фабрики стояла чудова фігура Матері Божої. Під час першого перебування наших червоних «визволителів» радянська влада не торкала її. А коли нас «визволили» вдруге, директор тютюнової фабрики Лебідь, який повернувся з фронту в званні полковника, бажаючи сподобатися владі «геройським вчинком», а радше, щоб замаскувати свої злочинські справи, дає вказівку трактором знести фігуру Матері Божої і кинути її у велику яму на території фабрики. Злочинські дії директора, члена бюро райкому партії (викрадав і продавав вагонами тютюнову продукцію) було викрито. Його засудили на 15 років тюрми. За ґратами в нього почалася гангрена обидвох ніг. Ноги ампутували. Після звільнення з тюрми, він приїхав на інвалідному візочку до своїх колишніх робітників і в каятті та з великим жалем у серці говорив їм: «Якщо б мені Господь повернув ноги, я б сам переніс фігуру Матері Божої на те місце, де вона стояла».

За споминами (січень 2015 р.) п. Люсі Литвин: *«Я ще як була мала мені про цю фігурку розказував пан Іван Кравець (нині вже покійний), що біля цієї фігури були ще дві - це апостоли Іван і Яків. Коли їх зруйнували то потім закопали на території нашого стадіону. Руку одного з апостолів так і не знайшли. На скільки це правдиво не можу сказати. Але це все з слів пана Івана.»*

31 серпня 2014 р. освячено **Фігурку Матері Божої** на перехресті вул. Грушевського та Лугової.

РОЗДІЛ IX. ОУН-УПА НА ВИННИКІВЩИНІ

ОУН започаткувала Українська військова організація (УВО),

заснована у Львові у вересні 1920 р. УВО — нелегальна військова революційно-політична формація, що постала стараннями старшин різних українських армій: Січових Стрільців (ідеологічно-політичний вклад), УГА, в основному її VI бригади (бойовий та організаційний елемент) для боротьби проти польської окупаційної влади на Західній Україні.

Винниківчанин Семен Магальс був одним із засновників УВО і ОУН.

Провідним діячем УВО і ОУН був винниківчанин **Євген Врецьона**. У 1942 р. брав активну участь у створенні УПА.

Видатними діячами ОУН були винниківчани **Володимир Врецьона, Ярослав Рак, Домазар Зенон, Винників Наталя**.

Серед учасників установчого конгресу ОУН 28 січня – 3 лютого 1929 р. у Відні (Австрія) половину складали уродженці Центральної і Східної України, що брали участь у революції 1917–1920 рр. Було прийнято програму ОУН, в якій з'ясовано основні ідейні засади організації, принципи майбутньої української держави, зокрема державний устрій, соціально-економічну платформу та ін. Очолив організацію полковник Євген Коновалець. На початковому етапі УВО і ОУН співіснували і остаточно злилися у 1932 р., хоча формально «Сурма» як орган УВО виходила до 1934 р. Немає достовірних даних про чисельність організації, але за найвищими оцінками, вона сягала 20 000 осіб (1939 р.). Основна частина діяльності організації була спрямована проти польського окупаційного режиму.

1930 р. УВО і ОУН провели в Східній Галичині й на Волині сотні акцій саботажу, включно із підпалами маєтків польських землевласників, бойкотів державних шкіл та польської тютюнової й горілчаної монополії, десятки експропріаційних нападів на урядові установи. У відповідь польська влада провела широку каральну акцію, т. зв. «пацифікацію» («умиротворення»), спрямовану не тільки проти УВО і ОУН, а й загалом проти українського громадсько-політичного, господарського, культурно-

освітнього життя у ході якої було задіяно близько 2 000 поліції та кілька уланських ескадронів 6-го корпусу Війська Польського. Ці каральні загони оточували села та маючи готові списки найактивніших українців арештовували їх, руйнували українські сільські «Просвіти».

13 жовтня 1930 р. поляки зруйнували всередині приміщення читальні «Просвіта» у Винниках.

Польські військові часто займалися побиттям українських громадських діячів, внаслідок чого спостерігалися й смертні випадки. Петро Мірчук у своєму «Нарисі історії ОУН» називає лише три випадки смерті в результаті пацифікації. На смерть закатовано: у Чижкові біля Львова 17-річного Матвія Паранку, у Гаях біля Львова 18-річного Михайла Тютка, у Селищах повіт Бібрка 30-річного Дмитра Підгірного.

Пацифікація, натомість, спричинилася до збільшення впливів ОУН, зокрема серед молоді Галичини.

1931 р. відбувалися судові процеси, що частково стосувалися саботажних акцій 1930 р. 4 лютого 1931 р. у Львові засуджено двох членів ОУН до 5 років ув'язнення за підпали майна польського колоніста та ще двох – на 3 роки позбавлення волі. 13 лютого того ж року – ще двох членів ОУН на 5 років. 14 лютого 1931 р., у зв'язку з нападом боївки ОУН на станицю польської поліції в Гаях біля Винник, арештовано: в Гаях Володимира і Марійку Романів та Анастасію Гнатишин, у Львові – Андрія і Катерину Гнатишин, Романа Романова, Петра Михалічку та Осташевського, а у Винниках Ольгу і Стефу Банах. Після слідства Андрія Гнатишина і Володимира Романова відправлено до тюрми у Львові, інших звільнено.

За Петром Мірчуком: «У другій половині 1938 року кількість ув'язнених за приналежність до ОУН на всьому просторі західноукраїнських земель досягла кілька тисяч осіб. Кількість арештованих у 1939 році, головню в останні місяці до вибуху війни, досягла приблизно 20 тисяч осіб... За оборону стрілецьких могил у Підберізцях, пов. Львів, перед польською поліцією, львівський суд 21 липня 1939 р. засудив: П. Царя на 10 місяців, П. Дмитерка на 8 місяців, В. Дмитерка на 7 місяців безоглядного тюремного ув'язнення, а І. Чинила, П. Гуля, М. Ковалю по 7 місяців, М. Чорного, І. Дзюбика й І. Гарапу по 6 місяців ув'язнення з тимчасовим припиненням виконання кари».

У серпні 1939 р. у Римі відбувся Другий Великий збір ОУН, на якому домінували прибічники А. Мельника, якого і було затверджено лідером організації. Відповіддю молодих радикалів на непомітність ветеранів стало скликання в лютому 1940 р. у Кракові власної конференції, яка не тільки не визнала рішень римського збору, а й сформувала Революційний Провід ОУН на чолі з С. Бандерою. З цього моменту починається одночасне існування двох українських націоналістичних організацій: ОУН (Р) — революційна, або ОУН (Б) — бандерівська, та ОУН(М) — мельниківська.

Організаційна структура ОУН. На час створення ОУН в 1929–1930 роках мережа організації в Західній Україні була поділена на 6 округ

(Львівську, Стрийську, Станиславівську, Тернопільську, Перемиську та Волинську) та окрему одиницю – Львів-місто. Чисельність Організації тоді становила, за оцінками сучасних дослідників, приблизно 600–700 осіб. Зростання чисельності ОУН сприяло розбудові організаційної мережі. Станом на 1935 р. на теренах Західної України існувало вже 10 округ. До кінця 1944 р. структура ОУН у Галичині базувалась на адміністративно-територіальному поділі довоєнної Польщі. А повіти ОУН як правило, співпадали з межами польських повітів періоду до 1939 р. Отже, до реорганізації наприкінці 1944 р. – на початку 1945 р., структура ОУН складалася із області ОУН, до складу якої входило в середньому по три округи; округу формувало три повіти, що, в свою чергу включали декілька районів; далі в ієрархії знаходились 3-5 підрайонів. Найнижчою структурною одиницею була станиця.

Як стверджує відомий істрик Володимир Мороз, рішення про реорганізацію організації було прийняте в листопаді 1944 р., а метою реорганізації було прагнення адаптувати адміністративно-територіальний устрій Організації до радянського. У результаті структура підпілля стала наступною. Області ліквідовувались, а окружні проводили напряму підпорядковувались безпосередньо Крайовому проводу. Деякі повіти ОУН були укрупнені до надрайонів (як правило, 3–5 районів), інші – ліквідовані. Далі були райони і станиці ОУН. Після реорганізації було створено, орієнтовно, 20 округ ОУН.

Тоді почався новий етап історії ОУН на Винниківщині. **Внаслідок реорганізації структур ОУН у Галичині наприкінці 1944 – на початку 1945 рр. Винниківщина отримала статус району, і разом з Бібречьким, Новострілицьким та Ходорівським районами увійшла в склад Бібречького надрайону.** Бібречький, Перемишлянський (з 05.1947 р. переданий до Рогатинського надрайону) і Рогатинський надрайони входили в склад Рогатинської округи. Станом на 1948 р. після розформування Перемишлянського надрайону Рогатинська округа мала криптонім «Роксоляна» і складалася лише із двох надрайонів – Бібречького та Рогатинського. До останнього надрайону було приєднано Перемишлянщину на правах району, а Поморянський район виведено зі складу Рогатинської округи.

У Бібречькому надрайоні формувалися відділи УПА, зокрема курінь «Гонти», працювала підстаршинська школа, яку вів командир «Горинь» (Василь Ільків). Від весни 1944 р. поблизу Бібрки тривалий час базувався головний командир УПА, голова Бюро Проводу ОУН Роман Шухевич («Тур», «Чупринка»).

Останніми керівниками ОУН на Винниківщині були районний провідник «Сталевий» (загинув 4. 07. 1950 р. в Давидові) і районний референт СБ «Богдан»-«Марко» (загинув 9. 07. 1950 р. в лісі між Давидовом і Черепином). Після того територію Винниківщини приєднали до Бібречького району ОУН.

17 вересня 1939 р. Червона армія перетнула р. Збруч, чим ознаменувала початок окупації західноукраїнських земель. До кінця вересня 1939 р. ці землі були вже були окуповані.

У застінках НКВС протягом 1939—1941 рр. загинули винниківчани: Т. Бялий, М. Захарків, В. Кобзан, С. Корецький, Б. Кондира, В. Лема, Є. Москва, Т. Олійник, П. Хруник та ін.

Один із провідних діячів ОУН, винниківчанин, Євген Верцьона підкреслював: «Прийшла німецько-польська війна. Вона закінчилася для нас цілком несподівано, бо західноукраїнські землі зайняли більшовики, які формально участі в війні не брали... Всі західні етнографічні терени України (за виключенням Закарпаття) ввійшли в склад Радянської України. Створило це для нашої боротьби цілком нове положення. Ліквідувалося два фронти боротьби і практично вся увага могла бути звернена на одного окупанта України — більшовицьку Москву... Так нову Україну, з новим духовним обличчям, щойно в цих роках ми відкрили. Була вона іншою, ніж малювала її більшовицька пропаганда. Але була вона теж інша, ніж ми хотіли її бачити... І коли ми не находили в ній схильності до зриву, то все ж вона була тією розгойданою масою, що була в часах Хмельницького чи опісля Коліївщини».

1940 р. — 1950 р. (літо) — діяльність ОУН у Винниківському районі.

З літа 1940 р. Винниківський повіт ОУН очолював Роман Кияк.

Друга світова війна повністю змінила українську політичну ситуацію, як в Україні, так і поза нею. В Україні, окрім ОУН, зникли всі політичні партії.

У цей період одним із провідних діячів ОУН був винниківчанин *Домазар Зенон (Зиновій).*

Із доповідної записки, від 15 січня 1941 р., І. А. Серова Л. П. Берії про підсумки операції проти ОУН у західних областях України дізнаємося, що у Винниківському районі нараховувалося 100 членів ОУН.

У січні 1941 р., в результаті повальних арештів української інтелігенції, переважно студентів львівських навчальних закладів, органи НКВС влаштували показовий політичний процес, що дістав назву «Процес — 59» (за кількістю підсудних). Це була молодь від 16 до 30 років. Їх звинуватили у належності до Організації Українських Націоналістів (ОУН) та антисовєтській пропаганді. Підсудні, незважаючи на катування, трималися мужньо, заявивши, що вони борються за права українців на своїй землі, за власну державу.

Винними себе не визнали. Вирок «освободітелів» був жорстоким: 42 осіб (серед них — 11 дівчат) засуджено до розстрілу. Серед засуджених була винниківчанка **Наталія Винників.**

За І. К. Патриляк («Військова діяльність ОУН(Б) у 1940—1942 роках (2004 р.)»): «23 червня в лісових масивах поблизу містечка Винники (тепер фактично східне передмістя Львова) оперував загін бандерівців, особовий

склад якого налічував коло 40 бійців. Із заздалегідь підготовленого табору вони робили свої напади на колони відступаючих радянських військ і після короточасного обстрілу червоноармійців з автоматичної зброї відходили до лісу, де займали завчасно обладнані оборонні позиції. Напади із Винниківського лісу були особливо дошкульними, бо здійснювалися на важливих трасах Львів-Золочів і Львів-Самбір, які є, відповідно, південною та північною межами лісового масиву.

30 червня повстанці вийшли з лісу й зайняли с. Чижиків, у якому поповнили особовий склад свого загону ще 41 бійцем із підльвівських сіл: Гаї, Дмитровичі, Чижиків, Підсоснова. Сотня партизанів озброєна двома кулеметами, рушницями, гранатами та револьверами зайняла містечко Винники, а потім, перетнувши фронт, вийшла на зустріч передовим німецьким частинам у Білці Шляхетській».

24—28 червня 1941 р. у Львові українські націоналісти вели бої з частинами Червоної армії. 30 червня бандерівці оволоділи радіостанцією і за підтримки українського батальйону «Нахтігаль» («Соловейко»), який увійшов до міста на сім годин раніше від австрійської дивізії вермахту, передали звістку про створення уряду Української держави на чолі з прем'єр-міністром Я. Стецьком.

Протягом 1941—1944 рр. існував Львівський повіт ОУН (М), який включав райони Винники, Щирець і Брюховичі. Провідником Винниківського району був **Богдан Кипріян** (1922 р. н., ймовірно 1943 р. вбитий бандерівцями). Після нього — «Бистриця» (1924 р. н., родом з м. Винники, студент медичного і-ту, виїхав на еміграцію в 1944 р.).

Під час німецької окупації у Винниках (вересень 1941 р.) знаходилася «Школа молодших командирів СБ ОУН Винники». Подібна школа молодших командирів ОУН розташовувалася в с. Батятичі Кам'яно-Бузького району (1942—1943 рр.).

Влітку 1943 р. у Винниках перебував Провід ОУН (Б). Працівником відділу інформації і пропаганди при Проводі був Володимир Макар («Вадим»). Він з літа 1942 р., працює у пресово-інформативній референтурі Проводу ОУН під псевдом «Вадим». Володимир Макар впорядковував звіти та інші підпільні матеріали, робив огляди й виписки для інформації провідним діячам ОУН і редакцій підпільної періодики. Відділом інформації і пропаганди керували Михайло Палідович («Карпатський») і Мирослав Прокоп («Володимир»).

У грудні 1943 р. у Винниках проходила нарада Крайового Проводу ОУН (Б) (нараду проводив Охримович, за Р. Шухевича доповідала К. Зарицька, присутній провідник Крайового проводу юнацтва Скасцьків).

1945 р. — 1950 р. — Винниківський район ОУН.

Про героїчну боротьбу наших земляків у післявоєнний період, дізнаємося зі спогадів винниківчанина **Осипа Покоєсінського** — члена ОУН з травня 1939 р., в'язня концтабору «Освенцим» з лютого 1941 р. по лютий 1942 р., бойовика УПА, політв'язня сталінсько-московських таборів смерті.

У своїй книзі «За Україну, за її волю ...» О. Покосінський описує події на Закерзонні та у нашому краю, куди він був переселений влітку 1945 р.

З його розповіді дізнаємося, що невелика група сімей поселилася в с. Чишки Винниківського району. Крім сім'ї О. Покосінського, сюди були переселені сім'ї Миколая Берка, Мирона Миська, Тимофія Войтовича, Степана Манька, Антона Лісного, Володимира Черняка. Всі вони були членами ОУН-УПА і прикріплені до проводу ОУН Винниківського району.

Провідником ОУН у 1947 р. у Винниківському районі був Михайло Швед (псевдо «Орлик»); провідником Служби Безпеки – Іван Цар (псевдо «Ірод»); референтом – Михайло Лемішко (всі троє – мешканці с. Підберізіці).

Місцеве Винниківське НКВС час від часу проводило облави на підпільників. Начальником Винниківського відділу НКВС був Гончаренко, його кривавими помічниками – майор Пшенічкін і капітан Шевцов. Приміщення Винниківського відділу НКВС знаходилося по вул. Леніна (тепер – вул. Галицька, 14а), а райвідділ міліції був розміщений по вул. 1-го Травня (тепер – вул. Стуса, 10).

25 жовтня 1947 р. МВС заарештувало провідника Служби безпеки ОУН у Винниківському районі Івана Петровича Царя («Ірода»).

У 1947 р. у Винниках енкаведисти створили провокаційну ОБЗУ (Організація борців за волю України), очолив її Роман Плюта. ОУН попередила його, що ця організація сфабрикована МВС. Плюта не повірив цьому і згубив себе та своїх товаришів. Повірив аж тоді, коли військовий трибунал засудив їх всіх до 10 р. позбавлення волі у концтаборах.

6 квітня 1948 р. МВС знищує провідника ОУН Винниківського району Михайла Шведу («Орлика») у с. Гончари.

4 липня 1950 р. загинув останній керівник ОУН на Винниківщині районний провідник «Сталевий» (в Давидові).

9 липня 1950 р. загинув районний референт СБ «Богдан»-«Марко», родом із Закерзоння (в лісі між Давидовом і Черепином).

Влітку 1950 р. ОУН у Винниківському районі припинила своє існування. Територію Винниківщини приєднали до Бібрецького району ОУН.

Винниківчани, члени ОУН-УПА: Ольга Банах, Стефа Банах, Дарія Бедрило, Роман Белінський, Г. Вільчинський, Володимир Верходай, Євген Верходай, Л. Вовк, Ірина Готь, Андрій Гуль, Василь Гуль, І. Дмитерко, О. Дмитерко, В. Дмитерко, Григорій Дмитерко, Йосип Йона, М. Климко, Р. Курчак, Ярослав Кульчицький, Б. Леочко, Богдан Магальяс, З. Магальяс, Т. Маркевич, Б. Микитів, Я. Микитів, В. Мисько, С. Обаранець, Д. Опалевич, Я. Опалевич, Євген Пивовар, С. Пивовар та ін.

Українська Повстанська Армія. Історія створення.

Офіційною датою народження УПА став день 14 жовтня 1942 р., приурочений до дня покровительки Війська Запорозького Покрови Святої Богородиці. Вперше про це написали в еміграції історики Микола Прокоп і

Євген Штендера. В одній із статей «Енциклопедії українознавства» вони назвали датою створення повстанської армії 14 жовтня 1942 р., відсунувши таким чином її появу на півроку назад. Насправді ж у 1942 р. збройні формування ОУН(б) мали назву «загони самооборони», діяли під проводом Степана Качинського і не мали нічого спільного з УПА. Бо створювалися для захисту мирного населення від беззаконня нацистів і радянських партизан, а УПА боролася за незалежність України. Навіть Роман Шухевич як головний командир УПА у травні 1945 р. в своєму зверненні до бійців і командирів з нагоди закінчення Другої світової війни писав: «У 1943 р. вам, українські повстанці, передав він [народ] зброю в руки з наказом до останнього захищати ідею української самостійності...». І радянські партизани, й українські повстанці в тогочасних документах пишуть про 1943 р. Анатолій Русначенко, переконаний, що як цілісна бойова структура (а не окремі військові загони) УПА почала створюватися після військової конференції ОУН(б) в лютому 1943 р. Автором назви УПА насправді є отаман «Поліської Січі» Тарас Бульба-Боровець. Микола Лебедь, видав наказ від 15 березня 1943 р. перейменувати всі свої партійні бойвки – «Військові відділення ОУН» на УПА. Таким чином в березні 1943 р. «революційним порядком» зробилися дві «УПА». Програвши в політичних іграх, Боровець вимушений був для уникнення плутанини між двома УПА перейменувати свої підрозділи в «Українську Народну Революційну Армію», тим більше, що популярність нової формації дуже швидко зростала. Та врешті решт бандерівці підпорядкували собі загони «революційної армії» отамана, наказом від 18 серпня 1943 року роззброївши їх і приєднавши до своїх формувань. Таким чином, процес формування повстанської армії завершився навесні 1943 року, а якщо врахувати вислови Боровця про перейменування військових підрозділів ОУН(б) в УПА, то **відправною точкою історії Української Повстанської Армії можна вважати 15 березня 1943 р.**

3 серпня 1943 року роз'єднані українські військові формування (загони М. Боровця, А. Мельника і Р. Шухевича) об'єднуються у єдину військову силу, чисельність якої зросла до 20 тис. бійців. УПА вела активні форми боротьби на три фронти – проти німецьких окупантів, радянських партизан (часто відбувалися і спільні, погоджені акції), польських формувань Армії Крайової. Восени 1943 р. внаслідок масової мобілізації УПА мала понад 40 тисяч бійців, не враховуючи озброєного підпілля.

На терені Галичини вже в 1942 р. сформувались боєві групи ОУН в Українську Народну Самооборону (УНС). Назва стала популярною і хоч, з моменту створення УПА, УНС влилась в її ряди, та вживання назви УНС залишилась аж до кінця 1943 р. Від перших днів 1944 р. назва УНС зникає зовсім, щоб зробити місце загальній назві УПА-Захід. Станом на 1944 р. до складу УПА-Захід входило 8 воєнних округ.

Організаційна структура УПА. Тактичні бойові одиниці УПА – це сотні, курені (батальйони), бригади (фактично курені), загони (на правах

полків). Групи чи З'єднані групи (на правах дивізій). УПА ділиться територіально на Генеральні воєнні округи (ГВО) – УПА-Північ, УПА-Захід і УПА-Південь, а кожна з них – на Воєнні округи (ВО), а ВО в УПА-Захід – на Тактичні відтинки (ТВ). ТВ це територіальний поділ ВО від листопада 1944 р., але лише в УПА-Захід. Початково в кожному ТВ мав стояти курінь чи кілька окремих сотень війська, але через місцеві обставини в деяких ТВ діяли по два чи більше куренів. Бойові сотні відомі з своїх оперативних дій від лютого 1943 р.; їх об'єднують у курені, мабуть, від квітня 1943 р. Курені та сотні – основні тактичні одиниці впродовж періоду дії УПА.

Територія Винниківщини входила до складу ВО-2 «Буг». У складі ВО-2 «Буг» у червні 1944 р. діяло 6000 повстанців, а в червні 1945 р. — 3000 повстанців.

З лютого 1944 р., в районі Давидів-Винники підрозділи УПА здійснювали напади на польські села.

Восени 1944 р. збройна боротьба ОУН-УПА на теренах Західної України мала надзвичайно активний характер. Радянській владі дуже важко давались заходи щодо ліквідації руху опору. Адже саме на цей час збройні формування УПА з погляду оснащення і вишколу досягли «піку» своєї боєздатності. За розпорядженням Лаврентія Берії влітку 1944 р. у західних областях було зосереджено понад 26 тис. солдат внутрішніх військ. Тільки на Львівщині діяли 4 бригади та кінний полк НКВС. Наприкінці 1944 р. у Західній Україні було близько 200 тис. солдатів внутрішніх військ та винищувальних частин. Від грудня 1944 р. до червня 1945 р. було здійснено 3 величезні каральні операції проти головних угруповань УПА силами кількох дивізій за підтримки артилерії, танків і авіації.

У багатьох районах збройні відділи здійснювали напади на млини, молокозаводи, молочні пункти, знищували обладнання й вилучали продукти. Наприклад, як подають радянські джерела: з млина с. Гаї Винниківського району – 2 т пшениці, 1,5 т борошна, зняли передавальні паси й відібрали ваги, які були вивезені до лісу.

У листопаді 1944 р. була сформована сотня УПА «Жубри-2» (у лісах між Львовом і Миколаєвом), відповідно до вказівок командування Львівської військової округи «Буг». Командиром цього підрозділу був Петро Лагода «Громовий» (до квітня 1945 р.), його заступником і політвиховником – Степан Шешин «Січовик». Від весни до осені 1945 р. сотня була розділена на дві самостійні чоти, а у жовтні знову об'єднана під керівництвом нового сотенного Мирона Браницького «Бурі». Замість «Жубри-2» вона отримала назву «Сурмачі» і номер 42а та надалі діяла у лісах тодішніх Винниківського, Бібрецького, Новострілицанського і Ходорівського районів, територія яких входила до тактичного відтинку УПА «Яструб» у складі ВО «Буг». Розформування сотні – осінь 1946 р.

1945—1946 рр. УПА (чисельність 20—25 тис. вояків) взяла під контроль значні території Західної України. Після завершення бойових дій у Європі проти УПА були кинуті війська НКВС-НКДБ.

Крім УПА, як політично-збройної формації, на цих самих теренах діє широко розгалужена політична організація ОУН. Між цими двома чинниками повинна була бути забезпечена гармонія, зокрема на тому щаблі, де починалася практична діяльність. Такими відповідаючими собі щаблями були Воєнна округа УПА й область у структурі ОУН. Роль і функція ОУН не обмежувалася лише до функції політичної партії, а виконувала ще іншу — адміністративну функцію. Зокрема після утворення УГВР вона перебрала і роль адміністративного апарату всього визвольного руху. Командир ВО входив у склад обласного проводу ОУН з правом вирішного голосу. Він повинен був орієнтуватися в усій роботі ОУН, а зокрема у функціонуванні її адміністративного апарату. Беручи до уваги випадки, що на постах командирів ВО були люди, які або нічого спільного з ОУН не мали, або належали до іншого її крила, обласний провід ОУН міг тільки висловлювати свої побажання щодо переведення чи закінчення бойових акцій. Права видавати доручення чи накази провід ОУН у відношеннях до УПА не мав.

1944 р. (листопад) — 1948 р. (кінець) — бойові дії УПА у Винниківському районі.

**ІНФОРМАЦІЯ ВИННИКІВСЬКОГО РК КП(б)У ЛЬВІВСЬКОМУ ОБКОМУ
КП(б)У ПРО КАРАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ
У БІБРСЬКОМУ І ВИННИКІВСЬКОМУ РАЙОНАХ**

10 травня 1945 р.

Цілком таємно.

Секретарю Львівського обкому КП(б)У тов. Грушецькому

Винниківський РК КП(б)У доводить до Вашого відома, що 29 квітня 1945 р. силами військової частини Н-Яричівського р-ну і опергрупою Винниківського райвідділу НКВС в кількості 60 чоловік по агентурним даним була проведена операція в с. Городиславичі Бібрського р-ну і в с. Гаї Винниківського р-ну.

Внаслідок операції було затримано бандитів, дезертирів, бандопосібників - 38 чоловік.

В с. Гаї бандгрупа в кількості 8 чол. прийняла оборону в жилих приміщеннях в цьому ж селі, відкрила інтенсивний вогонь з автоматів по наших. Наша опергрупа на відповідь теж відкрила ураганний вогонь по бандитам. Бандити опинилися в безвихідному положенні, мали за мету скритися і замаскувати себе, вони взяли запалили один сарай, наповнений сіном. В бою всі 8 бандитів було убито, із них 6 трупів зовсім згоріли і внаслідок пожежі згоріло жилих зданій 10 і надвірних надстройок 18. Під час проведеної операції було звільнено 2 бійця із прожекторної точки, які були захвачені бандитами. В убитих не згорівших 2-х бандитів було знайдено протоколи допиту червоноармійців, захвачених бандитами, крім цього, у бандитів було взято три автомати, три парабелуми і Оунівські документи. Слідство проводиться. Про наслідки даного слідства буде повідомлено додатково. Наших втрат не було.

Секретар Винниківського райкому КП(б)У Пащенко.

3 січня 1945 р. зіткнення боївки СБ з НКВС у селі Селиська Винниківського району Львівської області (загинув командир боївки Левко).

У січні 1945 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з НКВС у Винниківському районі (загинули бойовики Стах Вовк, Швейк).

3 радянських зведень за 6—12 березня 1945 р. : «... В населенных пунктах Винниковского и Ново-Ярычевского районов Львовской области в период с 6 по 12 марта с.г. были проведены чекистско-войсковые операции по очистке территории районов от бандитов УПА и оуновских подпольщиков. Операция проводилась силами подразделений 25 бригады В В НКВД и оперативной группой УНКВД и РО НКВД. В результате проведенной операции убито 25 бандитов. Задержано: бандитов - 128, бандпособников - 213, дезертиров из Красной Армии - 37, уклоняющихся от призыва в Красную Армию - 369, подлежащих фильтрации - 975. Добровольно явилось бандитов - 84. Выселено семей бандитов 67 (159 человек) - всего 1947 человек. Взяты трофеи: ручных пулеметов - 2, автоматов - 8, винтовок - 32, пистолетов - 7, гранат - 10, патронов - 275, радиоприемников - 1. Разрушено бандитских схронов 203. Наши потери: убито 2 и ранено 2 рядовых бойца. Рясной.»

7—10 березня 1945 р. оборонний бій ОУН-УПА з НКВС у селі Городиславичі Бібрського району Львівської області (загинули командир райбоївки ОУН-Винники ?Жуківський-Біда, комендант СБ Біди Василь Кіт-Явір, бойовики Ярослав Керод, Іван Сорока, Василь Чепель, референт пропаганди Степан Сорока-Поет, комендант СБ Михайло Чорний).

10 березня 1945 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з НКВС у селі Чижикив Винниківського району Львівської області (загинули командир боївки з 8 бойовиків Петро Лучинський-Чорний, розвідник СБ Євген Дзюбик).

14 квітня 1945 р. атакуючий бій чоти Крутіжа (40 вояків) ВО-2 УПА-Захід «Жубри-1» (командир Дмитро Чемерис-Дир) з НКВС в селі Селиська Винниківського району Львівської області (переслідування від Селиська до Давидова, мітинг з населенням в Селиськах).

14 липня 1945 р. зіткнення ОУН-УПА з НКВС у селі Ременів Ново-Яричівського району Львівської області (загинули командир кушбоївки-Ременів Василь Ковалишин-Аскольд, заступник референта СБ-Винники Степан Караман).

16 листопада 1945 р. зіткнення ОУН-УПА з НКВС у селі Гаї Винниківського району Львівської області (загинула зв'язкова ОУН Марія Чубай-Оксана - 21 рік).

23 грудня 1945 р. (із радянських зведень): «... в селе Селески Винниковского р-на Львовской обл. оуновская банда, одетая в форму военнослужащих Красной Армии, внезапно прибыл в село, насильно согнала 35 местных жителей в здание сельсовета, где главарь банды выступил с призывом бойкотировать выборы в Верховный Совет СССР и пригрозили

расправойтем, кто нарушит их требование. После митинга бандиты забрали документы сельсовета, ... бросили гранату в здание молочного пункта и скрылись».

26 грудня 1945 р. зіткнення ОУН-УПА з НКВС у селі Підберезці Винниківського району Львівської області (захоплений в полон зв'язковий райпроводу Тадей Пендрак-30 років).

1945 р. (грудень) у селі Гаї Винниківського району (загинула зв'язкова УПА Марія Чубик-Оксана).

Історична довідка. Зазнаючи великих утрат (у 1946 р. припинила діяльність «УПА-Північ», влітку 1947 р. — групи «Буг» і «Лисоня», у 1948—1949 рр. активно діяла лише група «Говерла» на території Дрогобиччини). Центральний провід націоналістичного руху обирає нову тактику боротьби, суть якої полягала в обмеженні масштабних воєнних дій, переході до глибоко конспірованого збройного підпілля, застосуванні резонансних терористичних актів проти впливових фігур радянської влади, організації бойкоту виборів. 1948 р. відбулася чергова структурна реорганізація УПА, в ході якої було створено самостійні підрозділи чисельністю по 10—15 осіб, що забезпечувало рухливість і мобільність у проведенні військових операцій. Починаючи з травня 1945 р. і до 1949 р. радянська влада оголосила 7 амністій для учасників українського підпілля. Пропозицією, скласти зброю в обмін на повне прощення, в травні 1945 р. скористалося до 30 тис. повстанців, а в грудні 1949 р. — понад 77 тис. учасників руху Опору.

3 січня 1946 р. (із радянських зведень): «... в селе Дмитриевка Винниковского р-на Львовской обл. бандитами из засады обстреляна группа совпартработников, возвращавшаяся в райцентр после проведения собрания по подготовке к выборам в ВСССР. ... убиты: директор МТС Кистяк и боец истребительного батальона Каплан; ранен участковый уполномоченный РО НКВД Кузнецов. Бандиты забрали личные документы Кистяка и его полевую сумку с различными документами.».

20 січня 1946 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з НКВС у селі Гаї Винниківського району Львівської області (загинув розвідник облбоівки Стефан Дмитрик-Зозуля).

2 лютого 1946 р. захоплення НКВС крівки СБ у селі Глуховичі Винниківського району Львівської області (застрелився важкопоранений командир надрайонної бойвки СБ-Сокаль-Винники Микола Сто[а]сик-С, загинув бойовик Швейка).

15 лютого 1946 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з НКВС (19 березня 1946 р. перейменованій на МВС) у селі Гаї Винниківської району (загинув райпровідник ОУН-Винники Михайло Бурий-Дунай).

23 лютого 1946 р. відбулося зіткнення ОУН з НКВС у селі Товців Винниківського району Львівської області (загинули референти пропаганди облпроводу ОУН-Львів Панасенко, Джміль).

7 березня 1946 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з НКВС у селі Черепин Винниківського району Львівської області (загинув господарчий куша Володимир Муцак-Владик).

22 березня 1946 р. оборонний бій ОУН-УПА з МВС у селі Підберізі Винниківської району (загинули: райпроводник ОУН-Винники і оргреферент надрайону ОУН-Сокаль Беркут, бойовики охорони Каган, Байда, командир райбоївки СБ? Дмитерко-Козак).

2 квітня 1946 р. оборонний бій ОУН-УПА з МВС в селі Германів (Тарасівка) Ново-Яричівського району (загинули: райпроводник ОУН-Винники Михайло Пішур-Лютий, заступник райпроводника Петро Закаль-Ленін-Л (!), райреферент СБ-Винники Віктор Вовк-Орел, бойовики СБ Стефан?-Пивкун, Петро, Володимир, Іван Вовк, райпровідниця жіночої сітки ОУН-Винники Іванка Басса-Пішур-Чорногор, кушовий ОУН-Тарасівка Сокіл).

26 грудня 1946 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з МВС у селі Підберізі Винниківської р-ну Львівської обл. (захоплений у полон зв'язковий райпроводу Тадей Пендрак – 30 років).

За даними МВС на кінець 1946 р. у Львівській області налічувалося 94 загони («сотні») і підрозділи УПА («чоти»), разом 1 348 воїнів.

6 лютого 1946 р. – Доповідна записка секретаря Львівського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про затвердження матеріалів на виселення родин учасників визвольних змагань — «СПИСОК населенных пунктов с указанием количества семей бандитов, кулаков-бандпособников, коих в соответствии с решением Политбюро ЦК КП(б)У от 27. XI. 1945 года необходимо выселить в отдаленные места Советского Союза». ***3 Винник підлягало виселенню 7 сімей (21 особа), а з Винниківського району – 41 сім'я (131 особа).***

19 березня 1946 р. – довідка про кількість справ на виселення членів родин активних учасників ОУН-УПА у Львівській області за 1944–1946 рр. – *«Справка о количестве оформленных и утвержденных дел на выселение бандитских семей за период 1944, 1945 и 1946 гг., направленные в РО НКВД для розыска и задержания, как скрывшихся от выселения и утвержденных дел на выселение в марте месяце 1946 года».*

Дані по Винниківському районі: 1) кількість раніше затверджених справ на сім'ї, що ховаються від виселення (18 сімей, 45 осіб); 2) кількість затверджених справ на березневу операцію (7 сімей. 18 осіб); 3) разом (26 сімей, 68 осіб).

21 жовтня 1947 р. органи МДБ провели масову депортацію населення Західної України. Операція мала кодову назву «Захід». Підготовка до неї тривала півроку. Начальник Львівського обласного управління МДБ генерал-лейтенант Олександр Воронін запропонував таким чином позбавити УПА підтримки місцевого населення. Пропозицію підтримав Лазар Каганович: мовляв, це пришвидшить «остаточну радянізацію в західних областях». Операція «Захід» розпочалася о шостій ранку.

Командував нею заступник міністра внутрішніх справ УРСР Дятлов. Протягом доби виселили 26 644 родини із 76 192 осіб: 18 866 чоловіків, 35 152 жінки та 22 174 дитини. Усіх їх чекали каторжні роботи в копальнях і колгоспах Сибіру. Протягом довгої дороги на північ 875 виселенців намагалися втекти з ешелонів, але 515 із них було схоплено. Такими були дані офіційних звітів МДБ. А в документах українського підпілля фігурувала цифра в 150 тис. осіб.

24 березня 1947 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з МВС у селі Селиська Винниківського району Львівської області (знищені 2 військовослужбовці).

8 листопада 1947 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з МВС у селі Виннички Винниківського району Львівської області (арештований станичний ОУН Дмитро Хіта-Вільха – 25 років).

5 квітня 1948 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з МВС у селі Гончари Винниківського району Львівської області.

14 жовтня 1948 р. відбулося зіткнення ОУН-УПА з МВС у селі Дмитровичі Винниківського району Львівської області.

УПА у Винниківському районі припинила свої дії в кінці 1948 р. Весною 1949 р. в с. Зубра Винниківського району, в будинку Довбуша Івана Івановича (1896 р.н.), переховувався **головнокомандувач УПА Роман Шухевич**.

Із радянських зведень: «за період з 1948 р. і по квітень 1950 р. органами МДБ в Брюховицькому, Пустомитівському і Винниківському районах вбито, захоплено і заарештовано 239 учасників націоналістичного підпілля і виселено 310 сімей загальною кількістю 1 215 осіб».

Утім, боротьба УПА була б немислимою без суттєвої підтримки місцевого населення. Адже навіть радянська статистика свідчить, що за допомогу ОУН і УПА було виселено понад 200 тис. мирних громадян, а загалом із 6-мільйонного населення Західної України було репресовано понад 500 тис. людей.

Окремі загони УПА продовжують боротьбу до 1955 р. Та й після

цього деякі боївки зберігали боєздатність аж до кінця 1950-их років, а останній партизан Ілько Оберішин погодився вийти з лісу тільки у 1991 р., після проголошення незалежності України.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Липа Юрій Іванович (5 травня 1900 р., м. Одеса — 20 серпня 1944 р., с. Шутова, Яворівський район, Львівська область) — громадський діяч, письменник, поет, публіцист, лікар, автор української геополітичної концепції, один з визначних ідеологів українського націоналізму, інструктор першої Старшинської школи УПА в Карпатах.

Початкову освіту майбутній письменник здобув у гімназії №4 м. Одеси. 1917 р. Юрій закінчує Одеську гімназію і вступає добровольцем у Курінь морської піхоти армії УНР.

Провчившись рік в Одеському і рік у Кам'янецькому університетах, подається на еміграцію, перебуваючи з невеликими зупинками у Станіславі, Львові, Винниках, у Тарнові, де опиняється у таборі для інтернованих вояків Армії УНР та УГА, в якому перебуває із перервами з осені 1920 по 1922 р. (від початку 1922 р. до лютого 1922 р. Ю. Липа перебуває у Львові).

Доля Юрія Івановича тісно пов'язана з Винниками, де він прожив частинку свого життя (з Іберезня 1922 р. до осені того ж року проживав з батьком у Винниках у хаті Марії Лозовської по вул. М. Шашкевича (тепер вул. Лесі Українки), будинок цей зберігся і донині).

У Львові він бере участь у діяльності Союзу української молоді. 1922 р. вступає і 1929 р. закінчує медичний факультет Познанського університету. Згодом закінчує Варшавську школу політичних наук, займається лікарською практикою у Варшаві. Оpubлікував твори на лікарську тематику «Фітотерапія» (1933 р.), «Ліки під ногами» (1943 р.). Разом з тим бере активну участь, як письменник у роботі «Літературно-Наукового Вістника», що виходив у Львові і редагувався Дмитром Донцовим. Але через особистий конфлікт із ним Ю. Липа припиняє роботу в ЛНВ. Згодом, 1929 р. разом із Євгеном Маланюком створив літературну групу «Танк».

Оприлюднив збірки поезій «Світлість» (1925 р.), «Суворість» (1931 р.), «Вірую» (1938 р.), роман «Козаки в Московії» (1934 р.), тритомну збірку оповідань «Нотатник» (1936—1937 рр.), книгу літературно-критичних праць «Бій за українську літературу» (1935). Найповніше ідейно-філософські погляди Ю. Липи розкриті в його «всеукраїнській трилогії» — «Призначення України» (1938 р.), «Чорноморська доктрина» (1940 р.) та «Розподіл Росії» (1941 р.). У цих працях Ю. Липа виступає як теоретик сучасної української геополітики.

Постать Ю. Липи була настільки значущою, що 1943 р. його діяльність помітили у вищому державному проводі фашистської Німеччини. За наказом Гітлера Ю. Липу було перепроваджено до Берліна, тому що, на думку правителів Німеччини, він був найбільшим українським ідеологом-державником. Йому було запропоновано очолити маріонетковий уряд України. Однак Ю.Липа з гідністю відкинув цю ганебну пропозицію. І, на диво, залишився живим.

3 липня 1944 р. — інструктор першої Старшинської школи УПА в Карпатах. 19 серпня 1944 р. Юрій Липа був захоплений підрозділом НКВС в с. Іваники Яворівського району, а на світанку 20 серпня 1944 р. його було по-звір'ячому замордовано в с. Шутова Яворівського району, що на Львівщині.

Львівському обласному госпіталю інвалідів війни та репресованих, що знаходиться у Винниках, присвоєно ім'я Юрія Липи.

Врецьона Євген (1 жовтня 1905 р., м. Винники, вул. Піддіброва, 5 — 4 лютого 1975 р., м. Базель, Швейцарія; псевда: «Беран», «Волянський», «Ганді», «Турчишин») — український політичний і військовий діяч, один із найближчих сподвижників Є. Коновальця, провідний діяч УВО і ОУН, керівник розвідувального відділу Штабу Карпатської Січі, член УГВР.

У часи визвольних змагань його батько був офіцером УГА. Мати походила з роду Банахів. Батьки з дитинства прищеплювали Євгену любов до України, виховували у християнському дусі.

Юність.

У Винниках він був одним із засновників української спортивної організації «Дніпро» (1930 р.). Є. Врецьона в юнацькі роки навчаючись у гімназії став членом «Пласту», куреня «Лісові Чорти». У 1925 р. був керівником одномісячної прогулянки об'єднаних гуртів 1-го і 7-го пластових юнацьких куренів (головна гімназія і філія) через Чорногору, Горгани і Бескиди аж до Бубнища, де відбулася зустріч всіх пластунів Західної України. За спогадами Володимира Янева входив до самостійного Гуртка старших пластунів імені Бою під Крутами. Є. Врецьона завжди проявляв ініціативу і організовував нові форми пластової діяльності, як, наприклад, пластовий кооператив у Винниках. Набув фах інженера-хіміка, закінчивши у 1933 р. Вищу технічну школу у Празі, дописував до професійного часопису «Технічні вісті».

Діяльність в УВО і ОУН.

Член УВО, пізніше ОУН (з 1929 р.). УВО (Українська військова організація) була створена 30 липня 1920 р. в Празі у відповідь на польський терор (і не тільки польський). До початкового складу УВО увійшли колишні Січові стрільці і вояки Армії УНР, керовані полковником Є. Коновальцем. УВО – перша політична сила, яка була організована на засадах державотворчого націоналізму. Навесні 1921 р. полковник Є. Коновалець прибуває до Львова і на перших зборах офіцерів накреслює програму і завдання нової революційної організації. «Залізний командир» розраховує на власні національні сили, скеровує боротьбу як з полонофільством, так і з москвофільством. Наприкінці 1920-их років в організацію вступає молодий, енергійний, рішучий до боротьби за волю України, Є. Врецьона. У цей період організація нараховувала близько 700—800 членів, надзвичайно відданих українській національній справі людей. Кожний член УВО – це, без перебільшення, була окрема індивідуальність, сама ж УВО була елітарною структурою.

Був членом Студентської ексекутиви при Академічному домі у Львові, завданням якої було керувати охороною українських установ під час нападу на них польських боївків у листопаді 1928 р. Тоді українці-галичани відзначали 10-ту річницю ЗУНР. У липні 1927 р. познайомився з Є. Коновальцем і невдовзі став одним з його найближчих сподвижників. У лютому 1930 р. на скликаній у Львові Першій красівій конференції ОУН на західноукраїнських землях обраний керівником військово-вишкільної референтури крайової Ексекутиви ОУН. З 1930 р. неодноразово арештовувався польською поліцією. Євген Врецьона довгий час, як чесна і порядна людина завідував партійною касою в ОУН.

1930 р. ОУН на відповідь на репресії у Надніпрянщині планувала здійснити замах на представника СРСР у Львові. Однак до рішучих дій справа не дійшла, і його організатори були арештовані.

Під час слідчого арешту, спіткала його трагедія – померла мати. Привезли Євгена у Винники польські у кареті в кайданах. Польські окупанти дозволили Євгенові побачити померлу маму на катафалку лише кілька хвилин у їх присутност. Глибокий біль по втраті матері і ненависть до ворогів України зоріла з його очей під час тих трагічних хвилин.

Влітку 1931 р. Є.Врецьона — підсудний у процесі над членами ОУН М. Ласійчуком і В. Селяком, разом з якими готував напад на радянське консульство у Львові. Слухання тривали у Львові з 18 червня по 3 липня 1931 р., і судом присяжних Євгена Врецьону було звільнено за браком доказів.

У першій половині 1930-их рр. Євген Врецьона стає одним із найближчих (із числа активістів Пласту) дорадників полковника Є. Коновальця, який одночасно був керівником УВО та ОУН.

Після засудження та страти Василя Біласа та Дмитра Данилишина польською владою за напад на пошту у Городку, ОУН здійснило у цій справі власне розслідування з метою встановлення осіб, винних за провал операції, за наслідками якого було виправдано фактичного керівника акції у Городку Миколу Лебеда та усунуто з посади Крайового провідника ОУН Богдана Кордюка («Нового»). На організаційному суді ОУН, який здійснював розгляд цієї справи, Євген Врецьона виконував обов'язки секретаря (Берлін, 1933 р.).

Брав участь у Конференції Проводу ОУН з представниками Крайової Ексекутиви ОУН, яка відбулася у період з 3 по 6 червня 1933 р. у Берліні, як співпрацівник Проводу.

3 червня по вересень 1934 р. (1 вересня польська влада закрила її) редактор перших 6 номерів спортивної націоналістичної газети «Готові» (Львів). Дописував до часописів «Технічні вісті» і «Студентський шлях». **У другій половині 1930-их рр. влаштував у Винниках нелегальну лабораторію з виготовлення вибухівки для ОУН.**

Є. Врецьона був політв'язнем концентраційного табору у Березі Картузькій (липень 1934 р. — квітень 1936 р.). Після звільнення

влаштувався на роботу у новоствореному банку для української кооперації під назвою «Промбанк», згодом виїхав до Праги. Проживаючи у Празі, бере активну участь у житті української громади у Чехії.

У Карпатській Україні.

1938—1939 рр. нелегально перебував на Закарпатті, де брав участь у визвольних змаганнях закарпатських українців. Був одним із організаторів військових частин (Карпатська Січ) у Карпатській Україні. Разом з колишніми членами Крайової Екзекутиви ОУН на Західноукраїнських землях Іваном Габрусевичем («Джоном»), Михайлом Колодзінським («Гузаром»), Зеноном Коссаком («Гарнавським»), Романом Шухевичем («Щукою»), Олексою Гасином («Лицарем») та іншими входив до так званої групи «крайовиків», яка вважала, що у своїй діяльності ОУН має керуватися лише українськими інтересами без огляду на інтереси інших сторонніх сил.

Був одним з членів Генерального штабу Карпатської Січі, який очолював полковник Михайло Колодзінський («Гузар»), та керівником розвідувального відділу. Наказом Генерального штабу Карпатської Січі від 6 лютого 1939 р. Є. Врецьоні було присвоєно звання чотар. Згодом був призначений на посаду інспекційного старшини Хустського гарнізону Карпатської Січі, в обов'язки якого входило здійснення регулярних перевірок та оглядів стану гарнізону, контроль за проведенням підстаршинського інструкторського та інструкторського курсів жіночих відділів Карпатської Січі у Хусті.

4. січня 1939 р. Є. Врецьоні надано громадянство Карпатської України.

У ніч з 13 на 14 березня 1939 р., коли вирішувалося питання щодо озброєння частин Карпатської Січі для протидії угорським військам, які розпочали наступ на територію краю, Євген Врецьона разом з чотаром Л. Криськом («Крісом») передав коменданту Хустського коша Карпатської Січі наказ відрядити Першу булавну сотню до будинку Уряду Карпатської України для отримання зброї зі складу чехословацької жандармерії. 15 березня 1939 р. на заклик Начальної команди новостворюваних збройних сил незалежної Карпатської України зголосився до штабу Національної Оборони Карпатської України.

Після поразки Карпатської України та програного бою під Буштином, потрапив у середині березня 1939 р. у мадярський полон. Зі споминів його сестри Іванни Врецьони відомо, що мадярські фашисти катували його до смерті, перебивши йому дві ноги. Подумавши, що він мертвий, кинули його до моргу. Але Бог був на його боці і вночі йому вдалося вивовзти на животі з нього (це була тимчасова польова тюрма). Після звільнення проживає у Відні і Празі.

Діяльність під час Другої світової війни.

Коли «розкололася» Польща в 1939 р., переїжджає до Кракова, долучається до фракції ОУН(б), яка була створена у лютому 1940 р.

Одружується з Ольгою Лобшинецькою (уродженкою с. Підберізіці). Зі споминів його племінника п. А. Костіва, Є. Врецьона в цей період по 2 рази на добу переходив р. Сян (тогочасний радянський кордон). Будучи невисокого росту носив довгий плащ-пороховик, чорний капелюх і масивний портфель (у портфелі завжди був наган).

Після початку Другої світової війни у Кракові увійшов до референтури Служби безпеки ОУН(б), керівником якої був Василь Турковський-«Павло». Був одним з організаторів Українського національного комітету у Кракові (1941 р.). 14 червня 1941 р. разом з іншими українськими політичними та громадськими діячами підписав Відозву до українського народу з закликом до об'єднання для всіх патріотичних сил для відновлення Української держави.

Після вибуху німецько-радянської війни у червні 1941 р. Євген Врецьона у складі похідної групи ОУН (б) на чолі з Ярославом Стецьком та Василем Куком переходить лінію кордону і 30 червня 1941 р. опиняється у Львові. 2 липня 1941 р. вступив до Української народної міліції та очолював міську команду УНМ до моменту її розпуску 11-12 (за іншими даними 15) серпня 1941 р. Частина працівників була арештована, інші пішли у підпілля. Важливу роль Євгена Врецьони у створенні української міліції Львова разом з Іваном Равликом улітку 1941 р. відзначав й інший учасник подій Василь Кук. Ярослав Стецько згадував, що Євген Врецьона перебрав пост «президента поліції» від Івана Равлика.

Певний період був заступником М. Лебеда (шефа служби-безпеки ОУН) по службі безпеки ОУН. У 1942 р. став одним з активних організаторів УПА. Член референтури зовнішніх зв'язків ОУН (1943—1944 рр.).

1943 р. разом з М. Лебедем вів перемовини між УПА та польською АК у Львові.

Збройні напади УПА на угорців на Волині в 1943 р. призвели до того, що угорці, які не бажали гинути за інтереси Німеччини в чужих землях, пішли на встановлення зв'язку з повстанцями. В результаті відбулося кілька зустрічей, і були вироблені умови тимчасового перемир'я, яке дотримувалося обома сторонами. Переговори відбувалися також у Львові і Будапешті. На початку грудня 1943 р. українська делегація у формі угорських гонведів відбула на військовому літаку з аеропорту Скнулів зі Львова до Будапешта. У групі були М. Луцький (голова), Є. Врецьона («Волянський») та майбутній віце-президент підпільного українського парламенту — Української Головної Визвольної Ради (УГВР) отець Іван Гриньох («Герасимівський»). Як згадував Іван Гриньох про прийом української місії в столиці Угорщини: «Здивувало мене таке парадне привітання на порозі будинку генерального штабу. Здивувало тому, що, з одного боку, ми виконували таємну місію й, отже, боялись розконспірування... Проте відчув я в собі якесь внутрішнє задоволення. Це ж вітали мадярські достойники не нас, тих кількох осіб у ролі недосвідчених дипломатів, а наш народ, що в злиднених умовах бореться з

найбільшими імперіями світу. Це вони, мадяри, відповідальні керівники суверенної держави, бачать у нас наших вояків, підпільників, революціонерів і віддають нам шану за них. Ми зростали в очах чужинців, нам було чим пишатися! Це ж було як–не–як досягнення нашої підпільної боротьби, досягнення хоч і недержавної нації, але яка водночас мислила та діяла по–державному».

Покликаний до участі у Великому Зборі УГВР (який проходив 11—15 липня 1944 р. біля с. Сприня Самбірського повіту на Львівщині) стає членом УГВР, однак участі в роботі Великого Збору УГВР з технічних причин взяти не міг. УГВР (Українська Головна Визвольна Рада) — політичний орган керівництва українським визвольним рухом, який оголосив себе «верховним органом українського народу в його революційно-визвольній боротьбі».

На еміграції.

В серпні 1944 р. переїздить з родиною на Захід. В жовтні 1944 р. висланий ЗП УГВР до Італії для налагодження контактів із західними альянтами. В місті Трієст, де вже була група місії ЗП УГВР для цього завдання, залишається до березня 1945 р., а згодом при переході до Швейцарії кордону Комо-Кясо 13 березня 1945 р., інтернований швейцарською владою і утримуваний в таборах праці. Після звільнення з табору йому вдається перевезти сина, дружину та дружину Степана Бандери на тимчасове проживання до Швейцарії, а згодом — і отримати громадянство. Член ЗП УГВР. 1948—1950 рр. Є. Врецьона замість М. Лебеда виконував обов'язки президента ЗП УГВР. Працював як інженер-хімік у фармацевтичній фірмі «Ціба-Гайгі» до емеритури. Активний дописувач до часописів «Сучасна Україна» та «Сучасність».

Мандруючи з наплічником горами Швейцарії, помер від серцевого нападу 4 лютого 1975 р. Похований у місті Базель (Швейцарія).

2006 р. у видавництві «Гадяч» вийшла праця Є. Врецьони «Фрагменти з життя та боротьби». На честь Євгена Врецьони названа одна з вулиць Винник. Зараз у Винниках проживають нащадки рідної сестри Євгена Врецьони Іванки.

Врецьона Володимир (11 червня 1907 р., м. Винники, вул. Піддіброва, 5 — 4 вересня 1967 р., Бей-Шор, США) — активний член ОУН, керівник санітарної служби Повстанського штабу ОУН у Кракові від березня 1940 р., учасник українського національно-визвольного руху. Член куреня Лісові Чорти від 1928 р. до 1960 р., комендант пластової округи Львів-місто 1928—1930 рр. Вихованець «Пласту», де дійшов до рангу головного пластуна, протягом певного часу займав становище кошового великого львівського коша.

Закінчив філію Академічної гімназії у Львові (1926 р.). За освітою — медик. Почавши однорічну лікарську практику, працював у жіночій клініці Львова. З 1936 р. і до Другої світової війни мав практику в Сколе. Очолював провід підпільного Пласту 1931—1932 рр., причетний до утворення

Тимчасового Правління Ярослава Стецька у 1941р. Воєнні дії примусили його покинути місце своєї лікарської праці у Сколе та переїхати на Захід. У Кракові працював в жіночій клініці, щоб продовжувати розпочату ще у Львові спеціалізацію в гінекології. У вільний від лікарської праці час, д-р В. Врецьона був дуже активний у революційних колах ОУН, що готувалися до повернення в Україну. Провід доручив йому керувати медично-санітарною роботою. Він організовував для членів ОУН курси організаційно-санітарної справи та курси першої допомоги під час воєнних дій для української громади в Кракові. І справді, коли влітку 1941 р. постала можливість, д-р В. Врецьона був одним з перших, кого вислала організація через існуючі ще тоді кордони до Львова, для створення медично-санітарної служби. Увесь вільний час (1941—1942 рр.) присвячував Українському Червоному Хресту. З дружиною д-ром Біленькою, д-ром Т. Воробцем та д-ром М. Григорчуком організував при організації мережі станиць і санітарних пунктів по всій Західній Україні.

Головна і найважча праця в УЧХ припала д-рові В.Врецьоні, коли ранньою зимою німці звільнили полонених українців, колишніх військових радянської армії. Без жодного санітарного огляду випущено на волю сотні тисяч полонених, багато з яких або вже були хворі або щойно заразилися плямистим тифом. Пророблена тоді Українським Червоним Хрестом робота залишиться на сторінках нашої історії, а д-р В. Врецьона був один з головних працівників УЧХ, що несли допомогу нашим полоненим.

Після ліквідації німцями УЧХ, д-р В. Врецьона став керівником Лікарської Палати у Львові, залишаючись на посаді аж до приходу комуністів у 1944 р. Така установа в медично-санітарній системі Західної Європи відіграє роль посередника між лікарськими організаціями і державним міністерством здоров'я та займається реєстрацією лікарів, їх фаховою освітою, влаштуванням на роботу. Повних три роки д-р Врецьона був українським керівником Львівської Лікарської Палати.

Внаслідок військових дій у 1944 р. виїжджає до Австрії, де працює як лікар в Сан-Пальтен, а опісля — при ІРО в Зальцбурзі. У вересні 1949 р. прибув до США і, склавши лікарські іспити в штаті Нью-Йорк, почав працювати в шпиталі в Бей-Шор на Лонг-Айленді. Останніх 6 років працював там же, як приватний лікар. Член-засновник Українського Лікарського Товариства в США та Українського Інституту Америки. Виступав з доповідями для Відділу Нью-Йорк у 1952—1953 рр., був головою Наукового з'їзду УЛТПА в Чикаго в 1966 р. Несподівано помер 4 вересня 1967 р.

Рак Ярослав Антонович — (псевдо «Мортик»; син Антіна і Софії Рак; 29 липня 1908 р., м. Винники — 10 вересня 1989 р., м. Нью-Йорк) — український пластовий і політичний діяч, правник, один із перших членів ОУН.

Початок громадської діяльності.

Ярослав Рак вже був на першому курсі права у Львівському університеті. Йому, що проживав з батьками в цей час у Львові, усміхалися

безтурботні студентські роки, перед ним відкривалася дорога до великої кар'єри українського адвоката зі спокійним, вигідним і заможним життям. Та він вибрав собі інше, небезпечне життя члена революційної організації. Він гідно виконав усе, що від нього вимагала ОУН.

У 1930-их рр. член Українського Спортивного Союзу у Львові і голова Українського Студентського Спортивного клубу.

Діяльність в ОУН.

Вже в 1931 р. був на дуже відповідальному пості зв'язкового між крайовим і закордонним проводом ОУН. Ярослав Рак відповідав за постачання нелегальної літератури і зброї з-за кордону до Галичини. Всі Карпати від Говерли по Криницю, кордону Польщі з Данцигом і Литвою, куди переправляли літературу, зброю, амуніцію і проходили кур'єри ОУН і ті, що втікали за кордон, щоб не потрапити в поліцію — за все це він відповідав.

Успішно закінчив студії права у Львівському університеті.

Один із підсудних у Варшавському процесі за вбивство польського міністра Б. Перацького (1934 р.). 1934 р. був арештований і в 1935 р. на процесі Степана Бандери у Варшаві сидів між 12-ма оскарженими за участь у вбивстві польського міністра. Після двомісячного процесу у Варшаві, суд виніс обвинуваченому Ярославу Ракові сім років ув'язнення за те, що він нібито з Катериною Зарицькою допомагали Грицю Мацейку, що вбив міністра Перацького, після атентату нелегально перетнути польсько-чехословацький кордон. Але щастя йому сприяло й на основі амністії присуд був зменшений до половини. На тому процесі було виявлено, що з-за кордону приходили щомісяця тонни нелегальної літератури ОУН.

Перша еміграція.

1939–1941 рр. — так звана перша еміграція у Кракові (проходження кількомісячних підстаршинських курсів). На військових курсах були ще: Степан Бандера, Іван Климів-Легенда, Володимир Врецьона, Остап Савчинський, Василь Кук, Дмитро Мирон та інші.

Головним заняттям Ярослава було виховання молоді. 1939–1940 рр. — керівник відділу молоді УЦК у Кракові. З 1940 р. Ярослав Рак належав до Революційного Проводу ОУН, що його створив Степан Бандера, й був учасником Другого Великого Збору ОУН у Кракові в 1941 р. (квітень).

У німецькому полоні.

1941 р. — в'язень Монтелюпіх у Кракові.

30 вересня 1942 року його перевели до німецького табору Аушвіц. Це було після слідства у справі смерті двох братів Степана Бандери, яких

закатували поляки. Звільнення на волю — 19 грудня 1944 р. Разом з ним були звільнені: Степан Ленкавський, Лев Ребет, Михайло Кравців і Микола Климишин.

Друга еміграція.

Після полону Ярослав у більшості займався виховною роботою, був при відновленні Пласту й заснуванні СУМу. 1945–1948 рр. — керівник відділу молоді ЦПУЕ у Німеччині.

Переїхавши до Америки, далі продовжував свою працю з молоддю у Пласті і у Виховних комісіях (1945–1953 рр. — член Головної Пластової Старшини).

У 1960-их рр. — голова Головної Ради ОУН за часів Стецька. Він, як правник, дбав про правопорядок в Організації, усе мало відбуватися згідно з законом, переживав щоб не прийшла ніяка ухвала, що шкодила б Організації чи визвольній справі.

З 1970 р. голова Координаційної Виховно-Освітньої ради при Українському Конгресовому Комітеті Америки. В останніх роках життя був членом Теренового Проводу ОУН.

Домазар Зенон (Зиновій) (псевда: «Діброва», «Аркадій»; 13 липня 1913 р., м. Винники — 1943 р. (вересень), м. Київ, Бабин Яр) — крайовий провідник ОУН на Українських землях, 1940—1941 рр. — військовий референт Окружної Екзекутиви ОУН(М) Ярославського округу.

Головою Окружної Екзекутиви в Ярославі був Йосип Зелений, аж до німецько-радянської війни. Він підібрав собі добрих співпрацівників. Між співробітниками Зеленого вирізнявся своїми організаційними здібностями Зиновій Домазар — організатор і керівник військових вишколів. Ідейна, а при тому дуже скромна і спокійної вдачі людина, був одним з тих, що на них кожна організація будує свою силу.

Неспростовним і незаперечним фактом є те, що під час німецької окупації Києва в 1941—1943 рр. були схоплені гестапо та знищені у Бабиному Яру 621 член Організації Українських Націоналістів, які діяли в антинацистському підпіллі і в умовах війни та окупації намагалися закласти фундамент для відродження незалежної Української держави. Серед них було страчено видатну українську поетесу, керівника Спілки українських письменників, головного редактора тижневика «Літаври» Олену Телігу та її чоловіка — інженера і відомого кобзаря Михайла Телігу.

Протягом зими 1942 р. українським націоналістам було завдано непоправимого удару. Однак, підпільна мережа ОУН(М) у Києві продовжувала свою діяльність. Зиновій Домазар був призначений керівництвом СБ крайовим провідником ОУН на СУЗ.

Влітку 1943 р. Зиновій Домазар потрапляє до гестапо. Ймовірно, його арештували на початку липня 1943 р. й утримували у тюрмі гестапо на Королівка, 33, до початку вересня, після чого розстріляли. На стіні тюрмної камери №30, органами НКВС після вступу до Києва, було виявлено і зафіксовано короткий напис: «Дом Зен 5.7.43 р. – 5.9.43 р. Бог і Україна». Скорочення з великою ймовірністю можна розшифрувати як «Домазар Зеновій».

Винників Наталія Сидорівна (2 лютого 1920 р., м. Винники — 9 лютого 1944 р., м. Київ, Бабин Яр) — провідний діяч ОУН. Навчалася в гімназії ім. Кокорудзів «Рідної Школи» (в радянський період це – школа №5). Там очолювала шкільну організацію ОУН, мала псевдо «Ада».

Після закінчення гімназії — заарештована НКВС 6 вересня 1940 р. НКВС користувалося архівами польської поліції, звідки черпало інформацію про українських націоналістів, неблагонадійних для польської влади, і зразу ж визнавали їх і своїми ворогами. Органи НКВС у 1940 р. провели у Львові тотальні арешти української інтелігенції, переважно студентів львівських навчальних закладів, та ініціювали

показовий політичний процес, що дістав назву «Процесу – 59» (п'ятдесяти дев'яток) за кількістю підсудних. Слідство тривало понад чотири місяці.

Цей великий політичний процес відбувся 15—18 січня 1941 р. у Львові у приміщенні обласного управління НКВС (тогочасна вул. Пелчинська, зараз — вул. Вітовського). Тоді перед московсько-радянським судом постали 59 молодих українців, віком від 16 до 30 років. Їх обвинувачували в приналежності до Організації Українських Націоналістів та в антирадянській діяльності.

Московські ідеологи сподівалися зламати, покарати одних і налякати всіх інших, хто мріяв про самостійну Україну. Натомість дістали яскраве свідчення високого, незламного українського патріотичного духу. Всі учасники «Процесу – 59» сміливо й стійко заявляли про права українців на своїй землі.

Матеріали кримінальної справи «Процесу – 59» із 19 томів сьогодні зберігаються в управлінні СБУ у Львівській області.

В офіційних документах читаємо: «Більшість засуджених як на попередньому слідстві, так і на судовому засіданні не визнавали себе винними і не покаюлись, а навпаки — заявляли у суді, що вони були і залишаються непримиренними ворогами радянської влади і у майбутньому, якщо буде така можливість, за будь-яких умов будуть вести боротьбу проти радянської влади...». У результаті того судилища до смертної кари засуджено 42 осіб, серед них — 11 дівчат (Ганна Боднар, Олена Волошин, Марта Грицай, Ірина Зубач, Володимира Ковалюк, Дарія Коверко, Любов Комар, Людвиг Малащук, Ірина Пик і Олена Столяр, яка замордована іншим окупантом, гине в берлінській тюрмі). Серед засуджених до розстрілу дівчат була і Наталя Винників.

Сторінка протоколу з допитів Наталі, збереглася в архіві. Там, де мав стояти підпис, дівчина записує Декалог Українського Націоналіста і додає: «На підставі Заповідей, я, провідник ОУН в школі № 5, моє псевдо — «Ада», не хочу розказувати слідству правди, не бажаю називати учасників організації, якими я керувала, не бажаю розказувати слідству про свою роботу в Організації Українських Націоналістів. Бажаю бути надалі вірною своїй організації, слідству я нічого більше не скажу, бо я хочу, щоби була Самостійна Україна. Остаюсь на позиціях оунівської влади. Наталя Винників. Львів, 10.XI.1940 р.». Її також засудили до розстрілу. Згодом Рішенням Колегії Верховного суду СССР від 15 березня 1941 р. покарання було «пом'якшене».

Наталі Винників смертну кару замінили на 10 років концтаборів і 5 років позбавлення прав. Із Бригіток частину засуджених перевезли в бердичівську тюрму. З наближенням фронту, у липні 1941 р., коли німці бомбардували місто, Наталя разом з групою в'язнів вибралася на волю. Енкаведисти, відступаючи, підпалили тюрму і закидали її гранатами. Небагатьом вдалося врятуватися.

Після визволення Наталя Винників продовжує боротьбу в лавах ОУН, тепер уже проти німецьких окупантів. Із похідними групами ОУН українську патріотку направили на Східну Україну. Завдання похідних груп — організовувати населення східних регіонів на боротьбу з фашистами, за самостійну Україну. 9 лютого 1942 р. у Києві гестапо заарештувало Наталю Винників. Разом з іншими патріотами її розстріляли у Бабиному Яру.

Кияк Роман-Андрій (псевда: «Кривоніс», «Фігурка»; 17 травня 1920 р., м. Винники – 27 грудня 1998 р., м. Івано-Франківськ) — діяч українського визвольного руху та Української Греко-Католицької Церкви .

Народився Роман-Андрій Кияк у Винниках. Батьки займалися землеробством, але через політичні переконання та активну діяльність в українському підпіллі молодшого сина Романа, у 1946 р. були депортовані до Сибіру (там і загинули).

У своїх споминах (листопад 1993 р.) отець-мітрат канцлер Андрій-Роман Кияк розповідає про свої шкільні і юнацькі роки у Винниках: «Мое покликання до священства розвивалося вже в перших класах народної

школи, зокрема від 4-5 класу. На вимогу батьків я мусів регулярно відвідувати всі богослужіння у винниківській церкві. Уже у 6 класі співав на Службі Божій «Апостола» і «Вірую». Також співав у церковному та просвітянському хорах і в крилосі — з дяками. Постійно служив священникам під час богослужінь... У Винниках я закінчив семирічну школу, далі поступив у Львівську гімназію №572. При цій же гімназії я закінчив класичний ліцей, де вияв особливе замилювання до української мови та літератури, класичних мов і всесвітньої історії... У 1939 році я був прийнятий на студії в Богословську Академію у Львові.

Студії перервалися з приходом комуністичної влади і я продовжив навчання в підпільній семінарії в митрополічій палаті. Цими студіями керував сам митрополит Андрей. Мене рекомендував в ту семінарію наш славний декан отець канонік Григорій Гіряк. То був декан Винниківського деканату. Він мав на мене великий вплив».

У 1940-их рр. Роман обіймав відповідальні посади в ОУН. **1940 р. (літо) Роман Кияк — керівник Винниківського повіту ОУН.**

Навчавчався Роман у Львівській духовній академії та (паралельно) у Львівській консерваторії. 1946 р. був висвячений на диякона, не зрадивши УГКЦ після псевдособору, який відбувся у березні 1946 р. у Львові. Перебувши довгі роки поневірянь та переслідувань з боку КГБ, він стає ревним українським душпастирем. Висвячує його і благословляє на підпільну священничу працю владика Величковський.

Дора, Яремче, Кути, Косів, Космач, Делятин — ось далеко неповний перелік підпільних станиць-парохій, де отець Роман душпастирює, прибираючи задля конспірації інші імена. Ім'я Андрій, під яким знали його до останніх днів життя, наче зрослося з його суттю, бо він завжди пам'ятав про двох велетів Христової Церкви — Андрія Первозванного та Андрея Шептицького. До того ж митрополита Андрея знав особисто.

У лютому 1990 р. після урочистої архієрейської літургії в катедральному соборі св. Воскресіння, отця Андрія Кияка призначають канцлером Івано-Франківського єпархіального управління. На цій посаді він встиг зробити багато добрих справ, зокрема ініціював відродження Духовної семінарії (нині Теологічна академія) та викладав у ній, повернувши у лоно Греко-Католицької Церкви десятки священників, які на той час служили в православних храмах.

Отець-мітрат канцлер Андрій-Роман Кияк за дорученням єпископів виконував місію координатора й організатора відновлення семінарії, – це був і пошук викладацьких кадрів, й оренда приміщень. Отож, місія отця-канцлера полягала у проведенні організаційної роботи, наведенні зв'язків із новою українською владою для набуття можливостей для організації викладання та взагалі діяльності семінарії. Тодішня семінарія – це був, до певної міри, подвиг, краще сказати, пожертва людей для відновлення Божої справи, до якої долучалися всі викладачі і вчителі, і з досвідом вузівської роботи, і кандидати наук, і доктори наук – дещо пізніше, і вчителі середніх шкіл. Це був дуже важливий початок, який отець Андрій Кияк координував. Врахувавши заслуги отця Кияка перед Церквою, митрополія нагородила його мітрою.

На 79-му році життя, за шість годин до недільного Богослужіння, підготувавши проповідь про щасливе завершення 1998 р., отець-мітрат Роман Андрій Кияк відійшов у вічність. Через п'ять років після його смерті, у видавництві «Нова Зоря» в Івано-Франківську побачила світ книга його духовних наук і проповідей «Поспішай творити добро» з передмовою єпископів Софрона Мудрого та Софрона Дмитерка. А починається вона трьома цитатами: з Євангелія від Матея, з вірша Івана Франка та з коротенької молитви отця Кияка, яка легко запам'ятовується. Ось вона: «Допоможи нам, Господи, щоб ми стали Твоїм смолоскипом, щоб ми були вогнищем, яке запалює душі, щоб ми були дорогою, яка веде до Тебе, щоб ми були допомогою для тих, котрі шукають Тебе».

На честь Романа Андрія Кияка названа одна з вулиць Винник.

Кипрія́н Богдан (1922 р., м. Прага, Чехія — 1943 р., м. Винники) — член ОУН(М), редактор і видавець самописного журналу для молоді «Дитячий шлях».

Народився у Празі, де перебували батьки після поразки ЗУНРу (батько був четарем УГА). Згодом родина поверну-лася у Галичину. Проживали Кипріяни у Винниках (садиба їхня знаходилася в урочищі «На Куті»).

Журнал видавався у Винниках протягом 1934—1935 рр. Вражає те, що журнал редагував 12-ти річний хлопчик (Богдан Кипрія́н). Видання мало просві-тянський напрямок. Поряд з казками і пригодами в журналі публікувалася цікава інформація для молоді.

Поряд із навчанням, Богдан писав художні твори, малював, активно займався спортом. У молодому віці влився у національно-визвольний рух. Обірвала життя 21-річного юнака куля у той час, коли ворожа агентура розпалювала конфлікт між членами ОУН Бандери і Мельника.

Похований на Винниківському цвинтарі.

Пам'ять про Богдана зберіг його молодший брат Мирон Кипрія́н – головний художник театру ім. М. Заньковецької, народний художник України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, лауреат премії імені В. Клеха (США), Почесний громадянин Винник.

Ференчук Юрій Дмитрович (псевдо «Хрущ»; 14 червня 1923 р., м. Винники — 4 жовтня 2014 р., м. Берегомет) — член ОУН, воїн УПА, політв'язень, учасник Кенгірського повстання, краєзнавець.

Народився Юрій в родині Дмитра Ференчука (6 листопада 1883 р. — 27 липня 1958 р.) та Марії Шиманської. Батько був капітаном австрійської армії, потім сотником УСС, четарем УГА, брав участь у боях з поляками на краківському напрямку, мати була вчителькою.

На початку 1925 р. батьки переїхали на Буковину в с. Верхні Луківці, що на Вижничині. Коли Юркові було три роки, а Сузанні — один рік, їх покидає рідна мати. Виростали напів-сиротами біля вуйка Михайла (рідного брата батька). У

Верхніх Луківцях Юрко закінчив сім класів румунської школи на відмінно.

Юрій Ференчук 15 травня 1940 р. вступив до ОУН і став керівником ланки. Через рік, 29 червня 1941 р., НКВС арештовує його та відправляє до Чернівецької в'язниці, але засудити не встигає. Чудом врятувався. Пішки, 15 травня 1944 р., він повертається до свого села Верхніх Луківців, і одразу вступає у невеличку боївку «Лугового» (Василя Шумки), яка згодом перетворилася на «Буковинську українську самооборонну армію» (БУСА). Цього ж року в липні Юрій Ференчук переходить в УПА з колишніми 60-ма вояками БУСА. Молодий повстанець перебував спочатку в сотні «Криги» (Олекси Додяка), а потім — сотні «Боевіра» (Романа Дубика). У чоті «Левка» (Олега Томашевського) молодий повстанець Юрко був стрільцем.

Наприкінці грудня 1944 р. під час бою з чекістами, Юрій Ференчук був поранений. Перебуваючи на нелегальному становищі, зазнавши переслідувань чекістів і сексотів, переховуючись у горах Карпатах.

29 червня 1948 р. його було засуджено на 25 років таборів і 5 — спецпоселення. Юрія Ференчука перевозять у Кенгір, де він бере активну участь у Кенгірському повстанні.

Історична довідка. Кенгір — селище за кілька кілометрів на північ від Жезказгана на р. Каракінгір (сучасний мікрорайон м. Жезказган у Казахстані). Кенгірське повстання — повстання політичних в'язнів Степового табору в табірному відділенні (ЛО) Кенгір 16 травня — 26 червня 1954 р. У повстанні брало участь близько 8 000 в'язнів, більшість з них — засуджені за політичними статтями українці (також росіяни, балтійці, євреї та інші); всього в Степлагу було українців 46% — 9 596 осіб, серед яких було багато колишніх членів ОУН і бійців УПА та балтійських «лісових братів».

Звільнили через десять років, не давали влаштуватися на роботу. Згодом став працювати в тарному, а потім і в меблевому цехах Берегометського лісокомбінату. 1967 р. органи КДБ зфальсифікували справу проти Юрія Ференчука, викликали на допити, влаштували над ним товариський суд. Однак з 500 членів колективу лише троє виступили із звинуваченнями на його адресу.

Доробок.

Картини Юрія Ференчука зберігаються у Вижицькому музеї. Колекція близько двох тисяч ескізів писанок аквареллю (його двадцятилітня праця). Він ходив селами, фотографував писанкарів та записував їхні короткі життєписи і назви їхніх писанок. Багато історичного і етнографічного матеріалу ним передано до Чернівецького краєзнавчого музею.

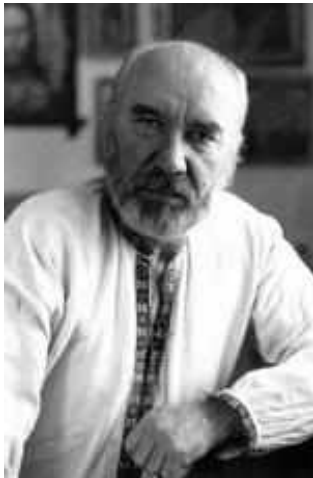
Книги:

*Кров Кенгіра / Ю. Д. Ференчук. — Чернівці: Букрек, 2004. — 125 с.

*Буковинські Карпати у вогні повстання: Спогади і свідчення про бойові дії УПА в гірських районах Чернівецької області / Ю. Д. Ференчук. — Чернівці: Прут, 2001. — 123 с.

*Буковинці у вогні повстання 1944–1952 рр. / Ю. Д. Ференчук. — 2. вид., уточнене і доп. — Вижиця: Черемош, 2006. — 292с.

Красівський Зеновій Михайлович (12 листопада 1929 р., с. Витвиця, Івано-Франківська обл. — 20 вересня 1991 р., м. Моршин) — український поет,

літератор, член Українського національного фронту (УНФ) та Української Гельсінської групи (УГГ), останній Крайовий провідник ОУНР у Радянській Україні.

З кінця 1947 р. до березня 1949 р.

З. Красівський проживав у Винниках в родині Марії Петрівни Гуль. Помешкання знаходилося поблизу Винниківського озера. Майбутній відомий поет і дисидент перебував тоді на нелегальному становищі, проживав під чужими документами. Родина Гулів була патріотичною. Син Марії Петрівни – Василь (1923 р. н.) воював в УПА, загинув в Карпатах. Другий син Андрій був воїном дивізії «Галичина».

У будинку, в якому переховувався відважний патріот, донині проживають члени родини, яка надала йому притулок. Їхня садиба розташована поблизу лісу, поміж Винниківським озером і дріжджзаводом що, безперечно, було зручно для підпільної роботи.

26 років тюрем, таборів, психушок та заслань, а також, трагічна смерть дружини призвели до інсульту. 20 вересня 1991 р. Зеновій Красівський помер. Похований у Моршині.

РОЗДІЛ X. ОСВІТА, КУЛЬТУРА, МЕДИЦИНА, СПОРТ ТА ВІДПОЧИНОК

X. 1. ШКІЛЬНИЦТВО

При написанні даного розділу використані матеріали Романа Луціва «МАТЕРІАЛИ ДО ІСТОРІЇ ШКІЛЬНИЦТВА У ВИННИКАХ (кінець XVIII ст.-1939 р.)».

1774 р. в Австрії було проведено освітню реформу. Утворилися три типи шкіл: однокласні («парафіяльні»), у яких викладання здійснювалось національними мовами; трикласні («тривіальні»), у яких викладали як мовами місцевих національностей, так і німецькою; чотирикласні («нормальні»), у яких викладали німецькою. З 1777 р. навчання у початковій школі було повністю переведене на рідну мову кожної національної меншини імперії. Однак на організацію державних початкових шкіл не вистачало ні вчителів, ні підручників, ні коштів. Тільки після спеціального урядового розпорядження 1781 р. — у Галичині почали створювати школи.

1785 р. — німецька колонія Вайнберген (Винна гора) і німецька школа (приїхало 30 родин з Баварії). До 1793 р. не було вчителя.

1785 р. — три школи: українська, польська, німецька (за часів польського панування у Винниках не було навчальних закладів). В українській школі для утримання учителя громада надала невеликий шматок поля. В польській школі учитель отримував від місцевого пароха платню у розмірі 12 флоринів 30 крейцерів на рік.

Визнання у 1786 р. української мови як «крайової» мало стати значним кроком у розвитку української педагогіки та шкільництва. На жаль, українці повною мірою не скористалися з цих цісарських ухвал.

1793 р. — перший вчитель у німецькій школі Георг Ролянд.

1800 р. (лютий) — лютеранський парафіяльний уряд у Львові постановив дозволити зібрати в колонії Вайнберген пожертвування, призначені на будівництво приміщення для школи.

1803 р. — заснування тривіальної школи для католицької молоді та дітей фабричного персоналу та робітників.

Тривіальна школа — початковий навчальний заклад в Галичині і на Буковині за часів перебування в складі Австрії. У тривіальних школах були підготовчий, перший і другий класи. Тривіальні школи появились тут після шкільної реформи 1774 р. у містечках і великих селах. До середини XIX ст. були одним з 3-х видів початкових шкіл поряд з парафіяльними та головними. У тривіальних школах вчили читати, писати, рахувати, деяким практичним вправам. Головний предмет — Закон Божий.

1800-ті рр. (початок) — у Винниках три тривіальні школи, заведено було й повторне навчання у недільні дні.

Згідно з прийнятою у 1805 р. «Політичною шкільною конституцією» всі народні школи віддавалися під нагляд духовенства і в Галичині вони поступово переходять у відання римо-католицької та греко-католицької консисторій. Фактично ж у шкільництві Галичини запанували німецька і польська мови, хоч церква формально і закликала забезпечити навчання у парафіях рідною мовою.

1807 р. — звіт вчителя Георга Ролянда (учнів 40, навчання тільки у зимку, мале приміщення школи, шкільний будинок в аварійному стані (рік пустує).

10 березня 1810 р. — крайовий уряд мав дати камеральному управлінню у Винниках доручення доставити будівельний матеріал і зайнятися будівництвом школи, але ніщо не свідчить, що саме будівництво розпочалося.

1811 р. — тривіальна школа при тютюновій фабриці та школа в колонії Вайнберген (у яких навчалися, відповідно, 49 і 50 учнів).

1811 р. — скасовано обов'язкове початкове шкільне навчання (запроваджене 1805 р.).

21 вересня 1814 р. — декретом Скарбу двору дозволено, щоб шкільному вчителю платити 320 флоринів з прибутків від випуску тютюнових виробів.

1819 р. — фабрика відмовилася від школи (шкільний будинок передала громаді). Створено нову тривіальну школу.

4 червня 1823 р — рішення Скарбу двору (учитель школи Мартін Руньє, який навчав також дітей робітників тютюнової фабрики, одержував 250 флоринів річної платні, мав помешкання і шматок поля для обробітку, тому йому було відмовлено в додатковій грошовій допомозі).

1838 р. — тривіальну школу відвідують 86 учнів.

14 березня 1838 р. — Скарб двору дозволив, щоб для тривіальної школи щорічно надавали 100 флоринів за навчання дітей фабричних робітників.

9 травня 1838 р. — звіт дирекції тютюнової фабрики: «Існуючі тепер відносини у Винниках є такі, що загальне число дітей виносить 86 чоловік. З цього 35 дітей фабричних робітників, 15 – робітниць відвідує недільну школу, 3 дітей урядників і 15 службовців фабрики також користуються шкільною наукою. Решта, тобто 33 дітей, належать мешканцям Винник. Шкільний учитель одержує від громади Винники річно 10 флоринів 48 крейцарів і від тютюнової дирекції 100 флоринів. Зрештою він не одержує жодного додатку з якого-небудь фонду. Ані грошей від батьків дітей за навчання».

1848 р. у Львові було створено Головну Руську Раду як офіційного представника українського населення Галичини у Відні. Рада виступала за розвиток української мови та шкільництва.

У другій половині XIX ст. на західноукраїнських землях виник новий тип школи – утравістична (двомовна). Утравістичні школи — навчальні

заклади, що діяли у Галичині протягом 1886—1939 рр., в яких частина предметів вивчається однією мовою, а частина – іншою. За рішення Галицького сейму 1886 р. основні предмети у школах викладалися польською мовою, а всі інші – рідною. Початкові школи було поділено на сільські та міські. Програма навчання в сільських школах скорочувалася і не давала жодних прав на продовження освіти.

Рис. 25. Учні та вчителі Винниківської школи №1 (1951 р.)

1850 р. — Крайова шкільна рада ввела у винниківській школі години української мови.

1850 р. — 1868 р. — українська школа. Дяк Саламонович навчав дітей писати та читати. Останній учитель — А. Блонарович.

1851 р. почало свою діяльність у Відні Міністерство віросповідань і освіти.

19 травня 1857 р. — лист Греко-католицької митрополичої консисторії у Львові Галицькому намісництву про підпорядкування і нагляд за тривіальною школою у Винниках.

З 1867 р. почала діяти Крайова шкільна рада, яка була головним органом управління освітою у Східній Галичині (входили майже виключно поляки). Рада негативно впливала на розвиток українського шкільництва.

13 лютого 1868 р. — звернення польської громади до Крайової шкільної ради у Львові з проханням не допустити відкриття української школи.

6 березня 1868 р. — звернення винниківської громади до Львівського повітового уряду, що нібито українці і поляки погоджуються на існування єдиної школи.

29 липня 1868 р. — єдина для дітей українців і поляків тривіальна двокласна школа, що існувала при латинській парафії (з 1882 р. — чотирикласна). Викладання польською мовою (до 1913 р.).

1872 р. — у школі 2 педагоги (керуючий учитель Войцех Левицький і заступник учителя Антін Дигдалевич). Навчання дітей в двох окремих класах, без різниці обряду.

18 травня 1874 р. — нарада, у котрій брали участь делегати Окружної шкільної ради: Йозеф Леканович, о. Стефан Хомінський, господар Семеон Соломонович з Винник, представник тютюнової фабрики Едмунд Кушак і голова громади Вайнбергена Стейметч (обговорювалися питання шкільництва у Винниках).

1882 р. — Винниківська шкільна рада (8 учителів — 5 українців (Дмитро Вовків, Григорій Грицай, Іван Крайник, Михайло Вислобоцький, Осип Сіцінський) і 3 поляки).

10 березня 1882 р. — засідання місцевої шкільної ради (вирішено, що у зв'язку із зростанням кількості дітей шкільного віку робітників і службовців тютюнової фабрики, вимагати відкриття чотирьохкласної школи із залученням фінансової допомоги фабрики).

21 грудня 1882 р. — Крайова шкільна рада реорганізувала двокласну школу в чотирикласну.

На початку 1890-их рр. у Винниках не було ні одного інтелігента-українця. Проповіді в українській церкві виголошували польською мовою, а парафіяни користувалися виключно польськими молитовниками. Перелом стався у 1892 р., коли на допомогу старенькому о. С. Хомінському прислали молодого, енергійного та освіченого о. Григорія Гірняка. Допомогав йому у справі національного піднесення уродженець Винник Григорій Врецьона. Власне він допоміг о. Г. Гірняку влаштувати курси для неграмотних. 1897 р. до них долучився нотар Володимир Левицький. Саме з іменами цих людей і пов'язана боротьба за навчання українських винниківських дітей рідною мовою.

18 серпня 1904 р. — постанова Ради громади Винник про утворення у народній школі паралельних класів з українською мовою викладання.

31 жовтня 1904 р. — засідання Окружної шкільної ради у Львові про введення паралельних українських класів у винниківській школі.

1905 р. (січень) — лист винниківчан до Міністерства віросповідань і освіти з проханням відкрити українську школу.

16 лютого 1905 р. і 2 травня 1905 р. — листи винниківчан до імператора Франца Йосифа I з проханням відкрити українську школу.

17 серпня 1910 р. — Ухвала Ради громадської Винник, про переведення навчання в публічній школі з польської на українську мову.

26 листопада 1910 р. — віче поляків Винник (висловили протест проти запровадження в народній школі української мови замість польської).

22 грудня 1912 р. — віче і вимога польського товариства «Родина» («Rodzina») про неможливість відкриття паралельних українських класів у Винниківській школі.

1913 р. (вересень) — запрацювали у школі українські паралельні класи (директор школи — українець Дмитро Вовків). Вчителі: Григорій Грицай, Михайло Вислобоцький, Іван Крайник, Йосип Сіцинський та п. Підлужний. Пізніше до них долучились: Марія Панейківна, Грицьківна, Анна Бреславська, Павлина Левицька, Діоніса Біленкевич-Куп'як.

Нелегке становище українського шкільництва у Галичині за влади Габсбургів погіршилося в часи польського панування. Поляки ставили офіційною метою ополячення українців. Українцям Винник знову доводилось боротись за право навчати своїх дітей рідною мовою, протистояти колонізації.

1921 р. (літо) — лист Винниківської управи Українського Педагогічного Товариства (з 1926 р. — «Рідна школа») до Міністерства освіти та віровизнань з проханням дозволити відкрити у Винниках українську вчительську семінарію.

«Рідна школа» — громадське товариство, засноване 1881 р. у Львові як Руське товариство педагогічне (1912 р. змінило назву на Українське педагогічне товариство (УПТ), а в 1926 р. — на Українське педагогічне товариство — Товариство «Рідна школа»). Товариство «Рідна школа» функціонувало в Галичині до 1939 р. і мало місцеві осередки. Товариство використовувало різні методи для захисту української школи від остаточної ліквідації за умов бездержавності: надсидало петиції до влади у справі навчання в українських школах, проводило публічні наукові педагогічні конференції та лекції, видавало часопис і навчальну літературу, допомагало матеріально членам УПТ.

1921 р. (вересень) — засідання шкільної ради у Винниках, на якій було піднято питання щодо розміщення класів у одному приміщенні (учасники: ксьондз Антоній Сочинський, о. Григорій Гірняк, начальник пошти і урядовий комісар Мечислав Вейс, Федір Грицко, нотаріус Володимир Левицький, директор чоловічої школи Ян Кохан та шкільний інспектор п. Вавщак).

10 грудня 1921 р. — конференція у Винниківській школі під керівництвом шкільного інспектора п. Вавщака, який довів до відома вчителів розпорядження Повітової шкільної ради, котрим передбачався відповідний розподіл класів.

1922 р. — 1923 р. — працювали польські жіноча і чоловіча шести-класні школи та чотирикласна українська паралельна з шестикласним навчальним планом на п'ять класів. Директори: чоловічої польської школи Я. Кохан, жіночої польської школи Яксманіцька (польська чоловіча

школа — 205 учнів, польська жіноча школа — 220 учнів, українська паралельна школа — 270 учнів).

1922 р. (липень) — повітова шкільна рада у Львові надала винниківському комісарові Мечиславу Вейсу для пришивидшення будівництва школи у Винниках квоту у розмірі 300 тис. польських марок під 5%.

19 липня 1923 р. — нарада (в читальні «Просвіти») щодо заснування Української вчительської семінарії і будівництва Народного дому (122 делегати від Винниківського судового повіту; ініціатор д-р Євген Щуровський).

1923 р. (вересень) — 1923 р. (28 жовтня) — *Українська вчительська семінарія*.

Свідченням антиукраїнської політики Польщі стало розпорядження від 30 жовтня 1923 р. ч. 3316 Кураторії Львівського шкільного округу (вищого органу управління освітою Галичини в умовах Польщі), де вказувалося: «Всі школи, як публічні, так і приватні, на території Річи Посполитої є в тіснім значенні цього слова польськими. Про інші, як не відповідаючі ідеї польської державности в Польській державі, не може бути й мови». 1924 р. видано закон про заборону вживання української мови у всіх державних установах.

1923 р. (листопад) — в українській винниківській школі скасовано посади греко-католицьких катехитів та позбавлено українців права вивчати релігію рідною мовою; перехід шкільної документації на польську мову.

7 грудня 1923 р. — закриття польською владою української приватної школи.

Із введенням шкільного закону від 31 липня 1924 р., за яким польські і українські школи однієї місцевості об'єднувалися в утравістичні (двомовні), польськими властями було взято курс на остаточну ліквідацію українських шкіл. За цим законом запроваджувалися шкільні плебісцити, наслідки яких завчасно планувалися шкільними та державними органами. Вони проводилися в умовах поліцейського терору, шантажів та підкупів. Викладання української мови вводили у школі лише в тому разі, коли громада налічувала не менше як 25% українського населення і якщо батьки не менше ніж 40 учнів подавали відповідні прохання-декларації. Однак коли було 20 учнів, батьки яких бажали навчати дітей державною — польською мовою, така школа ставала двомовною. В усіх інших випадках школи переходили на суто польську мову навчання.

29 листопада 1924 р. — гурток «Рідної школи» ім. А. Гладішовського.

22 лютого 1925 р. — перші загальні збори гуртка «Рідної школи» ім. А. Гладішовського (1925 р. — 178 членів, 1926 — 245 членів; активні діячі: Михайло Климкевич, Петро Кіяк, Юліан Домазар. Степан Копач, Володимир Бедрило, Анна Банах, Лука Костів, Євген Щуровський, Андрій

Бялий, Володимир Дуткевич, Павлина Чапранів, Володимир Лельо, Василь Дмитерко та ін.).

21 листопада 1926 р. — збори винниківської філії товариства «Рідна школа» (присутні 64 учасники). Винниківська філія охоплювала не лише Винники, але й довкільні села. Збори батьків, котрі вислали делегацію до шкільного куратора та до повітового інспектора.

За Романом Луцівим: «Відомо також, що принаймні протягом одного 1926 р. було проведено загалом 14 засідань - 13 звичайних та одне надзвичайне, присвячене вшануванню десятих роковин смерті Івана Франка. Зі звіту за 1934 р. відомо, що було проведено 10 засідань, з котрих чотири останні - спільно з «Союзом Українок» (вирішувалося питання створення «вакаційної півоселі»), Вакаційним відпочинком з 1 липня по 20 серпня 1932 р. тоді змогла скористатися 201 дитина. На їхнє безкоштовне харчування було витрачено 447,12 злотих, зібраних дітьми на благодійних виставах (133 злотих) та отриманих як допомога від старости (160 злотих) та місцевої громади (154,12 злотих). Для дітей читались місцевими випускниками учительської семінарії лекції з історії України, її географічного положення, провадились заняття з фізкультури, співів. На завершення дітей звозили на екскурсію до Національного музею у Львові»

1926 р. (листопад) — петиція до Міністерства освіти та віровизнань з домаганням заведення двох шкіл з українською мовою викладання та збір підписів батьків дітей шкільного віку.

1926 р. (кінець) — за результатом плебісциту у Винниках, в обох місцевих школах було введено утравізм.

1927 р. — польська влада ліквідувала українську школу та ввела семикласну з польською мовою викладання, поділивши її на школу для хлопців і дівчат.

Розпорядження міністра віросповідань і освіти, а також декрет президента Республіки Польща від 29 вересня 1930 р., по суті, позбавляли українське населення права навчати своїх дітей рідною мовою. У 1932 р. було прийнято новий шкільний закон про устрій школи, згідно з яким між програмою шкіл так званого третього рівня і програмою гімназії штучно створювався розрив у три класи, що позбавляло випускників школи будь-якої можливості вступити до гімназії. Школа третього рівня була практично єдиною у сільській місцевості. Оскільки Винники на цей час були селом, шкільний закон 1932 р. успішно виконував призначену йому роль перешкоди на шляху української молоді, зокрема і винниківської, до оволодіння вищою освітою.

1933 р. — німецька школа у Вайнбергені пройшла перевірку (візитацію) та отримала дозвіл на продовження навчальної діяльності (директор Філіп Генріх Стальман). Бюджет школи 3 800 злотих.

1936 р. — німецька школа у Вайнбергені пройшла чергову перевірку (візитацію). Вчителю Філіпу Стальману закидали погане знання польської мови.

1930-ті рр. (кінець) — добудова другого поверху у старій Винниківській школі (вул. Ринок, 4).

1939 р. — німецька школа у Вайнбергені пройшла чергову перевірку (візитацію) та отримала дозвіл на продовження навчальної діяльності (директор Філіп Генріх Стальман). У школі — 22 учні.

Розуміючи важливість освітньої системи для становлення ідеологічної системи, керівництво СРСР одним із першочергових завдань на західноукраїнських землях вважало корінне «виправлення недоліків» польської освітньої системи. Якщо станом на 1 вересня 1939 р. у Західній Україні працювало 5 166 шкіл (з них укр. — 135, пол. — 2 731, змішаних — 2 205), то у 1940/41 н. р. в західних областях УРСР кількість загальноосвітніх шкіл досягла 6 739, безкоштовним навчанням охоплено 1 189 100 дітей.

1939 р. (вересень) — поділ школи на українську, польську та німецьку.

За часів німецької окупації, 1 серпня 1941 р., відділ освіти міської управи Львова став державною установою для шкільних справ при губернаторстві дистрикту. Суворо заборонялося приймати до українських та польських шкіл єврейських дітей. Для українців Галичини німці пішли на поступки — не чинили значних перешкод у поширенні національного духу у школах, дозволяли молоді навчатися у вищих навчальних закладах Німеччини. У 1941–1942 н. р. у Галичині діяло 3 105 українських народних шкіл.

Ступінь початкової школи залежав від кількості дітей шкільного віку: наявність менше 120 дітей передбачала утворення школи I ступеня (1—4 класи), 120—220 дітей — школи II ступеня (1—6 класи), понад 220 дітей шкільного віку — школи III ступеня (1—7 класи). Також за польським зразком встановлювався шкільний вік — 7—14 років, тож у 1941 р. школи повинні були відвідувати діти 1927—1934 років народження. Матеріальне становище вчителів українських та польських шкіл у період німецької окупації було вкрай складним. Визначаючи заробітну плату, німецькі власті передовсім орієнтувалися на розмір платні, котру отримував конкретний вчитель до 31 серпня 1939 р. З огляду на це, в дещо кращому становищі опинилися польські вчителі.

Організація навчально-виховного процесу народних шкіл порівняно з попереднім (радянським) періодом також зазнала суттєвих змін. Шкільний рік було поділено на три періоди: перший тривав з вересня до грудня, другий — від січня до березня, третій — із квітня до червня. Кожен такий «триместр» закінчувався «класифікацією» (підбиттям підсумків успішності учнів), а також «вивідною конференцією», на якій батьків та опікунів повідомляли про результати «класифікації». Наприкінці першого і третього періодів видавалися свідоцтва з оцінкою. Зимові канікули у 1941/42 н. р. тривали 15 днів (з 6 до 20 січня включно), Великодні — 7. Крім того, 4 вільні дні припадало на Зелені свята. «Великі ферії» (літні канікули) тривали 62 дні — від 1 липня до 31 серпня включно. Однак нерідко зимові

канікули, з огляду на морозу погоду й нестачу палива, тривали понад два місяці. Зміст навчання у початкових школах визначали такі предмети шкільної програми: релігія (викладалася священиками), українська (для українських шкіл) або польська (для польських шкіл) мови, німецька мова, рідний край, природа, рахунки і геометрія, рисунки, практичні заняття, спів, жіночі роботи. Тижневий навчальний час початкової школи не поступався розподілу годин у радянській школі. Для прикладу, в 4 класі української народної школи на тиждень припадало уроків: релігії — 1, української мови — 6, німецької мови — 5, науки про рідний край — 2, каліграфії — 1, природи — 4, рахунків і геометрії — 5, рисунків — 1, співів — 1, руханки — 1. Усього — 27 год. (у 4 класі радянської початкової школи — 26 год./тижд.). За вказівкою окупаційних властей, зі шкіл цілковито усунуто предмети «патріотичного характеру»: історія, географія, література.

Початок навчального року в українських навчальних закладах припав на 1 жовтня 1941 р. Відповідно до визначеного терміну розпочалося навчання і у Винниках.

У Винниках була відкрита вселюдська (виділова) 7-класна школа з українською мовою навчання (директор Ярослав Левицький) і 7-класна школа з польською мовою навчання. Школи знаходилися в сучасному приміщенні Школи мисецтв (вул. Ринок, 4). На першому поверсі вчилися поляки, а на другому — українці. Така ситуація була лише один рік. Пізніше, зі школи німці зробили військовий шпиталь, а учні вчилися по приватних приміщеннях (переважно в будинках, де колись проживали євреї).

Усі школи в дистрикті Галичина, згідно з розпорядженням відділу науки і навчання, отримали статус державних навчальних закладів. Розпорядженням шкільної влади із вжитку вилучались польські та більшовицькі підручники українською мовою. На їх місце запроваджувались підручники, видані Українським Центральним Комітетом, який крім того, що мав великий вплив на навчання та виховання дошкільнят і позашкільної молоді, тримав під своїм контролем навчальний процес у школах, не дивлячись на їхній статус державних навчальних закладів.

Згідно з розпорядженням губернатора Галичини, Відділ науки і навчання з 6 січня 1942 р. дозволив священикам викладати релігію в школах. З цією метою шкільна влада дистрикту зобов'язала митрополичу ординацію подати списки священиків для виконання цього розпорядження. У відповідь церковна адміністрація дала певні доручення деканам. *У Винниках релігію викладав отець Г. Гіряк і отець А. Поточняк.*

На початку 1943 р. виникла загроза припинення викладання релігії у початкових та фахових школах. Приводом до цього послужила, очевидно, особлива позиція митрополита Андрія Шептицького, який виступив з посланням «Не убий», в якому засуджував кровопролиття як спосіб

розв'язання політичних проблем. Хоча формально причиною припинення викладання релігії були урядові звіти про неналежне використання деякими священиками годин, відведених на вивчення релігії.

Після війни робота шкіл була відновлена на всій території України. У 1949 р. здійснено перехід до загальної обов'язкової семирічної освіти, у 1956 р. засновано новий тип школи – школу інтернат. У грудні 1958 р. було прийнято закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР», яким передбачався перехід на обов'язкову 8-річну освіту для дітей віком від 7 до 15—16 років; основний тип середньої загальноосвітньої трудової політехнічної школи з виробничим навчанням (11-річні: 8 класів + 3 роки для здобуття повної середньої освіти та професійної підготовки). З 1964 р. середня школа стала 10-річною. 1966 р. скасовано обов'язкову професійну підготовку в загальноосвітніх школах. Починаючи з сьомого класу, запроваджувалися факультативні курси з окремих навчальних предметів. 1972 р. відбувся перехід до обов'язкової середньої освіти.

У післявоєнний період, до початку 1960-их років, у Винниках працювали три денні школи і одна вечірня.

1944 р. — Винниківська семирічна школа №1 по вул. Ринок, 4 (з 1959 р. — Львівська СШ № 29). 1944—1945 рр. Рой Михайло Васильович — директор Винниківської школи №1. 1945 р. — навчалоя близько 400 дітей. 1946 р. — 10 учнів одержало перші атестати.

Школа відкрилася у старому шкільному будинку, який під час Другої світової війни використовувався німцями як конюшня і військовий шпиталь.

Протягом 1945—1972 рр. незмінним директором школи був Чеславський Михайло Степанович. При семирічній школі у 1946 р. — відкрито вечірній клас.

У 1970—1980-их рр. СШ №29 була розміщена у трьох приміщеннях (головне – по вул. Ринок, 4, друге – по вул. Львівській (колишня католицька плебанія), третє – по вул. Танкістів (тепер – вул. Івасюка) (будинки знаходяться поряд теперішнього музею).

1972—1982 рр. Петро Лісний — директор СШ № 29.

1979 р., на запрошення тодішнього директора школи Петра Лісного, почав працювати вчителем ритміки у СШ № 29 Марк Михайлович Гарц. До Марка Гарца почали проситися учні з інших шкіл Винник. 1984 р. — ансамбль народного танцю «Прикарпаття» (керівник Марк Гарц); 1989 р. присвоєно звання «Народний художній колектив».

З 1982 р. директор СШ № 29 — Оксана Демцюх.

1991 р. — нове приміщення СШ № 29 по вул. Сухомлинського, 6 (3 корпуси, 58 класних приміщень та навчальних кабінетів на 1 600 місць, басейн). 1996 р. — школі присвоєно статус школи естетичного профілю.

1 вересня 1949 р. — Винниківська семирічна школа №3 по вул. Леніна (тепер вул. Галицька, 54) у старому будинку (з 1954 р. —

восьмирічна школа, з 15 серпня 1967 р. — СШ №47 (у кінці 1960-их рр. збудовано нове приміщення). Перший директор — Гайворонюк Дмитро Тимофійович (1949 р.). З 1949 р. по 1992 р. завучем СШ №47 була Марія Павлівна Бекар. У 1951 р. відбувся перший випуск у семирічній школі №3, директор Рой Михайло Васильович (1949—1951 рр.); 1951—1952 рр. — директор Зоя Никифоровна Гавришева (Берендєєва); 1952—1958 рр. — директор Катерина Федорівна Крейденкова. 1955 р. школа приймала участь у Всесоюзній сільськогосподарській виставці навчально-дослідних ділянок і була нагороджена медаллю.

1969 р. — перший випуск десятикласників у СШ №47 (директор школи у 1958—1971 рр. Аркадій Григорович Дорман). Саме за А. Дормана до старого приміщення було добудовано 12 просторих класних кімнат, посаджено сад. Помер А. Дорман на своєму робочому місці в кабінеті. На початку 1960-их рр. у школі працювали Пешко Ромуальда Михайлівна, Корчма Надія Йосипівна, Крейденкова Катерина Федорівна, Смага Ольга Павлівна, Рибак Ірина Євгенівна, Рибак Філомена Василівна.

1971 р. — 1975 р. — Зеновій Слота директор СШ №47. 1973 р. збудовано гімнастичні споруди на території спортмайданчика, організовано табір «Орлятко».

1976 р. (березень) по 2006 р. — Йосип Годунько директор СШ №47.

Рис. 26. Випускники 10 Б класу СШ №47 (1983 р., травень)

За ці роки в школі було зведено приміщення учнівської майстерні, автономну котельню, споруджено новий санвузол, відкрито стрільковий тир, проведено капітальний ремонт шкільного буфету та їдальні, підключено школу до центрального водогону. 1970—1980-их рр. у школі працювали: Пигель Н. Ф., Ганц В. М., Желєзнова Р. Д., Дубенський Й. Т., Мороз В. П., Курильова Г. П., Перцович І. М., Коцан О. М., Кіремшина А. О., Дufenюк М. М., Сарамака В. М., Лимар В. Ф., Менц О. І., Шпаківський Я. Є., Степанов В. П., Іваницький В. І., Лемех І. Л., Сипа Я. О., Вовк В. А., Хамула Я. І., Годунько О. В., Шведа І. І., Куриляк З. А., Івахів-Степанова Л. В., Йона Г. М., Романів І. Р., Лісна Т. І., Магоцький Ю. Є., Ткаліч С. О., Гайдар Л. Д., Йосифів С. І., Левицький Е. А., Пилипчук О. С., Грекова Г. А., Карпенко М. М., Голець В. М., Кітура З. Е., Левків М. М., Самченко В. Г., Перцович В. М. та ін.

1978 р. встановлено пам'ятник І. Франку перед приміщенням СШ №47.

20 грудня 1982 р. у СШ №47 м. (у кількох класах та у коридорі) невідомі зробили написи «Слава соборній Україні!», «Смерть москалям!», «Слава СС Галичина!», «Москалі гірше фашистів», намалювали тризуб (в ці дні у кінотеатрі «Карпати» трансливався фільм «Високий перевал»). У 1992 р. завучем школи стала Ганц Віра Михалівна.

З 2006 р. директор СШ № 47 — Петро Стефанишин. 2015 р. — 39 вчителів.

У середині 1940-их рр. у Винниках відкрили Винниківську школу № 2 (з 1959 р. СШ №39; з російською мовою викладання). 16 травня 1997 р. — Рішення (№ 285) Львівської міської ради «Про ліквідацію неповної середньої школи № 39 у м. Винниках».

Влітку 1997 р., на базі ліквідованої СШ №39, було відкрито

Українознавчу загальноосвітню школу «Берегіння» (вул. Галицька, 38; директор — Галина Юріївна Яковенко). На момент відкриття тут навчалося 62 учні 1-3 класів, працювало 5 вчителів. У 1990-их рр. у школі працю-

вали: Жураківська-Окарма О. Й., Тріль О. С., Гачок Г. В., Краєвська Л. О., Галичанівська О. І., Байцар І. А., Кузнецова І. П., Покровецька Ю. В., Кузик І. П. 2005 р. — перші випускники.

Протягом 1951—1973 рр. у місті працювала Винниківська вечірна середня школа робітничої молоді №21 (Винниківська середня школа фабрично-заводського навчання). Довгий час для дорослого населення працювало три класи (де в свій час навчався майбутній академік В. Грабовецький). Школа мала навчальні кімнати у приміщенні теперішньої Дитячої школи мистецтв, у бомбосховищі тютюнової фабрики та у приміщенні теперішнього КЦ «Дозвілля». Класи від 4-го до 10-го охоплювали учнів різного віку – від 12—13 років до 35—40. Здебільшого це була працююча молодь – робітники, селяни, військові (навіть один полковник вчився). Заняття тривало 4 уроки, які розпочиналися після 18 год. Загалом, щорічно у школі навчалось не менше 250 учнів. За час роботи вечірньої школи, її директорами були Чеславський Михайло Степанович, Манілов Володимир Андрійович, Кухто Леонід Васильович, Кашук Любов Самсонівна, Гайворонюк Дмитро Тихонович, Романюк Володимир Федорович. Заступником директора працювали: Гайдар Лідія Дмитрівна, Лазаренко Людмила Олександрівна.

У 1960—1990-их рр. у Винниках працювали дві середні школи (СШ №29 і СШ №47), одна восьмирічна (СШ №39; з російською мовою викладання) – сучасна школа «Берегиня» та школа-інтернат.

1962 р. була відкрита санаторна школа-інтернат (тепер вул. Галицька, 88а; директори: Д. Т. Гайворонюк, В. І. Закальницький, С. М. Сояк, Ю. М. Чайківський, В. Й. Корч, Л. Є. Свистович). 2015 р. — 44 вчителі, 264 учні.

У кінці 1970-их рр. у двох середніх і одній восьмирічній школах — 88 вчителів та 14 вихователів груп продовженого дня, 1651 учень, в 3-х класах робітничої молоді — 55 учнів. У школі-інтернаті — 27 вчителів, 4 лікарі, 8 осіб середнього медичного персоналу і понад 300 учнів.

Х. 2. ДОШКІЛЬНА І ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

1900 р. на з'їзді жінок у Львові за ініціативою Наталі Кобринської та Марії Грушевської було засноване і зареєстроване органами державної влади товариство «Руська охоронка» (з 1901 р. назва — «Українська захоронка»). Взявши за основу статут, опублікований у першому випуску «Нашої долі», товариство затверджує його в 1900 р. і отримує можливість «закладати по цілій Галичині охоронки для дітей, що не ходять до школи, наглядати й дбати про їх умисловий розвій та давати відповідні віку знання».

1919—1931 рр. — остаточно визначилися провідні культурно-освітні організації Західної України. Значну роль у розвитку дошкільної справи відігравали громадські організації — товариство «Просвіта», Українське педагогічне товариство (з 1926 р. — УПТ «Рідна школа»), Крайове

товариство охорони дітей і опіки над молоддю, «Союз українок». Крім уже відомих типів дитячих закладів, товариства відкривають дитячі клуби «Дитяче коло», «Клуб початкової праці». В них проводились заняття за інтересами дітей: читання, малювання, фізичні вправи, розповіді, праця; організовувались мандрівки, екскурсії. Керували клубами фахівці.

1923—1924 рр. — українські захоронки переходять у підпорядкування Українського педагогічного товариства, в якому була створена комісія дошкільного виховання.

Заходами Українського педагогічного товариства у Винниках було запроваджено два курси крою та шиття для місцевих дівчат, які діяли з грудня 1925 р. по серпень 1926 р., де навчалося відповідно 100 і 20 учениць. Наприкінці відбулися виставки робіт 100 учениць першого курсу (в читальні «Просвіти») та 20 другого (в приміщенні Українського педагогічного товариства).

1 жовтня 1927 р. — дитячий садок товариства «Українська захоронка» у Винниках (вихователі — Філомена Йона та Катерина Матвій).

Філомена Йона щомісячно отримувала по 100 злотих. Кухарка Анастасія Копачівна отримувала за приготування їжі дітям 30 злотих. Разом з орендою будинку щомісячні витрати на утримання садочку становили 170 злотих. Першою винниківською захоронкою заопікувалася п. Влох, допомагали їй господині Магальяс, Пивовар, Марта Маркевич.

Захоронку у Винниках, за власні кошти, утримував отець Гірняк. На той час церкві ГНІХ належало 55 моргів землі й тому була можливість вирощувати сільськогосподарську продукцію для повноцінного забезпечення харчування дітей.

1929 р. «захоронку» регулярно відвідувало 24 дітей. 1933 р. до неї вписалося стільки ж дітей, однак регулярно її відвідувало лише 10. 1934 р. число дітей, вписано до «захоронки», зросло до 35. Літні канікули діти проводили у вакаційних оселях, де відпочивали і здобували нові знання.

1930-ті рр. — активними діячами товариства «Рідна школа» у Винниках були: о. Григорій Гірняк, професор Микола Полек, Михайло Голян, Григорій Маланчук, Василь Коростиль, Стефанія Бедрилова, Стефан Чепіль, Стефан Копач, Василь Обаранець, Петро Кабзан та ін.

1934 р. — «Українська захоронка» у Винниках отримало власну будівлю по вул. Шевченка. Це був дерев'яний будинок Михайла Лазорка, що знаходився біля церкви Вознесіння. Саме місцезнаходження будинку було вигідним, у ньому було вісім кімнат, земельна ділянка складала 312 сажнів. Однак саме приміщення було збудоване двадцять років перед тим, виявилось досить запущеним і потребувало капітального ремонту (за радянської окупації там знаходився меблевий цех фабрики «Карпати»). Пізніше «захоронку» перевели в будинок по теперішній вул. Стуса (за радянської окупації там знаходилося відділення міліції).

Наступний етап розвитку дошкільної освіти у Винниках розпочався восени 1939 р.

1939 р. — відкрито дитячий садок (пізніше — дитячий садок №76 «Дзвіночок») на території тютюнової фабрики (завідувачі: Поліна Аріскіна, Олександра Скиба (працювала з 1947 р.), Курчак О. П., Зеновія Кітура, Оксана Сало). Спершу цей садочок знаходився у приміщенні, де пізніше довгий час була фабрична їдальня. Але дітей було багато і довелося збудувати нове приміщення. Так протягом 1959—1960 рр. було побудовано приміщення дитячого садка на 100 місць. У квітні 1960 р. винниківська дівтора святкувала новосілля.

Перші працівники: вчителі музики О. І. Парахоняк (працювала з 1940 р.) та З. Е. Кітура; вихователі С. С. Назаревич та М. Г. Пивовар; няні О. Д. Іващишин, К. А. Мандзюк, К. Г. Баран, А. О. Будзан, нічна няня О. Г. Садова (працювала з 1946 р.); кухарі А. Г. Шаїв та П. В. Мельник.

Після війни було відкрито ще один дитячий садок, який знаходився у приміщенні біля старої торговиці. Дітей було мало, тому зорганізували лише одну групу. Коли дітей стало більше — цей садочок перевели у будинок по вул. Леніна (тепер вул. Галицька), в якому тепер знаходиться ВТФ «Друксервіс». Тут функціонували вже три вікові групи. Згодом, цій установі передали ще одну будівлю (знаходилася через дорогу). Минуло небагато часу, як «Дитячий садок №1» реформували на установу — «Ясла-садок». Ясельним групам виділили приміщення на вул. Галицькій (за теперішнім фотосалоном). Паралельно з цією установою, у Винниках функціонували дитячі ясла № 26 (вул. Вузька, 1). Завідували ними Ганна Степанівна Сискова.

Але й ці установи не задовільняли потреб працюючих батьків. Тому в кінці 1970-их на початку 1980-их років у Винниках по вул. Горького спорудили дві нові типові дошкільні установи. Таким чином, у середині 1980-их рр. у Винниках функціонувало три дошкільні установи — **дитячий садок № 76 «Дзвіночок»** (завідуюча Курчак Оксана Павлівна), **дитячий садок №156 «Росинка»** (колишній дитсадок №1; завідуюча — Данилів Анна МIRONІВНА і **дитячий садок №162** (завідуюча — Лукоянова Любов Омелянівна).

Дошкільний навчальний заклад ясла — садок №156 «Росинка» створено на підставі рішення виконавчого комітету Львівської міської ради депутатів трудящих від 08. 02. 1977 р. Почав працювати з 1 червня 1977 р., знаходився за адресою — вул. Олени Теліги, 2а і діє по теперішній час. Багато років керувала садочком Ганна МIRONІВНА Данилів. У 1985 р. прийнята на посаду вихователя, а в 2000 р. стала директором Галина Михайлівна Пуцило. У садочку діє шість груп,

Дитячий садочок №162 (вул. О. Теліги, 4) працював з 1984 р. по 2002 р. (лютий). При садочку працювали басейн, масажист, логопедичні групи для дітей із дефектом мови тощо.

Будинок дитячої та юнацької творчості у м. Винники розпочав свою діяльність у 1953 р., як будинок піонерів по вул. Леніна, 26. Перший директор — Ганна Прокопівна Герман. У різний час тут працювали Борис Григорович Возницький, Любов Іванівна Демиденко, Зеновія Едвардівна Кітура, Йосип Миколайович Годунько, Ярослава Мартинівна Косовська, Анастасія Василівна Демцюх. З 1985 р. Будинок дитячої та юнацької творчості очолює Ольга Дмитрівна Соколик. Тут працюють відомі педагоги і композитори Михайло Жорняк і Анатолій Шепіль.

1984 р. — ансамбль народного танцю «Прикарпаття» (засновник М. М. Гарц). 1989 р. присвоєно звання «Народний художній колектив»

1998 р. — 2007 р. — Всеукраїнський фестиваль естрадної пісні «На крилах дитинства». Засновниками фестивалю є Будинок дитячої та юнацької творчості м. Винники та ТЗОВ Виробничо-технічна фірма «Друксервіс».

Рис. 27. Садочок тютюнової фабрики (1956 р.)

Тут працюють гуртки:

- *гурток естрадного танцю «Карамель» — діти з 6 років;
- *зразковий вокальний ансамбль «Веселочка» — діти з 3 років;
- *гурток естрадного співу «Виноградинка» — діти з 6 років;
- *гурток ужиткового мистецтва «Перевесло» — діти з 6 років;
- *гурток сучасного танцю (хіп-хоп) — діти з 6 років;
- *гурток народного танцю «Прикарпаття» — діти з 6 років;
- *гурток конструювання, моделювання та пошиття одягу «Зорепад» — діти з 10 років;

- *гурток з настільного тенісу «Прудкий м'яч» — діти з 10 років;
- *літературно-драматичний гурток — діти з 7 років;
- *гурток образотворчого мистецтва «Дитячий вернісаж» — діти з 4 років;
- *зразковий дитячий хор «Оберіг» — діти з 7 років;
- *гурток початкового технічного моделювання — діти з 10 років;
- *фольклорний гурток «Веретенце» — діти з 8 років.

Будинок дитячої та юнацької творчості у м. Винники є організатором Всеукраїнських фестивалів «На крилах дитинства», «Різдвяна зірка», «Великодні барви», колектив його педагогів та вихованців – лауреат фестивалю «Різдвяні канікули», переможці обласних конкурсів та учасники виставок «Таланти твої, Україно!», «Природа і фантазія», «Привітання життя», «Весняні настрої», «Екологічні стежки України». Педагоги будинку творчості є авторами збірок пісень для дітей та молоді.

Х. 3. КУЛЬТУРА. ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»

1868 р. у Львові виникло товариство «Просвіта», яке невдовзі відкрило мережею читалень всю Галичину. Великі надії покладали діячі «Просвіти» на філії, які мали стати осередками культури у найвіддаленших куточках Галичини.

Зазвичай філіальні об'єднання просвітяни намагалися засновувати у

повітових центрах. Але це не було обов'язковим правилом. Так, перша філія постала у 1875 р. в с. Бортники поблизу Ходорова. В наступному 1876 р. виникла філія в Тернополі, а у 1877 р. — в Коломиї. До 1918 р. в краї було засновано 79 філій товариства «Просвіта». Саме з цим

товариством тісно пов'язаний культурно-освітній розвиток українців Винник.

Подання про створення товариства «Просвіта» у Винниках було скероване до Високого Намісництва у Львові 27 листопада 1895 р. і 30 листопада цього ж року дане прохання було задоволене. Її засновниками були о. Григорій Гірняк, Павло Домазар, Петро Обаранець, Теодор Кияк,

Іоан Лема, Михайло Пивовар, Володимир Титла, Федір Дмитерко, Анна Врецьона, Ольга Гіряк. **14 січня 1896 р. відбулися установчі збори товариства «Просвіта».** Першим її головою стає отець Григорій Гіряк. У зверненні о. Григорія Гіряка повідомляється: «Світлий Виділе! Підписаний в імені членів основателів маю честь повідомити Світлий Виділ, що створення Читальні «Просвіта» у Винниках наступить 19 січня 1896 року о 3 годині пополудні в домі руського приходства».

Допомагав о. Гіряку у створенні «Просвіти» уродженець Винник – педагог Григорій Врецьона.

Ось як описує цю подію у газетній статті Л. Селянський: «По вечірні заповнилося битком простори комнати руского приходства зібраним народом різного віку і пола. Тогди господар дому Вп. о. Гіряк відкрив збори гарною бесідою, в котрій змалював невідрадне положенє Русинів і вказав дорогу до нашої будучности. Відтак, витаючи присутних, представив им прибувших гостей... Тогди наступило вписувань в члени а охота була така велика, шо сей приступило до читальні 93 членів; як на початок число дуже гарне, дай Боже більше!... Ну, при такій щирій охоті руских громадян і під проводом такого патріота, яким є Вп. о. Гіряк, можна ручити, шо, читальня в Винниках розвинеся на славу і потіху Руси. На внесенє п. Петра Врецьони вибрали збори одноголосно головою читальні о. Г. Гіряка...».

Це були ті свідомі винниківчани, котрі спричинилися до того, що «Просвіта» всіма зусиллями старалася сприяти освіті, культурі та піднесенню добробуту українців. Мета товариства полягала у збереженні рідної мови, звичаїв, традицій та історії України. Вивчали історію України, зокрема козацьку добу, Хмельниччину за книгами Михайла Грушевського, готували реферати та їздили з ними по селах, виступаючи у місцевих читальнях з доповідями, при читальні було засновано різні гуртки: оркестровий, хоровий, історичний та ін.

У звіті з люстрації «Просвіти» у Винниках за 1896 р. знаходимо, що «Читальня у Винниках дуже красно и успішно розвивається, чого головна заслуга належитья тамошньому душпастиреви о. Гірякови. В Винниках читальня недавно утворена і зазначає свою діяльність сходянами членів шо неділі и свята з великою их охотою до читаня. Читальня має вже значне число книжок (220), котри з рук до рук переходять та несуть світло науки між нашими людьми. Задача о. Гіряка є дуже велика и незавидна, наколи візьмемо тамошни обставини суспільни, де крім коренного населення руского находитья велике множество прибулудів ріжного віроисповіданя, котри на каждый подих рускості зубами скрегочуть...».

Проблема національного відродження у Винниках була складнішою ніж в інших здебільшого чисто українських селах. У середньовіччі Винники були селом, мешканці якого займались рільництвом, а згодом через розбудову тютюнової фабрики, стало промисловим містечком. Населення, колись виключно українське, поповнювалося німецькими колоністами і фабричними робітниками – поляками. З відкриттям різних місцевих установ

до них прибуває значна кількість польських службовців та польських вчителів. Так управлінцями та робітниками на тютюновій фабриці у Винниках (працювало близько 1500 осіб) здебільшого ставали місцеві або спроваджені зі заходу поляки.

Який вигляд мали Винники в кінці ХХ ст. довідуємось із уривка статті Любомира Селянського «Рух в руских товариствах», що поміщена в газеті «Діло» від 15 (27) квітня 1896 року: «...Винники — то незвичайна місцевість Галичини: після назви урядової — село, після вигляду й дійсности — містечко й то так гарне, як мало котре в Галичині. В нім знаходиться величезна фабрика тютюну, повітовий суд, аптека, доктори й відбуваються що суботи великі торги — без жидів. Коли ж ми увійшли до церкви на вечірню, то побачили повно гей би якої шляхти або й паньства, а всі они співали так гарно по руски, що аж душа радувалася. Видно отже, що вплив тутешньої колонії німецької й фабрики змінив народну одіж винницьких Русинів на шляхотську, але не зміг змінити их щироруского серця. Честь им за се!».

У звітній документації читальні «Просвіти» за 1912 р. подано цікаву інформацію про життя Винник цього періоду: «Більшість селян — се зарозумілі аристократи, які апатично відносяться до українських справ. Громада малосвідома національно, а що йде при всяких виборах солідарно, то завдяки впливови передових людей з інтелігенції. Між старшими членами громади досить анальфабетів. Суть такі, котрі уміють лишень підписувати своє назвисько. Війт Петро Обаранець — русин, греко-католик, не причиняється ні до якої руської партії. Війт — подібний до інших війтів східної Галичини, голосує майже виключно на польську лісту. Писарем громади є Василь Лема, українець, тримає з українцями. У Громадській раді нема кваліфікованої більшості, щоб змінити польську урядову мову на руську. Парохо.сов. Гірняк дуже прихильний українській справі чоловік. Мимо обтяження обов'язками душпастерськими, не відмовляється від роботи народньої. Завдяки голові читальні справа наша у Винниках не стоїть зле, однак реакція наша замала супроти роботи поляків. В кожному разі Виділови читальні належить признане о погорди тим членам нашої суспільности, які місто помагати кладуть ему колоди під ноги».

Читальня «Просвіти» організовувала драматичні вистави, музично-декламаційні вечорниці, забави з танцями, фантову лотерею, публічні лекції, прогулянки, тощо. При читальні було засновано три секції — викладову, аматорського і театрального гуртка (голову і режисера призначив Виділ читальні) і хору, а також постійно діюча бібліотека.

Найбільший розвиток аматорського гуртка припадає на час, коли режисерами були Володимир Домазар і Осип Гадус. Гурток було організовано на підставі «правильника», який видано філією Товариства «Просвіта» у Львові. Необхідно зазначити, що аматорський гурток мав свою окрему бібліотеку, що налічувала 387 примірників або 179 п'єс.

Із числа українців було створено місцевий хор. Першим диригентом хору був Григорій Домазар, наступні – випускник Музичного інституту ім. Лисенка у Львові Василь Согор (пізніше диригент різних хорів у Львові і хорист оперного театру) та дяк Євстахій Шпаківський. Інколи, на великі свята запрошували диригувати С. Людкевича.

Виділ «Просвіти» під головуванням о. Григорія Гірниака розробив порядок видачі книжок мешканцям і «ухвалив, щоби бібліотекар побирав від членів за випозичення по 10 грош від одного примірника, від не членів по 15 грош по попереднім зложеню кавці в висоті 5 злп. від одної книжки. Прихід з випозичування книжок призначається на закупно нових як також і на напругу старих. Гроші за випозичення побирає бібліотекар...».

Із «Квестионара про національні, просвітні, економічні й інші відносини на селі» за 1912 р. довідуємось, що читанням книжок найбільше захоплювалась шкільна молодь, досить жваво цікавилась літературою й середня верства селян (особливо дівчата) і майже не цікавились старші люди. Окрім цього, читальня постійно закуповувала календарі «Просвіти», а також передплачувала українські газети – «Діло», «Свобода», «Хлібороб», «Народне слово», «Письмо з Просвіти», «Народне богатство», «Господарська часопись», журнали – «Життя і знання», «Історія українського війська», «Літопись Червоної Калини», тощо. Зауважимо, що в читальні «Просвіти» містилися й інші громадські організації – «Союз Українок», «Сільський Господар», спортове товариство «Дніпро», Братство «Доброї Смерті», Братство «Апостольства Молитва».

Освічених українців було мало, щоб опертися натискові поляків. Тому українці Винник звернулися до нотаря В. Левицького і попросили його очолити товариство «Просвіта». У 1907 р. Володимира Левицького обирають головою винниківської «Просвіти». Хоча В. Левицький був людиною зайнятою, він приймав активну участь у громадському житті Винник. Володимир Левицький з великою пошаною і любов'ю ставився до селян, а вони віддячували йому відданістю і виконанням його планів та задумів.

На поч. 1900-их років винниківчанин Семен Магалаєс (культурно-освітній і військовий діяч, сотник УГА, співорганізатор Державного Секретаріату Військових Справ ЗУНР) разом з Євгеном Коновальцем та Петром Бубелою кожної неділі мандрували по міських читальнях «Просвіти» з доповідями і переносною кінокамерою, як її тоді називали – скіоптіконом. Бували вони неодноразово і у Винниках.

Пожвавлення роботи «Просвіти» пов'язане з іменем нотаріуса Антіна Рака, який був призначений у 1908 р. суддею Винниківського суду. А. Рак – державний службовець і суддя, бере активну участь у національно-культурному житті Винник. Його обирають секретарем читальні (голова – Володимир Левицький), він організовує драмгурток, керує ним і навчає. З його подачі відновлюється чудовий хор з місцевих громадян під керівництвом Василя Согора.

Завдяки старанням Антіна Рака, Володимира Левицького, отця Гірняка читальня «Просвіти» набула 500 кв.сажнів земельної площі (з будинком у центрі містечка) для будівництва Народного дому. Згодом, через господарсько-кредитове товариство вони організували придбання 18 земельних парцель у центрі Винник загальною вартістю 9 000 000 корон. Слід зауважити, що до цієї поважної праці тоді долучилися й такі свідомі просвітяни як Михайло Пивовар, Клим Коваль, Олекса Влох, Теодор Кияк, Олекса Банах, Стефан Ханас, Теодор Дмитерко і Микита Скремета. Жоден із них не вагався підписати банківські векселі під заставу свого майна. Отож вони не словом, а ділом довели, що насправді є українськими патріотами. Станом на 1921 р кредит у Земельнім Банку було повністю сплачено і «Просвіта» отримала чимале майно.

Зі звіту про роботу читальні «Просвіти» 1910 р. дізнаємося наступне. Читальня нараховувала 142 члени. Було проведено концерт до 48 річниці смерті Т. Шевченка, 4 відчити, 2 з них з історії України-Руси, 7 театральних вистав, 3 прогулянки, 2 фестини з фантовою лотереєю і 3 вечорниці з танцями. В бібліотеці налічувалось 338 книжок, з яких користало 58 членів, 101 не член (в основному молодь). Читальня передплачувала «Діло», «Свобода», «Народне слово», «Письмо з Просвіти» і «Народне багатство». Створено 2 комітети для фонду будови дому читальні – один з рільників, другий – фабричних робітників.

Справа будівництва дому читальні розглядалася створенням парцеляційним комітетом у 1912—1914 рр., однак здійсненню цього наміру перешкодила I світова війна.

1913 р. «Просвітою» було організовано відкриття пам'ятника Т. Шевченку за проектом О. Лушпинського.

Вибух війни 1914 р. перериває діяльність В. Левицького у Винниках з великими втратами для української справи.

Завдяки титанічній праці о. Григорія Гірняка, Григорія Врецьони, Володимира Левицького, Антіна Рака населення Винник стало свідомою і добре організованою національною спільнотою, а Винниківський судовий повіт став найсвідомішим і найкраще організованим у Львівському повіті (Львівський повіт тоді складався з двох судових повітів з осідками у Винниках і Щирці).

У роки (1919—1939) польської окупації Галичини культурне життя українців було нелегким. Під час проведення польським урядом так званої пацифікації у другій половині 1930 р. будинок «Просвіти» у Винниках було пограбовано і частково зруйновано.

Протягом 1920—1930-их рр. винниківською «Просвітою» керували Ярослав Левицький і Михайло Полєк.

У міжвоєнний період у Винниках при читальні «Просвіта» діяв аматорсько-театральний гурток, яким керували (були членами т. зв. «управи») Володимир Гупка (голова), Філомена Москва (секретар), Василь Гнатовський (господарство і декорації), Степан Олексів (режисер). Членами

гуртка були близько 50 винниківчан. Гурток мав свою бібліотеку, в якій налічувалося близько 300 п'єс. Бібліотека передплачувала 8 журналів і щоденників, в ній було 779 томів літератури. Також при «Просвіті» діяв хор та «дута і мандолінова орхестра».

При Винниківській читальні «Просвіта» створили історичний гурток, що було великою рідкістю для читалень того часу. Керівником гуртка був Ярослав Левицький, син нотаря Володимира Левицького. Драматичним гуртком в цей час керував актор Маруненко.

Протягом 1928—1933 рр. Степан Бандера, навчаючись на агрономічному відділі Високої Політехнічної Школи у Львові, з товариством «Просвіта» їздив по неділях та святах у поїздки в довколишні села Львівщини з доповідями та лекціями. У ці роки він неодноразово бував у Винниках, де виступав у місцевій «Просвіті».

Останні звітні збори читальні «Просвіти» відбулися 12 березня 1939 р.

Членами «Просвіти» (1896—1939 рр.) були: о. Антін Поточняк, Теодор Шустер, Теодор Грицько, Юліан Боровський, Юліан Домазар, Петро Кияк, Теодор Банах, Катря Влохівна, Стефан Ханас, Василь Дверій, Роман Титла, Тимотей Магальяс, Семен Магальяс, Антін Рак, Филип Мисько, Стефан Кияк, Володимир Домазар, Володимир Йона, Андрій Ліщинський, Григорій Грицай, Устіян Домазар, Михайло Вислобоцький, Яків Олексів, Данило Гарапа, Петро Кабзан, Олекса Банах, Олекса Влох, Микита Скримета, Клим Коваль, Іван Кохман, Теодор Кушлик, Павло Кияк, Павлина Грицківна, Василь Дмитерко, Осип Гадус, Петро Кияк, Андрій Курчак, Михайло Влох, Іван Москва, Володимир Білінський, Олекса Корчовський, Степан Копач, Ярослава Врецьона, Ірина Шушківна, Григорій Шустер, Стефанія Пивовар, Ольга Горішна, Михайло Маркевич, Петро Перепелиця, Ярослав Йона, Ірина Лема, Филомена Йона, Степан Чепіль, Степан Микитів, Євген Врецьона, Володимир Врецьона, Володимир Копач, Василь Івахів, Володимир Костів, Василь Коростиль, Йосиф Панкевич, Володимир Губка, Михайло Лоза, Михайло Голіян, Василь Магальяс, Ярослав Маланчук, Филомена Москва, Гнат Еліяшевський, Євгенія Щуровська, Ілля Лисий, Андріян Магальяс, Іван Шафран, Іван Обаранець, Василь Обаранець, Павло Кияк, Іванна Масловська, Степан Кундира, Андрей Бaley, Петро Обаранець, Филомена Рибаківна, Яків Нагляк, Ольга Лазовська, Максим Шустер, Іван Банах, Василь Гуль, Іван Гуль, Іван Коростіль, Катерина Домазар, Микола Грицько, Кирило Мисько, Іван Шустер, Володимир Бедріло, Євген Щуровський та ін.

Проіснувавши 43 роки у Винниках, «Просвіта» своєю діяльністю виконала надзавдання — організувала винниківських українців до праці в царині духовній, підняла русинів до рівня громадян, свідомих потреби боротьби за свою державу.

Такого феномену було досягнуто завдяки подвижницькій роботі просвітян, які змогли адекватно оцінити реалії, визначити нагальні потреби

й перспективи, що забезпечило «Просвіті» у складних умовах життєздатність, дієвість, загальнонародне визнання й успіх в реалізації поставлених цілей.

Протягом 1939—1991 рр. розвиток української культури у Винниках відбувався в умовах імперських колонізаторських політичних режимів — москальського комунізму і німецького фашизму.

У березні 1989 р. ініціативні винниківчани М. Стасюк, А. Сенчишин, А. Дідич, М. Довган, С. Йосифів та ін. відновили «Просвіту», спочатку як Товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка, а з 2005 р. як громадську організацію Винниківське міське т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Першим головою т-ва обрано М. Стасюка. За ці роки діяльності т-ва головами «Просвіти» були : Стасюк М. (1989 р.), Сапеляк Я. (1990—1992 рр.), (2000—2002 рр.), Козак Я. (1993—1997 рр.), Йосифів П. (1997—1998 рр.), Пивовар Ю. (1999 р.), Бульба Є. (2002—2005 рр.), Швед Л. (2005—2010 рр.), Оленчин М. (2010—2012 рр), Білоус Л. (з 2012 р.).

Активними членами «Просвіти» (з 1988 р.) були: Петро Йосифів, Софія Йосифів, Анна Сенчишин, Марія Довган, Ганна Сенчишин, Ірина Готь, Петро Готь, Богдан Готь, Зіновій Слота, Зеновія Кітура, Зеновія Жук, Ганна Галабуда, Марія Дубовець, Катерина Дубовець, Стефанія Опалевич, Богдан Догляд, Богдана Догляд, Ніна Назаркевич, Парасковія Гуменюк, Анатолій Матвій, Ірина Матвій, Розалія Бачек, Дмитро Косар, Ярослав Патер, Володимир Ловчий, Степан Гинда, Анастасія Гинда, Володимир Ліпницький, Іван Швед, Олена Швед, Михайло Ключник, Леся Вітрук, Ігор Сидор, Роман Назаревич, Володимир Верходай, Іван Тесарівський, Любомира Пивовар, Роман Партика, Ярослав Шпаківський, Богдан Гарапа та ін.

Народний дім м. Винники (колишній дім читальні «Просвіта»).

Народні дома діяли в селах і містах Галичини від 2-ї половини XIX ст. При народному домі як правило працювали бібліотеки й читальні, аматорські художні колективи, зокрема драматичні та хорові, подекуди духові оркестри. До 1939 р. у окупованій Галичини народні дома були центрами збереження національної ідентичності української культури і будувалися на народні гроші. За радянської влади народні дома було заборонено. Їх функцію виконували клуби та будинки культури.

1909 р. — 1910 р. — Володимир Левицький і Антін Рак займаються збором коштів на будівництво дому читальні (видають переписані листки з українськими гербами, з продажу яких дохід йшов на фонд будови; проводять дві лотереї).

31 липня 1910 р. — фестини, дохід яких призначено на будівництво дому читальні «Просвіта» (в цей період українці Винник придбали 2 га землі в центрі міста для будівництва читальні).

1912 р. — 1914 р. — парцелярний комітет по будівництві дому читальні «Просвіта».

21 вересня 1924 р. — відкрито дім читальні «Просвіта».

Коли у 1926 р. Головна управа «Просвіти» у Львові іменувала Володимира Левицького (Василя Лукича) своїм почесним членом, винниківські українці відсвяткували 70-річчя з дня його народження, увіковічнивши цей день спільною фотографією на площі перед Народним домом, що її колись було придбано стараннями ювіляра.

1935 р. — було вирішено будувати новий дім читальні «Просвіта» (проекту перешкодила II Світова війна).

У післявоєнний період колишній дім читальні «Просвіта» виконував функції клубу. Тут деякий час знаходилася бібліотека для дорослих, діяли різноманітні гуртки і спортивні секції, показували фільми до 1972 р. (поки не було збудовано кінотеатр «Карпати»). До 2000 р. тут відбувалися танці та дискотеки. Дотепер діє секція вільної боротьби (тренер – Проців Роман Євгенович).

Народним домом було започатковано проведення всіх патріотичних свят у Винниках: Шевченківські дні, День незалежності, День героїв, свято Покрови, святкування річниць ОУН та УПА, Дня конституції, свято Миколая, свято Матері, святкування пам'ятних дат товариства «Просвіта», вечорниць, гаївок, свято Меланії та Василя (Старий Новий рік), а також Народний дім завжди проводив народне гуляння на Івана Купала (7 липня), на якому були присутні тисячі винниківчан. Народний дім першим започаткував вечори пам'яті композиторів Володимира Івасюка та Ігора Білозіра.

Народний дім завжди проводив концерти до Дня Покрови у військових частинах Винник, які ще тоді були діючими. На ці святкування запрошували Юрія Шухевича, який розповідав військовим про діяльність свого легендарного батька – Романа Шухевича, та про політичну ситуацію в країні.

1939 р. — 1952 р. бібліотека для дорослих при клубі (колишня читальня «Просвіта»).

1960-ті рр. (середина) — Анна Михайлівна Сенчишин директор Народного дому м. Винники.

1989 р. (літо) — вокальний ансамбль «Винниківчани» (Володимир Верходай, Степан Ступень, Стефанія Богуш, Олексій Доліник, Степан Гинда, Анастасія Гинда, Галина Міштал, Богдан Догляд, Ганна Куришко, Стефанія Гілета, Євгенія Бульба, Ганна Демкович, Борис Захара, Ігор Дерій, Ярослав Ониськів, Катерина Гій, Марія Довган, Марія Богоніс, Романна Березовська, Марія Сидурко). Керівники — **Сенчишин Анна Михайлівна, Завербний Володимир Семенович.**

1995 р. — дитячий вокально-хореографічний ансамбль «Сунічки» (Наталія Вінярська).

20 грудня 1998 р. — відкрито та посвячено пам'ятну таблицю на будинку «Просвіти» (автори Тарас Левків та Валерій Божко) з нагоди 100-річчя від заснування товариства «Просвіта» у м. Винники та 130-ї річниці цього товариства.

2000 р. — ансамбль естрадно-спортивного танцю «Модерн» (Наталія Вінярська).

1 січня 2004 р. — Наталія Вінярська директор Народного дому м. Винники.

26 лютого 2015 р. — передача Народного дому м. Винники на фінансування з міського бюджету м. Львова.

Кінотеатр «Карпати».

1972 р. відкрито кінотеатр «Карпати» на 400 місць (тепер – готельно-розважальний комплекс «Галактика»). Демонстрація першого фільму — «Корона Російської імперії, або знову невловимі». До цього фільми показували у старому клубі по вул. Шевченка (колишнє приміщення т-ва «Просвіта»). Репертуар фільмів у кінотеатрі змінювався три рази на тиждень (понеділок, вівторок – один фільм; середа, четвер – другий; п'ятниця, субота, неділя – третій).

Культурний центр «Дозвілля» (колишній Клуб тютюнової фабрики).

1978 р. — клуб тютюнової фабрики на 400 місць (тепер культурний центр «Дозвілля» по вул. Шевченка, 3).

1999 р. (вересень) — Львівська міська громадська організація Культурний центр «Дозвілля» (Патер Ігор та Патер Тетяна).

2004 р. (травень) — аматорський театр «Сміх та сльоза» (Т. Патер, Б. Голян). Керіаник — Ігор Дзядига.

За спогадами режисера та актора Богдана Москаля (опубліковані у «Винниківському альбомі»): «Традиція театрального мистецтва жила у Винниках здавна. Найбільшого розквіту вона набула у 1950—1960-их рр., коли драматичним гуртком клубу Львівської тютюнової фабрики керував Степан Якович Олексів — непересічна особистість і талановитий режисер та актор. Старше покоління винниківчан пам'ятає захопливі вистави та блискучу гру артистів-аматорів Я. Леочка, Д. Обух, Б. Домазара, Д. Устяник, І. Банащука, Х. Щигельської, І. Брами, З. Кітури та багатьох інших. На жаль, захоплення телебаченням призвело до занепаду театру у Винниках. Думка, а головне — бажання відродити аматорський театр у Винниках виникла серед людей, які закохані у наше місто, які живуть мистецтвом, культурою. Навесні 2004 р., з ініціати художнього керівника КЦ «Дозвілля» Т. Патер, за активної підтримки Б. Голяна, було створено театр «Сміх і сльоза», котрий очолив Ігор Дзядига. Початково репертуар театру складався з невеликих інтермедій та одноактів, що було зумовлено невеликим творчим колективом: І. Дзядига, Г. Пуцило, С. Голян, Б. Догляд, А. Сандул, А. Кричковський. Коли до театру прийшли нові аматори (Л. Смолова, Ю. Картофель, В. Патер, Л. Трембач, А. Клим, Т. Шустаківський, А. Гриб, К. Гриб, Т. Мосін, Б. Шустер, С. Маркевич, Р. Верхола, О. Батура, Х. Корнієнко, С. Гелета, Д. Банах), з'явилася реальна можливість працювати над повноцінними виставами класиків української сцени».

2010 р. — ансамбль народно-сценічного танцю «Святослав» (засновник та президент Григорій Козловський). Художній керівник та головний балетмейстер — Тетяна Патер, концертмейстер – Ігор Патер.

За час створення ансамблю «Святослав», колектив став учасником обласних та міських конкурсів, фестивалів. Прийняв участь у фестивалі народного танцю «Червона калина» (м. Тернопіль; 2011 р., 2012 р., 2013 р.), став лауреатом другої премії конкурсу «Пісні незабутого краю» (м. Городок), прийняв участь у Міжнародному фестивалі молодих талантів «Золота перлина» (Болгарія; 2012 р., 2013 р.) та ін.

При КЦ «Дозвілля» працюють такі колективи:

- *дитячий театр пісні «Первоцвіт»;
 - *клуб спортивно-бального танцю «Ніка»;
 - *аматорський театр «Сміх і сльоза»;
 - *вокально-хореографічний ансамбль «Зозульки» (віком 4—5 роки);
 - *ансамбль народно-сценічного танцю «Святослав»;
 - *американська англійська школа.
- Традицією стало проводити конкурси:
- *«Чарівна Винниківчанка»;
 - *дитячий творчий конкурс «Чарівна панночка талант»;
 - *«Жінка, мати, господиня – гарна пані з Винник»;
 - *«Сімейна рапсодія»;
 - *«Свято Святого Миколая»;
 - *«День матері».

Львівська державна школа мистецтв №9 (колишнє приміщення СШ № 29).

1 вересня 1991 р. — Львівська державна школа мистецтв №9 (колишнє приміщення СШ №29) по вул. Ринок, 4 (директор Ярослав Харун).

За невеликий проміжок часу сформовано відділи (фортепіанний, струнно-смичковий, народних інструментів, духових та ударних інструментів, музичної теорії та вокально-хорового мистецтва, народної хореографії, сучасної хореографії, образотворчого мистецтва) та школи, в яких працюють близько 40 викладачів та концертмейстерів. Особлива роль школи полягає у відродженні українських національних традицій, вихованні молодого покоління на зразках української та світової класичної музики.

Бібліотеки.

Першу публічну бібліотеку у Винниках мала читальня «Просвіта», яка у 1910 р. налічувала 338 книжок, 1928 р. — 620 (з них 250 дитячих, 10 наукових), 1938 р. — 647 книг для дорослих і 124 для дітей. Невелика бібліотека була і на тютюновій фабриці.

Бібліотека-філія №34 Центральної бібліотечної системи для дорослих м. Львова.

На основі бібліотеки «Просвіти» була створена бібліотека для дорослих при клубі по вул. Шевченка (колишня читальня «Просвіта»), яка працювала у цьому приміщенні протягом 1939—1952 рр. З 1952 р. по 1959 р. бібліотека знаходилася у приміщенні по вул. Леніна, 23 (тепер вул. Галицька). З 1959 р. і по сьогоднішній час бібліотека знаходиться за адресою вул. Галицька, 49 (коли Винники були районним центром в цьому приміщенні був райком комсомолу). Тоді бібліотечний фонд налічував 22 тис. одиниць. З 1958 р. по 1962 р. завідувачами бібліотеки були Маєвська, Шевчук, Сидорова В., Онищенко Г. Протягом 1962—1998 рр. завідувач — Ільчишин Оксана Іванівна, 1998—2011 рр. — Ловчий Лілія Володимирівна, з 2011 р. — Андрухів Ірина Олегівна. У вільному доступі користувачів абонементів та читального залу бібліотеки — 90 м², у їхньому розпорядженні 25 тис. книг з різних галузей знань та художньої літератури.

Бібліотека-філія №35 Центральної бібліотечної системи для дітей м. Львова. У 1946 р. відбулося відкриття дитячої бібліотеки по вул. Шевченка, 2 (1946—1959 рр. директор — Маліневська Олена Василівна). Тут працювали Ніна Яремівна Хімчак (1950—1953 рр. та 1974—1988 рр.), Ніна Миколаївна Власенко (1956—1982 рр.), Ніна Олексіївна Сулік (1982—1989 рр.), Ганна Теодорівна Антоняк (1987—1994 рр.), Антоніна Федорівна Закальницька (1990—1994 рр.), Леся Стахівна Дудка (1995—1996 рр.), Людмила Антонівна Харчишин (1989—2003 рр.), Ірина Зеновіївна Копиляк (1994—2005 рр.), Ольга Романівна Дудок (2005—2008 рр.). Засновником бібліотеки був міський відділ культури м. Винники. Штат працівників бібліотеки на той час налічував 6 осіб. Відвідували бібліотеку учні 1—9 класів, які навчалися у школах Винник. Для обслуговування читачів із сіл був створений пересувний фонд. З 1977 р. було створено систему бібліотек для дітей. Вона охопила дитячі бібліотеки Львова, Брюхович і Винник — усього 17 закладів. Зараз бібліотеку очолює Валентина Миколаївна Марциновська, читачів обслуговує Галина Остапівна Остапчук.

Періодичні видання.

З часу відновлення Винниківського району у 1944 р. (створений 1940 р.) виникла необхідність у друці періодичного видання, яке відображало б події у районі.

18 серпня 1944 р. — 1959 р. — газета «Сталінським шляхом» («Радянське життя») Винниківського райвиконкому і райкому Компартії України та друкарня (вул. Леніна, 36 (тепер вул. Галицька). Директор друкарні — М. А. Гуманецький. Редакція газети — вул. Танкістів (тепер вул. Івасюка). Редактори газети: М. Александренко, Л. Єрмакова, А. Гіль, П. Рахубовський, С. Донченко, В. Балаханова, Ю. Марченко.

Початковий тираж газети становив 1500 примірників, згодом, наприкінці свого існування (1959 р.) — 2200 примірників. Великого значення редакція надавала популяризації постанов, рішень, розпоряджень КПРС та її районного комітету. Багато уваги приділялося повоєнній відбудові району, налагодженню виробництва.

У 1952—1953 рр. виходила газета політвідділу Винниківського МТС під назвою *«Сталінець»*, але її видання не було настільки поширеним, як видання *«Радянського життя»*.

У 1950-их рр. мала свою багатотиражку тютюнова фабрика — *«Голос робітника»*.

На хвилі національно-державницького відродження, у січні 1991 р. за сприяння Винниківської міської ради було засновано газету *«Винниківський вісник»*. Майже після 30-річної перерви у Винниках знову з'явилась газета.

За 25 р. видання очолювали: Р. Ратушний, К. Нестеренко, Н. Савіцька, В. Гаврилів, Гр. Мриглод, М. Паранчак, О. Кравчик, Г. Некрасова, Б. Бачинський, О. Дацій, Ю. Кухар, М. Вайда, Х. Мамчур.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Рак Антін (1876 р. с. Сурохів Ярославського повіту (Галичина) — 1958 р. м. Відень (Австрія) — суддя апеляційного суду у Львові, засланий в Сибір (1915—1921 рр.), голова Товариства прихильників мистецтва у Львові (1930—1939 рр.), співробітник журналу *«Життя і право»*, громадський діяч у Любачеві, Стрию, Львові, а також у Винниках. Антін Рак належав до найзаслугованіших для української справи людей у Винниках і повіті. *У березні 1908 р. А. Рака призначено до повітового суду т.зв. комісаром для спростування ґрунтових книг (приміщення суду знаходилося на теперішній вулиці Івасюка, 5).*

Населення не німецьких країв тодішньої австро-угорської монархії не могло погодитися з німецькою доктриною, за якою перенесення прав на нерухомість може наступити тільки на підставі писемної згоди і запису в ґрунтові книги. В селах і далі мав силу старий слов'янський звичай переносити речові права усно, зокрема ж права власності. З часом дійшло до того, що фактичний стан не збігався з записами в ґрунтових книгах. Це мав виправити новий закон.

Роль комісара для спростування ґрунтових книг у галицьких умовах була важлива, бо чесний суддя міг допомогти нашим часто неграмотним селянам. Незабаром виявилось, що суддя Рак — це «білий крук» між судьями-українцями. Це були часи австрійсько-польської влади, за якої державного урядовця вважали великим патріотом, якщо він ходив до церкви, вживав рідну мову, читав свої часописи, тощо. Тому

здавалося дивним, коли суддя Рак влився в українське патріотичне життя у Винниках та навіть став провідником його.

З українськими сторонами в суді він вживав українську мову і нею ж видавав судові рішення. На закид тодішнього начальника суду — москвофіла, що в суді немає стільки писарських сил, які знали б українську мову, холодно відповів, що треба змінити мовні закони або — писарів. Читальня «Просвіти» була йому другим домом, тоді як австрійському судді було небезпечно брати участь у народній праці. Коли в неділю 12 квітня 1908 р. прийшла вістка про атентат на намісника Галичини Потоцького, суддя Рак сказав у читальні: «Добре зробили! Те належалося вже давно тому лайдакові (Потоцькому), як і всім старостам та іншим польським цуцикам». На такі слова тоді треба було мати відвагу.

Суддя А. Рак проводив свою діяльність у Винниках і в цілому повіті, дбаючи про національне й економічне піднесення селян. Його стараннями читальня «Просвіти» у Винниках одержала велику площу (2 га) з будинком у центрі містечка від Крайового виділу. У цей час з 1907 р. по 1914 р. головою винниківської «Просвіти» був Володимир Левицький. А. Рак був заступником голови — секретарем «Просвіти». У Винниках він створив відділення Національно-демократичної партії. За сприяння А. Рака відновлюється винниківський хор під диригуванням абсолювента Музичного інституту ім. Лисенка у Львові Василя Согора, пізніше диригента різних хорів у Львові й хориста оперного театру у Львові. У цьому хорі активну участь бере і А. Рак.

1909 р. А. Рак і о. Г. Гірняк створюють у Винниках *«Товариство господарсько-кредитове»* для Винниківського повіту (1914 р. на його рахунку було 20 000 крон).

По закінченні праці над ґрунтовими книгами, у 1912 р. А. Рака переведено до окружного суду в Тернополі. Його діяльність там, мабуть, була така сама, бо під час московської окупації в 1914—1915 рр. його вивезено було в Сибір одним з перших. Там він пробув до 1921 р., а після повернення нові окупанти-поляки дали йому посаду судді.

Він був професійним правником, за що його цінували поляки. Навіть притягнення до судової відповідальності його сина Ярослава у процесі Степана Бандери за вбивство польського міністра Перацького, не принесло судді Ракові ніяких небезпечних наслідків: тоді як його син відповідав перед судом, батько виконував обов'язки окружного судді у Львові. Пізніше А. Рака переведено на до м.Тарнова, де його застала Друга світова війна. Від 1944 р. проживав у Відні, де й помер у 1958 р.

Рак Софія (1882 р., уроджена Скобельська; с. Жуків Любачівського повіту (Галичина) — 1963 р., м. Відень) — дружина Антіна Рака, громадсько-суспільний діяч, голова товариств «Сирітський Захист» у Стрию (1924—1927 рр.) і «Українська Захоронка» у Львові (1928—1939 рр.). Померла у Відні у 1963 р.

Левицький Ярослав Володимирович (14 квітня 1897 р. м. Винники

– 28 січня 1961 р. м. Трентон; син Володимира Левицького) – громадський і політичний діяч у Винниках, натхненник національної ідеї, правник, старшина УГА. Свої спогади висвітлив у книзі М. Влоха «Винники. Звенигород. Унів та довкільні села» у розділі V «Від національного відродження до визвольної боротьби». 1918—1920 рр. – старшина УГА, бере активну участь в українсько-польській війні. У жовтні 1920 р., як демобілізований старшина УГА, повертається до Винник.

Взимку 1920—1921 рр. разом з однодумцями готує перепоховання січових стрільців, створює разом з о. Гірянком похоронний комітет. І вже 21 вересня 1921р. тіла січових стрільців урочисто хоронять на винниківському

цвинтарі, а в червні 1922 р. – урочисте відкриття першого на Україні пам'ятника січовим стрільцям.

Велика заслуга Я. Левицького і в тому, що восени 1932 р. у Винниках відкрито перший в Західній Україні Народний університет (120 слухачів щодня відвідували вечірні лекції).

Х. 4. МЕДИЦИНА, СПОРТ, ВІДПОЧИНОК

Медицина.

Початок медицини у Винниках тісно пов'язаний із тютюновою фабрикою, на котрій з самого початку функціонування було введено т. зв. «забезпечення хворих», котре складалося з «лікарської допомоги, ліків, грошей по хворобі і додатку до коштів похорону».

1787 р. — на тютюновій фабриці

порушувалося питання про посаду лікаря, яке через брак коштів не було вирішене.

1811 р. — посада лікаря на тютюновій фабриці.

1889 р. — при тютюновій фабриці відкрито «Інститут хворих» (кошти на утримання надавалися державою, а частково надходили з внесків самих робітників).

1900-ті рр. (початок) — у Винниках була своя аптека (Dz. Wt. J. Schetz).

Видатні винниківчани, які займалися лікарською практикою: українці — Іван Липа, Яків Нагляк; поляки — К. Становський та подружжя лікарів Хмури. Знані акушерки: Катерина Гацкевич (з 1907 р.), Аполонія Яблоньська (з 1896 р.), Пауліна Фаран (з 1922 р.), Басі Бергер (з 1890 р.), Марія Процишин (з 1922 р.).

1 березня 1922 р. Іван Липа прибуває до Винник, про що свідчить запис в особистому записнику. У Винниках він проводить життя, позбавлене політики: займається лікарською практикою і пише. Проживав Іван Липа, як приватний лікар у хаті Марії Лозовської на вул. Шашкевича (тепер вул. Лесі Українки). Будинок цей зберігся і донині. У Винниках він відкрив медичну амбулаторію, на якій біліла табличка з написом «Д-р мед. Іван Липа. Приймає». Важка була лікарська практика у чужій хаті, і переслідувала його польська поліція, бо не мав на це дозволу.

13 листопада 1923 р. — помер Іван Липа.

15 листопада 1923 р. — похорони Івана Липи.

1925 р. — лікарська консультація (відкрита Яковим Нагляком). Попервах д-р Нагляк проживав на квартирі в будинку Михайла Маркевича, а згодом збудував собі будинок (тепер Історико-краєзнавчий музей) по теперішній вул. Галицькій, 26. Тут було встановлено перший у Винниках рентген-апарат.

З окупацією Західної України СРСР у вересні 1939 р., у Винниках було налагоджено безплатне медичне обслуговування.

У Винниках було шість старих, розкиданих по різних місцях, будівель, де розмішувалися лікарі. За радянської влади відкрились лікарня, поліклініка і шпиталь. Протягом 1944—1959 рр. у місті діяла Винниківська районна лікарня (керівник до 1953 р. видатний лікар — Григорій Сардак (піонер судинної хірургії), який з 1945 р. по 1953 р. працював хірургом). 1959 р. — 1975 р. — 10-та міська Винниківська лікарня, з 5 листопада 1975 р. назва — 6-та міська лікарня. 5 травня 1979 р. 2-гу міську поліклініку було об'єднано з 6-ою міською лікарнею в одну лікувально-профілактичну установу — 6-ту міську лікарню, яка стала базою сучасної комунальної 6-ої міської лікарні м.Львова. Лікарня знаходилася при в'їзді до Винник по вул. Галицькій і проіснувала до 2008 р. 2008 р. — переведення Львівського міського медичного центру «Мікрохірургія ока» (створений 1 вересня 2004 р. на базі лікарні) з м. Винники до комунальної 8-ої міської клінічної лікарні м.Львова. У 2008 р. була прийнята ухвала 9-ої сесії 5-го скликання

Львівської міської ради №1915 від 26 червня 2008 р. «Про зміну назви комунальної 6-ої міської лікарні м.Львова на комунальну 6-ту міську поліклініку м. Львова».

11 вересня 1959 р. — помер Яків Нагляк (доктор, старшина австрійської армії під час Першої світової війни, підхорунжий УСС).

У 1960—1990-их роках по теперішній вул. Винниченка діяла дитяча консультація.

Згідно з архівними даними, перша згадка про будівлю, де сьогодні розташоване 2-ге поліклінічне відділення комунальної 6-ї міської поліклініки Львова, датована 1850 р. У 1883 р. власником будинку № 15 по вул. Галицькій (у даний час — приміщення поліклініки) був Вольф Фрідріх. У міжвоєнний період будинок належав лікарю-поляку К. Становському, який провадив в ньому приватну медичну практику. В період німецької окупації в будинку знаходилася Міська рада Винник. Поліклініку у Винниках відкрили ще після Другої світової війни. Але у цьому приміщенні, коли Винники були районним центром (1940—1959 рр.), знаходився Винниківський райвиконком. У поліклініці працювали такі відомі лікарі як Г. Сердак, Бреславська, Богач, Є. Гукевич, І. Калитовський та інші.

Медичне обслуговування населення у кінці 1970-их рр. здійснювалося поліклінікою, дитячою консультацією та лікарнею на 120 ліжок. У медоб'єднаннях міста — 25 лікарів, в т. ч. три кандидати медичних наук, 56 осіб середнього медичного персоналу.

18 червня 2010 р. після реконструкції у Винниках відкрили 2-ге поліклінічне відділення комунальної 6-ї міської поліклініки Львова. Місто вклало в цю реконструкцію 4,7 млн. грн. Ідея реконструкції цієї будівлі виникла наприкінці 2006 р.

У ході реконструкції у будівлі проведено укріплення фундаментів, замінено дерев'яні міжповерхові перекриття, надбудовано 3-й та мансардний поверхи, влаштовано шатровий дах, утеплено фасад, замінено всі електротехнічні та сантехнічні мережі, встановлено енергозберігаючі вікна, склопластикові двері, постелено підлоги, виконано оздоблювальні роботи. Керівництво 2-м поліклінічним відділенням здійснює — Жигало Надія Степанівна.

Згідно наказу управління охорони здоров'я № 57 від 21 січня 1988 р., була проведена реорганізація і перебазування зі Львова госпіталю у м. Винники у новозбудовані приміщення.

Згідно наказу управління охорони здоров'я Львівської держадміністрації від 31. 12. 1991 р. Львівський обласний госпіталь інвалідів Вітчизняної війни був перейменований на Львівський обласний госпіталь інвалідів війни та репресованих та згідно розпорядження Голови Львівської обласної ради народних депутатів від 19 вересня 1994 р. № 95 Обласному госпіталю інвалідів війни та репресованих присвоєно ім'я Юрія Липи. У березні 2009 р. перейменований в комунальний заклад Львівської

обласної ради «Львівський обласний госпіталь інвалідів війни та репресованих ім.Ю.Липи».

Коротка історія госпіталю. У березні 1946 р. у м. Львові був створений госпіталь інвалідів Вітчизняної війни, підпорядкований обласному відділу охорони здоров'я, який був розміщений по вул. Студенток, 2. У 1949 р. госпіталь був переведений на вул. Куркова (Лисенка), №№ 41-45 і знаходився тут до 1960 р.р. Згідно розпорядження Ради Міністрів УРСР від 13 лютого 1960 р. № 173-р на підставі наказу Міністра охорони здоров'я УРСР від 5 березня 1960 р. № 100 Львівський обласний госпіталь інвалідів війни був об'єднаний з Львівським республіканським госпіталем інвалідів війни і розміщений по вул. 700-річчя Львова, 45.

Спорт.

У кінці XIX ст. на території Австро-Угорщини поширюється т. зв. «сокілський рух». Український «Сокіл» постав 11 лютого 1894 р. у Львові. Метою товариства «Сокіл» — виховувати в українському народі єдність, народну силу й почуття честі шляхом плекання фізкультури, а разом з тим витривалість, рухливість, підприємність, розуміння праці у спільному гурті, дисципліну. З 1908 р. «Сокіл» поширив свою діяльність на всю Галичину: по містах виникли переважно руханкові філії «Сокіл», по селах — руханково-пожежні філії. В цей період така філія була утворена у Винниках (організатор — о. Григорій Гірняк, голова — Омелян Влох).

Перша футбольна команда створена у Винниках у 1927 р. («Хмара»), яка проіснувала лише рік. Організатор — В. Дмитерко. 1928 р. у Винниках було засноване польське спортивне товариство «Зоря» та створена команда «Сокіл» при читальні товариства «Просвіта», в яку увійшли гравці команди «Хмара». 1929 р. — Український робітничий

спортивний клуб. Організатор — Юліан Кметь.

1930 р. за ініціативою клубу було проведено загальні збори, на яких вирішено змінити його попередню назву на товариство «Дніпро». Одним із ініціаторів був Стефан

Нич. За політичну діяльність він був ув'язнений польською владою як націоналіст. Також одним із засновників був Євген Врецьона. Інженер Ілля

Ілляшевський був президентом УСТ «Дніпро», Григорій Вільчикський – господар футбольного клубу.

Влада міста виділила для спортсменів Українського спортивного товариства «Дніпро» поле між теперішніми вулицями Стрілецькою і Кривою. Члени УСТ «Дніпро», окрім футболу (копаний м'яч), займалися волейболом (відбиванка), баскетболом (кошиківка), плаванням, легкою атлетикою, лещатарством (лижним спортом), катанням на санках (совгах). Тренували молодь гімназисти, які навчались у Львові. Це були культурні, спортивні молоді люди, які уміли організувати змагання, тренування.

За футбольний клуб «Дніпро» виступали: Ігор Дмитерко (капітан команди), Степан Обаранець, Ростислав Маркевич, Микола Маркевич, Лесьо Маркевич, Роман Дзюбик, Роман Кияк, Михайло Верходай, Володимир Верходай, Костів, Олексів, Євген Федак, Омелян Банах, Петро Банах, Роман Михайлів, Роман Гушак, Мирослав Сенишин, Дмитро Цюнис, Михайло Майхер, Степан Нич, Володимир Наконечний, Антін Гураль, Микола Литвин, Володимир Литвин, Мирослав Литвин, Володимир Весна, Григорій Пивовар, Богдан Опалевич, Петро Опалевич, Ростислав Магальяс, Володимир Костюк, Мирослав Костюк, Ксаверій Костюк, брати Масловські, Лесько Михайлів, Іван Опалінський, Антін Скремета та ін.

Добрими волейболістами були: Євгенія Макар, Леся Вовків, Євгенія Пивовар та інші.

29 серпня 1943 р. у Львові у басейні на Замарстинові відбулись «Крайові плавацькі першештва». Перше місце на дистанції 100 м горілиць виборола винниківчанка Ірина Готь (з дому Лема) і отримала звання «Мистець краю на 1943 р.», пам'ятну грамоту і медаль. Ірина була наймолодшою учасницею змагань і підтримувати її приїхали вболівальники з Винник. Ця подія була зафіксована тодішніми газетами.

1940 р. на основі польської та української футбольних команд при ЛТФ було створено **ФК «Харчовик» (Винники)**. Під час війни він розпався і був відроджений у 1947 р. Юліаном Кметьом та Богданом Маркевичем. 1949 р. — чемпіон Львівської області (як ФК «Більшовик» (Винники). В цей період у його складі виступали: Микола Литвин (капітан команди), Богдан Маркевич, Антін Скремета, Степан Маслякевич, Богдан Конюшик, Михайло Верходай, Р. Гарапа, Євген Гданський (воротар), Іван Кубай, М. Янда, Є. Іваницький, В. Швойницький, С. Козюринський, А. Чалишев, Д. Лучанський, С. Білінський, Володимир Котловський, Володимир Цінювський та ін.

1949 р. (як ФК «Більшовик» (Винники), 1951 р. і 1952 р. (як ФК «Харчовик» (Винники) винниківчани виступали у любительському чемпіонаті УРСР серед колективів фізкультури (4, 5 і 9 зони, де зібралися команди переважно Заходу України). 1949 р. – 4 місце (9 зона), 1951 р. – 6 місце (5 зона), 1952 р. – 11 місце (4 зона).

1953 р. ФК брав участь у Кубку УРСР (назва клубу «Прапор»).

1956 р. — ФК «Харчовик» (Винники) володар кубка сімсотріччя Львова.

Протягом 1940—1950-их рр. у Винниках діяла і легкоатлетична секція: Станкевич, Качоровський, Володимир Козак, Мирослав Голіян, Володимир Гарапа, Василь Банах, Любов Маслякевич, Богданна Чайківська, Любов Маркевич, Євгенія Петрівська та інші.

1954 р. — завершено будівництво нового стадіону по вул. Спортивій (за польської окупації там знаходилося польське спортивне товариство «Зоря»). 1958 р. — дитяча футбольна школа при ЛТФ (Богдан Маркевич).

На 1960—1970-ті рр. припадає час розквіту винниківського футболу. У 1960-их рр. склад команди змінився – прийшли гравці молодшого покоління: І. Ціцяла, С. Шеттер, М. Жук, Я. Ференц, М. Дмитерко, М. Слабоспіцький, З. Кравс, З. Вільгард, Ю. Берендєєв, М. Макар, Я. Гарапа, Богдан Колодій, С. Барило, Б. Хамула, Р. Хамула, М. Грицишин, Г. Молоков, В. Побережний, Роман Партика, Орест Йона, Б. Кочан та інші.

1960 р. — футбольний клуб «Авангард» Винники чемпіон Львівської області (Богдан Маркевич). 1960 р. — матчі «Авангард» Винники — «Нафтовик» Дрогобич за «путівку» до класу Б «Україна» (винниківчани програли з рахунками 2:0 і 3:0).

1964 р. — юнацька футбольна команда «Авангард» чемпіон Львівської області серед юніорів (гравці: Юрій Поточняк, Ростислав Поточняк, А. Тищенко, Роман Pokора, Роман Банах, Орест Банах, П. Бучко, Р. Ціціла, Ю. Завгородній). 1966 р. — з тодішньої команди «Спартак» (Винники) п'ятеро футболістів перейшли в «Карпати». 1970 р. — футбольний клуб «Харчовик» Винники чемпіон м. Львова. 1972 р. — футбольний клуб «Харчовик» Винники володар кубка м. Львова (тренер Богдан Колодій). 1976 р. — футбольний клуб «Харчовик» Винники чемпіон УРСР серед команд харчової промисловості.

У 1970—1980-их рр. за ФК «Харчовик» (середина 1960-их — початок 1970-их рр. назва клубу «Спартак») виступали: Б. Кравець, Р. Кулешка, Б. Кулешка, Б. Боцонь, Р. Маркевич, Я. Шилияк, Р. Оліяр, С. Собко, Б. Маслокевич, О. Гадзевич, В. Саєвич, Карманчук, Гураль, Б. Дзюбик, М. Бегін, І. Бондарєв, Р. Кібальський, В. Колодій, Ю. Кібальський, Б. Йона, В. Шпаківський, Б. Пришляк, А. Кметь та ін. Тренерами в цей період були Ярослав Грисьо та Юрій Гданський.

1979 р. / 1980 р. — футбольний клуб «Жупан» та дитяча футбольна команда «Жупан» при ЛТФ (припинили існування в кінці 1990-их рр.).

1990 р. — започатковано проведення міжнародного юнацького турніру з футболу на приз Карла Мікльоша.

1995 р. — футбольний клуб «Жупан» (Винники) — чемпіон м. Львова.

1996 р. і 1997 р. — футбольний клуб «Жупан» Винники бронзовий призер м. Львова.

23 серпня 2002 р. — помер Богдан Маркевич (український футбольний тренер, Почесний громадянин Винник). Чимало вихованців Богдана Маркевича було у великому спорті: Анатолій Тищенко (1946 р. н.), Роман Весна (1947 р. н.), Олександр Швойницький (1948 р. н.), Ростислав Поточняк (1948 р. н.), Роман Покора (1948 р. н.), Мирон Маркевич (1951 р. н.), Степан Крупей (1951 р. н.), Євгеній Михайлюк (1952 р. н.), Юрій Гданський, Степан Коваль, Андрій Завидовський, Ігор Снігур. Ростислав Поточняк та Роман Покора виступали за основний склад львівських «Карпат» тих часів, коли «Карпати» здобували Кубок СРСР та грали у вищій союзній лізі. Стали відомими суддями Ярослав Грисьо і Михайло Сидор. Молодше покоління суддів — Юрій Грисьо, Андрій Грисьо, Юрій Можаровський. Легендарний футбольний арбітр Всесоюзної категорії, винниківчанин Чекас В'ячеслав Дмитрович, відсудив десятки матчів вищого дивізіону СРСР.

2003 р. (червень) — дитяча футбольна школа Мирона Маркевича «Рух» (директор Юрій Гданський). Тренери: Роман Гданський, Ігор Дідик, Маркіян Шкраба, Олег Леган.

Тріумф винниківського «Руху» розпочався з часу, коли президентом клубу стає Григорій Козловський.

2009 р. — доросла футбольна команда «Рух» Винники (президент Григорій Козловський). Тренер — Роман Гданський. Чемпіон Львівської області — 2012 р., 2013 р., 2014 р., 2015 р. Володар кубка Львівської області — 2012 р., 2014 р., 2015 р. Володар супер-кубка Львівської області

— 2013 р. Переможець турніру пам'яті Ернеста Юста — 2012 р., 2013 р., 2014 р.

2013 р. (жовтень) — футбольний клуб «Рух» (Винники) срібний призер першості України

з футболу серед аматорів.

17 листопада 2013 р. — у приміщенні КЦ «Дозвілля» відбулося нагородження чемпіонів і володарів Суперкубка Львівської області гравців ФК «Рух».

17 жовтня 2014 р — футбольний клуб «Рух» (Винники) вперше у своїй історії став чемпіоном України з футболу серед аматорських команд.

2015 р. (вересень) — футбольний клуб «Рух» (Винники) срібний призер першості України з футболу серед аматорів.

Винники відомі своєю ДЮСШ «Триzub», в якій серед різних видів спорту успішно розвивається вільна боротьба.

1970-ті рр. (середина) — ДЮСШ «Триzub» (тренери: Богдан Білоус, Василь Родич, Роман Проців, Андрій Корсун). Директор — Едуард Левицький.

Мотоспорт у Винниках має давні і славні традиції, а його розквіт припадає на кінець 1950–1980-ті рр.

1958 р. /1959 р. — першість Львівської області з мотокросу. Мототраса — Винниківське озеро — кар'єр «Пісковня» — Чортові скелі — Винниківське озеро. Видатні мотогогонщики-винниківчани: Віктор Вінцкевич (1939 р. н.), Андрій Шемечко (1946 р. н.), Зенон Оприск (1949 р. н.), Володимир Гундяк, Любомир Романишин (1951 р. н.), Володимир Ціж (1951 р. н.) та ін.

1964 р.— мототраса «Майорівка» у Винниківському лісі. Тут проходили етапи чемпіонату СРСР, України, ранги кубка Європи.

2010 р. — мотоклуб «Драйв».

Відпочинок.

1953 р. було створено Комсомольське озеро як рекреаційну зону, тоді ж були облаштовані водна та човнова станції, пляжі. Вхід був безплатний.

1967 р. на околиці Винник було створено спортивно-оздоровчу базу «Електрон», яка була власністю заводу «Електрон». Колись на цій території було болото, протікала річка – і цей природний ландшафт вдало використали для створення бази відпочинку. Окрім аборигенної рослинності, додатково 116 найменувань чагарників і дерев висаджено на площі 8 га. Були побудовані літні дерев'яні будинки, кам'яний будинок, спортивні площадки і т. д. Вхід був платний.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Сардак Григорій Антонович (8 листопада 1916 р., м. Токмак Запорізька обл. — 20 серпня 2001 р., м. Тернопіль) — український хірург, піонер судинної хірургії. Народився в родині робітників. 1940 р. закінчив Донецький медичний інститут. Того ж року був призваний на військову службу. З перших днів війни перебував на передовій. Зазнав долі військовополоненого і держперевірки НКВС. Після демобілізації 1945 р. на практичній роботі у Винниках. **1945—1953 р. — Григорій Сардак хірург у Винниках.**

1944—1959 рр. — Винниківська районна лікарня (керівник до 1953 р. — Григорій Сардак). Тут у Винниках він зумів згуртувати навколо себе колектив однодумців, створив оптимальні умови для лікування хворих. У Винниках zorganizував лікувально-експериментальну лабораторію, де під керівництвом відомого хірурга Г. Караванова досліджував проблему кишкової непрохідності. Наполеглива праця завершилася захистом кандидатської дисертації «Проблема діагностики і хірургічного лікування кишкової непрохідності».

1953—1954 рр. Г. Сардак працював у Золочівській лікарні (Львівська обл.).

1954 р. перебрався у Івано-Франківськ. В Івано-Франківському медінституті Г. Сардак працював спочатку асистентом, а пізніше доцентом кафедри госпітальної хірургії. У 1960—1980-их рр. він перший у Галичині розпочав і широко впроваджував операції на стравоході, легенях, серці, великих судинах.

Коли Григорій Сардак перебував у Івано-Франківську, до нього неодноразово зверталися із своїми болячками винниківчани. Він ніколи нікому не відмовляв. Багато наших земляків лікувалися в нього у стаціонарі (при потребі їх оперували). Мій дідусь, Соболь Олег, теж був прооперований на легені (своїм життям завжди завдячував професору Сардаку).

1965 р. у Москві Григорій Сардак захистив докторську дисертацію на тему «Експериментально-клінічне обґрунтування пластики стравоходу». Після захисту докторської дисертації Г. Сардак очолив кафедру госпітальної хірургії у Вінницькому медінституті.

1974 р. був обраний за конкурсом завідувачем кафедри факультетської хірургії Тернопільського медінституту. Під керівництвом Г. Сардака виконано в інституті 4 докторських і 12 кандидатських дисертацій.

Помер і похований в Тернополі.

РОЗДІЛ XI. ПОЧЕСНІ ГРОМАДЯНИ ВИННИК

Кожне місто, містечко чи навіть маленьке село пишається своїми мешканцями. А таке відоме місто як Винники, з тисячолітньою історією, має десятки відомих людей, яких знала, чи знає вся Україна.

1996 сесія ВМР започаткувала «Книгу Пошани м. Винники».

1996 р. звання «Почесний громадянин м. Винники» одержали:

***Левків Тарас Богданович** — художник-кераміст, графік, заслужений діяч мистецтв, завідуючий відділу художньої кераміки Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Труша. У 1990-их рр. керував спорудженням спроектованої ним церкви святих Володимира та Ольги у Винниках;

***Йосифів Петро Миколайович** (1923—2012 рр.) — член ОУН з 1942 р., громадський діяч;

***Йосифів Софія Іванівна** (1927—2002 рр.) — активний учасник громадського і політичного життя міста;

***Довган Марія Миколаївна** (помертно) — член ОУН, засновник т-ва української мови ім. Т. Шевченка у Винниках;

***Бродило Ілля Андрійович** (помертно) — активний учасник руху за національне відродження України.

1997 р. звання «Почесний громадянин м. Винники» одержав — **Кондришин Петро Ількович** (12. 07. 1952 р. н.) — активний учасник громадського і церковного життя міста.

1997 р. звання «Почесний громадянин м. Винники» одержав — **Слота Зіновій Павлович** (1922—2011 рр.) — громадський та політичний діяч, педагог, член ОУН та товариства «Просвіта».

1998 р. звання «Почесний громадянин м. Винники» було присвоєне **Морозу Володимирі Івановичу** (помертно; 1913—1996 рр.) — українському греко-католицькому священику, в'язню сталінських концтаборів.

У цьому ж році (1998 р.) це почесне звання було присвоєне **Козаку Ярославу Дмитровичу** (помертно) — активному учаснику громадського життя міста.

1999 р. звання «Почесний громадянин м. Винники» було присвоєне — **Копачу Степану Титовичу** (помертно; 1902—1991 рр.) — активному учаснику Листопадового чину у Винниках в 1918 р., в'язню більшовицько-російських концтаборів.

У 2000-их рр. звання «Почесний громадянин Винник» одержали:

***Маркевич Богдан Дмитрович** (1925—2002 рр.) — український футбольний тренер;

***Кипріян Мирон Володимирович** (27. 07. 1930 р. н.) — головний художник театру ім. М. Заньковецької, народний художник України, лауреат

Національної премії України ім. Т. Шевченка, лауреат премії ім. В. Клеха (США);

***Кітура Марія-Зеновія Едуардівна** (1925—2015 рр.) — активний учасник громадського життя міста;

***Пивовар Любомира Кирилівна** (20. 07. 1925 р. н.) — активний учасник громадського життя міста;

***Покусінський Йосип Васильович** (1920—2014 р.) — воїн УПА, в'язень більшовицько-російських концтаборів;

***Косар Дмитро Михайлович** (08. 11. 1929 р. н.) — активний діяч «Просвіти»;

***Богущ Стефанія Миколаївна** (11. 07. 1935 р. н.) — активний діяч «Просвіти»;

***Сапеляк Ярослав Михайлович** (11. 01. 1935 р. н.) — активний діяч «Просвіти».

7 липня 2011 р. у приміщенні Винниківського історико-краєзнавчого музею це звання одержали Герой України — **Борис Возницький** (1926 — 2012 рр.) та доктор історичних наук, академік — **Володимир Грабовецький** (1928— 2015 рр.) 23 серпня 2012 р на урочистій сесії ВМР звання «Почесний громадянин Винник» одержали — **Мирон Маркевич** (український футболіст і тренер) і **Тарас Кияк** (уродженець Винник, український вчений-мовознавець, громадський і політичний діяч, доктор філологічних наук).

24 серпня 2014 р. на урочистій 18-ій сесії ВМР звання «Почесний громадянин Винник» одержали — **Гнида Володимир Михайлович** (1919 р. н., м. Винники) — воїн дивізії «Галичина», в'язень сталінських концтаборів, багатолітній паламар у Святовоскресенському храмі Винник; **Янда Олег Йосифович, Богонос Юрій Богданович, Волощук Ростислав Романович** — учасники АТО; **Керницький Михайло Васильович (помертньо)** — краєзнавець, вчитель, громадський діяч, перший дослідник, що почав на науковому рівні вивчати історію м. Винник; **Баран Петро Семенович (помертньо)** — український священик, діяч «Просвіти», багатолітній парох у Винниках (1956—1986 рр.)

24 серпня 2015 р. на урочистій сесії ВМР звання «Почесний громадянин Винник» одержали багатолітні парохі Винник — **Паньків Петро (УГКЦ) і Петрик Василь (УАПЦ).**

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА.

Возницький Борис Григорович (16 квітня 1926 р., с.Ульбарів, Волинського воєводства, тепер Дубенський район, Рівненська область — 23 травня 2012 р., в автокатастрофі між селами Куровичі та Печенія Золочівського району Львівської області) — український музейний діяч та мистецтвознавець, Почесний громадянин Винник з 7 липня 2011 р. Вручення диплому про присвоєння почесного звання відбулося під час урочистостей з нагоди відзначення 20-річчя з часу створення Винниківського історико-краєзнавчого музею. Борис Возницький починав

свою діяльність у Винниках і був натхненником створення Винниківського історико-краєзнавчого музею, збирав перші експонати для нього (у 1955 — 1956 рр. він проживав у Винниках). Коли у Винниках з'явився історико-краєзнавчий музей, це був вже другий музей. Перший – кімната-музей, яку створив Борис Возницький.

17 серпня 1955 р. Борис Возницький був зарахований у Винниках вчителем креслення та малювання. Борис Григорович, щоб забезпечити сім'ю, працював у двох школах (СШ №1 і СШ №2), вчив дітей малювати. Він вів два гуртки: краєзнавчий і туристичний у тодішньому Будинку піонерів. Саме у Винниках він створив перший музей, експонати до якого збирав разом з учнями міста. Організуючи експедиції в ближні села, вони знайшли унікальні речі, яким немає ціни, розкопали у лісі два кельтські поселення.

Разом робили археологічні пошукові експедиції, збрали колосальну колекцію. Багато експонатів із тих часів зберігаються в Історико-краєзнавчому музеї, а деякі – в Олеському замку. На жаль, коли він був змушений поїхати у Ленінград на навчання, цей музей перестав існувати.

15 квітня 2014 р., у Винниках відбулося відкриття двох виставок під спільною назвою «Врятовані скарби. Пам'яті Б. Г. Возницького присвячується» у історико-краєзнавчому музеї (вул. Івасюка, 5):

* Роботи реставровані студентами коледжу ім. І. Труша;

* Життя Б. Г. Возницького у світлинах.

На відкритті відбулося погашення марки із зображенням Б. Г. Возницького, присвяченої його пам'яті.

Герой України (2005 р.), заслужений працівник культури України та Польщі, лауреат Державної премії ім. Т.Шевченка (1990 р.), премії ім. Я.Кохановського. Нагороджений: почесною відзнакою президента України (2001р.), орденом «За заслуги» I та II ступеня, найвищою відзнакою Польщі орденом «Командора» (2003 р.), лауреат всеукраїнської премії «Визнання», почесний, дійсний член Академії мистецтв України, доктор honoris causa Варшавської академії мистецтв (2004 р.), президент Українського національного комітету Міжнародної Ради музеїв (ICOM), голова Ради директорів музеїв Львова, член ради по сакральному мистецтву при Львівській греко-католицькій єпархії. 1962—2012 рр. – директор Львівської галереї мистецтв. Поповнював фонди цього музею, виїжджаючи в експедиції по Західній Україні рятував тисячі творів мистецтва. Створив нові музейні відділи, зокрема: Олеський замок (1975 р.), Золочівський замок

(1986 р.), Підгорецький замок (1984 р.), музей мистецтва давньої української книги (1977, 1997 рр.), музей М. Шашкевича (1986 р.), музей львівської сакральної барокової скульптури XVIII ст. – «Творчість Іоана Георгія Пінзеля» (1996 р.), експозицію в колишньому палаці Потоцьких (2005 р.), музей Михайла Дзиндри (2005 р.). Автор путівників по Львівській галереї мистецтв, Олеському замку (1977 р.), каплиці Боїмів (1979 р.), музею І. Г. Пінзеля (1996 тр.), наукових досліджень про творчість живописця Й. Конзелевича, архітектора і скульптора П. Гіжицького, скульпторів І. Г. Пінзеля, Ф. Оленського, М. Полейовського, книги «Микола Потоцький, староста Канівський та його митці архітектор Бернард Меретин і сницар Іоан Георгій Пінзель» (2005 р.). Організатор численних історико-художніх виставок, у т.ч. великої експозиції «Гетьман Іван Мазепа: погляд крізь століття» (2003 р.), виставка «Іван Виговський: особа і час», «Розп'яття (до 2000-річчя від народження Христа)». Похований на Личаківському цвинтарі.

Винники першими увіковічили пам'ять про Б. Возницького, назвавши одну із вулиць міста його іменем.

Грабовецький Володимир Васильович (24 липня 1928 р., м. Печеніжин — 4 грудня 2015 р., м. Івано-Франківськ) — український вчений, історик. Доктор історичних наук (1968 р.), професор (1980 р.). Заслужений діяч науки і техніки України (1995 р.), двічі відмінник освіти України (1997 р., 2000 р.), почесний професор кафедри українознавства Українського державного університету (м. Москва, 2003 р.), почесний доктор Ужгородського національного університету (2005 р.), почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2007 р.), почесний завідувач кафедри історії України Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, почесний член 12 наукових і освітньо-громадських товариств, нагороджений 35 урядовими та громадськими і вузівськими почесними грамотами і дипломами.

Народився в сім'ї селянина-ткача, учасника національно-визвольних змагань 1918—1920 рр. Початкову освіту здобув у рідному селі, навчався у Коломийській українській гімназії (1939 р.), малій духовній семінарії у Львові (1942—1944 рр.).

З 1942 р. по 1956 р. проживав у Винниках.

У Винниках академік Володимир Грабовецький провів найкращі роки життя – юність. Відомий вчений жив, навчався у нашому містечку, а потім працював учителем, завучем, директором Винниківської середньої школи робітничої молоді, вивчав історію Винник, брав участь у місцевих шевченківських вечорах.

3 нагоди відзначення 20-річчя з часу створення Винниківського історико-краєзнавчого музею і вагомий внесок в дослідження історії Винник, 7 липня 2011 року В. Грабовецькому було присвоєно звання «Почесний громадянин Винник».

Про перебування В. Грабовецького у Винниках згадує відомий винниківчанин п. Ярослав Шпаківський: «Я ж пригадую, коли Грабовецький вперше приїхав у Винники, то привертав увагу своєю колоритністю. Адже він мав вбрання справжнього гуцула, топірець і капелюх із пір'ям. Тому люди відразу ж звертали на нього увагу, а діти репетували із захопленням «Гуцул»! А ще пан Грабовецький мав велике бажання співати у церкві, тому приходив до мого батька додому, щоб опанувати знання дяківства, церковного співу, тощо. Батько терпляче передавав йому своє вміння. Був певний період, коли майбутній академік, заробляючи на кусень хліба, торгував у нашому місті газованою водою. А я, малий хлопчина, допомагав йому в цьому».

1944–1946 рр. – секретар міського споживчого товариства райспоживспілки в м. Винники. 1946–1947 рр. – учень 10-го класу середньої школи робітничої молоді в м. Винники.

Закінчив історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка (1952 р.), після чого вчителював у Винниках. З 1953 р. працював науковим співробітником відділу історії України Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові.

Науково-педагогічна діяльність В. Грабовецького поділяється на два періоди – Львівський та Івано-Франківський. 22 роки працював у Львові (1953–1975 рр.). З 1975 р. працював в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника. З 1990 р. очолював кафедру історії України.

1958 р. захистив кандидатську, а 1968 р. — докторську дисертації. Наукові праці друкувалися в країнах Європи і Америки. Створив свою Прикарпатську історичну школу. Лауреат премій І. Вагилевича, І. Крип'якевича, В. Стефаника, Д. Яворницького, В. Полека.

Опублікував понад 1 000 наукових і науково-популярних праць, серед яких 45 монографій.

Кипрія́н Мирон Володимирович — головний художник театру ім. М. Заньковецької, народний художник України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, лауреат премії ім. В. Кле́ха (США).

Народився 27 липня 1930 р. у Винниках у місцевій лікарні січових стрільців, що була розташована в урочищі «на Куті». Його батько, Володимир Кипрія́н (народився 28 липня 1896 р. в Ярославі (тепер Польща), зовсім молодим вступив у легіон Українських Січових Стрільців,

дослужившись із рядового стрільця до четаря. Тому він наполіг, щоб опікувалися дружиною й дитиною медики цієї лікарні. Пізніше Винники відіграють суттєву роль у житті відомого митця Мирона Кипріяна. Адже тут він із родиною переживе один із найтрагічніших періодів у сучасній історії людства — Другу світову війну.

Навчався у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва (1954 р.), вчився у В. Монастирського. Від 1957 р. — художник-постановник Театру ім. М. Заньковецької, а з 1963 р. обіймає посаду головного художника театру. Оформив вистави: «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1964 р.), «Річард III» У. Шекспіра (1974 р.), «Украдене щастя» І. Франка (1976 р.), «Народний Малахій» М. Куліша (1990 р.), «Павло Полуботок» К. Буревія (1990 р.); трилогія Б. Лепкого «Мазепа» (1992 р.), «Не убий» (1992 р.), «Батурин» (1993 р.); «Ісус, Син Бога живого» В. Босовича (1994 р.) та ін.

Медалі: «За трудову доблесть», «Ветеран праці», «За трудову відзнаку». Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

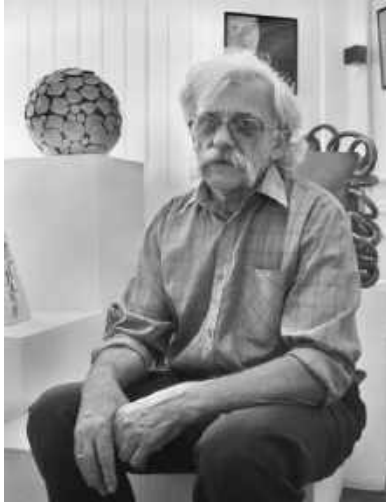
Мирон Володимирович був знайомий з видатними людьми минулого століття і сучасності: Кароль Войтила (Папа Іван Павло II), Соломія Крушельницька, Святослав Ріхтер, Галина Уланова, Майя Плісецька, Дмитро Кривач, Ян та Андрій Скарбеки, Зінаїда Дехтярьова, Анатолій Ротенштейн, Сергій Данченко, Богдан Ступка, Микола Зарудний, Олексій Коломієць та багато інших письменників, художників, артистів, співаків, композиторів і людей найрізномітніших уподобань.

22 серпня 2013 р. в Історико-краєзнавчому музеї Винник відбулося відкриття виставки «Сценографія та живопис» Мирона Кипріяна.

На огляд глядачів представили численні картини та ескізи до вистав: «Олекса Довбуш» (1985 р.), «Дикий ангел» (1998 р.), «Коханий нелюб» (1999 р.), «Хазяїн» (1970 р.), «Ромео і Джульєта» (1964 р.), «Сон князя Святослава» (1981 р.), «Король Лір» (1969 р.) та багатьох інших. Серед експонованих картин більшість присвячені Винникам та родині пана Мирона, як-от «Пам'ятник воїнам УГА у Винниках за проектом Л. Лепкого», «Дача І. Кипріяна» тощо, портрети членів родини відомого митця.

Левків Тарас Богданович народився 25 червня 1940 р. у с. Мала Березовиця Збаразького району Тернопільської області. Тарас Левків закінчив відділ кераміки Львівського училища прикладного мистецтва імені Івана Труша (1959—1964 рр. викладач з фаху — Тарас Драган), Львівський

інститут прикладного та декоративного мистецтва (1971 р.). 1970 р. відбулась перша персональна виставка художньої кераміки Тараса Левківа у Львові. 1972 р. — перший представник від України на III міжнародному бієнале у Валлорісі (Франція). Учасник міжнародних конкурсів художньої кераміки у Фаенці (1974, 1978, 1979, 1980 рр.). У 1980-их рр. відбулось 17 персональних виставок. Зокрема у Ленінграді, Тбілісі, Тернополі. Загалом взяв участь більше ніж у 102 регіональних, загальноукраїнських та міжнародних виставках, зокрема у Японії, Польщі, Росії, Естонії. Працює на стику сучасного мистецтва та традиційного народного промислу — гончарства. Застосовує широку палітру технік та матеріалів художньої кераміки.

Займається графікою, створює композиції у техніці інтарсії.

Кияк Тарас Романович (народився 23 березня 1944 р. у м. Винники)

— український вчений-мовознавець, громадський та політичний діяч, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка, почесний доктор Інституту придунайських країн та Центральної Європи у Відні, народний депутат ВР другого скликання, координатор групи «Конституційний центр», голова міжпарламентської групи «Україна-Німеччина» Верховної Ради України (1995—1998 рр.), один із засновників науково-дослідного Центру буковинознавства, голова Чернівецької обласної організації товариства «Просвіта» (1990—1995 рр.), голова Українського термінологічного товариства (від 2002 р.), один із членів-

засновників Демократичної партії України (1990—2003 рр.), кавалер ордена «За заслуги» III ступеня. Автор статті 10 (про мову) Конституції України. Автор понад 260 наукових робіт.

У Винниках прожив лише 4 перші місяці життя. Далі разом з сім'єю змушений був доволі часто змінювати місце проживання. Це тому, що сім'я була зв'язана з Українським Рухом Опору.

Закінчив факультет романо-германської філології Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича (1965 р.) за фахом «Німецька мова та література». 1978 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук на тему: «Количественные оценки мотивированности терминологических единиц». 1989 р. відбувся захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Тема дисертаційного дослідження: «Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики)».

Маркевич Мирон Богданович (народився 1 лютого 1951 р. у

м. Винники) — український футболіст і тренер, меценат, Почесний громадянин м. Винники з 23 серпня 2012 р. Рекордсмен української вищої ліги за кількістю ігор у ранзі головного тренера. Працював у командах: «Торпедо» (Луцьк), «Поділля»

(Хмельницький), «Карпати» (Львів), «Кривбас» (Кривий Ріг), «Металург» (Запоріжжя), «Анжі» (Махачкала, Росія), «Металіст» (Харків). Був головним тренером національної збірної України. 26 травня 2014 р. призначений головним тренером дніпропетровського «Дніпра».

Першим тренером Мирона був його батько — відомий український тренер Богдан Дмитрович Маркевич. Закінчив Львівський інститут фізкультури.

З 2003 р. утримує дитячу футбольну школу у Винниках. Допомогає і дорослій команді «Рух», яка виступає в Прем'єр лізі Львівщини. У свій час, щоб врятувати ДЮСШ від банкрутства, довелося продати «Мерседес».

З нагоди 100-річчя Харківського футболу нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня». З нагоди 20-річчя Всеукраїнської спортивної громадської організації «Федерація футболу України», нагороджений орденом «За заслуги» II ступеня.

22 червня 2012 р., сесія Харківської міської ради присвоїла звання «Почесний громадянин міста Харкова» головному тренеру ФК «Металіст» Мирону Маркевичу.

РОЗДІЛ XII. ВИДАТНІ ВИННИКІВЧАНИ, ПОХОВАНІ НА ЛИЧАКІВСЬКОМУ ЦВИНТАРІ

Врецьона Григорій Захарович (8 жовтня 1839 р., м. Винники —

2 листопада 1901 р., м. Львів) — перший визначний педагог і освітній діяч з Винник, редактор і видавець педагогічних журналів та автор підручників і популярних видань. Григорій Врецьона народився і жив у Винниках, в родині «чесних і працюючих міщан». Практичну педагогічну діяльність Григорій Врецьона розпочав на початку 1862 р. шкільним практикантом у взірцевій греко-католицькій школі при Народному домі Львова, а з 1 березня того ж року шкільна влада (тоді це була руська митрополича консисторія) призначила його в село Підгірці Золочівського повіту, де він працював упродовж 15-ти років спочатку на посаді вчителя, а

пізніше-управителя двокласної школи.

Патріотизм і завзятість молодого вчителя викликали невдоволення влади, неодноразово були причиною завданих йому прикростей. Але самовіддана взірцева праця діставала високу оцінку не лише громади, а й шкільних урядовців, від яких він щороку одержував нагороди й похвали.

Знаковим у житті Григорія Врецьони став 1877 р. З 1877 р. Григорій Врецьона — старший учитель, а наприкінці своєї праці — заступник (виконувач обов'язків) управителя в єдиній на той час українській школі вправ при чоловічій учительській семінарії у Львові. Г. Врецьона був одним із тих, хто суттєво вплинув на розвиток цієї школи. Він активно відстоював право українців на рідну школу, а освіту вважав головним чинником поступу нації. Його погляди на школу з рідною мовою, побудованою на засадах народності, демократизації, гуманізації навчально-виховного процесу, співзвучні з ідеями класиків вітчизняної і зарубіжної педагогіки.

Саме у Львові найяскравіше виявився талант Григорія Захаровича як педагога, громадського діяча й видавця. Він усім серцем вболівав за те, щоб створена в 1877/1878 навчальному році перша народна школа з українською мовою викладання, яку він називав «єдине сонце на нашій небосклоні», успішно розвивалася з допомогою всієї української спільноти.

Цінними з погляду сьогодення є думки Г. Врецьони про зв'язок школи із реальними потребами життя, необхідність спільної праці навчального закладу, батьків і громади у вирішенні освітньо-виховних завдань.

Григорій Захарович Врецьона був відомий у Галичині не лише своєю плідною педагогічною працею, а й великою активністю в громадсько-просвітницькій діяльності. Член усіх народних українських товариств, директор Крайового Кредитового Союзу, він здобув собі славу чесної, безкорисливої, відданої національній ідеї людини. Г. Врецьона відзначився і в організації товариства «Просвіта» у Львові. Він був його членом-засновником і членом Головного віділу, фундатором стипендійного фонду для незаможної молоді при товаристві. Разом з о. Гірняком організував «Просвіту» і у Винниках (1896 р.).

Все своє життя Григорій Захарович Врецьона присвятив творчому пошукові в царині теорії і практики виховання, спираючись на національні традиції та передову європейську і світову педагогічну думку. Набуваючи педагогічного досвіду, він відчув потребу поділитися своїми міркуваннями з іншими педагогами, з громадськістю. Засобом для цього стали публікації в педагогічних часописах «Учитель», «Слово», «Газета шкільна», «Ластівка», «Діло», «Зоря».

У 1880 р. він видав перший професійний вчительський журнал «Школьна Часопис» з метою «розбудити» вчителів і розпочати шкільний рух. Упродовж 10-ти років Григорій Захарович Врецьона був незмінним редактором «Школьної Часописі». Співпрацювали з виданням такі відомі в Галичині автори, як Олександр Барвінський, Михайло Банах, Павло Кирчів, Іван Хабаровський, Роман Заклинський, Кирило Кахникевич, Наталія Гладилович, Стефан Ковалів. Провідною й постійною темою статей була проблема мови викладання в школі. Її висвітленню присвячені виступи багатьох авторів, які доводили необхідність навчання дітей рідною мовою і шкідливість навчання чужою.

«Школьна Часопис» своєю багатосторонньою діяльністю зробила вагомий внесок у боротьбу за українську національну школу, в чому велика заслуга Григорія Захаровича Врецьони. Цей журнал відіграв важливу роль у розгортанні громадського педагогічного руху, солідаризації учительського загалу, в організаційному становленні, заснованого у 1881 році Руського Педагогічного Товариства (РПТ), до якого перейшли шкільні учительські справи, якими займалася «Просвіта».

Руське педагогічне товариство стало невід'ємною складовою частиною національного руху галицьких українців наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст. 1881–1912 рр. – Руське педагогічне товариство, 1912–1926 рр. назва – Українське педагогічне товариство, 1926–1939 рр. – Українське педагогічне товариство «Рідна школа», було громадською культурно-освітньою організацією, яка займалася заснуванням українських загальноосвітніх шкіл, професійних шкіл, дитячих садків, виданням

педагогічних журналів, шкільних підручників та посібників. Діяло спочатку в Галичині, а згодом і на Волині. Припинило діяльність у 1939 р.

Г. Врецьона також був активним діячем шкільного товариства «Поміч», підтримуваного українськими патріотами. Це — різновид бурси, що навчає бідну молодь, забезпечує її житлом, одягом, харчуванням та підручниками. Завдяки діяльності товариства, вже на третьому році школа мала 340 дітей (4 класи для хлопців і 5 для дівчат) та 11 педагогів.

У 1885 р. Григорій Захарович Врецьона поховав двох синів. Горе підкосило його, але працював він з іще більшою енергією. Неординарні педагогічні здібності, відданість обраній професії, творче ставлення до своїх обов'язків принесли Григорію Захаровичу високий авторитет, дали багатий матеріал для науково-методичних публікацій.

У зв'язку з важкою хворобою, Григорій Захарович Врецьона вийшов на пенсію у вересні 1901 р. Крайова шкільна рада, враховуючи його багаторічну плідну діяльність, зробила подання до центрального уряду у Відні про нагородження педагога Золотим хрестом за заслуги.

Помер Григорій Захарович Врецьона 2 листопада 1901 р. Похований на Личаківському кладовищі у Львові поряд зі своїми синами.

Праці:

*Врецьона Г. Які учителі, такі і школи // Газета шкільна. 1878. Ч. 16;

*Врецьона Г. Учителі і їх вплив // Шкільна Часопись. 1880. Ч. 1;

*Врецьона Г. Руська образцева школа // Учитель (Додаток до «Ластівки»). 1880. Ч. 1;

*Врецьона Г. Справи руського товариства педагогічного // Шкільна Часопись. 1881. Ч. 23, 24;

*Врецьона Г. Зоня. Безплатна вчителька : Повість нестарого педагога... для молодих і старих. Л., 1883;

*Врецьона Г. Новомодні основи виховання // Шкільна Часопись. 1886. Ч. 19–20;

*Врецьона Г. Практична наука рускої правописи в народних школах. Л., 1888;

*Врецьона Г. Народно-руській катехізм. Л., 1894.

Левицький Володимир Лукич (2 вересня 1856 р., с. Белзці (тепер с. Гончарівка Золочівського району) — 6 жовтня 1938 р., м. Винники), псевдонім Василь Лукич — український правник, письменник, видавець, літературознавець, громадський діяч, дійсний член НТШ (з 1926 р.), голова товариства «Просвіта» у Винниках (1907—1914 рр.), нотаріус у Винниках. Закінчивши правничий факультет Львівського університету (1880 р.), Володимир три роки займався судовою практикою, потім працював нотаріусом у Болахові, Стрию, Станіславові та Винниках. З 1875 р. брав активну участь в українському літературному процесі Галичини. 1875 р. в альманасі «Ластівка» з'явилися невеликі оповідання «Премудрий жид» та «Музика у вовчій ямі», загадки для дітей.

1880 р. Василь Лукич опублікував у журналі «Зоря» історико-літературознавчу розвідку про Марусю Чурай. В. Левицький значну увагу приділяв налагодженню літературних і культурних взаємин з Наддніпрянською Україною. Співредактор журналу «Друг» і альманаху

«Дністрянка», разом з Іваном Франком склав антологію української поезії (1881 р.). Редактор альманаху «Ватра» (1887 р.), журналу «Зоря» (1890–1896 рр.), у якому ввів фонетичний правопис і зробив його всеукраїнським журналом.

Другу половину свого трудолюбивого життя Володимир Левицький провів у Винниках, він жив у віллі кін. XIX — поч. XX ст., яка збереглася дотепер (вул. Галицька, 17).

1897 р. В. Левицького призначають нотаріусом у Винниках. До його обов'язків належали спадкові справи, шлюбні угоди, різні правові акти, тощо.

Діловодство Володимир Левицький вів виключно українською мовою. Цей факт мав великий вплив на селян, які вперше на практиці бачили рівноправність української мови в уряді. Українці Винник звернулися до В. Левицького з проханням очолити товариство «Просвіта». 1907 р. його обирають головою місцевої «Просвіти».

Вибух війни 1914 р. припиняє діяльність Левицького у Винниках з великими втратами для української справи. Знаючи, що може чекати його від московських «визволителів», він переховується у Львові. Після відходу московських військ зі Львова в 1915 р., В. Левицький відразу зголосився до «Просвіти» для відновлення припиненої царськими заборонами діяльності. Найбільшою потребою було видати календар «Просвіти» на 1916 р. Тоді бракувало співробітників – одних вивезли в глибину Росії, інші під час війни емігрували до Відня, було багато технічних перешкод. Але В. Левицький переборов усі труднощі, і календар вийшов своєчасно, своїм змістом і оформленням зайнявши одне з провідних місць серед подібних видань.

Перша світова війна завдала великої шкоди Винникам, частина будинків згоріла разом з тютюновою фабрикою, дім В. Левицького також зазнав ушкоджень. Під час Визвольної боротьби в 1918—1919 рр., Винники на довгий час опинились у прифронтовій смузі.

1923 р. передчасно помер його зять Роман Ганінчак – колишній член Головної управи Товариства «Просвіта», радник державних залізниць, проживши лише 45 років. 1926 р. Головна управа «Просвіти» іменувала Василя Лукича своїм почесним членом. 1933 р. померла Ольга Левицька,

дружина письменника. Вона брала участь у національному русі, складала багаті жертви на церкви, товариства бідних. У «Просвіті» створила стипендійний фонд свого імені (виділила готівкою 600 крон).

Володимир Левицький помер 6 жовтня 1938 р. у Винниках і похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

На честь Володимира Левицького названа одна з вулиць Винник.

Банах Павло Ілліч (псевдонім – Розлавецький; 6 квітня (18 квітня) 1869 р., м. Винники — 6 жовтня 1935 р., м. Львів). Народився Павло в родині службовця тютюнової фабрики. Навчався у народній школі м. Винники, реальній школі та вчительській семінарії у Львові (1887 р.).

Вчитель у с. Лисиничі та с. Рудно (1887–1894 рр.). Старший вчитель 6-класової школи у м. Бучач (1894 р.), заступник вчителя Самбірської вчительської семінарії. Вчитель, професор учительської чоловічої семінарії у Сокалі (01. 09. 1907 р. – 01. 09. 1922 р.). Член Українського педагогічного товариства. Діяч УНДП, член Народного комітету, член Повітової УНРади у Сокалі (25. 10. 1918 р. – травень 1919 р.). Опублікував низку статей, переважно на педагогічну тематику, оповідання в газеті «Діло».

Організатор українського війська в Сокалі на початку листопада 1918 р. Інспектор народного (початкового) шкільництва в Сокальському повіті. Делегат до УНРади від Сокальського повіту (Станиславів, січень – травень 1919 р.). Член радикального клубу УНРади. Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП у Станиславові (28–29. 03. 1919 р.). Перейшов за Збруч разом з урядом ЗУНР. Служив у Українській галицькій армії. Інтернований в таборі м. Німецьке Яблінне (Чехо-Словаччина, 03. 01. 1920 р.– 02. 02. 1921 р.). Викладав українську мову на курсі для підстаршин, читав лекції з ботаніки.

Повернувся в Галичину після поразки Визвольних Змагань. Помер у Львові 6 жовтня 1935 р.

Влох Орест-Степан Григорович (2 липня 1934 р., м. Винники —

5 травня 2009 р., м. Львів) — український фізик і громадсько-політичний діяч, професор, академік АН ВШ України, член Міжнародної спілки кристалографів, Міжнародного товариства оптичної техніки та Українського фізичного товариства, голова західного регіонального відділення АН Вищої школи України.

Батько Григорій Олексійович (1892—1980 рр.) і мати Ольга Степанівна (1904—1984 рр.) — селяни. 1986 р. саме завдяки йому було зупинено ланцюгову реакцію на четвертому блоці Чорнобильської АЕС. У Львівському університеті ім. Івана Франка О. Влох заснував кафедру нелінійної оптики, СКТБ «Модулятор», факультет перепідготовки кадрів. З його ініціативи у Львові засновано науково-дослідний Інститут

фізичної оптики МОН України, який він очолював до останніх днів. За допомогою ідей Влоха можна було вимірювати відстань до Місяця з точністю до міліметра. Науковця запрошували працювати на секретних заводах. Він був засновником та головним редактором наукового журналу «Ukrainian Journal of Physical Optics», членом редакційних рад наукових журналів («Функціональні матеріали», «Науковий Світ»), членом наукової ради з фізики сегнетоелектриків і діелектриків при АН СРСР та галузевої науково-методичної ради відповідного профілю, організатором наукових конференцій і шкіл, зокрема міжнародних. Написав понад 550 наукових праць. Також О. Влох був дійсним членом Міжнародного союзу кристалографів та одним із засновників АН Вищої школи України. Він вклав свої знання не лише в усунення наслідків Чорнобильської трагедії, а й у виявлення причин хіміко-токсичного забруднення західного регіону України. Як один із засновників Народного Руху України та народний депутат Верховної Ради України 1-го демократичного скликання, був організатором багатьох заходів, спрямованих на підняття національної свідомості українців в період 1988—1991рр.

У своїх виступах він відстоював необхідність відновлення історичної, культурної і духовної ідентичності українців, встановлення добросусідських міждержавних стосунків. Серед його нагород — золота медаль ВДНГ СРСР, диплом пошани ВДНГ УРСР, «Нагорода Святого Володимира» АН ВШ України, диплом і срібна медаль «За досягнення в ХХ столітті» (Кембридж, ІВС), Благословенна грамота Патріарха Київського і всієї Руси-України за церковні заслуги перед Українською Православною Церквою Київського Патріархату, орден «За заслуги» III ступеня. Орест Влох помер 5 травня 2009 р.

ЛІТЕРАТУРА

- *Байцар А. Видатні винниківчани: Науково-краєзнавче видання. — Львів-Винники, 2012. — 88 с.
- *Байцар А. Винники: Науково-популярне краєзнавче видання. — Львів-Винники: ТЗОВ ВТФ «Друксервіс», 2015. — 100 с.
- *Білас Н. Дописемна історія Винник // Наукові студії. Збірник наукових праць. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. — Львів-Винники, 2008. — С. 3 — 24.
- *Винники. В-во Історико-краєзнавчого музею.— 36 с.
- *Винниківський альбом: Авт. ідеї — Г. Козловський; упорядник Н. Білас, І. Тимець; літ. редактор — І. Лемко; Львів: АПРІОРІ, 2015. — 252 с.
- *Винничук Ю. Легенди Винників. Л.: ЛА «Піраміда», 2010. — 42 с.
- *Влох М. Винники, Звенигород, Унів та довкільні села: Історико-краєзнавчий збірник. — Чикаго, 1970.— 526 с.
- *Галицька брама // Винники — Львів, 2008.— №5—6, травень- червень. — Львів.— 32 с.
- *Галич Г., Наконечний Д. Львівська тютюнова фабрика. — Львів, 1968. — 76 с.
- *Геренчук К. Природа Львівської області.— Львів: ЛДУ ім. І. Франка, 1972. — 149 с.
- *Гнесь Л. Німецькі колонії Галичини в різних соціально-економічних формаціях // Архітектура: (збірник наукових праць). — Львів: «Львівська політехніка», 2004. — С. 174—178.
- *Грабовецький В. Мої незабутні Винники в літописі та ілюстраціях: За спогадами минулих літ. — Івано-Франківськ, 2011. — 286 с.
- *Грабовецький В. Історія встановлення першого скульптурного пам'ятника Тарасові Шевченкові у Винниках в Україні і у світі 1913 р. та вшанування Кобзаря. До 100-річчя воздвиження першого скульптурного монумента Кобзаря. — Івано-Франківськ, 2012. — 250 с.
- *Громяк О., Гриник Г., Громяк Ю. Структурно-типологічна характеристика соснових лісів Давидівського пасма // Науковий вісник НЛТУ України, 2012. — Вип. 22.10. — С. 35—40.
- *Драк М. Німецьке населення Східної Галичини: розселення та зміни кількісного складу(1772—1857) // Німецькі колонії в Галичині. Історія. Архітектура. Культура. — Львів, 1996. — С. 57— 67.
- *Енциклопедія українознавства. Т 10. Львів, 1993 — 2000 рр.
- *Кипріяні М. Чому чомусь забуті... — Львів: ЗУКЦ, 2012. — 248 с.
- *Комаринська З. Економічні чинники в еволюції зайнятості населення м. Винники у другій половині ХХ ст. // Промислово-фінансові групи в Україні // Вісник Державного університету «Львівська політехніка». — Львів, 1998. — № 328. — С. 175 — 177.
- *Комаринська З. Зміни в етнічному складі населення Львівщини в результаті угоди про обмін населенням у 1944 р. (на прикладі м. Винники) //

Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 1999. – Вип. 1. – С. 112–115.

*Кубійович В. Етнічні групи Південно-Західної України (Галичини) на 1. 1. 1939. Національна статистика Галичини. – Веспбаден, 1983.

*Лозинський Р. Етнічний склад населення Львова. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 344 с.

*Луців Р. Матеріали до історії шкільництва у Винниках кін. XVIII ст. – 1939 р.) // Науковий збірник Історико-краєзнавчого музею Винник. – 2009. – Вип. 2. – С. 178–207.

*Пасіцька О. Етнічний склад населення Львівського повіту у 20-х роках ХХ століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2012. Вип. 21, – С. 595–601.

*Пелешишин М. Неолітичне поселення біля м. Винники // Археологічні дослідження Винниківського історико-краєзнавчого музею за 1991 рік. – Винники, 1992. – С. 15–23.

*Сиряміна Н. Замок у Винниках – давній форпост на підступах до Львова // Записки Львівського історичного музею, 1996 р., т. 5, № 1, с. 118–129.

*Скремета Г. Околицями Винниківського озера. – Л.: ТзОВ «Галицька Видавнича Спілка», 2004. – 15 с.

*Терський С. Звіт про роботу Винниківської археологічної експедиції по дослідженню території Львівської тютюнової фабрики та її околиць, в зонах новобудов м. Винники. – Львів, 1991. – С. 13–14.

*Тимець І. Таємниці тютюнової фабрики. — Л.: Мульти АРТ, 2005. — 183 с.

*Тимчишин Я., Савка М., Тимошенко П. Подорожі по Львівщині: краєзнавчо-туристський нарис. – Львів, 1967. – 382 с.

*Krasny Piotr. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Winnikach // Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Praca zbiorowa. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, Drukarnia narodowa, 1996, tom. 4. 211 s., 402 il. seria: Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. ISBN 83-85739-34-3.

*Winniki // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Warszawa : Filip Sulimierski i Władysław Walewski, 1893. — T. XIII : Warmbrun — Worowo..— S. 561.

ПРО АВТОРА

Народився Андрій Байцар 1 вересня 1966 р. у Винниках. 1973—1983 рр. —

навчався у Львівській СШ № 47, після закінчення вступив у ЛДУ ім. І. Франка на географічний факультет. Закінчив навчання з відзнакою (1988 р.). Протягом 1987—1991 рр. брав участь у щорічних міжвузівських студентських наукових зимових еспедиціях: 1987 р. — Малий Кавказ (Туапсе); 1988 р. — Грузія (Оні); 1989 р. — Таджикистан (Гісарський хребет), 1990 р. — Грузія (Марткопі); 1991 р. — Карпати. Працював старшим лаборантом кафедри фізичної географії (з 1988 р.). 1991—1996 рр. асистент кафедри фізичної географії. 1994 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Верхня межа лісу в ландшафтних комплексах Українських Карпат». З 1996 р. — доцент кафедри географії України.

Напрямки наукової діяльності:

фізична географія, ландшафтознавство, географічна термінологія, географія та історія Криму, природа та історія Винник.

Автор 230 наукових і науково-популярних праць.

Андрієм Байцаром написано біля десяти навчальних і навчально-методичних посібників.

Наприкінці 1980-их рр. Андрій Байцар активно включився у громадське і культурно-просвітницьке життя рідного університету. Був одним із організаторів і керівників Товариства української мови ім. Т. Шевченка та Народного Руху України (географічний факультет). Після багаторічного забуття, у березні 1990 р. разом із своїми товаришами (викладачами і працівниками географічного факультету) організував вечір пам'яті Т. Шевченка.

У часи національно-культурного піднесення, бере активну участь у перших мітингах і демонстраціях, що відбувалися у Львові та Винниках наприкінці 1980-их та на початку 1990-их рр.

2010 р. (листопад) — 2015 р. (жовтень) — депутат ВМР і голова постійної депутатської комісії з питань освіти, культури, спорту,

молодіжної політики, охорони здоров'я, екології та соціального захисту населення. 24 серпня 2013 р., за активну участь у громадському житті м. Винники і з нагоди святкування 22-ї річниці Незалежності України, Андрія Байцара нагороджено дипломом Винниківської міської ради

Публікації Андрія Байцара про Винники:

***Видатні винниківчани: Науково-краєзнавче видання / А. Л. Байцар. – Львів-Винники, 2012. – 88 с.**

***Винники: Науково-популярне краєзнавче видання / А. Л. Байцар. – Львів-Винники: ТЗОВ ВТФ «Друксервіс», 2015. – 100 с.**

2010 р.

*Байцар А. Іван Липа творив у Винниках. Тут він залишився назавжди // Винниківський вісник №378–№379, 28 лютого 2010 р.

2011 р.

*Байцар А. Географія рекреаційно-туристичних ресурсів м. Винники / А.

*Байцар // Географія і туризм: міжнародні виклики українському туризму. Матеріали V міжнарод. наук. конф. – Львів, 2011. – С. 12 – 15.

*Байцар А. Винники – «Мала Швейцарія» // Винниківський вісник №382–№383, 21 квітня 2011 р.

*Байцар А. Будитель Галицької України Руси // Винниківський вісник №384 – №385, травень–червень 2011 р.

*Байцар А. Байцар О. Як у Винниківському краї Січові стрільці здобували Незалежність України // Винниківський вісник № 387–№389, серпень 2011 р.

*Байцар А. Євген Врецьона – побратим Коновальця і Бандери // Винниківський вісник №389–№390, вересень 2011 р.

*Байцар А. Історія винниківських німців // Винниківський вісник №398–№399, грудень 2011р.

*Байцар А. Родина українських патріотів Раків у Винниках // Винниківський вісник №398–№399, грудень 2011р.

2012 р.

*Байцар А., Байцар Н. Сучасний стан і перспективи розвитку рекреаційно-туристичних ресурсів м. Винники Львівської області. / А.Байцар, Н. Байцар // Вісник Львів. ун-ту серія міжнародних відносин. Вип. 29. Частина I. – Львів, 2012. – С.3 – 7.

- *Байцар А., Байцар Н. Релігійний туризм і паломництво у м. Винники / А. Байцар, Н. Байцар // Географія і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали VI міжнародн. наук. конф., Львів, 2012. – С.38 – 44.
- *Байцар А. Географія німецьких поселень у Винниках (в контексті розвитку етнокультурного туризму) / А. Байцар // Географія і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали VI міжнародн. наук. конф., Львів, 2012. – С.33 – 38.
- *Байцар А. Чортова скеля: дім легенд і загадка історії // Винниківський вісник №403, лютий–березень 2012 р.
- *Байцар А. Винниківська залізниця: історія і сучасність // Винниківський вісник №407, квітень–травень 2012 р.
- *Байцар А. У с. Млинівці (біля Винниківського озера) селяни підтримували загони Богдана Хмельницького... // Винниківський вісник №412–№413, серпень 2012 р.

2013 р.

- *Байцар А. Географія німецьких поселень у Винниках (в контексті розвитку етнокультурного туризму) / А.Байцар // Вісник Львів. ун-ту серія географ. Вип. 43. Частина I. – Львів, 2013. – С. 11–16.
- *Байцар А., Байцар Н. Сакральний туризм у м.Винниках / А.Байцар, Н. Байцар // Вісник Львів. ун-ту серія географ. Вип. 43. Частина I. – Львів, 2013. – С. 119–124.
- *Байцар А. Винниківчани в лавах ОУН-УПА // Винниківський вісник №422–№423, січень–лютий 2013 р.
- *Байцар А Пам'ятнику Т. Шевченку у Винниках 100 років // Винниківський вісник №429–№430, квітень–травень 2013 р.
- *Байцар А Перший стрілецький пам'ятник на Україні був встановлений у Винниках // Винниківський вісник №434–№435, червень-липень 2013 р.
- *Байцар А Літопис Винник // Винниківський вісник №437–№438, серпень
- *Байцар А Натхненники і творці пам'ятника Т. Шевченкові у Винниках // Винниківський вісник №439, 24 вересня 2013 р.
- *Байцар А. Адміністративно-територіальний устрій Винниківщини від княжої доби до сучасності // Винниківський вісник №444–№445, листопад-грудень 2013 р.
- *Байцар А. Адміністративно-територіальний устрій Винниківщини від княжої доби до сучасності (продовження) // Винниківський вісник №446–№447, 31 грудня 2013 р.

2014 р.

- *Байцар А. Винники у Незалежній Україні // Винниківський вісник № 449–№ 450, січень 2014 р.

Байцар А. Пам'ятники Винник. Пам'ятник Тарасу Шевченкові (1913 р.) // Винниківський вісник №452, 28 лютого 2014 р.

*Байцар А. Пам'ятники Винник. Пам'ятник Іванові Франку (1956 р.). Пам'ятник Іванові Огієнку (2010 р.) // Винниківський вісник №461–№462, 2 липня 2014 р.

*Байцар А. Старий винниківський цвинтар: історія та сучасність // Винниківський вісник №467–№468, 24 вересня 2014 р.

*Байцар А. Почесні громадяни Винник // Винниківський вісник №470–№471, 31 жовтня 2014 р.

*Байцар А. Почесні громадяни Винник (продовження) // Винниківський вісник №472–№473, 20 листопада. 2014 р.

*Байцар А. Фігури Божої матері та Хрести процесійні у Винниках // Винниківський вісник №476–№477, 29 грудня 2014 р.

2015 р.

*Байцар А. Винниківський замок // Винниківський вісник №480–№481, 28 лютого. 2015 р.

*Байцар А. Цісарська криниця // Винниківський вісник №482–№483, 10 квітня. 2015 р.

*Байцар А. Володарі Винник: Штехери (Частина I) // Винниківський вісник №484–№485, 15 травня. 2015 р.

*Байцар А. Володарі Винник у XV ст. (Частина II) // Винниківський вісник №488–№489, 17 липня. 2015 р.

2016 р.

*Байцар А. З історії шкільництва у Винниках // Винниківський вісник №502–№503, 25 січня. 2016 р.

*Байцар А. З історії шкільництва у Винниках (продовження) // Винниківський вісник №504–№505, 22 лютого. 2016 р.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
РОЗДІЛ I. ВИННИКИ. ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ	6
РОЗДІЛ II. ПРИРОДА ВИННИК ТА ОКОЛИЦЬ	69
II.1. ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ	69
II.2. ГЕОЛОГО-ТЕКТОНІЧНА БУДОВА	70
II.3. КЛІМАТ	70
II.4. ВНУТРІШНІ ВОДИ	73
II.5. ҐРУНТОВО-РОСЛИННИЙ ПОКРИВ	74
II.6. ЛАНДШАФТИ	77
II.7. ОХОРОНА ПРИРОДИ	81
РОЗДІЛ III. ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ ВИННИК	83
III.1. ЕТНОДЕМОГРАФІЯ ВИННИК	83
III.2. НІМЕЦЬКА КОЛОНІЯ ВАЙНБЕРГЕН У ВИННИКАХ	88
РОЗДІЛ IV. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ ВИННИКІВЩИНИ ВІД КНЯЖОЇ ДОБИ ДО СУЧАСНОСТІ	100
РОЗДІЛ V. ТОПОНІМІКА ВИННИК ТА ОКОЛИЦЬ	110
РОЗДІЛ VI. ВИННИКИ У ГРАВЮРАХ І ЛІТОГРАФІЯХ XIX ст.	121
РОЗДІЛ VII. УНІКАЛЬНІ ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ ВИННИК ТА ОКОЛИЦЬ	125
VII.1. ЧОРТОВА (ЧАТОВА) СКЕЛЯ	125
VII.2. ГОРА ЖУПАН	128
VII.3. ГОРА ЛИСІВКА	131
VII.4. ГОРА ШИПШИНА	133
VII.5. МЕДОВА ПЕЧЕРА	135
VII.6. ВИННИКІВСЬКЕ ОЗЕРО ТА САНАТОРІЙ «МАРІЇВКА»	136
VII.7. РІЧКА МАРУНЬКА	141
VII.8. ВИННИКІВСЬКИЙ ЗАМОК	142
VII.9. ЦІСАРСЬКА КРИНИЦЯ	147

VII.10. ПЕРШИЙ СКУЛЬПТУРНИЙ ПАМ'ЯТНИК Т. ШЕВЧЕНКУ НА УКРАЇНІ ТА У СВІТІ	149
VII.11. ПАМ'ЯТНИК ВОЇНАМ УГА	157
VII.12. СТАРА ВИННИКІВСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ	159
VII.13. ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ (II пол. XX ст. — поч. XXI ст.)	162
VII.14. МЕМОРІАЛЬНІ ДОШКИ	165
 РОЗДІЛ VIII. ВИННИКИ САКРАЛЬНІ	168
VIII.1. ХРАМИ ВИННИК	168
VIII.1.А. Церква Воскресіння Господнього (1842 р.)	168
VIII.1.Б. Костел Вознесіння Пресвятої Богородиці (Успіння Пресвятої Діви Марії, 1766 р.)	181
VIII.1.В. Церква Різдва Івана Хрестителя (1936 р.)	187
VIII.1.Г. Церква святих Володимира і Ольги (2001 р.)	189
VIII.2. ЦВИНТАРІ	191
VIII.2.А. Старий винниківський цвинтар	191
VIII.2.Б. Німецький (австрійський) винниківський цвинтар	219
VIII.3. ФІГУРИ БОЖОЇ МАТЕРІ ТА ХРЕСТИ ПРОЦЕСІЙНІ ..	220
 РОЗДІЛ IX. ОУН-УПА НА ВИННИКІВЩИНІ	224
 РОЗДІЛ X. ОСВІТА, КУЛЬТУРА, МЕДИЦИНА, СПОРТ ТА ВІДПОЧИНОК	252
X.1. ШКІЛЬНИЦТВО	252
X.2. ДОШКІЛЬНА І ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА	264
X.3. КУЛЬТУРА. ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»	268
X.4. МЕДИЦИНА, СПОРТ, ВІДПОЧИНОК	281
 РОЗДІЛ XI. ПОЧЕСНІ ГРОМАДЯНИ ВИННИК	290
 РОЗДІЛ XII. ВИДАТНІ ВИННИКІВЧАНІ, ПОХОВАНІ НА ЛИЧАКІВСЬКОМУ ЦВИНТАРІ	298
 ЛІТЕРАТУРА	304

Байцар Андрій

ВИННИКИ ТУРИСТИЧНІ

Науково-краєзнавче видання

Формат 60×90/16. Папір офс.
Ум.друк.арк. 18,13.
Наклад – 500 прим.

Друк ТзОВ ВТФ «Друксервіс»